

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту
Кафедра фінансів і банківської справи
Білостоцький технологічний університет (Польща)
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Університет національного та світового господарства (Болгарія)
Університет Північ (Хорватія)
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Кафедра фінансів
Національний інститут стратегічних досліджень
Ужгородський національний університет
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Департамент економічного розвитку, торгівлі та залучення інвестицій
Полтавської обласної державної адміністрації
Головне управління Державної казначейської служби України у Полтавській області

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ: ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

**Матеріали Міжнародної науково-практичної
конференції**

15 жовтня 2019 р.

Полтава
2019

УДК 336.7 (06)
М.34

Редакційна колегія:

В.О. Онищенко, д.е.н., професор; С.П.Сівіцька, к.е.н., доцент;
І.В.Черниш, д.е.н., доцент; Л.О. Птащенко, д.е.н., професор;
С.В.Онищенко, д.е.н., професор; Л.А.Свистун, к.е.н., доцент;
Т.М. Завора, к.е.н., доцент.

М.34 Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 15 Жовтня 2019 р. – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – 279 с.

ISBN 978-966-616-184-3

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції розглядаються актуальні проблеми та перспективи розвитку економічних відносин на ринку фінансових послуг у контексті світового досвіду та українських реалій; теоретичні та методичні аспекти забезпечення безпеки фінансового ринку України в умовах нестабільного економічного середовища; шляхи та методи управління фінансами суб'єктів підприємництва, особливості й перспективи розвитку ринку фінансових послуг, сучасні тенденції та проблеми грошово-кредитного ринку України.

Участь у конференції взяли науковці та практики з Полтави, Вінниці, Києва, Кременчука, Львова, Житомира, Одеси, Сум, Ужгорода, Черкас, Батумі, Білостока, Вараждіна, Остфільдерна, Софії, Тбілісі, Пінська.

Призначений для фахівців фінансового ринку, працівників фінансової сфери, науковців, викладачів, слухачів та студентів.

УДК 336.7 (06)

ISBN 978-966-616-184-3

© Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Онищенко Володимир Олександрович, Черв'як Анна Володимирівна ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	10
Варцаба Віра Іванівна, Заславська Ольга Ігорівна ДО ПИТАННЯ ЩОДО РОЗПОДІЛУ РЕГУЛЯТОРНИХ ФУНКЦІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	12
Ante Rončević INSTITUTIONAL FRAMEWORK DEVELOPMENT ON THE CROATIAN FINANCIAL MARKET	14
Дідур Сергій Володимирович КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	16
Пантелєєва Наталія Миколаївна ЦИФРОВА КОНВЕРГЕНЦІЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	19
Чеберяко Оксана Вікторівна НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ	23
Чепелюк Ганна Миколаївна Стандарти внутрішнього аудиту в банку в контексті міжнародних стандартів та рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду	26
Шірінян Лада Василівна ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: НОВІ ПІДХОДИ ТА МІЖНАРОДНЕ ПОРІВНЯННЯ	29
Єгоричева Світлана Борисівна СУЧАСНІ ГЛОБАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ	30
Болдирєва Людмила Миколаївна, Гришко Віктор Володимирович ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	33
Козаченко Ганна Володимирівна, Білоусова Анастасія Юрївна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІКРОФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ	35
Лактіонова Олександра Анатоліївна РОЗВИТОК ЕЛЕМЕНТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ СОЦІАЛЬНО- ВІДПОВІДАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ У СВІТІ	38
Chernyuh Oleh Viktorovich MONITORING OF FINANCIAL STABILITY INDICATORS IN THE UKRAINE	41
Zavara Taina Mykolayivna MODELING THE SOCIAL SECURITY IMPACT ON LOMBARD ACTIVITIES	43
Глазунова Ірина Анатоліївна ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В НОВИХ УМОВАХ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ	44
Щербakov Володимир Костянтинович ЗМІНИ В ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ЧИ НОВІ ОБМЕЖЕННЯ	47

Климаш Наталія Іванівна РОЛЬ СТРАХОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ	50
Мартинюк Людмила Анатоліївна ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРОБОК НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ	51
Теляк Оксана Александровна, Братченя Єлизавета Анатоліївна О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ФЕНОМЕНА ФИНАНСИАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ	54
Худолій Юлія Сергіївна МОЖЛИВОСТІ ФІНТЕХУ ДЛЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	57
Шаповал Людмила Петрівна УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ	59
Волкова Неля Іванівна, Рандіна Дар'я Анатоліївна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	62
Дахно Олена Миколаївна, Деркач Анна Вікторівна, Дрібна Анна Володимирівна РОЗВИТОК РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ	65
Дмитренко Алла Василівна, Міщук Єлизавета Миколаївна, Фурман Юлія Юріївна ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	68
Крекотень Ірина Михайлівна, Кабар Андрій Валентинович ОСОБЛИВОСТІ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКА НАЗЕМНОГО ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ЯК ВИДУ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКА	71
Лебедик Галина Володимирівна, Каша Вікторія Іванівна ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ	72
Філонич Олена Миколаївна, Олешко Каріна Вікторівна ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	74
Штепенко Катерина Павлівна, Брага Юлія Станіславівна, Худолій Яна Петрівна ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ З НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	76
Косташ Альона Іванівна ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	79
Бегмат Лідія Володимирівна, Лоєнко Оксана Анатоліївна СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	81
Lavryk Oleksandr FORMATION OF INSURANCE MAN FINANCIAL RESOURCES AND THEIR PRODUCTIVITY	83
Корнієнко Дар'я Сергіївна ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	85

Корнієнко Дар'я Сергіївна, Нерода Софія Максимівна, Шулик Ліна Петрівна АНАЛІЗ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	87
Клітна Влада Миколаївна ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	90
Литвиненко Ірина Сергіївна, Тернюк Віталіна Юріївна АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ	92
Мацак Карина Олександр СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	95
Мелешко Аліна Юріївна, Смірнов Микита Володимирович ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	97
Ярова Аліна В'ячеславівна, Шинкар Юлія Леонідівна ОСНОВНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ	100

СЕКЦІЯ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Варналій Захарій Степанович ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	103
Онищенко Світлана Володимирівна ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ	106
Юрків Надія Ярославівна, Юрків Надія Ярославівна НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	108
Виговська Наталія Георгіївна, Саух Ірина Василівна СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ	112
Карпінський Борис Андрійович ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ ЗА АКТИВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	115
Чичкало-Кондрацька Ірина Борисівна УКРАЇНА У МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГАХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ	117
Ante Rončević, Olha Bondarevska ESSENCE OF ECONOMIC SECURITY IN THE REGION FROM A PROTECTION APPROACH	120
Біляк Юлія Вікторівна РЕЙДЕРСТВО – ЯК ЗАГРОЗА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ	122
Литвиненко Олеся Володимирівна РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ FINTECH ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ	125

Маслій Олександра Анатоліївна ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ	127
Мрячковська Надія Костянтинівна ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ВІТЧИЗНЯНОГО СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	130
Скриль Віталія Вячеславівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ	132
Ховрак Інна Вікторівна ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	134
Дмитренко Алла Василівна, Падусенко Владислава Валеріївна, Стародуб Катерина Олексіївна ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	136
Коба Олена Вікторівна, Поносова Дарина Олександрівна ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА	139
Скриль Віталія Вячеславівна, Солод Владислава Сергіївна СУЧАСНИЙ СТАН ВАЛЮТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ЧАСТИНИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	141
Шевченко Олена Миколаївна, Шевченко Олег Олександрович ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	144
Бурлука Тетяна Олегівна, Гуєв Андрій Віталійович ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ	146
Дерюга Анатолій Володимирович, Спірідонова Ірина Сергіївна СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «НОУ-ХАУ» ТА «КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ»	148
Ivanyuk Bogdan PROBLEMS OF ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF BUSINESS	151
Косолапенко Віталій Станіславович НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ	153
Хатунцева Руслана Валеріївна ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКУ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	155

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ГРОШОВО- КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Птащенко Ліана Олександрівна, Чечелашвілі Майя Юріївна ГАРВАРДСЬКА МОДЕЛЬ ПЕРЕГОВОРІВ У СПІВПРАЦІ БІЗНЕСУ ЗІ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ	158
Гражевська Надія Іванівна, Шемахіна Ірина Вадимівна ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ВПОРЯДКУВАННЯ СУЧАСНОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	160

<i>Забаштанський Максим Миколайович, Долінський Леонід Борисович</i> АКТИВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ	163
<i>Краус Наталія Миколаївна, Ломачинська Ірина Анатоліївна, Заборовець Юлія Олександрівна</i> РОЗВИТОК РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ	165
<i>Krekoten Iryna, Zabunov Georgi, Krekoten Viktoria</i> POST-CRISIS RECOVERY OF THE UKRAINIAN MORTGAGE MARKET	168
<i>Бондаревська Ольга Миколаївна, Дахно Олена Миколаївна</i> ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	170
<i>Лебедик Галина Володимирівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	172
<i>Скрипник Галина Олексіївна</i> ФІНАНСУВАННЯ ПРОЕКТІВ ЗА УЧАСТЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО БАНКУ	174
<i>Хохич Дмитро Григорович</i> ІНСТИТУЦІЙНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ МОНЕТАРНОЇ ВЛАДИ ЯК ЗАПОРУКА ЦІНОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	177
<i>Волкова Валерія Валеріївна, Витяганець Інна Миколаївна</i> ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ У ЕКОСИСТЕМІ	180
<i>Глушко Аліна Дмитрівна, Пантась Валерія Вячеславівна, Загоруйко Тетяна Анатоліївна</i> СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ	183
<i>Коба Олена Вікторівна, Золотар Катерина Вікторівна</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ	186
<i>Коба Олена Вікторівна, Бублій Євгеній Сергійович, Яковенко Антон Андрійович</i> ПРОБЛЕМИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	188
<i>Лебедик Галина Володимирівна, Коравська Тетяна Андріївна</i> ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ ТА ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ПОКРИТТЯ	190
<i>Миронова Юлія Юріївна, Ізмайло Олена Романівна, Лук'яненко Анастасія Олександрівна</i> ВПЛИВ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ НА СТАН ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ	192
<i>Скрипник Галина Олексіївна, Кулікова Марія Володимирівна</i> ЗАЛУЧЕНІ КОШТИ, ЯК ВАГОМЕ ДЖЕРЕЛО РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	194
<i>Дахно Олена Миколаївна</i> ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	196
<i>Кривенко Оксана Анатоліївна</i> УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ, ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	200
<i>Волошин Олексій Анатолійович</i> ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД БЮДЖЕТУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ	203

СЕКЦІЯ 4. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

<i>Девадзе Анзор Хемидович</i>	
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА НА ОСОБО ОХРАНЯЕМЫХ ПРИРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЯХ ГРУЗИИ	206
<i>Мельниченко Олександр Віталійович</i>	
ЦІЛІ Й ЗАВДАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМАХ КОНТРОЛЮ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	209
<i>Онишко Світлана Василівна, Новицький Віталій Андрійович</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ФІНАНСОВОГО ІНСТРУМЕНТУ ДЛЯ МАЛИХ І СРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	211
<i>Шірінян Лада Василівна, Арич Михайло Іванович</i>	
АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВИТРАТ НА СТРАХУВАННЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	213
<i>Iuliia Samoilyk, Lyudmyla Svystun</i>	
ENERGY AUDIT AS ONE OF THE PROMISING AREAS OF FINANCIAL SERVICES MARKET DEVELOPMENT	215
<i>Бережна Алла Юріївна, Філонич Олена Миколаївна</i>	
СТИМУЛЮЮЧЕ ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК МОТИВАЦІЯ ДО ІНВЕСТИВАННЯ	216
<i>Бучик Татьяна Александровна</i>	
НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ УЧЕТНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КЛАСТЕРА	219
<i>Корнилюк Анна Валентинівна</i>	
ОСОБЛИВОСТІ БОРГОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ НФК	222
<i>Корнилюк Роман Васильович</i>	
СТРУКТУРНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ МАКРОПРУДЕНЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА БАНКІВСЬКОМУ РИНКУ	224
<i>Дмитренко Алла Василівна, Калайда Ліля Олександрівна, Рудіна Таїсія Василівна</i>	
УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	227
<i>Дмитренко Алла Василівна, Нечухран Катерина Олексіївна, Шевельова Людмила Сергіївна</i>	
ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ, ЯК СКЛАДОВОЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	229
<i>Дмитренко Алла Василівна, Хоменко Ірина Олександрівна, Колєсник Едуард Володимирович</i>	
ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА	232
<i>Коба Олена Вікторівна, Ревенко Анна Романівна, Чумак Антон Сергійович</i>	
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ АУТСОРСИНГ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	234
<i>Коба Олена Вікторівна, Тесля Аліна Миколаївна</i>	
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	236
<i>Миронова Юлія Юріївна, Калайда Валерія Олександрівна</i>	
МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	238

Миронова Юлія Юрійвна, Калайда Ліля Олександрівна, Литвиненко Євгенія Едуардівна	
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	240
Миронова Юлія Юрійвна, Похідня Богдан Андрійович, Кривошапка Владислава Ігорівна	
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА	242
Миронова Юлія Юрійвна, Свириденко Валерія Олександрівна, Гавриленко Анастасія Сергіївна	
ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	244
Скрипник Галина Олексіївна, Туренок Ліна Володимирівна	
КАПІТАЛЬНІ ВКЛАДЕННЯ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ФІНАНСУВАННЯ	246
Тітенко Зоя Миколаївна, Пастушенко Анна Володимирівна	
ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	249
Білоус Артем Вікторович, Шуригін Назар Романович	
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ В УКРАЇНІ	251
Бугай Карина Сергіївна	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	254
Бурдейко Анна Станіславівна	
ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТУ	257
Власюк Родіон Серійович	
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНИХ КОМПАНІЙ	260
Забураєва Ольга Юрійвна, Федоренко Наталія Михайлівна	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	263
Максименко Андрій Петрович	
ВПЛИВ ВИТОКУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА СТАНОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВА НА ФОНДОВОМУ РИНКУ	266
Миргородська Альона Олегівна	
ЗАВДАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	268
Нерода Софія Максимівна	
ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ	270
Тернюк Віталіна Юрійвна, Литвиненко Ірина Сергіївна	
АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ БАНКУТСТВА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМІВ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ЙОГО ВИНИКНЕННЯ	272
Чена Тетяна Олександрівна	
АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	275

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

УДК: 330.35.25:004](477)

Онищенко Володимир Олександрович,

доктор економічних наук, професор, ректор

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Черв'як Анна Володимирівна,

аспірант кафедри фінансів і банківської справи

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах розвитку новітніх технологій, ключовою ознакою сучасного світу є діджиталізація. Впровадження ІТ-технологій у всіх сферах діяльності – це необхідність, щоб залишатися конкурентоспроможним на ринку в умовах жорсткої конкуренції.

Діджиталізація (оцифровування) – це перехід інформаційного простору у цифрові технології. У широкому розумінні, під діджиталізацією прийнято розуміти трансформацію, проникнення цифрових технологій щодо оптимізації та автоматизації бізнес-процесів, підвищення продуктивності та покращення комунікаційної взаємодії зі споживачами [1].

Дослідження «Digital Transformation Readiness», що було виконане фондом Western NIS Enterprise Fund та Digital Transformation Institute, показало, що саме цифрова трансформація, діджиталізація – є головним чинником економічного зростання [2].

Фінансовий ринок завжди був індикатором рівня розвитку економіки та ефективності її реформування. У напрямі розвитку цифрової економіки в Україні діє розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» [3]. У ній передбачені основні цілі, принципи та напрями цифрового розвитку, визначено чітке законодавче врегулювання порядку діяльності фінансових установ у цій сфері та обсяги фінансування.

На ринку фінансових послуг діджиталізація була впроваджена однією з перших. Цифрова економіка формує нові потреби, продукти, послуги, а обсяг та швидкість обміном інформації має високі результати. Завдяки новим відкритим можливостям з'являються нові перспективи для організації та розвитку бізнесу, впровадження нових технологічних рішень, що не застосовувались раніше. У зв'язку з чим з кожним роком все більше інвестицій спрямовується на розвиток цифрових технологій.

Характерна особливість цифрової економіки – це її зв'язок з економікою на вимогу (on-demand economy), яка передбачає отримання доступу до товарів і послуг у момент, коли це потрібно. Отримання замовлень відбувається онлайн, а їх виконання – офлайн. Основними перевагами цифрової економіки є висока швидкість отримання необхідного продукту, зниження вартості для кінцевого користувача завдяки зниженню кількості посередників, спрощення виходу постачальників до споживачів. Вважається, що технологічні зміни мають значний вплив на економічний розвиток країни. За даними Світового банку цифрові дивіденди (або результати від цифрових трансформацій) – це динамічне зростання економіки, бізнес діяльності, а отже, і податкові надходження, притік нових інвестицій тощо [4].

Серед фінансових посередників, першість у впровадженні ІТ-технологій та цифровізації відводиться банківському сектору. Банки почали впроваджувати у свою діяльність цифрові технології, оскільки:

1. Через онлайн сервіси, колцентри та онлайн-чати оперативно надаються послуги та консультації.

2. Мінімізуються витрати на оплату праці, оскільки в онлайн режимі опрацьовується більший обсяг інформації і необхідна менша чисельність персоналу.

3. Інтернет канали дешевші ніж забезпечення роботи відділень.

4. Швидкість здійснення послуг зростає в рази.

Ще однією вагомою перевагою діджиталізації у фінансовому ринку є взаємодія зі смартфонами, планшетами чи ноутбуками. Кожна фінансова установа має свій персональний додаток. У ньому передбачені всі види послуг, які може надавати відповідна установа і при цьому швидкість транзакцій висока.

За даними дослідження PricewaterhouseCoopers збільшення рівня діджиталізації країни на 10% призводить до зростання ВВП на душу населення до 0,75%. Згідно з висновками ресурсу Academics, зростання цього ж показника на 10 пунктів призводить до зниження рівня безробіття на 1,02%. Крім того, на думку компанії Accenture, цифрові технології можуть бути використані як поштовх для швидшого економічного розвитку, що додасть до одного трильйона доларів до ВВП ТОП-10 найбільших країн світу [2].

Відповідно до дослідження «Digital Transformation Readiness» [2]. проаналізуємо процес діджиталізації у різних галузях надання послуг.

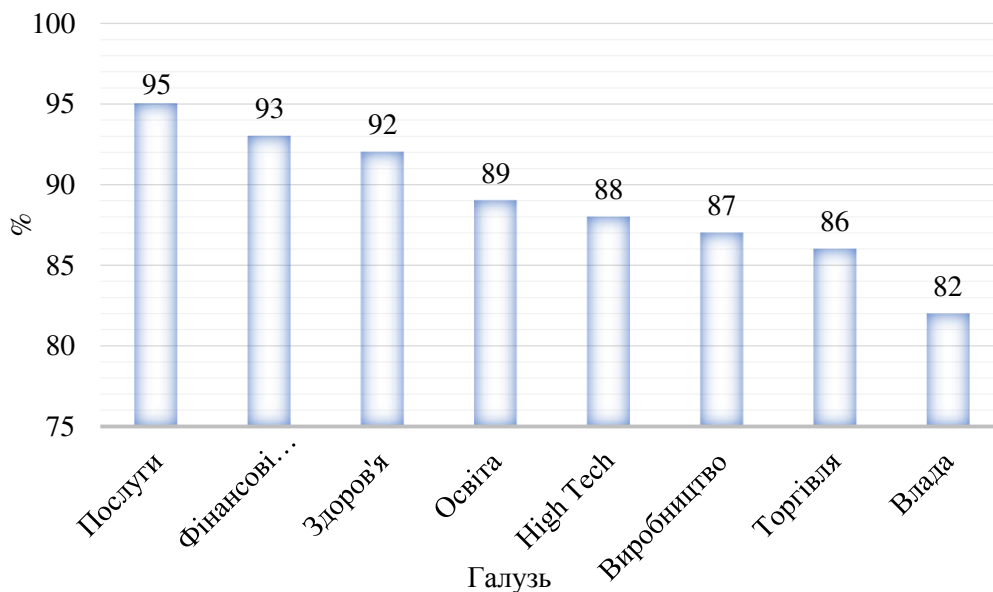

Рис.1. Рівень діджиталізації у різних галузях

*складено за даними [2]

Відповідно до результатів дослідження [2], майже всі компанії фінансового ринку перейшли чи переходять на цифрові технології. За статистикою, стартапи більш активно адаптують цифрову стратегію (55%) у порівнянні з традиційними підприємствами, де тільки 38% почали впроваджувати нові підходи. До того ж 37% досліджених підприємств приступили до активного розгортання діджиталізації, 45% лише роблять перші кроки, а 7% вже відносяться до цілком цифрових компаній.

На фінансовому ринку позитивними змінами, пов'язаними із практичним застосуванням цифрових технологій є:

- поява нових стартапів і компаній;
- спрощення доступу до фінансових послуг;
- покращення залучення продавцями фінансових послуг нових клієнтів;
- удосконалення процедур обліку, аналізу та оцінки;

- динамічне управління грошовими ресурсами фінансових посередників;
- поліпшення взаємодії продавців фінансових послуг із регуляторами;
- стимулювання розвитку фінансових послуг та підвищення їх якості [5].

Серед головних перешкод до трансформації 39% опитаних називають нестачу бюджетів, 36% – нестачу та низьку кваліфікацію кадрів, 34% – законодавчі перепони, ще 33% – неготовність до змін. Такі дані отримали аналітики IDG в дослідженні 2018 State of Digital Business Transformation на основі опитування менеджерів 702 компаній, що приймають рішення [2].

За для отримання позитивних тенденцій у процесі впровадження та застосування діджиталізації в економіці необхідно виконувати цілий комплекс завдань, основне місце серед яких займає апробація цифрових технологій.

Цифровізація економіки потребує інвестицій та залежить від рівня компетентності керівників та рядових працівників установ. Діджиталізація має бути першочерговим завданням, оскільки цифрові технології розвиваються швидко. Найбільше можливостей у застосування цих технологій на фінансовому ринку, завдяки формуванню єдиного цифрового простору. У межах його діяльності виникає можливість удосконалення комунікаційного аспекту та взаємодії, підвищення рівня довіри, що дозволить підвищити ефективність здійснення фінансових послуг, що зміцнить рівень економіки.

Література

1. Діджиталізація економіки в новій парадигмі цифрової трансформації [Електронний ресурс – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3523/3197.
2. В Києві презентували дослідження «Digital Transformation Readiness» [Електронний ресурс – Режим доступу: <https://www.imena.ua/blog/>
3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [Електронний ресурс – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>
4. Карчева Г.Т., Огородня Д.В., Опенько В.А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки / Г.Т. Карчева, Д.В. Огородня, В.А. Опенько / Фінансовий простір. – 2017. – № 3 (27). – С. 13 – 21.
5. Волосович С.В. Домінанти технологічних інновацій у фінансовій сфері / С.В. Волосович // Економічний вісник університету. Збірник наукових праць вчених і аспірантів. – 2017. – №33-1. – С. 15 – 22.

УДК 336.7

Варцаба Віра Іванівна,

*доктор економічних наук., професор, завідувач кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Заславська Ольга Ігорівна,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ДО ПИТАННЯ ЩОДО РОЗПОДІЛУ РЕГУЛЯТОРНИХ ФУНКЦІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Фінансова система держави є важливою складовою для ефективного функціонування її економіки та соціально-економічного розвитку загалом. Відповідно до програми розвитку фінансового сектору України у нашій державі має функціонувати система, котра здатна забезпечувати сталий розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного

ринкового конкурентоспроможного середовища. При цьому реформи українського фінансового сектору мають відбуватися згідно з міжнародними стандартами.

Перший крок у цьому напрямі зроблений 12 вересня 2019 року разом із прийняттям Закону України №1069-2 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг». Так, ухвалений Закон передбачає так званий «спліт», тобто розподіл повноважень з регулювання фінансового ринку між Національним банком України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку і, відповідно, ліквідацію Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [2; 4].

Метою впровадження таких реформ є скорочення кількості регуляторних і контролюючих органів на ринках небанківських фінансових послуг. Відтак, НБУ отримає повноваження здійснювати нагляд за діяльністю страхових, лізингових, фінансових компаній, кредитних спілок, ломбардів та бюро кредитних історій, а НКЦПФР регулюватиме недержавні пенсійні фонди та фонди фінансування будівництва. Варто зазначити, що даний законодавчий акт передбачає перехідний період, котрий триватиме до 1 липня 2020 року, а до 30 червня 2020 року включно регулюванням ринку як і раніше займатиметься Нацкомфінпослуг [1].

Протягом останніх років НБУ було проведено ряд реформ, в результаті яких банківський сектор України став докапіталізований та вийшов на прибутковий рівень. У цьому контексті ухвалення Закону про «спліт» дозволить Нацбанку продовжити реформу фінансової системи держави, поширюючи вимоги щодо прозорості, надійності та ефективності й на небанківський фінансовий сектор.

Відмітимо, що розподіл повноважень з регулювання фінансового ринку між НБУ та НКЦПФР є однією з умов меморандуму, підписаного між Україною та Міжнародним валютним фондом наприкінці 2018 року щодо подальшої співпраці у рамках реалізації кредитної програми «stand-by». Слід зазначити, що у більшості розвинених країн світу функціонує саме консолідована модель регулювання фінансового ринку (рис. 1).

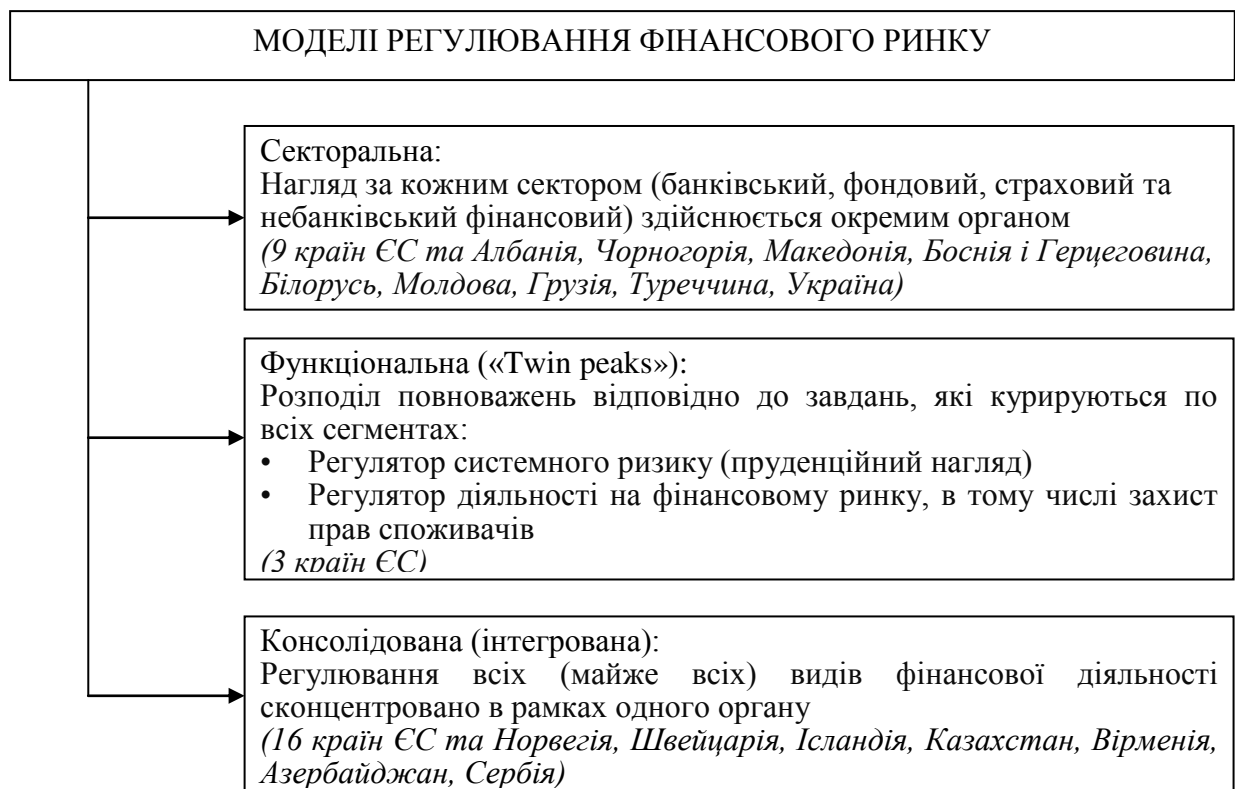

Рис. 1. Характеристика моделей регулювання фінансового ринку*

*Джерело: побудовано на основі [2]

Як бачимо, перехід України до інтегрованого регулювання фінансового ринку обґрунтований успішним досвідом країн, в яких така модель була впроваджена раніше.

Загалом перевагами консолідованої моделі, до якої прямує фінансова система України, можна назвати такі, як:

- уніфіковані підходи до різних типів фінансових установ;
- економія на масштабі;
- можливість уникнення конфлікту інтересів;
- моніторинг за всім фінансовим сектором;
- ефективний нагляд на консолідованій основі [2].

Таким чином, перехід до нової моделі регулювання фінансового ринку дасть можливість забезпечити збалансований і системний підхід у напрямі ефективного розвитку небанківського фінансового сектору, переходу від секторальної до інтегрованої моделі, яка є більш ефективною та створить можливість для комплексного розвитку функції регулювання ринкової поведінки та захисту прав споживачів на фінансовому ринку.

Література

1. Верховна рада прийняла закон про «спліт» / Прес-реліз Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12.09.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/2019/09/12/verhovna-rada-priynyala-zakon-pro-splt>.

2. Відянкін М. «Який СПЛІТ потрібен ринку? / М. Відянкін // Форум учасників фінансового ринку. – 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://afi.org.ua/sites/default/files/users/user104/m.vidyakin.pptx>.

3. Закон про «спліт» забезпечить прозорість, надійність та ефективність небанківського фінансового сектору / Прес-реліз Національного банку України від 12.09.2019 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/news/all/zakon-pro-split-zabezpechit-prozorist-nadiynist-ta-efektivnist-nebankivskogo-finansovogo-sektoru>.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг / Закон України №1069-2 від 12.09.2019 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66302.

UDC 339.9

*Ante Rončević,
Assoc. Prof., PhD
Head of Department of Economics
University North, Croatia*

INSTITUTIONAL FRAMEWORK DEVELOPMENT ON THE CROATIAN FINANCIAL MARKET

Abstract. After the fall of the Berlin Wall in 1989 and the first free multi-party parliamentary elections in Croatia, as well as in many Central and Eastern European countries, in the process of transformation from social to state ownership and then to private ownership, the social and economic transition in Croatia took place in several stages. In the first phase, significant manufacturing companies and the largest bank were privatized first, in accordance with the Companies Act (1989), which was enacted in the time of socialism. Subsequently, financial market institutions (Zagreb Stock Exchange (1991), Varazdin

Securities Market, OTC, 1993) began to be built, in accordance with the good practices of developed market economies.

After that, the laws governing the capital market and investment funds were passed, in particular in 1995. Thus, the Securities Commission was established at the end of 1996 and the Central Depository Agency a year later. In the meantime, the most valuable companies were privatized (in the second wave), despite the fact that the Croatian War of Independence lasted for many years. The third wave of the so-called coupon privatization, in order to compensate the victims of the Homeland War and their families, in accordance with the Law on Privatization Investment Funds, was launched in 1997 for this purpose. In the State portfolio (Croatian Privatization Fund (1993), Croatian Pension Fund) several hundred more companies were in this portfolio, with one to one hundred percent of shares available for coupon privatization. The portfolio included a large number of companies from the tourism and manufacturing industries in war-affected areas. Subsequently, the Pension Fund Supervision Agency and the Central Registry of Affiliates (Regos) were established (2000) to launch the pension reform (2002), based on three pension pillars. The first is compulsory, as is the second for the younger generations, and the third is voluntary. The aim was to stimulate the development of the capital market in the Republic of Croatia and to reduce the pressure of pension payments on the State Budget. Thus, from the regulatory and institutional point of view, there were several state agencies in the Republic of Croatia by 2006, which, in addition to the Croatian National Bank (the central bank), regulated the financial market in Croatia.

The three agencies, which previously acted separately in regulating and supervising the capital markets, have merged into one. The Croatian Securities Commission, the Insurance Supervision Agency and the Croatian Pension Fund Supervisory Agency have lost their existence and a new agency has emerged (2006) under the name Croatian Financial Services Supervisory Agency (HANFA). It should be pointed out that the regulation and supervision of the banking system in the Republic of Croatia has been managed by the Croatian National Bank from 1990 to the present. Therefore, in Croatia there is no single agency for the supervision of the financial system such as in the United Kingdom, Finland, Hungary, etc.

During the 1990s, there was one party in power in Croatia, a right-wing center with a semi-presidential system. There has been a turnaround since 2000. A coalition of six parties came to power, from the center to the left. After four years, the government returned to the right center again. During this period, Croatia intensified the negotiations on EU accession, and changes in the regulatory framework took place in the financial market.

With the accession of the Republic of Croatia to the EU on July 1st, 2013, the borders for unobstructed trading, trade in goods, services and money as well as free movement of people, i.e. investments in the Croatian financial market, were opened. However, expectations were not met because domestic investors kept old habits, and for foreign investors no better and safer conditions were created to attract them to invest in Croatia. In Croatia, the old behavior has been retained, market players' orientation towards banks rather than the capital market (Anglo-Saxon type of capital market). In spite of the fact that all relevant institutions were built and a harmonized legislative framework with the highest European and world standards protecting investors in Croatia, unfortunately, the investment climate did not change significantly with Croatia's EU membership. Problems remain with the slow approval of building permits, slow judiciary system, inadequate management structure, underdeveloped leadership, etc. In the meantime, new technological opportunities have developed and it is safer for Croatian citizens to invest abroad.

Keywords: *financial market, capital market development, institutional framework, regulatory agency, Croatian financial market*

Дідур Сергій Володимирович,
доктор економічних наук, професор
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

В умовах сучасного динамічного середовища надійність банківської установи, її фінансова стійкість та потенціал визначаються рівнем достатності капіталу. Основним завданням банківського сектору є забезпечення оптимального розміру банківського капіталу. З метою оцінки рівня капіталізації банківської системи України розглянемо динаміку нормативу регулятивного капіталу та достатності регулятивного капіталу протягом 2016-2018 років, яку представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка економічних нормативів банківського капіталу протягом 2016-2018 рр.

	2016	2017	2018	Абс.	Відн.
Регулятивний капітал Н1, млн.грн.	129817	190653	115818	-13999	-10,78
Норматив достатності регулятивного капіталу Н2, %	12,31	12,69	16,1	3,79	30,79

Як бачимо з отриманих даних, обсяг регулятивного капіталу по банківській системі України зменшився на 10,78%, в той час як норматив достатності регулятивного капіталу зріс на 30,79%. Дана ситуація відбувається в умовах:

- стрімкого зменшення кількості банків, що зумовлене недостатнім рівнем капіталізації та ліквідності активів, а також через активне позбавлення регулятором ліцензій неплатоспроможних банків;
- суттєвого погіршення якості кредитних портфелів та збільшення частки проблемних кредитів;
- зменшення рівня прибутковості банків через девальвацію гривні, збільшення валютних зобов'язань та зменшення чистих процентних доходів;
- збільшення частки активів державних банків, рефінансування проблемних державних банків для зміцнення їхніх конкурентних позицій на ринку.

На підставі аналізу існуючих досліджень [1,2,3] достатності банківського капіталу було виділено низку показників, які характеризують рівень капіталізації банківських установ (однією із умов відбору показників була доступність їх розрахунку за відкритими даними фінансової звітності). Отримані результати розрахунку показників капіталізації банківської системи у 2016-2018 роках представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Показники темпів приросту капіталізації банківської системи України у 2016-2018 рр.

Показник	Код показ.	2016	2017	2018	T ₂₀₁₆	T ₂₀₁₇	T ₂₀₁₈	Абс. відх. T ₂₀₁₈ /T ₂₀₁₇
К-т капіталізації	X1	0,114	0,133	0,113	2,31	16,19	-14,80	-17,11
К-т покриття зобов'язань	X2	0,129	0,153	0,128	2,61	18,67	-16,69	-19,3
Темп приросту капіталу	X3	39,261	17,972	-12,318	260,82	-54,22	-168,54	429,36

Як бачимо з проведеного аналізу у 2018 році, в порівнянні з 2016 роком темпи зростання значно зменшилися: коефіцієнт капіталізації на 17,11, коефіцієнт покриття – на 19,3 та темп приросту капіталу – на 429,36.

За допомогою кластерного аналізу в системі «Statistica» [4] здійснено класифікацію банків за рівнем капіталізації, на основі якого проводиться дискримінантний аналіз, який дасть змогу діагностувати до якої групи належить банківська система. Згідно методу, який запропоновано в системі «Statistica» для класифікації банків та банківської системи за критерієм рівня капіталізації банку використовується така система рівнянь (1):

$$\begin{cases} y_1 = 90.8Tx_1 + 134.0Tx_2 - 80.2x_3 - 321.3 \\ y_2 = 51.6Tx_1 + 54.7Tx_2 - 50.7x_3 - 66.4 \\ y_3 = 47.1Tx_1 + 40.3Tx_2 - 49.9x_3 - 42.5 \\ y_4 = 38.9Tx_1 + 3.5Tx_2 - 66.8x_3 - 41.2 \end{cases} \quad (1)$$

Перше рівняння цієї системи відповідає першому класу банків, які мають найбільш високі показники рівня капіталізації. Друге рівняння характеризує другий клас банківської системи, які мають стабільно високі показники з тенденцією до їх збільшення. Третій клас банків відповідає третьому рівнянню і містить в собі банки, показники капіталізації яких є сталими або мають тенденцію до незначного зменшення. Банки четвертої групи мають найгірший рівень капіталізації [4].

Отже, згідно з представленим вище правилом класифікації можна з'ясувати, до якого класу за рівнем капіталізації відноситься певний банк або банківська система. Для цього достатньо підставити дані в систему рівнянь. Банк буде віднесено до тієї групи, класифікаційне значення для якої приймає максимальне значення. Результати проведених розрахунків представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Результати розрахунку показників рівня капіталізації банківської системи України

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.
y1	-20680,7	7999,016325	9615,471064
y2	-13028,6	4539,266314	6802,020985
y3	-12843,9	4178,102491	6998,007207
y4	-17365,3	4276,000122	10583,13912

Динаміку показників рівня капіталізації представлено на рис. 1.

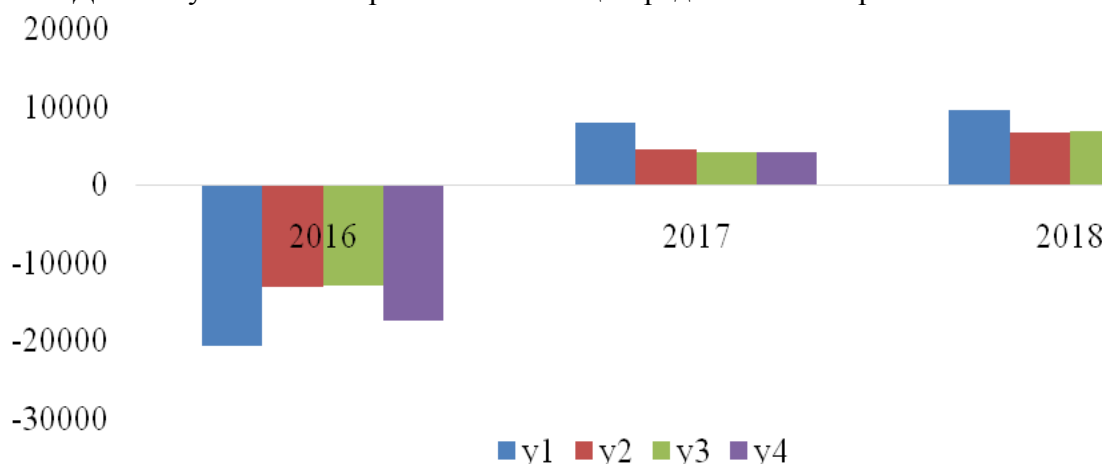

Рис. 1 Динаміка показників капіталізації банківської системи України у 2016-2018 р.р.

Згідно проведеного аналізу, ми бачимо, що у 2016 році найбільшим показником був у3, що відповідає третьому класу банківської системи, що характеризує показники капіталізації яких є сталими або мають тенденцію до незначного зменшення. У 2017 році ситуація змінилась і найбільшим показником був у1, що відповідає першому класу за рівнем капіталізації та відповідає високим рівнем капіталізації. У 2018 році найбільшим був у4, що відносить банківську систему до четвертого класу та відповідає низькому рівню капіталізації.

Отже, кризові процеси в сучасному банківському секторі багато в чому визначаються недостатнім рівнем планування й управління банківським капіталом. При цьому найважливішим завданням є розроблення стратегії зростання капіталу відповідно до ризиків, що супроводжують банківську діяльність, що дало б змогу нарощувати капітал з урахуванням інтересів власників. У цьому разі зросте довіра з боку всіх зацікавлених учасників ринку, що може призвести до збільшення прибутку й інвестицій у статутний капітал.

Майбутнє українського банківського сектору полягає у формуванні конкурентоспроможних, достатньо капіталізованих банків шляхом розширення масштабів діяльності за рахунок консолідації, централізації та інших джерел. Найважливішою проблемою нині є низький ступінь капіталізації банківської системи, що стримує її кредитний потенціал.

Необхідність зростання банківського капіталу зумовлена також і необхідністю зростання української економіки. Зростання капіталу неможливо буде забезпечити тільки за рахунок внутрішніх джерел, необхідно активізувати процеси концентрації, централізації капіталу банків за рахунок залучення коштів із національного і світового ринків і тим самим створити можливість прискореного зростання капіталізації банківської системи. Крім того, банківська система все ще сильно схильна до кон'юнктурних коливань ринку, дії асиметричної інформації.

Таким чином, проаналізувавши й оцінивши перспективи розвитку джерел зростання банківського капіталу, відзначимо, що нарощування капіталу в умовах кризи є важливим завданням для банківського сектору. Саме підвищення капіталізації банків і забезпечення достатнього рівня покриття капіталом прийнятих банками ризиків можна відзначити як найважливішу умову розвитку банківської діяльності й підвищення стійкості банків.

Література

1. Economy UNIAN (2014), The latest news in Ukraine and worldwide, available at: <http://economics.unian.net/>
2. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards / A Revised Framework. Bank Committee on banking supervision. – Basel. – November 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bis.org>.
3. Vozhzhov A.P. On the estimation of the use of a credit multiplier for the purpose of ensuring economic growth / A.P. Vozhzhov // Economy of Ukraine. 2016. № 7 (504). P.18–24.
4. Statistica. Аналіз даних, прогнозування, контроль якості, консалтинг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://statsoft.ru/>

ЦИФРОВА КОНВЕРГЕНЦІЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

За останні роки Україна зробила декілька важливих кроків в області цифрової економіки для стимулювання економічного зростання та добробуту суспільства. Прогрес у цьому напрямку, безумовно, буде визначатись не тільки правильністю обраних стратегічних орієнтирів, тактикою і темпами реалізації дорожньої карти їх втілення, нормативно-правовою зрілістю та інфраструктурною готовністю, але також цифровою конвергенцією. Цифрова конвергенція стає реальністю для багатьох сфер життєдіяльності, об'єднуючи різні технології та надаючи прогресивний розвиток новим (блокчейн, штучний інтелект, інтернет речей, великі дані), набуваючи за рахунок гібридизації все більше нових форм і функцій, які доповнюють існуючі. Саме на об'єднанні функцій і властивостей різних цифрових технологій наголошував Д. Б. Йофі, визначаючи сутність поняття «цифрова конвергенція» [1].

Прояви цифрової конвергенції вже зараз можемо спостерігати на ринку фінансових послуг, зокрема, в деяких аспектах трансформації інфраструктури як самого ринку, так і бізнес-моделей його суб'єктів, розвитку фінансових продуктів і послуг у мінливому і висококонкурентному ринковому середовищі. Розглянемо більш предметно цифрову конвергенцію на ринку фінансових послуг за такими дескрипторами: 1) структура ринку і дезінтермедіація; 2) цифрові технології, фактори і стандарти прийняття та поширення; 3) нові стратегії та трансформація бізнес-моделей фінансових посередників як суб'єктів ринку.

1. Структура ринку і дезінтермедіація. Для успішного формування власних стратегій ведення бізнесу та зміцнення конкурентних позицій на ринку фінансових послуг фінансовим посередникам потрібно розуміти процеси цифровізації, які відбуваються, їх вплив на ринкові механізми. З появою інтернету і можливостей дистанційного надання фінансових послуг все частіше можна зустріти вживання словосполучень «електронні фінансові послуги» і «ринок електронних фінансових послуг». На наше переконання, при визначенні останніх спостерігаємо некоректність з точки зору термінологічних понять і прагнення штучного їх приведення до розряду нових на підставі однієї специфічної властивості, замість прийняття їх, як прояву форм і каналів взаємодії при цифровій конвергенції фінансових відносин на ринку фінансових послуг.

Ознаки цифрової конвергенції на ринку фінансових послуг стали більш чіткими з появою феномену FinTech. Високотехнологічні FinTech-компанії порушили сталість структури фінансового посередництва. Ринкова активність FinTech-компанії за останні п'ять років зросла на 41%. Так, у 2018 р. вони отримали на розвиток рекордні 41 млрд дол. США, що на 78% більше ніж у попередній рік, а протягом 2013-2018 рр. фінансування у середньому зросло на 61%. На ринку фінансових послуг значним сегментом FinTech є споживче кредитування – майже 4 млрд дол. США, де пропонуються нові способи отримання позик і оцінки кредитних ризиків (однорангове кредитування, мікрофінансування, аналітика великих даних і послуги з розрахунку споживчих кредитів) [2]. Розвиток феномену FinTech призвів до загострення дезінтермедіації, зокрема, між банками та високотехнологічними компаніями (Amazon, Google, Apple, Alibaba, Microsoft, Facebook та ін.). На запитання стосовно виходу з ринку традиційних фінансових посередників можна впевнено стверджувати, що це в

перспективі цілком можливо, але не найближчим часом, адже вони обрали правильну тактику – розвиток власних FinTech-лабораторій, підтримка FinTech-стартапів та інтеграції з FinTech-компаніями. При цьому вони намагаються розширити власну діяльність, доповнюючи посередницькі функції іншими, що відкриває цифрова економіка.

2. *Цифрові технології, фактори і стандарти прийняття і поширення.* Цифровізація фінансового посередництва активно поширюється в напрямках банкінгу, платіжних систем, управління інвестиціями, фінансового трейдингу, страхування [3]. Це підтверджують цифрові тренди на ринку фінансових послуг (табл. 1).

Таблиця 1

Цифрові тренди на ринку фінансових послуг

Цифрові технології	Сегменти ринку фінансових послуг		
	Банківський	Страховий	Інвестиційний
Блокчейн (Blockchain)	управління активами і пасивами; управління фінансами; ризик-менеджмент; регулювання; фінансова безпека; відстеження, фіксування та блокування будь-яких проявів протиправних дій	розподілений доступ до даних, скорочення витрат, підвищення довіри до онлайн-продуктів, цифровий поліс, інтелектуальні контракти й адміністрування претензій	інвестиційні платформи, краудфандінг
Великі дані (Big Data)	фінансова аналітика; сегментація, персоналізація й оптимізація послуг; аналітика й оцінка ризиків; підвищення ефективності взаємодії	фінансова аналітика для сегментації ринку і персоналізації, зменшення шахрайства, покращення процесів урегулювання претензій	соціальний та алгоритмічний трейдинг, robo-advising, сервіси для оптимізації, підвищення ефективності публічного та комерційного трафіку (end-to-end transaction)
Штучний інтелект (Artificial Intelligence Technologies, AI)	оптимізація бізнес-процесів; антикризове управління; автоматизація обслуговування клієнтів – віртуальні помічники або чат-боти на основі технології обробки природних мов; дотримання нормативних вимог; попередження протиправних дій; моделі прийняття рішень з використанням алгоритмів машинного навчання тощо	автоматизація страхових процесів, управління портфелем, кредитний аналіз, машинне навчання для попередження шахрайства, андеррайтинг і врегулювання збитків, оцінка ризиків	всебічний автоматичний прогноз у реальному часі за широким спектром активів, кількісні підходи до інвестування та квантові стратегії управління портфелем активів, аналіз і прогнозування процесів фондового ринку, комплексне індивідуальне алгоритмічне рішення для роздрібних інвесторів

Джерело: сформовано автором

Зокрема, одним з прикладів цифрової конвергенції, на нашу думку, можна вважати робо-едвайзер (robo-advising) – цифрову платформу консультування та управління інвестиціями з можливістю отримання послуги через повністю автоматичний сервіс. Факторами прийняття і поширення робо-едвайзерів є прозорість інвестиційних рішень, доступність (низький рівень плати за управління портфелем, менше 1%, або взагалі її відсутність), можливість побудови диверсифікованих портфелів [4]. Зарубіжна практика демонструє цифрову конвергенцію криптобірж, інвестиційних платформ і міжнародних страхових брокерів для страхування ризиків і забезпечення страхового покриття. Виникнення та поширення криптоактивів зумовило

необхідність забезпечення інституційним інвесторам їх надійного захисту, безпечного збереження та гарантування компенсації збитків, внаслідок кібератак і кібершахрайства, що, у свою чергу, стало передумовою нового виду страхування – кіберстрахування [5].

Визначальними факторами прийняття і поширення конвергентних фінансових послуг на основі цифрових технологій, на нашу думку, стали наявність або формування у клієнтів обізнаності та стійкого власного досвіду цифрової взаємодії і обміну ним, а також вимоги до фінансових посередників стосовно інформаційної транспарентності, інклюзії та персоналізації. У відповідь ринок фінансових послуг починає пропонувати інноваційні, конвергентні й інтелектуальні продукти і послуги, підвищувати лояльність і залучати клієнтів з одного боку персоналізованим, а з іншого – уніфікованими підходами вирішення їх потреб через цифрові та соціальні канали. Для цифрової конвергенції ринку фінансових послуг варто, поряд з іншим, важливим є імплементація стандартів KYC («Знай свого клієнта»), директиви PSD2 (Payment Service Directive 2), набору програм, протоколів і засобів взаємодії Open API (Application Programming Interface), що у сукупності забезпечить відкритість фінансового посередництва. Все означене запускає інноваційну спіраль зростання та отримання синергії економічних і соціальних ефектів від цифрової конвергенції всіма суб'єктам ринку.

3. Нові стратегії та трансформація бізнес-моделей фінансових посередників. На сьогодні спостерігаємо процеси трансформації стратегій і бізнес-моделей фінансових посередників, трьома базовими опорами нових можливостей яких стають люди, процеси і цифрові технології. Зокрема, цифрова конвергенція зумовила поширення двох трансформаційних підходів – платформного і екосистемного, кожен з яких має ключові відмінності, різний ступінь проникнення на ринок і динаміку, регуляторну підтримку і обмеження.

Безумовними інноваційними лідерами ринку фінансових послуг є банки, моделі яких з розвитком цифрових технологій еволюційно змінюються [6]. Важливим для концептуальної трансформації їх бізнес-моделей є розуміння і прийняття вектору змін «банк – цифрова платформа – екосистема». У цьому аспекті показовою є клієнтоцентрична екосистема Сбербанку, яка дозволяє реалізовувати взаємодію у відносинах «банк-клієнт» не тільки в контурі продуктів і послуг, а також у відносинах «суспільство-клієнт» і «банк-клієнт-державно-приватне партнерство». Це стало можливим завдяки цифровій конвергенції фінансових і нефінансових сервісів – ефективного використання Open API (Open Application Programming Interface), єдиного цифрового каналу і розширена персоналізація продажу багатокомпонентного продукту, глибокої інтеграції з суміжними сервісами за допомогою технологій машинного навчання (Machine Learning), великих даних (Big Data), віртуальної реальності (Virtual reality), штучного інтелекту (Artificial Intelligence) тощо. Зауважимо, що ПриватБанк став першим хто відкрив публічне API, що на сьогодні використовують майже п'ять тисяч партнерів, у томі числі за межами України. На нашу думку, саме екосистемний підхід за рахунок цифрової конвергенції та відкритої архітектури поряд з розширенням можливостей банків для набуття стійких ринкових позицій, удосконалює фінансову інфраструктуру, поглиблює їх функціональну інтеграцію з іншими державними, приватними і соціальними інституціями, що є важливим в умовах цифрової економіки.

Страхові компанії, незважаючи на притаманний їм консерватизм, зараз також вимушені трансформувати власну діяльність, адже відчувають тиск з боку InsurTech-компаній, що розвивають страхові продукти і послуги, спираючись на аналітику великих даних для оцінки, прогнозування та оптимізації ризиків. Саме значні обсяги

даних можуть стати стратегічним і конкурентним ресурсом, який у подальшому буде визначати конкурентну позицію на ринку страхових послуг. Тому цифрова трансформація страхових компаній може обмежитись цифровізацією на рівні бізнес-процесів з виходом на новий сегмент ринку, як реагування на загрози кіберпростору, або дозволить їм набути статус системного інтегратора страхових послуг за рахунок цифрової конвергенції та екосистемного підходу. Перспективи від цифрової конвергенції бачать також кредитні союзи і пенсійні фонди, незважаючи на те, що вони суттєво відстають від інших фінансових посередників у впровадженні цифрових технологій (спеціалізовані PenTech-рішення, блокчейн і смарт-контракти на їх основі, штучний інтелект).

Не можна залишити поза увагою те, що цифрова конвергенція пропозиції фінансових послуг створює нові виклики для регуляторів, які постають як у площині зміни цілей, політики і підходів регулювання у відношенні до суб'єктів ринку при обов'язковості дотримання вже діючих нормативних вимог, так і вимагають від них самих стати лідерами і активними учасниками процесів цифровізації. У цьому аспекті показують дієвість RegTech-рішення, що здатні забезпечити: відповідність нормативним вимогам; управління ризиками, у тому числі протидію кібер-ризикам та інсайдерської поведінки співробітників; оперативне попередження шахрайства, зловживань, відмивання брудних грошей; управління ідентифікацією. Але такі рішення потребують співробітництва всіх учасників ринку фінансових послуг.

Отже, проблематика цифрової конвергенції виходить за рамки суто технічного контенту. Цифрова конвергенція стає все більше визначальною для структури і діалектики трансформації сучасного ринку фінансових послуг, створюючи умови для зростання його цифрової продуктивності, розширення можливостей і зміни поведінки споживачів фінансових послуг, формуючи новий тип останніх, де переважає цифровий профіль, збільшення синергічних ефектів для всіх суб'єктів ринку фінансових послуг.

Література

1. Yoffie D. B. *Competing in the Age of Digital Convergence*. Harvard Business School Press Boston, MA, USA, 1997. 464 p.
2. Fintech Exit Activity Reached Record Year in 2018. Available at: <https://www.venturescanner.com/blog/tags/top%20fintech%20companies>.
3. Natalia Pantielieieva ; Sergii Krynytsia ; Yulia Zhezherun ; Mykhailo Rebryk ; Liudmyla Potapenko. Digitization of the Economy of Ukraine: Strategic Challenges and Implementation Technologies. *2018 IEEE 9th International Conference on Dependable Systems, Services and Technologies (DESSERT)*, 24-27 May, 2018, Page(s): 508-515. DOI: 10.1109/DESSERT.2018.8409186.
4. O'Keef D., Warmund J., Lewis B. Robo advising: Catching up and getting Ahead. Available at: <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/07/Robo-Advising-Catching-Up-And-Getting-Ahead.pdf>.
5. CRO Forum. The Cyber Risk Challenge and the Role of Insurance. Available at: <http://www.thecroforum.org/cyber-resilience-cyber-risk-challenge-role-insurance>.
6. Пантелєєва Н.М. Цифрові технології трансформації бізнес-моделей банків. *Трансформація фінансово-кредитних відносин в умовах цифрової економіки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Одеський національний економічний університет (м. Одеса, 13-14 черв. 2019 р.). Одеса, 2019. С. 129-134.*

Чеберяко Оксана Вікторівна,
доктор історичних наук, кандидат економічних наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ

Домінування солідарної пенсійної системи в Україні впродовж останнього століття, яка заснована на розподільчому принципі, в умовах підвищеного демографічного навантаження на працююче населення особами похилого віку та хронічного дефіциту бюджету Пенсійного фонду є не досить ефективним. Тому в населення виникає нагальна суб'єктивна потреба убезпечити власну старість за рахунок додаткової до солідарної пенсії, тобто шляхом участі в індивідуальних накопичувальних пенсійних програмах. Реалізувати дану потребу громадянину на практиці можна за допомогою укладання пенсійного контракту з недержавним пенсійним фондом (НПФ), договору пенсійного страхування із страховою компанією зі страхування життя або відкриття пенсійного депозитного рахунку в банківській установі і, таким чином, стати учасником недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ).

У сучасних вітчизняних реаліях затяжної фінансової кризи та ненадійності фінансових посередників, виникає питання вибору фінансового посередника для здійснення недержавного пенсійного забезпечення, оскільки відповідно до законодавства, недержавне пенсійне забезпечення може здійснюватися трьома суб'єктами: НПФ, страхова компанія зі страхування життя, банківська установа.

На сьогодні банківські установи в Україні залишаються найменш задіяними у НПЗ, оскільки вони лише зберігають пенсійні активи. Безпосередню участь в недержавному пенсійному забезпеченні відповідно до ст. 2 Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" банківські установи беруть шляхом укладання договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (до 200 тис. грн.) [2]. Тобто, відбувається відкриття пенсійних депозитних рахунків для виплати їх учаснику пенсійних виплат при настанні пенсійного віку.

Варто зазначити, пенсійний депозитний рахунок як інструмент добровільного пенсійного накопичення є лише "в теорії" пенсійний, "по факту" можливість дострокового знаття коштів з нього класифікує його як депозитний рахунок, але із законодавчим обмеженням, що "обсяг пенсійних внесків разом із відсотками не може перевищувати гарантованої Фондом гарантування вкладів фізичних осіб суми відшкодування пенсійних заощаджень" [1, с.150].

Іншими суб'єктами системи недержавного пенсійного забезпечення є НПФ та страхові компанії, переваги та недоліки діяльності яких систематизовано в таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки компаній зі страхування життя та НПФ у системі недержавного пенсійного забезпечення

	Недержавні пенсійні фонди	Страхові компанії зі страхування життя
Переваги	операції, що провадяться пов'язані з меншим ступенем ризику, оскільки чітко визначаються напрями інвестування пенсійних коштів	можливість надання кредитів фізичним особам на умовах, що є вигіднішими порівняно з банківським кредитуванням

	наявність податкових пільг, відсутня прив'язка до пенсійного віку	відсутня прив'язка до пенсійного віку
	не є прибутковою організацією, має тільки розрахунковий рахунок, тому суб'єктивно має перевагу при виборі	страховики відповідно до купленого страхового договору страхування життя можуть гарантувати мінімальний розмір майбутньої пенсії
	функціонування корпоративних та професійних НПФ сприяє поширенню даного продукту серед населення	можливість здійснення довічної виплати пенсій, яка є більш звичною з точки зору суті пенсійного забезпечення
		можливість вибору валюти вкладення
Недоліки	відсутність гарантування суми інвестиційного доходу, отриманого за пенсійними активами	є прибутковою організацією, створеною у форму акціонерного товариства
	не можливість забезпечувати довічні виплати учасникам фонду, лише строкові (на визначений термін), таким чином втрачається сутність пенсійного забезпечення;	
	не мають інструментів для оцінки розміру майбутньої пенсії, оскільки вона безпосередньо залежить від прибутковості пенсійних ресурсів, вкладених компанією з управління активами	право власності на пенсійні накопичення настає поступово, залежно від умов договору, на відміну від НПФ та банків, де пенсійні накопичення відразу стають власністю вкладника
	розмір внесків прив'язується лише до гривні, як наслідок можна втратити заощадження в результаті знецінення гривні	

Перевагами страхових компаній порівняно з НПФ є можливість отримання викупної суми, широкий вибір страхових продуктів, гарантування інвестиційного доходу на рівні до 4%, а також виплата пенсії у вигляді довічного анuitету, яка за своїм змістом виконує роль пенсійного забезпечення, отже наявні елементи страхового захисту. Перевагою НПФ є те, що їх активи диверсифікуються між різними інструментами, що забезпечує мінімізацію ризику та захист пенсійних накопичень, проте, оскільки вклади можливі лише в національній валюті, то у разі її девальвації позитивний ефект буде знівельовано і учасники втратять суми накопиченого інвестиційного доходу.

Таким чином, у зв'язку з нестабільністю вітчизняної економіки, а також відсутністю надійних інструментів інвестування пенсійних активів для НПФ та страхових компаній, найбільш перспективними є банківські установи, оскільки у разі банкрутства даного інституту, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб відшкодує суму депозитного пенсійного рахунку у сумі не більше 200 тис. грн. З одного боку, перевагою банку є те, що він може гарантувати дохідність, а з іншого – недоліком є те, що розмір доходу буде обмеженим. Крім того, пенсійний депозитний рахунок є привабливим ще й тим, що його сума не включається до оподаткованого доходу громадян відповідно до пп.41 п.1 ст.165 Податкового Кодексу.

Якщо розглядати з позиції надання страхового захисту, то найбільш схожим продуктом за своє економічною сутністю є договір зі страхування життя, з позиції отримання вищого інвестиційного доходу від вкладення пенсійних активів – недержавні пенсійні фонди.

Особлива роль надається НПФ в контексті пенсійного реформування як суб'єкту накопичувального державного пенсійного забезпечення, в якому можуть відкриватися індивідуальні пенсійні рахунки учасника другого рівня [3]. Незважаючи на досить низький рівень розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні, залучення до державних накопичувальних програм недержавних пенсійних фондів є досить поширеною зарубіжною практикою. Тому держава зобов'язана підтримувати надійність даного інституту та гарантувати його діяльність, що зможе зробити НПФ більш привабливими для потенційних учасників накопичувального страхування.

До основних перешкод, які впливають на розвиток недержавного пенсійного забезпечення, слід віднести:

- недовіра клієнтів до банківських інституцій, страхових компаній та НПФ;
- низький рівень доходів потенційних учасників НПЗ, що пов'язано з незадовільними макроекономічним становищем;
- необізнаність клієнтів щодо можливості участі в НПЗ.

Як було зазначено раніше, однією з проблем, що стає на заваді поширення послуг з недержавного пенсійного забезпечення є низька фінансова обізнаність населення щодо існування такого інструменту заощадження пенсійних коштів, а також низький ступінь поширення фінансових послуг – питання «фінансового охоплення», або доступності базових фінансових послуг для більшості населення [4, с.365]. В українських реаліях, навпаки, відбувається унеможливлення доступу споживачів до фінансових послуг з недержавного пенсійного забезпечення через, по-перше, відсутність довіри населення, по-друге, непопулярність серед населення, по-третє, через територіальну недоступність для населення, оскільки НПФ функціонують лише в 8 регіонах.

Одним з елементів "фінансового виключення" є непопулярність серед населення, викликана необізнаністю громадян з можливостями НПФ, низький рівень фінансової спроможності, недовіра громадян та неможливістю вилучення коштів до моменту настання пенсійного віку.

Для вирішення питання непопулярності недержавного пенсійного забезпечення потрібно: по-перше, програми інформування населення щодо можливостей отримання додаткової пенсії, по-друге, започаткування практики співфінансування пенсійних внесків роботодавцем та працівником з ініціативи останнього, по-третє, посилення системи захисту пенсійних накопичень за рахунок надання додаткових гарантій, по-четверте, надання права фізичним особам-вкладникам на отримання кредитів за пільговими ставками у державних банках, на навчання дітей за рахунок бюджетних коштів, а також на вилучення частини коштів для оплати медичних послуг, сплати внесків для купівлі будинку (квартири) тощо. [5, с.152].

Отже, перспективність розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні пов'язана з перевагами та недоліками діяльності його суб'єктів, обираючи між якими потенційний учасник системи НПЗ, в першу чергу, звертає увагу на надійність даного інституту (НПФ не може бути банкрутом) та гарантованість отримання пенсійних виплат у разі його банкрутства (гарантування вкладів здійснюють лише банківські установи), а також можливість отримання коштів у разі дострокового припинення дії договору (викупна сума за договором страхування життя).

Література

1. Теслюк С.А. Порівняльна характеристика суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення в Україні / С.А. Теслюк // Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – №9. – С.149-152.
2. Закон України "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР [Ел. ресурс] // Верховна Рада України [сайт]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
3. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 9 липня 2003 року №1058-IV [Ел. ресурс] // Верховна Рада України [сайт]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>. – Назва з екрана.
4. Науменкова С.В. Фінансова інклюзивність: економічний зміст та підходи до вимірювання / С.В. Науменкова // Актуальні проблеми економіки. – 2015- №4(166). – С.363-371.
5. Козак Г.І. Недержавні пенсійні фонди в умовах реформування пенсійної системи України: дис. канд. економ. наук: 08.00.08 / Козак Галя Іванівна. – Тернопіль, 2014. – с. 225.

УДК 657.1

Чепелюк Ганна Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент

ДВНЗ «Університет банківської справи» Черкаський інститут

СТАНДАРТИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В БАНКУ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ БАЗЕЛЬСЬКОГО КОМІТЕТУ З БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ

Світовим банківським співтовариством питанням внутрішнього контролю надається велике значення, оскільки належними чином організована система внутрішнього контролю забезпечує надійність роботи банку та дає впевненість контрагентам у збереженості їх коштів.

На Заході внутрішній аудит зародився на початку XX століття і почав стрімко розвиватися після Другої Світової війни. У 1941 році в Altamonte Springs, США був заснований Інститут внутрішніх аудиторів (ІВА) - міжнародна професійна організація, яка отримала світове визнання. Її метою є розвиток та популяризація професії внутрішнього аудитора та розробка стандартів професійної діяльності. Заснований в 1941 році Global ІА є міжнародною професійною асоціацією, яка об'єднує 180 000 членів у більш ніж 190 країнах світу [1].

Global ІА, штаб-квартира якого розташована в Сполучених Штатах Америки, є єдиною глобальною платформою професії внутрішнього аудитора. Global ІА ефективно реагує на сучасні виклики ринкової економіки, встановлюючи єдині Міжнародні Професійні Стандарти Внутрішнього аудиту, надаючи всім своїм членам широкі освітні можливості, підтримуючи професійні кваліфікаційні програми, а також здійснюючи дослідження у сфері внутрішнього аудиту та забезпечуючи ефективні комунікації і співробітництво своїх членів.

Інститут внутрішніх аудиторів представлений в Україні всеукраїнською громадською організацією «Інститут внутрішніх аудиторів України», що заснована в 2001 році. Всеукраїнська громадська організація «Інститут внутрішніх аудиторів України» є добровільною, недержавною, неприбутковою всеукраїнською

організацією, створеною за спільними інтересами своїх членів для реалізації мети діяльності. Метою діяльності Інституту є задоволення та захист професійних, соціальних, економічних, освітніх та інших спільних інтересів своїх членів, сприяння розповсюдженню та затвердженню принципів правової держави, та впровадженню в Україні міжнародної професійної практики внутрішнього аудиту.

Правове регулювання банківського аудиту – зовнішнього та внутрішнього є складовою правового регулювання банківської діяльності. Тому йому притаманні норми і функції, які визначають правову сторону виконання банком операцій.

Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (Стандарти) викладені у вигляді принципів та надають основу для виконання та розвитку внутрішнього аудиту. У вступі до Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту зазначається, що внутрішній аудит проводиться в різних правових та культурних середовищах: в організаціях з різними цілями, масштабом, складністю та структурою; особами як з самої організації, так і ззовні.

Структура Стандартів складається із Стандартів якісних характеристик (Attribute Standards) та Стандартів діяльності (Performance Standards).

Стандарти якісних характеристик описують характеристики осіб та організацій, що надають послуги внутрішнього аудиту й поширюються на всі послуги внутрішнього аудиту.

Ключові положення Стандартів якісних характеристик Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту полягають у наступному:

1. Цілі, повноваження та обов'язки функції внутрішнього аудиту повинні бути офіційно визначені в статуті внутрішнього аудиту та відповідати визначенню внутрішнього аудиту, Кодексу етики та Стандартам. Керівник внутрішнього аудиту повинен періодично переглядати статут внутрішнього аудиту та надавати його вищому виконавчому керівництву та раді на затвердження.

2. Функція внутрішнього аудиту повинна бути незалежною, а внутрішні аудитори повинні бути об'єктивними при виконанні своїх обов'язків.

3. Керівник внутрішнього аудиту повинен звітувати та взаємодіяти безпосередньо з радою.

4. Внутрішні аудитори повинні мати справедливе неупереджене ставлення та уникати будь-якого конфлікту інтересів.

5. Внутрішні аудитори повинні утримуватися від проведення оцінки операційної діяльності, за яку вони раніше були відповідальними, водночас, вони можуть надавати консультаційні послуги щодо операційної діяльності, за яку вони раніше були відповідальними.

6. Внутрішні аудитори повинні мати достатні знання для того, щоб оцінити ризик шахрайства та спосіб управління таким ризиком в організації, але не передбачається, що внутрішній аудитор повинен володіти такою ж компетенцією, що й особа, основним обов'язком якої є виявлення та розслідування фактів шахрайства.

7. Внутрішні аудитори повинні проявляти ретельність та застосовувати вміння, що очікуються від розсудливого та компетентного внутрішнього аудитора. Втім, належна професійна ретельність не означає, що аудитор не має права на помилку.

8. Внутрішній аудитор повинен бути особливо уважним щодо значних ризиків, які можуть вплинути на цілі, операційну діяльність або ресурси.

9. Внутрішні аудитори повинні проявляти належну професійну ретельність під час виконання консультаційних завдань.

10. Внутрішні аудитори повинні удосконалювати свої знання, навички та інші вміння шляхом постійного професійного розвитку.

11. Керівник внутрішнього аудиту повинен розробити та підтримувати програму забезпечення та підвищення якості, що охоплюватиме всі аспекти діяльності внутрішнього аудиту.

12. Керівник внутрішнього аудиту може стверджувати, що функція внутрішнього аудиту відповідає Міжнародним стандартам професійної практики внутрішнього аудиту - якщо це підтверджується результатами програми забезпечення та підвищення якості.

13. Діяльність внутрішнього аудиту відповідає Стандартам, коли вона досягає результатів, викладених у визначенні внутрішнього аудиту, Кодексі етики та Стандартах. Результати програми забезпечення та підвищення якості включають результати як внутрішньої, так і зовнішньої оцінки.

Стандарти діяльності описують суть діяльності внутрішнього аудиту та надають критерії якості, відносно яких може оцінюватися виконання цих послуг.

Ключові положення Стандартів діяльності Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту полягають у наступному:

1. Керівник внутрішнього аудиту повинен ефективно управляти функцією внутрішнього аудиту для того, щоб вона додавала вартості організації.

2. Керівник внутрішнього аудиту повинен розробити ризик-орієнтований план для визначення пріоритетів функції внутрішнього аудиту, які відповідають цілям організації.

3. Керівник внутрішнього аудиту повинен періодично звітувати вищому виконавчому керівництву та раді щодо цілей, повноважень та обов'язків функції внутрішнього аудиту, а також виконання аудиторського плану. Звітність повинна також містити інформацію про вплив значних ризиків, проблеми контролю, у тому числі про ризики шахрайства, проблеми корпоративного управління та з інших питань, що є важливими або щодо яких було зроблено запит вищим виконавчим керівництвом або радою.

4. Використовуючи систематичний та послідовний підхід, функція внутрішнього аудиту повинна оцінювати та сприяти удосконаленню процесів корпоративного управління, управління ризиками та контролю.

5. Функція внутрішнього аудиту повинна оцінювати ефективність процесів управління ризиками та сприяти їх удосконаленню.

6. Внутрішні аудитори повинні документально оформляти релевантну інформацію для обґрунтування висновків і результатів аудиторського завдання.

7. Внутрішні аудитори повинні звітувати про результати аудиту відповідно до завдання. Звіти повинні включати цілі та обсяг завдання, а також відповідні висновки, рекомендації та плани заходів.

8. Заключний звіт щодо результатів завдання повинен, за необхідності, містити висновок внутрішніх аудиторів. Виданий висновок повинен враховувати очікування вищого виконавчого керівництва, ради та інших зацікавлених сторін, а також повинен бути підтверджений достатнім обсягом надійної, релевантної та корисної інформації. Звіти повинні відповідати таким вимогам: точність, об'єктивність, чіткість, стислість, конструктивність, вичерпність та своєчасність.

9. Керівник внутрішнього аудиту повинен розробити та підтримувати систему моніторингу реагування на результати, надані керівництву.

Узагальнюючи викладене, відзначимо, що розвиток міжнародного банківського співтовариства, зміцнення зв'язків між кредитними організаціями різних країн, активізація міжнародного товарообігу та міграція капіталу вимагають від банків високої фінансової надійності, яка б забезпечила довіру до них як з боку суспільства, так і банків-контрагентів (резидентів і нерезидентів). Ризики, під які підпадають

банківські активи обумовлюються не тільки зовнішніми обставинами, а й низьким рівнем організації банківської справи та недоліками технологічного процесу виконання операцій. Проблеми в роботі одного банку, як правило, призводять до втрат банків-контрагентів та клієнтів. За цих обставин внутрішній аудит є системою, яка здатна забезпечити впевненість ділових партнерів у стабільності банків. Виникнення внутрішнього аудиту в банках України співпало у часі з розвитком нових банківських технологій та продуктів, автоматизацією та комп'ютеризацією банківських операцій, необхідністю оперативного управління ризиками, що супроводжують банківську діяльність.

Література

1. Офіційний сайт Інституту Внутрішніх Аудиторів України. URL: <https://www.iaa.org.ua> (дата звернення: 26.09.2019).
2. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (Стандарти): редакція 2017 року. Київ: Інститут внутрішніх аудиторів України. 2017. URL: <https://www.iaa.org.ua/>.

УДК 336 + 368 +339.727.2 + 339.9

Шірінян Лада Василівна,

доктор економічних наук, професор

Національний університет харчових технологій

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: НОВІ ПІДХОДИ ТА МІЖНАРОДНЕ ПОРІВНЯННЯ

Дослідження присвячено аналізу ринку страхових послуг України (РСПУ).

Метою роботи є розробка нової методології оцінки конкурентоспроможності РСПУ з позицій оцінки ступеня переваги сукупності показників національного страхового ринку над сукупністю показників страхових ринків інших країн світу [1, с. 183]. У межах підходу дано означення поняття «конкурентоспроможності ринку страхових послуг», розроблено нові показники конкурентоспроможності, визначено місце українського страхового ринку на міжнародному рівні [2, с. 153]. Таке порівняння реалізовано в розрізі ринків країн з розвинутою економікою і країн з перехідною економікою.

Методологія. Перша частина методології охоплює такі пункти аналізу РСПУ: 1) територіальні межі; 2) щільність страховиків на ринку; 3) відкритість ринку; 4) вплив на формування ВВП; 5) щільність розподілу послуг; 6) бар'єри входження; 7) межі капіталізації страховиків. Друга частина методології охоплює такі пункти аналізу РСПУ: 1) ефективність діяльності; 2) ступінь монополізації; 3) рівень конкуренції; 4) інтегральна конкурентоспроможність; 5) диспропорції між гравцями. Підхід апробовано проведенням аналізу РСПУ за даними 2006-2018 років. Для міжнародного порівняння введено відносні показники, серед яких: індекс перевищення капіталізації, показники запасу зростання концентрації та активів; показник перевищення індексу Герфіндаля-Гіршмана.

Результати. Обґрунтовано малий масштаб РСПУ. Виявлено спадну тенденцію для ступеня впливу страхового сектору на формування ВВП, неоднорідність та диспропорційність послуг всередині країни. Виявлено оптимальний рівень відкритості ринку, високі бар'єри входження, великий запас зростання активів. Показано, що привабливими ринками-орієнтирами для України є страхові ринки країн з перехідною

економікою Польщі і Туреччини. Нині ринок «non-life» страхування є слабо концентрованим, а ринок «life» страхування має завищені показники концентрації і відповідає слабкій конкуренції.

Результати отримано в рамках НДР «Комплексна оцінка та шляхи підвищення конкурентоспроможності страхового ринку України в контексті європейської інтеграції» (0117U001246, МОНУ №198 від 10.02.2017, Керівник – д.е.н. Шірінян Л. В.).

Література

1. Шірінян Л. В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2014. – 458 с.
2. Шірінян Л. В., Шірінян А. С. Нова методологія комплексної оцінки конкурентоспроможності ринку страхових послуг України: фактори масштабу і суперництва, тенденції та порівняння. Облік і фінанси. 2019. №1(83). – С. 153–162.

УДК 336.71:316.422

Єгоричева Світлана Борисівна,

доктор економічних наук, професор

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

СУЧАСНІ ГЛОБАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

Банківський бізнес є однією з найбільш динамічних сфер сучасної економіки, оскільки банки знаходяться у центрі господарської системи, є чутливими до всіх впливів, для забезпечення самозбереження та розвитку повинні оперативно знаходити відповіді на нові виклики та загрози. Одним з таких викликів продовжує залишатися глобалізація, яка, з економічної точки зору, є найвищою стадією інтернаціоналізації всіх чинників виробництва і, охоплюючи національні економіки, поступово формує цілісну економічну систему світу, де вільно переміщуються товари, послуги, капітали, інформація, робоча сила, розповсюджуються ідеї та технології, рухаються носії інтелектуального капіталу та ін. Вплив глобалізації на банківський бізнес є багатоаспектним та неоднозначним, але можна, на наш погляд, виокремити певні його прояви:

- створення національними банками мережі зарубіжних підрозділів, перетворення їх на транснаціональні, глобальні фінансово-кредитні інститути. Відповідно, відбувається збільшення частки зарубіжних активів й пасивів у балансах банків, зростання обсягів міжнародних угод й трансакцій, що, у свою чергу, призводить до посилення пов'язаних з цим ризиків;

- загострення конкуренції на міжнародних та національних банківських ринках з одночасним виникненням тенденцій до транскордонного співробітництва, створення стратегічних альянсів тощо;

- розроблення банками стратегій розвитку та ризик-менеджменту з урахуванням не лише особливостей національної економіки, а і перспективної динаміки економічної ситуації у світі, глобальних трендів, міжнародних домовленостей;

- уніфікація механізмів надання послуг, формування у глобальному масштабі єдиних стандартів проведення операцій та якості обслуговування;

- зростаючий вплив експансії банків на міжнародних фінансових ринках на національні грошово-кредитні та економічні політики, що викликає необхідність запровадження глобального регулювання банківського бізнесу. Особливо це стало

актуально внаслідок фінансово-економічної кризи 2008-2010 років, з метою недопущення у майбутньому протиставлення інтересів фінансового та реального секторів економіки;

- оперативне поширення у глобальному масштабі інформації про будь-які інноваційні рішення, що сприяє їх швидкої дифузії та прискорює темпи інноваційного процесу у банківській сфері;

- збільшення мобільності та вимогливості клієнтів, що висуває додаткові вимоги до забезпечення їх якісного обслуговування та ін.

Отже, можна констатувати, що процеси глобалізації створюють принципово нові умови для функціонування банківського бізнесу. Такі традиційні переваги банків, як довготривалі взаємозв'язки з клієнтами, регіональна присутність, надійність сформованих каналів збуту, економія за рахунок масштабу у сфері надання базових послуг, що раніше дозволяли їм утримувати ринкові позиції впродовж тривалого часу, поступово втрачають своє значення. Тому безальтернативним методом формування конкурентних переваг у банківській сфері стає інноваційна діяльність.

Одночасно, об'єктивна взаємозалежність банківських систем різних країн стає основою для передавання кризових імпульсів з локального на світовий рівень. Посиленню глобальної фінансової нестабільності сприяли і процеси лібералізації фінансових ринків, що найбільш активно проходили наприкінці ХХ ст. Теоретичною основою дерегуляції була теза про те, що нормативне забезпечення стабільності банківського бізнесу призводить до зниження його ефективності. У багатьох розвинутих країнах були зняті обмеження на проведення банками та іншими фінансовими інститутами раніше заборонених операцій, насамперед, щодо поєднання комерційного та інвестиційного банкінгу. Отже, відбулася дифузія, розмивання чітких меж між банківськими та небанківськими фінансовими установами.

Дерегулювання також мало своїм наслідком активний розвиток позабалансових операцій, найважливішою з яких стала сек'юритизація активів. Традиційна модель банківського кредитування, тобто утримання позичкових активів на балансі до погашення (англ. *«originate-to-hold»*), була замінена моделлю «створити для того, щоб розподілити» (англ. *«originate-to-distribute»*). Сьогодні масштабна сек'юритизація й пов'язані з нею процеси розповсюдження складних структурованих цінних паперів небезпідставно вважаються одними з основних причин світової фінансової кризи.

Умови для її виникнення були створені й процесами дезінтермедіації, яка означає відмову кредиторів та позичальників від послуг фінансових посередників та їх орієнтацію на прямі взаємозв'язки. Отже, у розвинутих країнах все виразніше почала проявлятися модель фінансування, основана на фондовому ринку (так звана англосаксонська). Класичний банківський кредит поступово втрачає своє значення як інструмент корпоративного фінансування, залишившись джерелом додаткових ресурсів лише для підприємств малого та середнього бізнесу та приватних осіб. Але і у цих сегментах дезінтермедіація має місце, проявляючись у таких нових формах безпосереднього фінансування, як краудфандинг, ICO, платформи P2P кредитування тощо. Це ставить перед банками все складніші завдання утримання та залучення клієнтів на засадах інноваційного розвитку.

Помітною тенденцією розвитку світового банківського бізнесу в останні десятиліття стало суттєве загострення конкуренції як на національних, так і на глобальних ринках. Їх перенасиченість, а також підвищення вимогливості клієнтів обумовлюють перехід від цінової до нецінової конкуренції, коли перевагу отримують кредитно-фінансові інститути, що пропонують широкий спектр різноманітних продуктів, а також особливо зручні та оперативні умови їх надання. Фактором диференціації стає вміння знаходити нові напрями діяльності. Посилюється й

конкуренція банків з небанківськими посередниками, причому результати її говорять не на користь банківських установ. Із переважаючого компонента інституційної структури фінансового ринку банки переходять у стан паритетного співвідношення зі спеціалізованими фінансовими інститутами. Банки зараз вимушені конкурувати з абсолютно новими його учасниками – телекомунікаційними, інформаційними компаніями, які сформували FinTech-сегмент ринку. Простежується тенденція створення дочірніх банківських підрозділів високотехнологічними компаніями, а також намагання увійти до банківського бізнесу великих мережних супермаркетів.

Прогрес в інформаційних технологіях прискорює всі вищезазначені тенденції та посилює їх вплив на банківський бізнес. Відомо, що достатньо тривалий час інформаційні системи використовувалися переважно для скорочення ручної праці, автоматизації збирання та обробки банківської інформації. Сьогодні інформаційні технології стають основною рушійною силою радикальних структурних змін у банківстві. Інформаційні технології скорочують інформаційну асиметрію, підвищують прозорість ринку, роблять більш доступною інформацію для споживачів, у результаті чого банки поступово втрачають переваги ексклюзивних партнерів клієнтів. Онлайнові комунікації створюють абсолютно нові умови обслуговування як роздрібних, так і корпоративних клієнтів, функціонування маркетингового комплексу та систем менеджменту.

Нові умови функціонування банківського бізнесу сприяють консолідації банківського капіталу, що відбувається у національному та міжнародному масштабах. Цей процес особливо активізувався під впливом глобальної фінансової кризи, яка спричинила банкрутства ряду інвестиційних та роздрібних банків, що мали значні іпотечні активи. Одночасно продовжуються дискусії щодо перспективної моделі банківництва, яка б дозволяла протистояти викликам сучасності та ефективно використовувати можливості, що виникають. На даний час сформувалася думка про те, що такою формою ведення бізнесу повинен стати універсальний «мультиспеціалізований» або «сфокусований» банк, тобто фінансовий інститут, що надає клієнтам широкий спектр послуг через спеціалізовані бізнес-сегменти, які мають за мету ефективно конкурувати з іншими фінансовими інститутами.

Важливою рисою сучасного банківського бізнесу є те, що за формою та технологіями банківське обслуговування фізичних осіб все більше наближається до роздрібної торгівлі, ритейлу. Банки створюють клієнтоорієнтовану модель ведення бізнесу, пропонуючи специфічні види послуг окремим групам клієнтів, намагаючись реалізувати принцип індивідуального обслуговування масової клієнттури. Зростає респонсивність банків, тобто їх спроможність реагувати на зміни та появу нових потреб споживачів. Банківські відділення із місця проведення трансакцій поступово перетворюються на центри продажів та фінансового консультування, відповідно, докорінним чином змінюється й їх зовнішній вигляд та методи роботи персоналу, а також необхідні банківським працівникам компетенції, вміння та навички. Це актуалізує питання якісної підготовки та постійного підвищення кваліфікації банківських працівників.

Отже, світовий банківський бізнес, а разом з ним і вітчизняний, переживають період кардинальних трансформацій, які у найближчому майбутньому можуть суттєво змінити ландшафт фінансових ринків. Але найкращі риси банків – їх надійність, клієнтоорієнтованість, спрямованість на підтримку сталого зростання, соціальна відповідальність, респонсивність, транспарентність та ін. – повинні залишитися і зміцнитися, що стане запорукою збереження провідної ролі банківських систем у забезпеченні глобального економічного розвитку.

Болдирєва Людмила Миколаївна,
доктор економічних наук, доцент
Гришко Віктор Володимирович,
кандидат економічних наук

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Фундаментом фінансової системи будь-якої країни являється саме фінансовий ринок, який включає: валютний і кредитний ринки, ринок цінних паперів (фондовий ринок) і фінансових послуг. Основу вітчизняної моделі фінансового ринку створено з національного і комерційного банків країни. В Україні розвиток фінансового ринку можливий за рахунок впровадження кардинально нових фінансових інструментів управління.

У наукових літературних джерелах існує декілька підходів до визначення поняття «фінансовий ринок». Науковці фінансовий ринок розглядають як: механізм перерозподілу фінансових ресурсів [1, с. 29]; ринок [2, с. 128]; складову фінансової системи держави [3, с. 14]; сукупність обмінно перерозподільчих відносин [4, с. 63].

Варто відзначити, що в Україні високорозвинений кредитний ринок, проте недостатньо розвинений фондовий ринок, але досить активний. Тому банківська система є домінуючою серед інших сегментів фінансового сектору України. Так, наприклад, стабілізація валютного ринку можлива за умови зниження і утримання рівня інфляції на рівні прийнятному для розвитку економіки (середній рівень інфляції в країнах Європейського Союзу складає 3-3,5 %; США – 2 %; Японії – 1 %).

Проблеми фінансового ринку наступні:

- політична і фінансова нестабільність у країні;
- недосконала нормативно-правова база;
- висока ступінь вразливості банківської системи до валютно-курсової політики, що проводиться НБУ;
- недовіра серед населення;
- низька якість банківських активів і подальше зниження їх ліквідності;
- недостатньо розвинений фондовий ринок;
- проблема мобілізації ресурсів.

Наступним напрямком розвитку фондового ринку можна вважати: упровадження елементів фінансової та стабілізаційної політик (рис. 1).

Елементи фінансової та стабілізаційної політик				
оптимізація ефективності фінансування сфери компетенції держави і місцевої влади	розвиток страхових механізмів пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування отримання вищої та спеціальної освіти	заохочення комерційного кредитування суб'єктів господарської діяльності	заохочення розвитку механізмів випуску корпоративних облігацій, розрахованих як на внутрішній, так і на зовнішній ринки	цілеспрямований розвиток інститутів та інструментів фондового ринку

Рис. 1. Елементи фінансової та стабілізаційної політик

Загальні напрями розвитку фінансового ринку наведено на рис. 2.

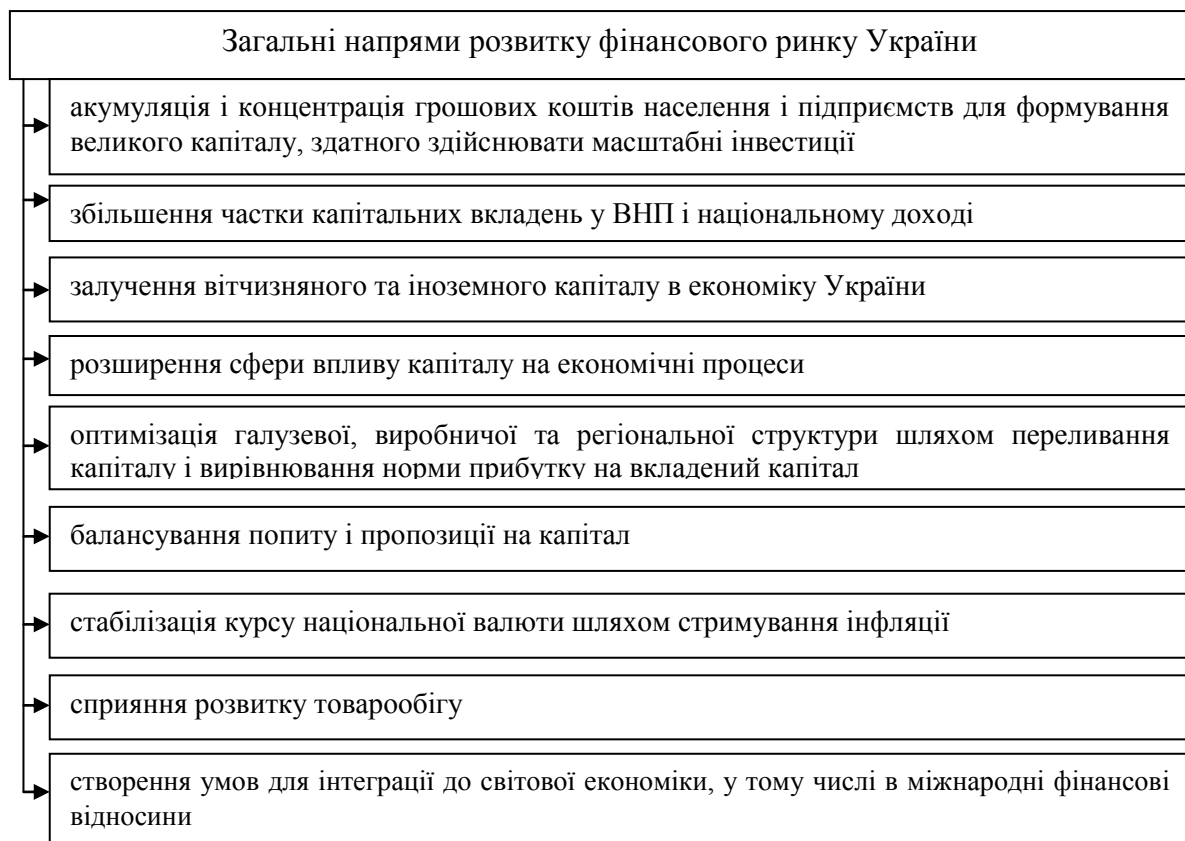

Рис. 2. Загальні напрями розвитку фінансового ринку України

Таким чином, згідно даних аналітиків групи Refinitiv у 2018 р. темп приросту фондового ринку України склав 80 %. Такий результат було досягнуто внаслідок зростання вартості акцій таких емітентів як: АТ «Райффайзен Банк Аваль» (+ 169 %) і ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» (+ 96 %). Проте вітчизняний фондовий ринок недорозвинений, що впливає на розвиток пенсійної реформи. Для розвитку саме фондового ринку необхідно вирішити наступні проблеми: по-перше, сформувати пропозицію на ринку; по-друге, створити відповідні умови. Тому треба провести судову реформу, забезпечити справжній захист прав власності, на українській біржі одночасно повинні котируватися мінімум 50-100 ліквідних емітентів. Проблему мобілізації ресурсів можна вирішити внаслідок акумулювання та інвестуванням фінансового капіталу учасники фондового ринку, до яких відносяться: інвестиційні компанії та фонди, трастові компанії (довірчі товариства).

Література

1. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник. К.: Ніос, 2003. 416 с.
2. Бланк І.А. Основы финансового менеджмента. К.: Ника Центр, 1999. Т.1. 480 с.
3. Селіверстова Л.С., Адаменко І.П. Особливості розвитку фінансового ринку України. Інвестиції: практика та досвід. № 9. 2018. С. 13–17.
4. Інновації у фінансовій сфері: монографія / В.М. Опарін, Т.В. Паетко, В.М. Федосов та ін.; за заг. ред. В.М. Опаріна. К.: КНЕУ, 2013. 444 с.

*Козаченко Ганна Володимирівна,
доктор економічних наук, професор
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ
Білоусова Анастасія Юріївна,
кандидат економічних наук*

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІКРОФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

У наш час постійно поступово зростає попит на «швидкі гроші», що з часом привело до утворення такого сегмента фінансового ринку як швидке кредитування.

Основним суб'єктом фінансового ринку у цьому сегменті в Україні є мікрофінансові організації (МФО) (відомі під назвою «кредитна компанія») – небанківські фінансові установи, що надають населенню, суб'єктам малого і середнього бізнесу мікрокредити.

Перші небанківські кредитні установи такого типу в Україні з'явилися у 2003 році, а їхнє масове зростання, яке було зумовлено відсутністю конкуренції у цьому сегменті фінансового ринку, припало на 2009-2011 рр. [1].

В Україні в 2018 р. працювало понад 680 мікрофінансових організацій з надання швидкої позики [2], а понад сто компаній-посередників займалися рекламою МФО за додатковий відсоток, не маючи при цьому жодних дозвільних документів або ліцензій.

Кожна з мікрофінансових організацій є юридично зареєстрованою компанією, що має здійснювати свою діяльність у межах правового поля - за наявності ліцензії на здійснення кредитної діяльності, під контролем НБУ. Дані про офіційні МФО містяться у Єдиному державному реєстрі фінансових установ, куди потрапляють після реєстрації МФО Національною комісією, що здійснює державне регулювання фінансових послуг.

Основним продуктом МФО є мікропозика (хоча позику понад 50 000 грн. не усякий банк надасть, щоправда у такому випадку передбачається можливість надання застави), що видається на певний термін на конкретних умовах, які прописано у підписаному договорі, який незалежно від способу оформлення (дистанційно або оформлені в стаціонарних відділеннях) мають повну юридичну силу. Інші продукти (фінансові послуги) (депозити, відкриття рахунків для клієнтів) МФО не випускають.

Безсумнівними перевагами МФО вважаються:

- швидкість процедури оформлення кредиту;
- невеликий пакет документів, що має надати позичальник (паспорт та ідентифікаційний код);
- швидка процедура оцінювання фінансового становища клієнта, його кредитної історії;
- швидке ухвалення рішення про видачу кредиту за заявкою клієнта;
- необов'язкове відвідування відділення (на однакових правах здійснюють надання послуг як офлайн, так і онлайн компанії);
- отримання кредиту готівкою або безготівковим переказом на банківську карту одразу після позитивного рішення МФО щодо видачі кредиту.

Проте на практиці заявлені переваги МФО у низці випадків виявляються сумнівними через низку причин, серед яких перш за все слід зазначити на нечітке правове регулювання діяльності МФО і елементарну фінансову безграмотність населення.

Так, «швидкі гроші» є достатньо дорогими, причому дорогими у багатьох аспектах: мінімальний відсоток за кредитами МФО в Україні становить 0,01% (на день), середній - 1,4-1,7%, а максимальний – 2%. Тобто річна відсоткова ставка за користування кредитом сягає від 560% до 726% річних. Пеня та штрафні санкції за прострочення закриття кредиту у більшості вітчизняних МФО становлять 3% в день, що прописано у договорах і на що більшість позичальників не звертають необхідної уваги.

Як і діяльність будь-якої установи з надання фінансових послуг діяльність МФО здійснюється на певній правовій основі, хоча спеціального Закону для регулювання діяльності таких кредитних компаній поки ще не існує. Тому діяльність МФО регулюється Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» (як і усіх небанківських фінансових установ), а щодо окремих аспектів кредитування - Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Обмеженість правової бази діяльності МФО призводить до її виходу за межі правового поля. Особливо яскраво це виявляється у випадках затримки оплати або повної неможливості повернення кредиту, оскільки персональну інформацію боржника МФО передає третім особам, що є прямим порушенням статті 62 Закону України «Про банки та банківську діяльність» [3]. Адже за цією статтею дані про фінансово-економічний стан клієнта (боржника) є банківською таємницею, а підставою для розголошення такої інформації є письмовий дозвіл клієнта, рішення суду, запит СБУ, прокуратури тощо. І це при тому, що ще у 2013 р. у листі Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва зазначено, що якщо боржник добровільно не виконує зобов'язання перед кредитором, правовою можливістю стягнути заборгованість є звернення до суду з відповідним позовом [4], а ніяк не залучення третіх осіб.

Відносини третіх осіб (так званих колекторів) з клієнтом МФО мають протиправний характер (телефонні дзвінки клієнту, у тому числі вночі, родичам та друзям клієнта та ін.). Діяльність колекторів в Україні, що почала активно розвиватися з закінченням буму кредитування і просіданням курсу національної валюти, дотепер знаходиться поза межами правового поля, тобто нормами чинного законодавства не регулюється, ця галузь фінансових, юридичних і консультаційних послуг діє більше десяти років без законодавчого регулювання. При цьому вже декілька років у Верховній Раді обговорюються два законопроекти - «Про колекторську діяльність» та «Про запровадження ліцензування колекторської діяльності».

У США ще в 1977 році прийнятий спеціальний закон, який:

визначає поняття колекторської діяльності і встановлює основні правові рамки ведення колекторського бізнесу (колектори не мають права чинити тиск на боржника, погрожувати йому, а дзвінки дозволені виключно в денний час);

спрямований на усунення непорядних методів стягнення споживчих заборгованостей, стимулювання чесної колекторської діяльності;

надання споживачам можливостей оскаржувати борг і запитувати верифікацію для підтвердження коректності інформації про наявну заборгованість;

визначає права споживачів, порушених колекторської діяльністю;

містить засоби судового захисту і покарання за порушення статей закону [5].

У Європі колекторські агенції з'явилися дещо пізніше, ніж в США. Проте, якість їхньої роботи анітрохи не гірше [5].

Така начебто перевага отримання мікрокредиту у МФО як необов'язкове відвідування відділення і отримання кредиту в онлайн-режимі на практиці може створити дуже серйозні проблеми не лише для клієнтів, а для людей, які ніколи не звертались до МФО по кредит:

- паспортні дані людини в наш час можна отримати дуже легко;
- реального або електронного підпису клієнта на договорі при оформленні кредиту в онлайн-режимі немає, є лише яка-небудь позначка у певній клітинці;
- ідентифікація клієнта здійснюється за допомогою СМС та листа на електронну пошту;
- шахраї мають величезні можливості для оформлення кредиту за чужими даними людини, яка потім має доводити відсутність своїх відносин з МФО;
- виявлено непоодинокі випадки зміни працівниками макрофінансової організації електронного договору на свою користь після його «підписання».

Правова неврегульованість отримання кредиту в онлайн-режимі призводить не лише до численних випадків шахрайства з отриманням грошей від МФО, а й до, як мінімум, некоректної поведінки самих МФО, чому значною мірою сприяє фінансова безграмотність населення, яке в погоні за швидкими грошима у стислі терміни не звертає увагу на положення договору кредитування. Клієнти МФО зазвичай не мають достатньої інформації та знань про особливості їхньої діяльності (МФО не йдуть на поступки щодо безвідсоткової відстрочки, зменшення відсотків або реструктуризації боргу), не завжди можуть оцінити рівень власних ризиків і свої майбутні зобов'язання, а тому прагнучи фінансової допомоги з високою ймовірністю можуть потрапити у боргову пастку.

Кількість та характер звернень споживачів до регулятора ринку небанківських фінансових послуг свідчать про недостатній рівень інформаційного забезпечення споживачів фінансових послуг та необхідність підвищувати фінансову грамотність [6].

Таким чином, правова неврегульованість діяльності МФО у сегменті швидкого кредитування не лише має негативні наслідки, що спотворює саму ідею отримання «швидких грошей», зменшує довіру населення до макрофінансових організацій, зіпсує їхню загальну репутацію в очах споживачів таких фінансових послуг, а й створює певні складнощі для самих МФО (на законодавчому рівні немає вимог до статутного капіталу та до організаційно-правової форми МФО).

Література

1. Мікрофінансові організації (МФО) України: як вони функціонують? URL: <https://loando.ua/statis/mikrofinansovi-orhanizatsiyi>
2. Що таке МФО? Види мікрофінансових організацій в Україні. URL: <https://mycredit.ua/ua/blog/chto-takoe-mfo/>
3. Про часткову або повну заборону діяльності мікрофінансових кредитних організацій. URL: <https://petition.kmu.gov.ua/kmu/Petition/View/2312>
4. Лист Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва № 7747/0/20-13 від 27.08.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v7747773-13>
5. Горобець О. Колектори. заборонені заходи щодо бізнесу. URL: <https://juscutum.com/ru-aleksandr-gorobec-kollektory-zapre/>
6. Споживачу небанківських фінансових послуг. URL: <https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/%D0%91%D0%A0%D0%9E%D0%A8%D0%A3%D0%A0%D0%90.pdf>

РОЗВИТОК ЕЛЕМЕНТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ У СВІТІ

Формування спеціалізованих майданчиків і фондових бірж для обслуговування соціально відповідального є стійким трендом останніх років. Найбільш старою спеціалізованою біржою впливового інвестування є Impact Investment Exchange в Азії, яку створено у 2005 р. Призначенням цієї платформи стало залучення соціальними організаціями та підприємствами публічного та приватного капіталу. У 2013 р. в Південній Африці було створено Nexii для залучення капіталу у соціальний бізнес. В цьому ж році в Лондоні було започатковано Social Stock Exchange для задоволення попиту та пропозиції на капітал з боку відповідних проектів та інвесторів. Наразі у світі функціонують 16 бірж, що працюють із соціально-відповідальними інвестиціями та висувають відповідні вимоги до лістингу таких цінних паперів, 15 – на яких функціонують площадки із торгівлі такими облігаціями. Значно більше надають рекомендації із підготовки звітів з ESG та відповідними фондовими індексами – 36 [1].

Постійне зростання взаємодії на біржі з діяльністю щодо забезпечення сталого розвитку вказує на ринковий попит на додаткову інформацію про стійкість та зростаюче розуміння важливості питань ESG для корпоративних фінансових показників. Підтримуючи розвиток цих послуг, фондові біржі допомагають інвесторам краще узгоджувати свою інвестиційну практику із цілями стійкості, а також винагороджують компанії, які демонструють високі показники ESG. У 2018 році Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO) розпочала дискусії щодо сталого фінансування, тоді як Всесвітня федерація бірж (WFE) запровадила свої принципи сталого розвитку.

З метою впровадження зеленого інвестування на базі Люксембурзької фондової біржі створено Люксембурзьку зелену біржу, де вже проведено лістинг 140 випусків зелених облігацій. Італійська фондова біржа Borsa у 2013 р. відкрила новий сегмент ExtraMOT для залучення малих підприємств для випуску ними середньострокових облігацій. На цій платформі здійснюються і випуск зелених облігацій, загальний обсяг яких на сьогоднішній день складає 590 млн. євро. З 2017 р. на цій біржі впроваджено формальну процедуру акредитації зелених та соціальних облігацій. У вересні 2017 р. Йоганнесбурзька фондова біржа у Південній Африці також запровадила сегмент із обслуговування зелених облігацій.

Важливим питанням у забезпеченні розвитку ринку соціально відповідальних інвестицій є вимоги щодо розкриття інформації та запровадження спеціальних фондових індексів. Відповідно до ініціативи, що стосується Принципів відповідального інвестування, Фінансової ініціативи Програми ООН із охорони навколишнього середовища, Глобального договору ООН та Конференції ООН з торгівлі та розвитку, у 2014 році спеціальною групою фахівців проведено огляд 55 бірж, в результаті чого було встановлено, що:

- понад 40 % бірж пропонують щонайменше один індекс, який включає соціальні та / або екологічні проблеми,
- більше 30% бірж надають консультації з підготовки звітів щодо сталого розвитку або проводять тренінги для компаній;

• 12 вимагають розкриття аспектів екологічної та соціальної звітності, принаймні деяких для деяких компаній, а сім із цих бірж, вимагають такої звітності для всіх перерахованих компаній [2].

Серед бірж, що вимагають розкриття інформації про чинники ESG та використовують її як вимогу лістингу, можна відзначити такі: Bolsa Mexicana de Valores (Мексика), Borsa Istanbul (Туреччина), Bursa Malaysia (Малайзія), Deutsche Borse AG (Німеччина), The Johannesburg Stock Exchange (ПАР), The London Stock Exchange (Великобританія), The San Paolo Stock Exchange (Бразилія), The Shanghai Stock Exchange (Китай), The Singapore Exchange (Сінгапур), Stock Exchange of Hong Kong (Китай), Stock Exchange of Thailand (Тайланд), Toronto Stock Exchange (Канада).

Поширення та визнання включення критеріїв ESG у фінансовий аналіз призвело, у свою чергу, до створення індексів соціально відповідальних інвестицій на фондових біржах, що також потребує розкриття даних ESG компаніями. В свою чергу, це стимулювало зростання інноваційних варіантів інвестування в низці класів активів, таких як зелені облігації, інвестиційні продукти з гендерних проблем та активів приватних інвестиційні компанії, що враховують екологічні та соціальні наслідки.

Використання спеціалізованих фондових індексів започатковано у 1990 р. із впровадженням Соціального індексу Domini 400, який сьогодні відомий як Соціальний індекс MSCI KLD 400. Зараз він враховує розширений перелік показників та включає сотні унікальних субіндексів, які містять критерії ESG. До найбільш ранніх індексів також відносяться Jantzi Social Index (Канада), започаткований у 2000 р., Dow Jones Sustainability Index та FTSE4Good для глобальних інвестицій. Останні два індекси дозволили інвесторам порівнювати продуктивність компаній на глобальному рівні на основі визнаних стандартів корпоративної відповідальності.

Сьогодні такі індекси пропонуються інвестиційними та дослідницькими компаніями, такими як Calvert Investments, Pax World Management, Sustainalytics та WilderShares, S & P Dow Jones, FTSE, MSCI, STOXX та Thomson Reuters. Провідні світові фондові біржі, такі як NASDAQ OMX, NYSE Euronext, Deutsche Boerse та Йоганнесбурзька фондова біржа, також впровадили у практику індекси SRI.

Функціональне призначення таких індексів відзначається у наступному: забезпечення інформаційного стандарту; наявність бази для використання пасивної та активної стратегії інвестування; встановлення стандартів для відповідальної корпоративної поведінки; надання можливостей порівняння доходності соціально відповідального із звичайним інвестуванням.

У групу індексів S&P Dow Jones входить декілька таких, які об'єднують компанії емітентів відповідно до ступеня їх відповідності із стійким розвитком, врахування факторів соціального, екологічного та управлінського характеру. Так, S&P 500 Environmental & Socially Responsible Index оцінює стан тих компаній, які входять до звичайного S&P 500, але відповідають критеріям екологічної та соціальної стійкості. Він виключає компанії, які не відповідають мінімальним критеріям, а також відносяться до галузей, що добувають паливо, тютюнової промисловості та виробництво зброї. Особливістю розрахунку індексів S&P Dow Jones є визначення масштабів викидів вуглецю до інвестицій та доходів, показників зваженої інтенсивності викидів та резерву емісії добувного палива.

Спеціальні фондові індекси надають можливість порівняння доходностей вкладання капіталу у звичайні сфери із такими, що сфокусовані на соціально-відповідальному інвестуванні. Оскільки тривалість цієї інвестиційної проблематики є незначною, обмеженою є і релевантність емпіричних досліджень ефективності таких інвестицій з боку інвесторів, а також їх впливу на фінансову та ринкову результативність самих компаній-емітентів.

На противагу іншим індексам, індекси MSCI дозволяють визначити стан компаній, що здійснюють інвестиції впливу. Так, індекс MSCI ACWI Sustainable Impact покликаний визначити компанії, які отримують принаймні 50% своїх доходів від продуктів та послуг, які вирішують екологічні та соціальні проблеми. Крім того, індекс виключає компанії, які не відповідають мінімальним стандартам екологічного, соціального та державного управління (ESG). На підставі MSCI ESG Sustainable Impact Metrics, використовуючи індекси складових та вагових показників станом на березень 2016 р., індекс MSCI ACWI Sustainable Impact покращив очікуваний прибуток від компанії, отриманого від інвестицій впливу, порівняно зі звичайним MSCI ACWI індексом (рис. 1).

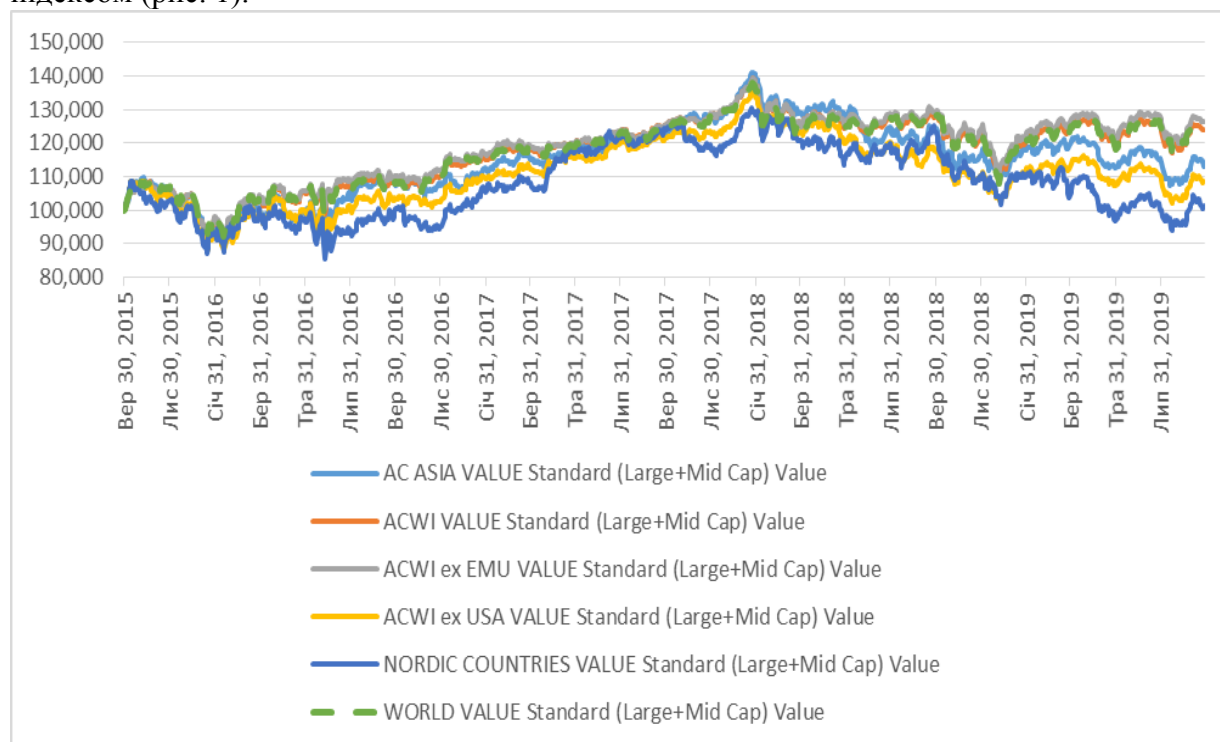

Рис. 1 Динаміка фондових індексів MSCI, пов'язаних із соціально відповідальними інвестиціями [3]

Перевагу у доходності дає і індекс MSCI KLD 400 Social Index, середня річна ставка доходності по якому з 1990 р. по 2017 р. склала 10,44% у порівнянні із індексом S&P 500 – 9,95% за аналогічний період. У 2017 році дохідність MSCI KLD 400 Social Index склала 21,8%, S&P 500 – 21,6%.

Приймаючи до уваги важливі кроки у напрямку розвитку ініціатив соціально-відповідального інвестування, слід зазначити, що до проблемних питань та таких, які потребують інноваційних підходів до їх вирішення, відносяться:

- посилення ефективності механізму ціноутворення фінансових інструментів із позиції більш повного врахування соціальних та екологічних екстерналій (позитивних і негативних), які формуються внаслідок відповідної діяльності компаній-емітентів;
- посилення взаємозв'язку між оцінкою ефективності діяльності менеджменту компаній та, відповідно, механізмом грошової компенсації, із довгостроковими цілями стійкого розвитку через вдосконалення вимог до звітності компаній та їх рейтингування останніх;
- вдосконалення фінансового регулювання та стандартів обліку, що сприяють впровадженню у практику інвесторів довгострокових стійких стратегій інвестування,

врахування та згладжування можливих негативних ефектів на ці ініціативи нормативів Базеля III та Платоспроможності II; попередження інтенсифікації процесів фінансализації економіки на стадії економічного підйому із значною перевагою короткострокових спекулятивних мотивів.

Література

1. Report on progress: A paper prepared for the Sustainable Stock Exchanges 2018. – Електронний ресурс: <https://greenfinanceplatform.org/resource/2018-report-progress-paper-prepared-sustainable-stock-exchanges-2018-global-dialogue>
2. Global Dialogue Sustainable Stock Exchanges Initiative, Sustainable Stock Exchanges 2014 Report on Progress, 2014. – Електронний ресурс: <http://www.sseinitiative.org/wp-content/uploads/2012/03/SSE-2014-ROP.pdf>
3. The MSCI ESG Indexes. – Електронний ресурс: <https://www.msci.com/msci-acwi-sustainable-impact-index>

UDC 336.748

Chepurnyi Oleh Viktorovich

Head of the Main Directorate of the Ukraine State Treasury Service in Poltava region

Ph.D. in Economics, Associate professor

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

MONITORING OF FINANCIAL STABILITY INDICATORS IN the UKRAINE

Exacerbations of contradictions that cover deep structural shifts between industries and types of economic activity actualize the issues of finances nature and forms expression analysis, the financial system functional role in the national economy. Effective development of the financial services market involves the research of financial sector stability indicators of the Ukraine and the features of its macro-regulation. The frame of financial system stability indicators is one of the defining elements of operation process. A well-developed indicator system is a fundamental condition for effective monitoring, analysis and testing of financial system stability and its separate items [1, 2]. The monitoring of financial stability indicators reveals negative influence factors. The negative factors of financial system security are analyzed in terms of criterion of classification. These include: the threat source location, the sources of origin, the possibility of forecasting, the degree of probability, the moment of existence, objectivity of existence, distance in time, the possibility of impact, the validity and degree of danger. Today, the main challenges to the security of Ukraine's financial system are inflation rate and level increasing, rising wage arrears and social security payments, reducing the share of long-term loans, increasing domestic government debt in the context of declining production and investment activity, budget deficits and significant unevenness in the sector of branch and situs vertical. Thus, indicators monitoring revealed a growth of the state budget deficit to 59247 million UAH in 2018 in comparison with 2017. The government debt increased to 2168627,1 million UAH in 2018 with simultaneous growth of both external and internal debt. There was an increase of up to 26% in 2018 compared to 2017 by 4,8% of the bank credit value.

The list of main state economic security indicators and its components, their thresholds, as well as the algorithm of integral economic security index calculation the level of economic security determining are defined in the Methodological recommendations for the Ukraine

economic security level calculating [3]. Financial security is one of economic security components. Financial security of business entities is a part of state's financial security, because company creates added value which forms the gross domestic product at the level of State. In addition, companies are the major taxpayers, which influence on the formation of the revenue of the state and local budgets. Financial security, also, has the following components: banking security, security of the non-banking financial sector, debt security, budgetary, monetary security, money-and-credit security.

Analysis of budget indicators in the Ukraine financial security structure in 2014 – 2018 revealed an increase in 3,9 times the indicator "ratio of total payments for servicing and repayment of public debt to the state budget revenues" in 2015 and almost 2 times in 2018 [4]. As a result of state financial security analysis and evaluation, we have identified threats to the Ukraine financial system in terms of financial security components. Specifically, the main threats to the budget component are the imbalance of the budget and the excessive level of its deficit. The absence of the concept of public debt management and the imperfection of the complex conformation base, use of servicing and repayment of public debt in the debt component of financial security were revealed.

In the money-and-credit financial security component, the main threats are the imbalance of the money market and the growing lending of the population while reducing its solvency. Significant dollarization of money supply, distrust of the national currency are major threats to the currency component.

The banking sector of financial security is threatened by the low level of credit and solvency of real sector enterprises, the weakness of the domestic banking system, and the lack of fluidity of bank assets.

The analysis of non-banking financial sector indicators revealed a significant decrease in the level of leasing companies capitalization. The part of insurance premiums of three largest insurance companies in the total volume of insurance premiums in 2018 decreased to 15% [5].

Thus, the monitoring of financial security indicators plays an important role in the effective financial system functioning. The revealed threats to each of the financial security components make it possible to define recommendations about policy adjustments in order to reinforce the financial system stability and prevent financial crises.

References

1. Малий І. Й., Корольок Т. О. Макрорегулювання фінансового сектору: монографія. К. : КНЕУ, 2015. 303 с.
2. Чепурний О.В., Завора Т.М. Комплексна система моніторингу соціальної безпеки регіону. Соціально-економічні проблеми адаптації реального сектора в сучасних умовах: Матеріали І Міжнародної наук.-практ. конф. Донецьк: Цифрова типографія, 2013. С. 20 – 22.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>.
4. Показники виконання Державного бюджету України, Мінфін. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643.
5. Звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, НКЦПФР. URL: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>.

*Zavora Taina Mykolayivna,
Ph.D. in Economics, Associate professor
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*

MODELING THE SOCIAL SECURITY IMPACT ON LOMBARD ACTIVITIES

Creating a financial system capable to ensure sustainable economic development through the efficient redistribution of financial resources in the economy involves the financial services market development. Updating the financial services market is accompanied by efforts to understand the financial sector's problems that are an urgent issue. Legal coverage for a unified state policy in the Ukraine financial sector and ensuring the activity and development of a competitive financial services market in Ukraine is regulated by the Ukrainian Law "About Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets" 2664-III from 25.09.2019 [1]. According to the Law, financial services markets are the activity field of financial services market participants in order to provide and consume certain financial services. Financial services markets include professional services in the markets of banking services, insurance services, investment services, securities transactions and other types of markets that provide financial assets circulation, as well as lombard services.

The ranges of problems in state, region, and citizen social security were actualized due to the growing interplay of political, social and economic processes. The problem of assessing economic, social and socio-economic security is given a great deal of attention, in particular in the scientific school works on economic security of meso-level, which is being actively formed at the Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University [2 – 5]. Thus, within the study framework by the academic research topic “Methodological foundations of region socio-economic security ensuring” (Project ID: 0118U001096), which is implemented at the expense of the state budget in 2018-2019 at the Department of Finance and Banking of Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University the impact of state social security indicators simulation on the lombard activities in Ukraine has done.

Important at the informational stage of state social security impact modeling on the lombard activities is the complex of social security indicators formation by which its evaluation is carried out. The reliability of its assessments depends on the ability of indicators complex to cover all aspects of a social security particular component. The main indicators for assessing social security are the indicators proposed by the Methodological Recommendations for calculating the Ukraine economic security level, except for the indicator "the ratio of the average cost of 1 sqm of total housing area to the average monthly wage, times». The substantiation for replacing this indicator with another is “the provision of housing to the population, on average per inhabitant, m²”, was described in [6].

The main advantages of lombard services using are: fast loan procedure; no need to confirm customer solvency; the client's right to early payment of debt; the possibility of extending the loan agreement without losing collateral.

A significant drawback of lombard lending to a customer is a fairly high interest rate. Thus, in Ukraine, the average amount of a lombard loan ranges from 300-650 UAH, the average loan term is 10-12 days, and the interest rates range from 0,3 to 1% per day [5, 7, 8, 12].

For lombard activity evaluation the following indicators have been selected: the number of lombards (at the end of the period); balance sheet assets; shareholders' equity; the amount of financial loans provided as collateral; the amount of repaid financial loans; total amount of revenue received; the total amount of costs on the basis of which an integrated evaluation of lombards is determined.

The integral indicator $W(t)$ of the lombard activity evaluation is determined from equation

$$W(t) = \sum_{i=1}^7 \beta_i \frac{w_i(t) - w_i^{\min}}{w_i^{\max} - w_i^{\min}} \quad (1)$$

$w_i^{\max} = \max_t w_i(t)$ – the largest value of $w_i(t)$ during the research period;

$w_i^{\min} = \min_t w_i(t)$ – the least value of $w_i(t)$ during the research period.

β_i – weighing coefficient of indicators

The impact of V_k social security indicators on lombards activity was estimated using the correlation coefficients between V_k indicators and W_i evaluations. These coefficients are calculated by equation:

$$r_{ki} = \frac{\sum_{t=1}^T (V_{kt} - \bar{V}_k)(W_{it} - \bar{W}_i)}{(T-1)s_{V_k}s_{W_i}} \quad (2)$$

where T – the number of years for which statistics are taken, V_{kt} – the value of the k -th indicator of social security in the t -year, the average value of the k -th indicator of social security in T years, W_{it} is the value of the i -th indicator of lombards in t -th year, $\bar{W}_i$ – average value of lombard i -th activity indicator for t years, s_{V_k} and s_{W_i} – unbiased estimates of standard deviation for k -th social security indicator and lombard i -activity index respectively.

As a result of the calculations, it was found that the integrated evaluation of lombards activities is significantly influenced by the ratio of the average monthly nominal wage to the subsistence minimum per one able-bodied person, the ratio of the average retirement age to the subsistence minimum of persons who came out of action [9 – 11].

Hence, the most influential indicators of social security are the ratio of the average monthly nominal wage to the subsistence minimum per working person, which affects the number of lombards, balance sheet assets, shareholders' equity, the amount of income received and the amount of expenses and the ratio of the average retirement age to survivor who came out of action, affecting the number lombards, balance sheet assets, shareholders' equity, repayment of financial loans and an integrated appraisal of operations. The impact of social security indicators on the value of financial loans provided as collateral was not revealed.

УДК 336

Глазунова Ірина Анатоліївна,

Полтавський регіональний представник АТ «СТРАХОВА КОМПАНІЯ «ТАС»

ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В НОВИХ УМОВАХ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Державному регулюванню функціонування діяльності страхових компаній в Україні останнім часом приділяється все більше уваги. Головним чином це викликане необхідністю формування надійного ринку страхових послуг, який би міг зберігати свою діяльність в умовах фінансової нестабільності та на етапі подолання кризових явищ у відповідному сегменті фінансових ринків.

З врахуванням негативного досвіду фінансово-банківської кризи в нашій державі протягом 2016-2017 років органами державного регулювання, в першу чергу

Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг (НАЦКОМФІНПОСЛУГ) послідовно запроваджується комплекс заходів, спрямований на забезпечення функціонування надійного ринку страхових послуг.

В якості одного із головних заходів необхідно зазначити запровадження у 2018 році підвищених вимог до нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика, введених у зв'язку із затвердженням оновлених вимог до обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика[1].

В той же час, у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» мають відбутися суттєві зміни відносно регулювання ринку фінансових послуг.

Зазначений Закон передбачає передачу ряду функцій Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, до Національного банку України.

Враховуючи перехід регулювання діяльності страхових компаній до компетенції Національного банку України, можливо зробити припущення про подальше підвищення регуляторних вимог до діяльності страхових компаній з боку Національного банку України, враховуючи практику, яку застосовувалась Національним банком України відносно банків та банківських груп.

Якщо підходи до оцінки достатності капіталу, якості активів, ліквідності та платоспроможності, які застосовуються Національним банком України до банківських установ[2] містять досить багато спільних з підходами, які свого часу застосовувались і застосовуються НАЦКОМФІНПОСЛУГ, то окремі елементи регулювання та нагляду будуть принципово новими для страхових компаній.

В якості одного з таких елементів необхідно навести вимоги Національного банку України щодо прозорості структури власності банківської установи[3], які в перспективі можуть застосовуватись і до страхових компаній.

Так, структура власності вважається прозорою, якщо виконується ряд обов'язкових вимог:

відомості про структуру власності дають змогу визначити		
усіх осіб, які мають пряму та/або опосередковану істотну участь або можливість значного або вирішального впливу на управління та/або діяльність	усіх ключових учасників та всіх ключових учасників усіх юридичних осіб у ланцюгу володіння корпоративними правами	характер взаємозв'язків між особами
документи про структуру власності відповідають нормативним вимогам		
відомості про структуру власності подано до державного регулятора		

Принципово новим для страхових компаній може бути підхід Національного банку України відносно наявності у структурі власності трастових конструкцій, через що така структура власності може бути визнана непрозорою і такий учасник ринку фінансових послуг може бути виведений з ринку[4].

Сам термін «трастової конструкції» чи не вперше визначений в нормативних документах Національного банку України[3] і передбачає, що трастовою конструкцією (трастом) є заснований на правочині (трастовому договорі, трастовій декларації тощо) режим володіння/управління майном, який передбачає розщеплення права власності на юридичне право власності, яке передається довірчому керуючому, та бенефіціарне право власності, яке передається вигодоодержувачам (бенефіціарам). Під юридичним

правом власності розуміється право юридичного володіння, користування та розпорядження майном на користь та в інтересах вигодоодержувачів (бенефіціарів), а під бенефіціарним правом власності розуміється право отримання будь-якої вигоди від майна.

В якості чергового нового підходу до регулювання діяльності страхових компаній можна розглядати і вимоги до банків, в частині платоспроможності власника істотної участі, підтвердження якої вимагається не лише на етапі придбання істотної участі, а і протягом всього періоду функціонування фінансової установи.

Додатково до діяльності страхових компаній можуть пред'являтися підвищені вимоги відносно обмеження проведення операцій з пов'язаними особами.

Відповідно до критеріїв[5], які встановлені Національним банком України, в сучасних умовах до пов'язаних з компанією осіб можна буде віднести досить широко коло контрагентів, які можуть мати ряд ознак, основні з яких характеризуються наступним:

- особа здійснює свою господарську діяльність у секторі економіки, де установа або пов'язані з ним особи відіграють дуже важливу роль (уключно з діяльністю з надання допоміжних послуг);
- основним джерелом надходжень для виконання зобов'язань особи є кошти пов'язаної з установою особи або особи, яка має ознаки пов'язаності;
- особа має спільні або дуже близькі адреси (фізичні або віртуальні), фактичні місцезнаходження, нефізичне розміщення (наприклад інтернет-сайт), спільні засоби комунікації із установою та/або пов'язаними з ним особами;
- особа має спільні операційні структурні елементи, зокрема ІТ системи, бухгалтерський облік із установою або пов'язаними з ним особами (уключаючи аутсорсинг);
- особа має спільних юридичних радників або вона є спеціально створеною компанією для виконання конкретних завдань та є контролюваною установою та/або пов'язаними з ним особами;
- особа має спільних постачальників, провайдерів послуг або клієнтів;
- інформація про структуру власності особи не дає можливості встановити всіх власників істотної участі та/або кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) та/або всіх ключових учасників у структурі власності особи;
- інформації щодо діяльності кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) особи немає або її недостатньо;
- структура власності особи не виправдано складна;
- особа зареєстрована не в країні, де здійснюється її основна діяльність, без наявності для цього економічних і фінансових підстав;
- особа, щодо якої наявна відкрита інформація про її пов'язаність із банком документально нею не спростована; та інше.

Враховуючи вищевикладене, можливо зробити наступні припущення:

- передача ряду функцій Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, до Національного банку України спричинить суттєве підвищення рівня регуляторних вимог до діяльності страхових компаній;
- досвід запровадження підвищення регуляторних вимог до діяльності банків дає всі підстави вважати, що не всі учасники страхового ринку зможуть продовжувати діяльність в умовах підвищених регуляторних вимог;
- перед споживачами ринку страхових послуг постануть принципово нові завдання при виборі надійної страхової компанії.

Література

1. Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика, затв. Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 07 червня 2018 року № 850 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-18>.
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затв. Постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 року № 368 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
3. Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку, затв. Постановою Правління Національного банку України від 21.05.2015 року № 328 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0328500>.
4. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу затв. Постановою Правління Національного банку України від 17.08.2012 № 346 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12>.
5. Положення про визначення пов'язаних із банком осіб затв. Постановою Правління Національного банку України від 12.05.2015 № 315 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0315500-15>.

УДК 336

Щербаков Володимир Костянтинович,

*Незалежний директор наглядової ради Акціонерного товариства «Полтава-банк»,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
старший викладач*

ЗМІНИ В ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ЧИ НОВІ ОБМЕЖЕННЯ

Дискусії відносно запровадження нових підходів державного регулювання ринку фінансових послуг України тривали досить довго. В ході цих дискусій широке коло науковців та представників органів державного регулювання всіх сегментів ринку фінансових послуг активно обговорювали можливість застосування різних моделей з використанням найкращих світових практик.

За підсумками обговорення проблемних питань формувались певні напрацювання відносно можливих підходів та методів організації державного регулювання і нагляду за суб'єктами ринку фінансових послуг, що знайшло своє відображення у матеріалах досліджень провідних фахівців з питань регулювання ринків фінансових послуг, таких як: Бірюк С.О., Бурмака, М.О., Мозговий О. М., Міщенко В. І.

За результатами проведених досліджень вказаними науковцями було підготовлено цілий ряд відповідних матеріалів та публікацій, відповідно до яких пропонувались різні способи регулювання діяльності ринку фінансових послуг, зокрема:

- секторальний, суть якого полягає у створенні органів, які здійснюють нагляд за діяльністю окремих секторів: банківського, страхування, фондового ринку;
- спосіб розподілу повноважень у вигляді пруденційного нагляду, в залежності від здійснюваних функцій;
- спосіб концентрації всіх наглядових функцій в єдиному органі державного регулювання[4,5,6,7,8].

При цьому автори досліджень неодноразово наполягали, що при виборі способу регулювання необхідно враховувати цілий ряд особливо важливих параметрів, таких як:

- обсяги відповідних сегментів фінансового ринку;
- рівень розвитку кожного із сегментів;
- ступінь взаємної інтеграції та можливі рівні впливу споріднених ризиків;
- індивідуальні особливості внутрішньодержавного фінансового ринку[4,5,6,7,8]..

Поки тривали дискусії в Україні було започатковано певний спосіб регулювання ринку фінансових послуг, який за своєю суттю найбільше відповідав секторальному, що підтверджується наступним:

Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» уповноваженими органами, що здійснюють регулювання на ринку фінансових послуг, визначено:

- Національний банк України - ринок банківських послуг та діяльність з переказу коштів;

- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку - ринок цінних паперів та похідних фінансових інструментів;

- Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг - інші ринки фінансових послуг[1].

У зв'язку з прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» мають відбутися суттєві зміни відносно регулювання ринку фінансових послуг.

Одночасно необхідно зазначити про ряд питань, які пов'язані із прийняттям зазначеного вище Закону, і які в подальшому можуть бути предметом додаткових дискусій відносно оцінки факторів, які можуть спричинити суттєвий вплив на існуючий розподіл ринку фінансових послуг в Україні.

Незважаючи на думки науковців відносно необхідності оцінки наведених вище параметрів оцінки при виборі способів державного регулювання ринку фінансових послуг, даним Законом було враховано досить обмежений перелік факторів та параметрів, зокрема:

- підвищення ефективності системи державного регулювання фінансових ринків шляхом припинення дублювання функцій національних регуляторів з ліцензування, контролю та нагляду, спрощення та прозорості прийняття управлінських рішень у цій сфері, покращення умов ведення бізнесу з одночасним посиленням відповідальності суб'єктів ринку.

- скорочення кількості регуляторних та контролюючих органів на ринках небанківських фінансових послуг;

- підвищення ефективності державної регуляторної політики, функціональності нормативно-правових актів, спрямованих на створення дієвого механізму державного регулювання та нагляду, зниження витрат діяльності фінансових установ, спричинених надлишковим та неефективним державним регулюванням, забезпечення конкуренції на фінансовому ринку, запобігання діяльності недобросовісних компаній, координуваність із сучасними процесами реформування та дерегуляції економіки України[3].

Крім іншого, вказаний Закон передбачає передачу ряду функцій Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, до Національного банку України.

В той же час, виникає питання відносно того, чи були в повній мірі враховані обсяги відповідних сегментів фінансового ринку, рівень розвитку кожного із сегментів, ступінь взаємної інтеграції та можливі рівні впливу споріднених ризиків.

В якості обґрунтування даного питання доцільним буде навести показники сегментів фінансового ринку, регулювання яких до прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» здійснювалось Національним

банком України та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [9,10].

Таблиця 1

Основні показники банківської системи та фінансових установ

Показник	2016	2017	2018
Кількість банків	96	82	77
Активи, млрд.грн.	1 256	1 333	1 360
Кількість фінансових установ	2125	1993	2024
Активи фінансових установ, млрд.грн.	171	186	187

Порівняння наведених вище показників може свідчити про той факт, що при зміні підходів до державного регулювання не повній мірі враховані обсяги відповідних сегментів фінансового ринку, рівень розвитку кожного із сегментів.

Крім того, необхідно зазначити про неврахування можливих рівнів впливу споріднених ризиків, в частині захисту споживачів фінансових послуг за окремими сегментами, що підтверджується наступним:

- певні гарантії користувачів фінансових послуг банківських установ передбачені Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»;

- суттєві гарантії користувачів небанківських фінансових установ чинним законодавством не передбачені.

Додатково необхідно зазначити про проблемний характер питання відносно того, чи були враховані в даному випадку рівень розвитку кожного із сегментів учасників небанківського фінансового ринку, в частині можливості виконати підвищені вимоги, які в подальшому будуть пред'явлені до них і які стосуються:

- розміру і структури капіталу;
- ліквідності;
- розкриття структури власності;
- наявності персоналу, який би забезпечував належний рівень корпоративного управління;
- та інших вимог, які на даний час запроваджуються для банківського сегменту ринку фінансових послуг.

В підсумку необхідно зазначити, що запровадження нових підходів до регулювання ринку фінансових послуг може в подальшому розвиватись за двома напрямками:

- розвиток нових напрямків для кожного з сегментів небанківського фінансового ринку та максимальний захист споживачів фінансових послуг;
- істотне скорочення кожного із сегментів небанківського фінансового ринку та формування монопольних утворень, що істотно обмежить права споживачів фінансових послуг.

Література

1. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_.

3. Пояснювальна записка до Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66723.

4. Міщенко В. І. Підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні / В. І. Міщенко // Вісник НБУ. — 2010. — № 8. — С. 4—10.

5. Науменкова С. В. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн : навч. посіб. / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко ; Нац. банк України, Центр наук. дослідж. — К., 2010. — 169 с.

6. Показники банківської системи: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.

7. Річні звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/ua/Richni-zvity-Natskomfinposluh.html>.

УДК 347.734

Климаш Наталія Іванівна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет харчових технологій

РОЛЬ СТРАХОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Страхове посередництво – це специфічна галузь щодо надання послуг страхування через агентів та брокерів. Якщо брокери займаються наданням таких послуг представляючи інтереси страхувальників, то агенти діють від імені страховика, повинні володіти певним рівнем знань і відповідати кваліфікаційним вимогам щодо провадження даного виду діяльності. Крім того, банки, нотаріальні контори, туристичні компанії та відділення зв'язку, які виступають страховими агентами та діють на підставі агентського договору займаються даним видом діяльності з метою розширення спектру їх власних послуг та задоволення потреб споживачів.

На законодавчому рівні розмежовано поняття агентська діяльність та брокерська діяльність. Згідно постанови «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» [1] агентська діяльність – діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, уповноважених діяти від імені та на підставі доручення одного або більше страховиків, щодо рекламування, консультування, пропонування страхувальникам страхових послуг та проведення роботи, пов'язаної з укладенням та виконанням договорів страхування (підготовка і укладення договорів страхування, виконання робіт з обслуговування договорів), у тому числі оформлення всіх необхідних документів для своєчасної виплати страхових сум або страхового відшкодування, а також здійснення цих виплат.

Принципово інше значення надається поняттю брокерська діяльність даним нормативно-правовим актом [1]. Це – професійна діяльність суб'єктів підприємницької діяльності на користь страхувальника або перестраховальника (цедента), спрямована на визначення його потреби в отриманні страхових послуг, консультуванні, наданні допомоги у розробленні умов договору страхування, пошуку страховиків, які відповідають вимогам страхувальника, веденні переговорів та укладенні договорів страхування за дорученням страхувальника, здійсненні розрахунків за договорами страхування, підготовці документів для врегулювання питання про збитки у разі настання страхового випадку.

У розвинених країнах розповсюджена практика заснування генеральних страхових агентств, що уособлює вищий ступінь відносин між страховою компанією та страховим агентом. Генеральні агенти – це фізичні особи, що уповноважені одним або кількома страховиками представляти інтереси страховика. Агент не може провадити

діяльність на власний розсуд, він керується правилами та нормами продиктованими страховою компанією. Кожному генеральному агентству, що започатковує діяльність, страхова компанія надає фінансування на організацію справи (оренда приміщення, оплата праці спеціалістів, рекламні заходи тощо) [2].

Банківський сектор має всі перспективи щодо ключової ролі у забезпеченні страхового посередництва на внутрішньому ринку. Очищення ринку від неплатоспроможних банків, поступове зміцнення вітчизняної економіки та формування законодавчого підґрунтя є запорукою розвитку страхового посередництва у банківській сфері.

Зацікавленість банківських працівників у просуванні страхових продуктів може відігравати важливу роль у реалізації двох видів послуг: банківських та страхових. Оскільки банки надають кредити як фізичним так і юридичним особам, то здатні поширювати великий спектр страхових продуктів. До останніх варто віднести: страхування майна, страхування автомобілів, страхування життя та здоров'я. Особисте страхування можна пропонувати клієнтам банку при будь-якому зверненні до банківської установи та акцентувати увагу на дешевизні даного продукту, легкості його оформлення та отримання відшкодування за настання страхового випадку.

Отже, розвиток страхового посередництва дасть змогу страховикам забезпечити результативність їх діяльності, поширювати страхові продукти різними каналами, залучати більше страхувальників до убезпечення ризиків, а відтак розвивати страхову культуру у суспільстві.

Література

1. Про порядок провадження діяльності страховими посередниками [текст] : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1996 р. – № 1523. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1523-96-%D0%BF>.

2. Бастричев В. С. Посередницький страховий ринок України: маркетингові аспекти / В. С. Бастричев, Є. М. Забурмеха // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 15 (633). – С. 32—38.

УДК 336

Мартинюк Людмила Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРОБОК НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ

Одним із ключових завдань України в рамках європейської інтеграції є приведення національної системи технічного регулювання у відповідність до європейських вимог. Важливою складовою реформування системи технічного регулювання є розробка та гармонізація національних стандартів з міжнародними та європейськими аналогами. Кожна країна ЄС формує фонд нормативних документів, який включає національні, європейські та міжнародні стандарти, які упроваджені на національному рівні. До національних органів стандартизації країн-членів ЄС висувається чітка вимога щодо впровадження на національному рівні усіх прийнятих у ЄС європейських стандартів.

В Україні одним із індикаторів реалізації Стратегії розвитку системи технічного регулювання до 2020 р. є розроблення та прийняття до 5000 стандартів; щорічно передбачалось приймати до 1000 стандартів. Відповідно до Закону України «Про

стандартизацію» основні обов'язки щодо розроблення і погодження національних стандартів, кодексів ustalеної практики та змін до них покладено на Технічні комітети. На сьогодні в Україні діє 187 технічних комітетів; реально працюють 163, із них активних – 118.

Станом на 1.04.2019 р. фонд національних стандартів України нараховує 21758 стандартів, з них: 7854 (36%) – національні стандарти; 7196 (33%) – міжнародні стандарти, прийняті як національні; 6708 (31%) – європейські стандарти, прийняті як національні [1]. Слід зазначити, що з року в рік зростає заборгованість з видання стандартів. Якщо на початок 2015 року заборгованість складала 543 стандарти, то станом на 1.01.2019 р. їх кількість вже зросла до 1329 [2].

Однією з причин такого незадовільного стану з розробки національних стандартів є неналежне фінансування такої роботи. Так, у 2018 році у рамках бюджетної програми КПКВК 1201440 було виділено фінансування лише на 2089100 грн. Зрозуміло, що такий обсяг фінансових ресурсів є недостатнім, враховуючи трудомісткість робіт щодо розробки, погодження національних стандартів та їх гармонізації з європейськими. При розробці національних стандартів така процедура може тривати від одного до трьох років. Процес гармонізації національних стандартів до європейських чи міжнародних потребує 7-8 місяців роботи, яка включає переклад, доповнення національної складової та кінцеве затвердження.

Згідно затвердженого Мінекономрозвитку плану науково-дослідних робіт у сфері стандартизації на 2019 р. державне фінансування на виконання прикладних науково-технічних розробок у сфері стандартизації та метрології передбачено у обсязі 2077, 6 тис. грн.; на гармонізацію національних стандартів з міжнародними та європейськими – 10988,6 тис. грн. [3].

Загалом перелік джерел фінансування у сфері розробки національних стандартів представлено у табл.1.

Таблиця 1

Джерела фінансування проектів національних НД,
запланованих до розроблення та прийнятих НД на 2019 рік

Джерело фінансування	Кількість запланованих до розроблення		Кількість прийнятих	
	Проектів національних НД	Міжнародних, європейських та міждержавних НД, які передбачено прийняти як національні НД	Проектів національних НД	Міжнародних, європейських та міждержавних НД, які передбачено прийняти як національні НД
Бюджетні кошти				
Державна архівна служба	13	0		
ДСНС України	13	7	2	0
«Укравтодор»	200	135	22	13
Державне космічне агентство	1	0		
Держенергоефективності	11	0		
Держкомтелерадіо		0		
Держспецзв'язку	6	0	1	0
Держспоживстандарт	4	4		
Мінагрополітики	216	3		
Асоціація	2	1		

Укркондпром»				
Мінекономрозвитку	211	211		
Міненерговугілля	11	8		
МВС України	19	11	1	0
Міністерство екології	2	0	1	0
Міністерство оборони	45	0		
Міністерство фінансів	5	1	1	0
Міністерство юстиції	6	2		
Мінсоцполітики	37	30	3	2
Національна академія внутрішніх справ	1	0		
НАН України	4	3		
Академія аграрних наук	2	0	2	0
Разом	810	416	33	15
Суб'єкти господарювання	1002	297	81	25
Метод підтвердження без зазначення джерел фінансування	2318	2318	135	135
Всього	4130	3031	249	175

Дані таблиці свідчать про те, що у 2019 р. передбачено реалізувати 4130 проектів національних нормативних документів. Однак, станом на 21 червня 2019р. розроблено тільки 249 стандартів, що становить лише 6% від запланованої кількості. За кошти державного бюджету можна покрити тільки п'яту частину потреби у нових стандартах. Серед органів державної влади основними замовниками нових стандартів є Мінагрополітики, Мінекономрозвитку та Укравтодор; інші державні структури приділяють неналежну увагу реформуванню сфери технічного регулювання [4]. В Україні на теперішній час реалізовується також програма європейської технічної допомоги у розмірі 38 млн. євро; частина цих грошей спрямована на переклад стандартів українською мовою.

Не задовільною залишається також позиція представників бізнесу, які є доволі інертними щодо намагання привести якість своєї продукції у відповідність до європейських вимог. За даними таблиці тільки кожен четвертий проект національних нормативних документів подається бізнесом і відповідно фінансується.

Причиною такого стану є те, що в Україні стандартизація, є по суті, справою, яка перебуває під опікою державних структур. На відміну від України, у країнах-членах ЄС стандартизацією займаються приватні структури, причому ринок з надання послуг із сертифікації продукції у відповідності з міжнародними стандартами є конкурентним. У ЄС розроблення стандартів є добровільним процесом, в якому приймають участь усі зацікавлені сторони, а держава визначає обов'язковими лише основні (базові) параметри безпечності. Крім того, загальноприйнята міжнародна та європейська практика свідчить про те, що роботи зі стандартизації на 70% фінансуються бізнесом і тільки 30 % - державою. У нас, практично, навпаки.

Таким чином, з метою зміни підходів у сфері фінансування робіт по розробці національних стандартів та гармонізації їх з європейськими слід підвищити ефективність просвітницької діяльності щодо реформування національної системи стандартизації на регіональному рівні, здійснювати опитування представників бізнесу

щодо основних проблем у сфері стандартизації, продовжити роботу з удосконалення електронної дворівневої платформи взаємодії влади з бізнесом з питань технічного регулювання, стандартизації, метрології та метрологічної діяльності, створеної за сприяння Уряду Німеччини. Реалізація таких заходів вже в найближчій перспективі зможе суттєво покращити ситуацію щодо фінансового забезпечення робіт зі стандартизації.

Література

1. Результаты деятельности МЕРТ у сфере технического регулирования за 1 квартал 2019 г. – Режим доступа : URL:<http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=ZagalnaInformatsiiaSchodoSferiTekhnichnogoReguliuвання>
2. Звіт про роботу Національного органу стандартизації України за 2018 р. URL: <http://uas.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/zvit2018.pdf>
3. Про затвердження планів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у сфері стандартизації та метрології на 2019 рік. Наказ Мінекономрозвитку №317 від 25.02.2019 р. – Режим доступа : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0317731-19#n19>
4. Звіт про виконання Програми робіт з національної стандартизації на 2019 рік – Режим доступа : URL: <http://uas.org.ua/ua/services/standartizatsiya/programma-robot/>

УДК 336.7

Теляк Оксана Александровна,
кандидат экономических наук, доцент
Полесский государственный университет
Братченя Елизавета Анатольевна,
Полесский государственный университет

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ФЕНОМЕНА ФИНАНСИАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

История последних десятилетий зафиксировала наращивание финансовализации (финансовой емкости, финансовой глубины) мировой экономики. Нужно отметить, что экономика Беларуси, в числе некоторых других стран, не соответствует данному тренду. При достаточно организованной банковской системе в стране не вполне активен рынок ценных бумаг, страховой и лизинговые секторы только развиваются, институты небанковского финансового посредничества представлены достаточно скромно, нет полноценно функционирующих институтов, мобилизующих финансовые ресурсы и трансформирующих их в долгосрочные инвестиции. В этих тенденциях, конечно, нужно учитывать и вопросы невысокого горизонтального и вертикального доверия в обществе. Кроме того, белорусской экономикой недоиспользуются возможности глобальной финансовализации в связи с тем, что национальные финансовые институты не могут выступить в роли полноценного посредника между внешними источниками финансирования и внутренним спросом на инвестиции. Экономика Беларуси относится к группе открытых малых экономик с банкоориентированной финансовой системой, имеет очевидную зависимость от динамики функционирования мирового финансового рынка. В стране процессы финансовализации находятся на начальной стадии из-за относительно низкого уровня развития финансового рынка и с точки зрения обращающихся объемов финансовых

ресурсов (его емкости), спектра используемых финансовых инструментов, и с точки зрения его взаимосвязи с реальным сектором экономики.

В литературе категория финансиализации, в том числе, рассматривается как процесс повышения финансовой глубины (или финансовой емкости) экономики. Концепция финансовой глубины разработана специалистами Всемирного банка в начале 1980-х гг. В своем изначальном смысле финансовая глубина (или финансовая емкость) ассоциировалась с насыщенностью экономики деньгами, финансовыми инструментами и финансовыми институтами. В последующем, понятие приобрело более широкий смысл и стало отражать уровень развития финансового посредничества в мировой экономике, стране или группе стран. В настоящее время оценка финансовой глубины является частью общего анализа финансовых систем, проводимого Всемирным банком. Для получения комплексной характеристики финансовой системы Всемирный банк оценивает ее по четырем критериям (глубина, доступ, эффективность и стабильность) для двух ключевых компонентов финансового сектора: финансовых институтов (банковские и небанковские финансовые институты) и финансовых рынков (рынок акций, облигаций и другие рынки).

Исследование финансовых систем в развивающихся и развитых странах проводит также Всемирный экономический форум. Для этого рассчитывается более 120 показателей, сгруппированных в семь блоков: институциональная среда, бизнес-среда, финансовая стабильность, банковские услуги, небанковские финансовые услуги, финансовые рынки, масштабы финансового рынка.

Анализ глубины мирового финансового рынка проводит также McKinsey Global Institute, рассчитывающий отношение рыночной стоимости мировых финансовых активов (с учетом будущей доходности) к мировому ВВП. Основная цель всех этих исследований – подтвердить взаимосвязь между долгосрочным экономическим ростом и финансовой глубиной экономики страны. Несмотря на большое число исследований, данный вопрос продолжает оставаться дискуссионным.

Понятие «финансиализация экономики» используется сравнительно недавно. К одному из первых трудов в этом направлении относят работу американских экономистов Harry Magdoff и Paul Sweezy [1, с.139-143], в которой финансиализация рассматривается и как возрастание роли финансового капитала в развитии национальных экономик, и как система разработки привилегированных правил ведения бизнеса для финансового сектора, внедряемых через институты государственной власти. Доминирование финансового капитала в экономике развитых стран стало преобладать в конце XX – начале XXI вв. Этот процесс, в том числе, сопровождался дерегулированием финансовых рынков, разворачиванием финансовых кризисов, развитием финансовых холдингов, появлением большого числа финансовых инструментов и институтов, развитием финансовой инженерии.

Финансиализация рассматривается и в качестве общего понятия, обозначающего как процесс финансовой глобализации, так и результат его воздействия на национальную экономику. Финансиализация как процесс характеризуется доминированием финансового капитала над капиталом реального сектора и насаждением финансовым сектором законов не только для бизнеса, но и для всего общественного хозяйства, которые позволяют финансовому капиталу генерировать более высокие доходы [3, с. 37-49].

Финансиализацию, как экономическую категорию, справедливо стали рассматривать «как растущую и системную власть финансов и финансового инжиниринга» [2, с.202-205].

Характер влияния финансиализации на развитие экономики можно определить на основе различных статистических показателей, например, таких, как доля финансового сектора в ВВП, соотношение инвестиций в финансовый и реальные сектора экономики, масштаб сделок на финансовом рынке, показатель корпоративного и государственного долга и др. [3, с. 37-49]. В целом, уровень экономического развития возможно аппроксимировать с помощью показателей финансиализации, финансовой глубины и емкости экономики.

Мы поддерживаем мнение профессора Полесского государственного университета, д.э.н. О.А. Золотаревой, высказанное во время научной дискуссии в университете, про то, что основная цель макроэкономической политики – создание эффективного совокупного спроса, который обеспечивает полную занятость имеющихся в экономике ресурсов. Наиболее гибким элементом совокупного спроса является инвестиционный спрос. Инвестиционный спрос реализуется посредством финансового рынка. Инвестиционный спрос и финансовый капитал находятся в диалектическом взаимодействии друг с другом: инвестиционный спрос активизирует финансовый рынок, а кругообороты финансового капитала активизируют инвестиционный спрос. Связь финансового и нефинансового секторов имеет двойственную природу. С одной стороны, финансовые отношения тесно связаны с формированием доходов в нефинансовом секторе, а с другой, они имеют самостоятельную логику развития. Разрывы в динамике инвестиционного спроса и динамике движения финансового капитала приводят к финансовым кризисам или стагнации. Необходима выработка эффективного макроэкономического механизма активизации эндогенного инвестиционного спроса посредством развития финансовой глубины экономики. Финансовый рынок влияет не только на инвестиционный спрос. Он оказывает влияние на цены товаров, курсы валют, потребительский спрос. Страны с высоким уровнем финансиализации обладают важными преимуществами: возможность осуществлять стимулирующую монетарную политику без значительного роста инфляции, более высокий уровень управляемости экономикой, более высокое качество экономического развития страны, экономика становится более сложной в синергетическом аспекте.

Таким образом, несмотря на большое количество исследований, взаимосвязь между долгосрочным экономическим ростом и финансовой глубиной экономики страны продолжает оставаться дискуссионным вопросом. Очевидно одно: в процессе разработки программ по финансиализации отечественной экономики, наряду с пониманием ее как важнейшего драйвера экономического развития, нельзя не учитывать ее потенциал как источника локальных и мировых финансовых кризисов.

Литература

1. Magdoff H., Sweezy P. Stagnation and the Financial Explosion. Economic History As It Happened. N-Y.: Monthly Review Press. 1987. Vol. IV.
2. Осик Ю.И. Деглобализация мировой экономики как следствие ее финансиализации // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2014. № 1(2).
3. Иванов В.В. Материалы научного семинара ИНИР им. С.Ю.Витте «Экономическое возрождение России». Финансиализация и экономический рост». 2018. №4(58).

МОЖЛИВОСТІ ФІНТЕХУ ДЛЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Розвиток банківського бізнесу в Україні, а також забезпечення його конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг не можливий без впровадження новітніх фінансових технологій (фінтех). Для оцінки можливостей які надає фінтех для банківського бізнесу в Україні розглянемо його розвиток у світі.

Одним з різновидів реалізації фінтех, який відіграє важливу роль в сучасному банківському бізнесі, є так звані необанки. Це мобільні банки (реалізовані лише як застосунок) які пропонують клієнтам свій рахунок та дебетову чи кредитну карту як власні продукти. Інші банківські продукти пропонуються через партнерів – інші фінтех компанії. Одним із прикладів є N26, один з найбільших необанків у Європі, який дозволяє здійснювати перекази через TransferWise, управління заощадженнями за допомогою фінтех компанії Nutmeg, а також надає позики чи інвестиції в кредити на платформі Lending Club – все в одному додатку [1].

Досвід необанків свідчить, що наразі за допомогою прикладного програмного інтерфейсу (API) можна підключати постачальників різноманітних фінансових продуктів та послуг і, таким чином, розширювати асортимент доступних для користувачів товарів, не виробляючи ці продукти та послуги всередині організації. Ця модель, більш відома як парадигма відкритого банкінгу, розглядається класичними банками як можливий шлях виходу з потенційної кризи [1].

Рядом дослідників розглядаються й інші шляхи поєднання новітніх технологічних рішень та класичних банківських організацій, а саме:

- впровадження фінтех покращує фінансовий стан традиційних банківських установ внаслідок підвищення ефективності та прибутковості операцій та послуг;
- рішення фінтех дають змогу банкам покращити якість утримання клієнтів та вплинути на їх вибір установи для обслуговування;
- фінтех-фірми надають можливість посилити диверсифікацію кредитного портфеля. Коли у банку є можливість більш детально вивчати потреби клієнта, він має змогу знайти (і запропонувати) споживачам саме ті продукти, які їм потрібні, коли вони їм потрібні;
- партнерство банків з фінтех може допомогти розв'язувати галузеві проблеми, а саме забезпечення безпеки оброблення кредитних карт, переказ коштів та швидка обробка позик. Завдяки сильному фінансовому партнерству, традиційні фінансові організації отримують переваги від найсучаснішої, надійної мережі, яка може швидко та без зусиль керувати трудомісткими та тривалими завданнями;
- дані фінтех можуть надати банкам більш чітке уявлення про те, що роблять їхні клієнти зі своїми грошима. Це знову ж таки говорить про потужність збагачення даних, яку можуть забезпечити партнерські відносини. Більш того, хмарні технології, які використовували якісні фінтехнологічні фірми, є ще одним інструментом для надання пропозицій товарів та послуг, спеціально адаптованих під індивідуальних клієнтів у режимі реального часу [2].

Застосування фінансових технологій покращує якість послуг, що надаються клієнтам, глибоко змінивши їх взаємодію з грошима і в той самий час зробивши фінтех компанії більш ефективними. Зважаючи на швидкість, з якою змінюється панорама технологічних, і сервісних банківських послуг серед тенденцій, які слід відстежувати в найближчі роки, щоб уявити можливі еволюції банківського сектору, безумовно, є блокчейн, штучний інтелект, біометрика та відкритий банківський бізнес. Ініціатива, з якою виступають деякі уряди для збирання фінансової інформації та заохочення до справедливішого та прозорішого банківського бізнесу, називають як «тиха цифрова революція» [3, 4].

Таким чином, найкращим рішенням для традиційних банків, яким загрожують нові учасники ринку фінансових послуг, може бути співпраця з фінтех. Через те, що банки мають переваги, яких не вистачає фінтех – більший капітал, більше знання правил, визнані бренди та впевненість клієнтів – фінтех може принести банкам нові можливості, включаючи спритність, інновації, зниження витрат, кращий досвід користувачів та більшу можливість використання даних. Тому що на даний час лише 7% банків створили власні лабораторії fintech; більшість (63%) віддали перевагу пасивному підходу до інвестування в фінансові стартапи або створення власних прискорювачів фінтех [3].

Отже, враховуючи все вище викладене варто відзначити, що українському банківському бізнесу за для підтримки певного рівня лідерства та захищеності від загроз з боку нових учасників, варто починати трансформуватися у «фінтех банки» або «маркетплейс банки». Цього можна досягти шляхом реалізації парадигми відкритого банкінгу. Так банки можуть зберігати, як основний бізнес, банківську ліцензію, базу даних клієнтів або CRM, а також діяльність з дотримання вимог. Але при цьому їм варто зменшити дуже широкий асортимент своєї продукції лише до одного рахунку, однієї дебетової та кредитної картки та одного електронного гаманця. Всі інші продукти можуть пропонуватися через API фінтех та спеціалізованих фінансових компаній, таких як приватні банківські бутіки або компанії з кредитного фінансування.

Література

1. Noya E. The Fintech Revolution: Who Are The New Competitors In Banking? [Електронний ресурс] // www.forbes.com. 2019. URL: <https://www.forbes.com/sites/esade/2019/07/30/the-fintech-revolution-who-are-the-new-competitors-in-banking/#640f9c3e1161>.
2. Ward S. 5 Ways Fintech Firms Help Banks and Credit Unions [Електронний ресурс] // thefinancialbrand.com. 2018. URL: <https://thefinancialbrand.com/71289/fintech-banking-partnership-cx-experience-benefit-trends/>.
3. Graham, A. Fintech and Banks: How Can the Banking Industry Respond to the Threat of Disruption? [Електронний ресурс] // www.toptal.com. 2017. URL: <https://www.toptal.com/finance/investment-banking-freelancer/fintech-and-banks>.
4. Fintech: how technology revolutionizes the banking sector [Електронний ресурс] // URL: <https://www.bbs.unibo.eu/hp/fintech-how-technology-revolutionizes-the-banking-sector>.

*Шаповал Людмила Петрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського*

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

В українській практиці категорія стрес-тестування вперше з'явилась у 2004 р. в методичних вказівках з інспектування банків, згодом відповідно до Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, у 2006 році були затверджені Методичні рекомендації щодо загальних підходів до застосування страховиками стрес-тестів. У сучасних умовах відповідно до стратегії розвитку страхового ринку України на 2011-2020 рр. страховий ринок вимагає формалізації і автоматизації бізнес-процесів, зокрема процесу стрес-тестування [1].

Суть стрес-тестування полягає не тільки в прогнозуванні впливу різних сценаріїв, але і в підготовці плану відновлення і здійснення безперервної діяльності організації. На основі цього плану повинні прийматися управлінські рішення, прописуватися алгоритми дій при різних ризиках, які реалізувалися в рамках сценаріїв.

Поширеним у світовій практиці є оцінка ризиків з використанням методів, заснованих на концепції VaR-аналізу, а також різні процедури стрес-тестування. Для більш точного розуміння складової «метод оцінки ризику» розглянуто відмінності методу VaR та стрес-тестування.

Методологія VaR дозволяє виміряти ризик в термінах можливих втрат, співвіднесених з ймовірностями їх виникнення та ризику на різних ринках. VaR є сумарно величиною ризику, яка може проводити порівняння ризику за різними портфелями та по різним фінансовим інструментам.

Для оцінки ризиків та задоволення запитів різних категорій інвесторів існує три основні методи оцінки VaR. Розглянемо їх переваги та недоліки:

1) історичний метод: перевагою є простота використання, адже можна оцінити портфель з будь-якими активами, в тому числі і похідними, а недоліком – величезні трудовитрати по збору історичних даних;

2) аналітичний метод: перевага в тому, що більша частина необхідних параметрів є відома, а недолік – низька якість і точність розрахунку;

3) метод Монте-Карло: перевага полягає у можливості легкого перенастроювання з урахуванням економічних прогнозів, а недолік – розрахунок показує не кінцеву ціну портфеля, а лише ймовірний сценарій подій.

Отже використання методів оцінки VaR ефективне при стабільному стані на ринку, але при нестабільній економіці вони перестають адекватно відображати величину ризику.

Стрес-тестування – це оцінка чутливості до певних стресових ситуацій, проведена на різних рівнях агрегування з метою визначення уразливості і загальної схильності до ризику страхової компанії. На відміну від методів VaR стрес-тести враховують який вклад в ризик вносить ринок та які структурні зміни портфелю збільшують його, а також які інструменти хеджування контролюють специфічний ризик.

Методи стрес-тестування страховика:

- тестування чутливості – розглядають вплив зміни одного з факторів ризику на фінансову стійкість організації при збереженні незмінними інших умов;

- сценарне тестування – дозволяє спрогнозувати фінансову стійкість організації в результаті можливої шокової зміни декількох факторів впливу. Сценарне тестування

також передбачає розподіл на історичні стрес-тести (розглядають фінансову стійкість при повторенні минулих подій, а саме фінансово-економічних криз) та гіпотетичні (враховують поєднання можливих подій, які до цього не виступали разом).

- тести екстремальних величин, які ще називають сценаріями максимальних втрат або максимального шоку. Вони базуються на реалізації найгіршого варіанта розгортання подій чи комбінації факторів ризику, внаслідок чого їх потенційна негативна динаміка може призвести до максимальних збитків.

Процес інтеграції стрес-тестування в системи ризик-менеджменту страхових компаній проводиться за двома напрямками: «знизу вгору» (в результаті усвідомлення учасниками ринку необхідності даного інструменту управління ризиками) і «зверху вниз» (у міру визначення регуляторами вимог або рекомендацій по стрес-тесту). Причому роль регуляторів вкрай важлива як при впровадженні інструменту стрес-тестування, так і для підвищення його ефективності: централізоване визначення стрес-сценаріїв робить тести зрозумілими зовнішнім користувачам і порівнянними для різних учасників ринку.

На відміну від концепції VaR-аналізу, процедури стрес-тестування дозволяють оцінити максимальні очікувані збитки для ймовірних подій, які безпосередньо не вкладаються в поточні економічні тенденції і тому слабо піддаються прогнозуванню.

З метою удосконалення організації стрес-тестування страхових компаній доцільно розглянути зарубіжний досвід. В європейських країнах для контролю платоспроможності страховиків наглядовими органами застосовуються системи ризикового капіталу, засновані на обліку ризиків, з якими зіштовхується у своїй діяльності страхова компанія [2, 3].

Аналіз стрес-тестування є важливим інструментом пруденційного нагляду і обов'язковим для оцінювання нормативного запасу платоспроможності відповідно до Директиви Європейського Парламенту та Ради № 2009/138/ЄС від 25.11.2009 р. щодо заснування та здійснення діяльності зі страхування та перестрахування Solvency II [4]. Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг затвердженні вимоги, які дають можливість регулятору здійснювати аналіз ризиків на страховому ринку в цілому. Однак, ці вимог не вимагають наявності капіталу, необхідного для покриття ризиків.

Тому для аналізу впливу різних сценаріїв на фінансовий стан страхових компаній необхідно запровадити регулярне проведення стрес-тестування та розкриття інформації щодо ключових ризиків та результатів проведених стрес-тестів. Також необхідно удосконалити наявні системи розрахунку для ризиків страховика, оскільки діючі модулі не враховують значну кількість ризиків, які впливають на страхову діяльність.

За європейською системою Solvency II для забезпечення платоспроможності використовується капітал з урахуванням ризиків притаманних страховій діяльності, а саме (SCR) Solvency capital requirement. Вимоги до капіталу для забезпечення платоспроможності - розмір капіталу, який слід забезпечити страховій організації для покриття всіх своїх ризиків (пов'язані із здійсненням страхової діяльності, ринкові, кредитні та інші ризики) і який гарантує забезпечення всіх зобов'язань страховика з ймовірністю як мінімум 99,5% протягом наступних 12 місяців [4]. Розглянемо ризики, які враховує наведена система (табл. 1).

Отже, модель стандартної формули Solvency II розглядає вимоги до капіталу під різними кутами і враховує безліч ризиків, що виникають у страховій організації, що сприяє найбільш ефективній оцінці необхідного капіталу для компанії і забезпечує більш жорсткі вимоги, при дотриманні яких ризик неплатоспроможності страхової компанії мінімізується.

Таблиця 1

Ризики обчислення необхідного платоспроможного капіталу відповідно до Solvency II

Ризики при обчисленні solvency capital requirement	
Технічні резерви	Андерайтинговий ризик:
Операційний ризик	ризик недостатності премій і резервів
Нематеріальний ризик	катастрофічний ризик
Ринковий ризик:	ризик розірвання договорів
ризик зміни процентних ставок	Ризики для страховиків, що здійснюють медичне страхування:
фондовий ризик	ризик збільшення рівня смертності
майновий ризик	ризик збільшення тривалості життя
ризик спреду	ризик непрацездатності та шкоди здоров'ю
валютний ризик	
ризик концентрації	ризик зростання витрат на ведення справи
ризик неліквідності премій	
Ризик дефолту контрагентів	ризик зміни розміру ануїтетів

Наведені ризики є взаємопов'язаними між собою і складають єдину комплексну систему оцінки та визначення капіталу необхідного для страховика, а вітчизняні моделі переважно побудовані на ручному обчисленні показників, що значно ускладнює та уповільнює процес аналізу та здійснення стрес-тестування.

Основною відмінністю вітчизняних моделей стрес-тестування є спрощення контролю за страховою діяльністю в Україні зі значним скороченням переліку ризиків, які впливають на діяльність страховиків, а також недостатнє використання потенціалу інформаційних технологій для спрощення та підвищення точності розрахунків.

Для реформування існуючої моделі стрес-тестування необхідно розробити комплексну стратегію розвитку страхового ринку із чітким планом заходів з державного регулювання та нагляду, які повинні включати вдосконалення методик контролю із застосуванням сучасних методів та ІТ технологій, що виключають ручний підрахунок показників та комплексно оцінюють фінансову діяльність страхової компанії. Систематизація фінансових даних в єдиний модуль із подальшим аналізом та підрахунком показників в електронному режимі, дозволить об'єктивно здійснити контроль та полегшить роботу контролерів всіх рівнів [5, 6].

Отже, проаналізувавши можливості Європейських систем, змоделюємо комплексну Excel-систему, яка покликана аналізувати всю основну діяльність страхової компанії. Зазначена система повинна включати:

- загальну інформацію про страхову компанію;
- інформацію про баланс компанії (за принципами МСФЗ, Solvency II), де аналізуються внутрішньогрупові активи та зобов'язання;
- активи: в якій валюті та у яких установах розміщуються та за яким рейтингом з аналізом ризику контрагента;
- детальну інформацію про власні фонди, їх диверсифікація;
- інформацію про поточний стан забезпеченості компанії: резерви у розрізі видів страхування та сукупні резерви;
- інформацію про отримані премії у розрізі видів страхування (валові, чисті премії за попередній, поточний період та прогноз на майбутній рік), підрахунок операційного ризику. На основі даних розрахунок мінімального капіталу та необхідного (SCR, MCR);
- розрахунок ризиків, що впливають на страхову діяльність та розмір необхідного капіталу: операційний, ринковий, ризик контрагентів, ризик премій, ризик катастроф;
- внутрішню модель для розрахунку необхідного капіталу.

Література

1. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012-2021 роки [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ufu.org.ua/about/activities/strategic_initiatives/5257.
2. Юхименко В. М. Страховий ринок України в контексті впровадження вимог Solvency II / В. М. Юхименко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2017. - №12(2). - С. 190-193.
3. Zavora T.M., Peretiata M.L. Insurance enterprise financial security: evaluation and providing directions. Economics and region. №2 P.6 –11.
4. Директива 2009/138/ЄС (Solvency II), ратифікована Європейською Радою 10 листопада 2009 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/746.html>.
5. Koval Y. S. Stress-testing of complex risks in the banking system, as an instrument of state anti-crisis management/ Y. S. Koval // Public management : collection. — № 2 (12) – 2018. – p.138-148.
6. Shapoval L.P., Skrypnyk L.YU. Adaptivnist' strakhovoho rynku do umov nestabil'nosti rynku finansovykh posluh Ukrayiny Ekonomika. Finansy. Pravo. – 2017. – №1/2. – S.4–8.

УДК 368.01

Волкова Неля Іванівна,

кандидат економічних наук, доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Рандіна Дар'я Анатоліївна,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Інвестиційний ринок – це ринок, на якому продаються або купуються інвестиційні проекти, інвестиційні програми, інвестиційні кредити і цінні папери [1].

Питання функціонування інвестиційного ринку, розвитку інвестиційних послуг й операцій займають вагомe місце в наукових дослідженнях як за кордоном, так і в Україні. У цьому напрямі активно здійснюють дослідження такі вчені, як Б. Адамик, О. Білоус, Л. Бондаренко, І. Брітченко, І. Бушуєва, С. Глущенко, М. Денисенко, Н. Дорошенко, В. Жуков, Я.Карпа, О. Кириченко, Л. А. Ключко, Б. Луців, А. Мещеряков, Г. Пурій, С. Реверчук, О. Сич, О. Стойко, Р. Шевченко та інші. Водночас сьогодні продовжуються наукові пошуки шляхів удосконалення та розвитку інвестиційного ринку і посилення ролі та, зокрема, визначення значення банків на ньому [2].

Актуальними питаннями на сьогодні залишається недостатнє використання потенціалу ринку інвестиційних послуг. На ринку залишається недорозвинуті інституції інвестування і як наслідок – галузь не має можливості у повній мірі отримувати вигоду, результатом чого є зменшення чистого прибутку кінцевих інвесторів.

Інвестиційний ринок являє собою складну відкриту систему економічних та правових відносин між суб'єктами інвестиційної діяльності з приводу купівлі-продажу інвестиційних продуктів, головною метою функціонування якої є ефективний перерозподіл інвестиційних ресурсів між споживачами інвестицій. Інвестиційний

ринок, органічно вбудовуючись у національну фінансову систему, імпортує найбільш прогресивний інструментарій з інших сегментів фінансового ринку та міжнародних практик ведення інвестиційного бізнесу. Результатом діяльності його суб'єктів є перенесення стимулюючих властивостей на всі сектори народного господарства та істотне розширення здатності до майбутнього економічного зростання загалом [3].

Основними напрямками підвищення активності інвестиційної діяльності в Україні є: покращення інвестиційного клімату; вдосконалення законодавчої бази; належна підготовка інвестиційних проектів і програм; розробка та впровадження сучасних інвестиційних інструментів для розвитку інвестиційного ринку. У сучасних умовах для нашої країни важливе значення має пошук шляхів залучення інвестицій в розвиток всіх галузей економіки. Покращення інвестиційного клімату та активізація розвитку інвестиційного ринку сприятиме залученню інвестицій і зростанню економіки [4].

Щодо показників інвестиційної діяльності в Україні можна навести наступні дані. За даними Держстату надходження прямих інвестицій в Україну у січні-червні 2019 року склали 1259,5 млн. дол. США. Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 01.07.2019 року становив 33724,4 млн.дол. США. У I півріччі 2019 року приріст іноземних інвестицій в економіку України склав 839,6 млн. дол. США прямих інвестицій.

Станом на 01.07.2019 найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до підприємств промисловості – 33,3 % та установ та організацій, що здійснюють оптову та роздрібну торгівлю; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 16,6%. До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 29,4%, Нідерланди – 22,0%, Велика Британія – 6,1%, Німеччина – 5,2%, Швейцарія – 4,9%, Австрія – 3,4% і Віргінські Острови (Брит.) – 3,1%. Обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України у I півріччі 2019 року складають 233,9 млрд. грн, що на 12,3 % більше від обсягу капітальних інвестицій за відповідний період 2018 року.

Головними учасниками інвестиційного ринку є: держава, нефінансові фірми, домогосподарства, банки, страхові компанії, інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, пенсійні фонди, кредитні спілки (рис. 1).

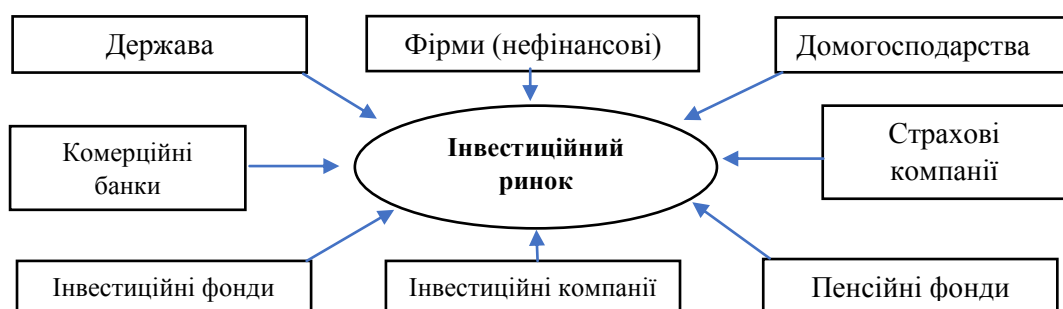

Рис. 1. Головні учасники інвестиційного ринку в Україні

Структуру і головні елементи інвестиційного ринку показано в таблиці 1. Інвестиційний ринок можна поділити на два види: ринок реальних інвестицій (витрати на нове будівництво, розширення, реконструкцію і технічне переозброєння діючих підприємств, придбання машин, обладнання, інструменту, інвентарю, проектно-пошукові роботи тощо) і ринок фінансових інвестицій (витрати на купівлю цінних паперів, інвестиційних кредитів тощо).

Таблиця 1

Структура і головні елементи інвестиційного ринку

Об'єкти ринку	Суб'єкти ринку		
	Продавці	Посередники	Покупці
Інвестиційні проекти і програми	Фірми, проектні і технологічні організації, державні установи	Інвестиційні банки, інвестиційні компанії і фонди, консультативні фірми, виставки, ярмарки	Інвестори (банки, страхові компанії, фірми, державні установи, населення)
Цінні папери, інвестиційні кредити	Банки, фонди, фірми	Фондові біржи	Інвестори (акціонери, фірми, банки, населення)

З огляду на чинну систему інвестиційного ринку в Україні та розвиток окремих її елементів, доречно розглянути найбільш розвинутий аспект діяльності ринку інвестиційних послуг - інвестиційної діяльності комерційних банків.

Вагомий потенціал комерційних банків в активізації інвестиційної діяльності пояснюється можливістю діяти одночасно у двох важливих напрямках — на ринку цінних паперів і на кредитному ринку, які відповідають за перетворення заощаджень в інвестиції. Банки формують свою інвестиційну діяльність залежно від вимог кредитно-банківської системи країни, в якій вони функціонують. Загалом, інвестиційна банківська діяльність може здійснюватися у різних формах, які відповідно до конкретних завдань класифікуються за різними ознаками. Однак, за змістом вони відрізняються: банківські інвестиційні послуги не збільшують банківських вимог і не передбачають формування нових резервів. Окрім того, платою за банківські послуги є комісійна винагорода, а платою за кредитні та інвестиційні послуги банку, крім комісійних, є кредитний процент або інвестиційний прибуток.

До інвестиційних вкладень також варто віднести банківські інвестиційні кредити, оскільки вкладення в цінні папери та надання кредитів формують інвестиційно-кредитний портфель банку. Банки України за надання інвестиційних кредитів покращують свою діяльність шляхом:

- 1) банк вкладає кошти в цінні папери, що значно диверсифікує його активи, значно підвищує стабільність банківського сектору та забезпечує надійність збереження коштів вкладників;
- 2) поширення конкуренції між суб'єктами інвестиційних відносин на фондовому ринку, що сприяє зменшенню витрат інвесторів та емітентів;
- 3) формування банківського та промислового капіталу ефективно впливає на діяльність банку, тим що посилює конкурентоспроможність установи [5].

Зауважимо також, що інвестування банку в рухоме і нерухоме майно, варто розглядати окремо від інвестування в цінні папери. Ключовим моментом в забезпеченні інвестиційних процесів економічного розвитку держави чи регіону є визначення відповідного механізму регулювання інвестиційної діяльності, який забезпечить формування набору інвестиційних потоків, що сприятимуть максимальному ефекту в розвитку даної території.

На розвиток інвестиційного ринку впливають такі чинники: антимонопольна політика; політичне стимулювання конкуренції; політика регулювання участі іноземних банків на вітчизняному ринку банківських інвестиційних послуг; політика участі держави у виробництві і реалізації банківських послуг за рахунок підтримки певної частки державної власності у банківському секторі; політика державної стандартизації банківського інвестиційного продукту, технологій і правил надання

банківських послуг; політика ліцензування банківської інвестиційної діяльності; політика захисту прав споживачів (клієнтів) згідно з чинним законодавством

Основними напрямками покращення інвестиційного клімату та розвитку інвестиційного ринку України є: формування позитивного інвестиційного іміджу через незмінність та прозорість законодавства і гарантування захисту інтересів і позитивних довгострокових очікувань; сприяння розвитку інвестиційної інфраструктури; покращення інформаційного забезпечення інвесторів про потенційні можливості інвестування; створення конкурентного ринкового середовища і активного національного інвестора; сприяння розвитку фондового ринку і ринку цінних паперів; залучення іноземного капіталу з врахуванням пріоритетів розвитку України; зменшення бюрократичних перешкод і подолання корупції; проведення НБУ через банківські установи активної державної економічної політики підтримки інвестицій, а також вжиття заходів щодо формування ефективної політики реанімації проблемних банків, збільшення рівня капіталізації банків.

Література

1. Реверчук С.К., Кльоба Л.Г., Паласевич М.Б. Управління і регулювання банківською інвестиційною діяльністю: наукова монографія / Заред. д. е. н., проф. С.К. Реверчука. – Львів: Тріада плюс, 2007. – 352 с.
2. Вовчак О. Д., Надієвець Л. М. Особливості інвестиційної діяльності банків як фінансових посередників в Україні / Вовчак О. Д., Надієвець Л. М. // БІЗНЕСІНФОРМ №11 – 2014. – С. 94 – 101.
3. Кобушко І.М. Стратегія розвитку інвестиційного ринку: теоретичні засади та вітчизняні реалії : монографія / І.М. Кобушко. С. : СДУ, 2012. 517 с.
4. Кльоба Л.Г., Сутність, структура та елементи інвестиційного ринку України /Л.Г. Кльоба //Агросвіт № 12 – Львів, 2016. – С. 12-17.
5. О.В. Нагорна, Ю.В. Василенко Інвестиційна діяльність як особлива сфера банківської діяльності / О.В. Нагорна, Ю.В. Василенко// Ефективна економіка № 7 – Lysghj, 2013.

УДК 336.2

***Дахно Олена Миколаївна,**
старший викладач*

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Деркач Анна Вікторівна, Дрібна Анна Володимирівна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

РОЗВИТОК РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Згідно із Законом України „Про цінні папери та фондовий ринок” - фондовий ринок (ринок цінних паперів) це сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [1]. В нашій державі він представлений такими цінними паперами як акції, облігації, казначейські зобов'язання, інвестиційні сертифікати, ощадні (депозитні) сертифікати, векселі.

Достатньо довгий період розвиток фондового ринку нашої держави був недостатньо динамічним та не відповідав вимогам ринкового зростання, а політичні події, такі як анексія Криму та військові дії на Донбасі призвели до його різкого падіння.

Але у 2018 році фондовий ринок України показав стрімке зростання (більш ніж на 80%) за висновком аналітиків групи Refinitv, що входить в провідний інформаційний концерн світу Thomson Reuters Corporation. Україна стала кращою у світовому рейтингу фондових ринків за показником її ключового індексу, який з 1997 року розраховується однією з двох найбільших вітчизняних бірж ПФТС (Перша фондова торговельна система). Індекс показує темпи приросту обсягів торгів на ринку і за цим показником Україна цього року обійшла такі країни як Македонія, Катар, ОАЕ та Саудівська Аравія [5].

Причому українські індекси вже вдруге очолюють фондовий “хіт-парад”. За результатами 2017-го індекс ПФТС очолив аналогічний рейтинг Блумберга (американська компанія, постачальник фінансової інформації). Минулого року Україна “вирвала” перемогу у Казахстану, де індекс виріс на 64%, і Монголії (63%). Основною причиною Bloomberg тоді назвав довгоочікуваний ріст і відновлення економіки України [5].

Як пояснює прес-служба ПФТС, протягом 2018 року зростання індексу ПФТС сягало навіть більшого значення, зафіксованого в рейтингу – до 92%. Проте продажі цінних паперів в грудні призвели до зменшення його річного значення – фактичне зростання індексу ПФТС за підсумками усього року склало 75,3% (піднявшись до позначки 552,27 пунктів) [5].

В індексний кошик ПФТС сьогодні входять 7 компаній: Донбасенерго, Центроенерго, Крюківський вагонобудівний завод, Мотор Січ, Райффайзен банк Аваль, Укрнафта, Укртелеком. Саме порівнянням ціни на акції цих провідних компаній і визначається показник, який в комплексі характеризує попит на фінансові активи, що обертаються в конкретний момент на ринку. Нинішній “плюс” у десятки відсотків означає, що попит на цінні папери на ринку був надзвичайно високий, і вони інтенсивно зростали в ціні після періоду глибокого падіння в 2015-2016 рр. [4].

Рис. 1. Попит на цінні папери на фінансовому ринку
Скадено за даними minfin.com.ua

За даними ПФТС, позитивний результат був досягнутий насамперед завдяки стрімкому зростанню вартості акцій АТ «Райффайзен Банк Аваль» (+169%), ПАТ «Донбасенерго» (+145%) та ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» (+96%). Стриманішу динаміку продемонстрували акції ПАТ «Центроенерго» (+14%), ПАТ «Укрнафта» (+12%). При цьому вартість цінних паперів АТ «Турбоатом» взагалі впала на 4,65% [4].

Слід відзначити декілька факторів, які спричинили стрімке зростання українського ринку в 2018 році. Це і відкладений попит на акції вітчизняних підприємств, і позитивні результати діяльності емітентів (наприклад АТ «Райффайзен Банк Аваль» за 9 місяців 2018 року отримав прибутку більш ніж 4 млрд. грн.). Разом з тим, слід зважати на те, що ринок акцій в Україні є досить обмеженим (в структурі торгів на ПФТС їх частка складає 0,25%, або 328 млн. грн.) у порівнянні з іншими фінансовими інструментами. Тому за таких обставин не можна говорити про інвестиційний бум. Але при цьому вартість усіх біржових контрактів зросла майже вдвічі та склала 114,09 млрд. грн. – і це рекордний показник за більш ніж двадцятирічну історію існування біржі [4].

Хоча загалом, обсяги українського фондового ринку у світовому масштабі залишаються незначними. Сумарно за 2018 рік обсяг торгів цінними паперами за даними Комісії з цінних паперів склав близько 260 млрд грн (\$8,5 млрд). Для порівняння, обсяг торгів на Варшавській фондовій біржі щорічно складає більше \$340 млрд євро. А на Нью-Йоркській фондовій біржі щодня торгується паперів на суму близько \$54 млрд. [5].

Втім, експерти вважають, що вітчизняний ринок дійсно подає хороші ознаки поступового зростання. Підвищення індексу ПФТС як ключового показника фондового ринку України, пов'язане, зокрема, зі збільшенням об'єму торгів за рахунок додаткового випуску і розміщення цінних паперів, а також зростанням їхньої вартості. Це досить позитивний сигнал для інвесторів, у тому числі, іноземних. Разом з тим, суттєвий відрив у міжнародному рейтингу є черговим доказом того, що фондовий ринок України досі знаходиться на етапі свого становлення, а отже, необхідно продовжувати удосконалювати механізми його функціонування, використовуючи кращі практики світових лідерів.

Деякі аналітики пояснюють активізацію на вітчизняному фондовому ринку насамперед світовим зростанням попиту на товари, які є основою експорту України. Світове споживання сталі у 2018 році, у порівнянні з 2017-м, зросло майже на 4%, і, за прогнозами, за результатами 2019 року теж очікується зростання. Україна ж у 2018 році збільшила експорт сталі на 5%. Однак, експерти зазначають той факт, що зростання вітчизняного фондового ринку відбувається на фоні його попереднього значного ослаблення через анексію Криму та окупацію ОРДЛО. Зростання здається великим на фоні низької бази порівняння. І хоча на сьогоднішній день фондовий ринок України є ще не надто великим за обсягами, проте провідні економісти світу відзначають його стрімкий розвиток і це дає надію, що в Україні незабаром буде сформовано стабільний збільшення інвестицій в різні сфери.

Література

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» № 3480-IV від 01.01.2019 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» № 3480-IV від 04.06.2017 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/ed20170604>
3. Маслово С.О. «Гроші і кредит» Режим доступу: <https://buklib.net/books/28943/>
4. Медійна платформа іномовлення України «Укрінформ» Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2615657>
5. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/2019/07/04/fnansoviy-rinok-ukrani>

*Дмитренко Алла Василівна,
кандидат економічних наук*

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Крндратюка

Міщук Єлизавета Миколаївна, Фурман Юлія Юрївна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Крндратюка

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Фінансовий сектор України тривалий час виступає як рушієм економічного зростання й фінансового розвитку, так і джерелом фінансово-економічних криз. Протягом останніх декількох років фінансовий ринок України динамічно розвивається. Сукупні активи фінансових посередників збільшилися за останні 5 років у 5 разів приблизно до 50% від ВВП, а обсяги торгів на організованому фондовому ринку — більше ніж вдвічі і складають 4,2% від ВВП. Проте загальний рівень розвитку фінансового ринку залишається досить низьким. Найрозвинутішою складовою ринку залишаються комерційні банки при тому, що інші інститути та ринки дуже сильно відстають у своєму розвитку. Така ситуація типова для країн із перехідною економікою і є результатом незавершеності законодавчого регулювання діяльності фінансових інститутів та ринків, а також непродуманості економічної політики, щодо приватизації, валютного регулювання, підтримання низької інфляції тощо [1, с.1]).

Добре розвинені банківські установи, пенсійні фонди, страхові компанії та інші сегменти фінансового ринку є гарантією стабільного розвитку економічної системи в країні. Для України становлення та подальший розвиток фінансового ринку є передумовою появи потужного джерела інвестицій, що будуть спрямовуватися в сектори економіки держави, шляхом акумуляції вільних грошових коштів. Функціонування фінансового ринку неможливе без роботи фінансової системи, що забезпечує його нормальне існування і розвиток.

Такий стан розвитку ринку фінансових послуг в Україні неповною мірою відповідає загальносвітовим тенденціям, що призводить до його суттєвого відставання, неконкурентоспроможності, ізольованості та неготовності увійти у глобальну фінансову систему [2].

На вітчизняному фінансовому ринку існує багато проблем, пов'язаних з недостатньою ефективністю діяльності фінансового сектора країни, низьким рівнем економічної грамотності та поінформованості споживачів фінансових послуг щодо особливостей функціонування фінансових установ і можливостей отримання необхідних фінансових послуг, недостатньою довірою населення до діяльності фінансових посередників, відсутністю достатньої практики ринкових відносин тощо.

Проаналізувавши дослідження українських вчених можна виділити такі основні проблеми функціонування вітчизняного ринку фінансових послуг [3].

Серед них:

- відсутність належних правових засад для повноцінного розвитку ринку фінансових послуг;
- розбіжності в законах, які регулюють діяльність як самого фінансового ринку, так і окремих фінансових установ;
- постійні зміни в законодавчій базі щодо функціонування ринку фінансових послуг;

—недостатнє державне регулювання та нагляд за діяльністю банківських і небанківських фінансових посередників, здатних забезпечити цивілізованість, відкритість і доступність ринку фінансових послуг;

—невідповідність законодавчого регулювання окремих видів фінансових послуг європейським нормам;

—відсутність концепції довгострокового розвитку банківських і небанківських інститутів на ринку фінансових послуг;

—нерозвиненість інфраструктури ринку фінансових послуг, зокрема — депозитарної системи;

—недостатність капіталу та низький рівень професійної підготовки працівників значної частини небанківських фінансових установ;

—відсутність якісної системи обліку, звітності, розкриття інформації щодо діяльності фінансових установ в Україні;

—наявність факторів великих “ризиків” для інвесторів, позичальників і інших користувачів фінансових послуг;

—значний ступінь недовіри з боку пересічних громадян до частини небанківських фінансових установ (зокрема, довірчих товариств, інвестиційних та пенсійних фондів) [2].

Для вирішення цих проблем і формування досконалого вітчизняного фінансового ринку, який згодом стане повноцінним учасником світової фінансової системи потрібно:

1. Удосконалити правову базу для усунення асиметричного розвитку серед представників фінансового посередництва з посиленням конкуренції, поміж яких створюватимуться передумови для подальшого розвитку ринку фінансових послуг.

2. Сприяти регіональній збалансованості ринку фінансових послуг.

3. Затвердити чітку концепцію інтеграції України у світовий економічний простір.

4. Посилити чинники стабілізації фінансової системи через усунення наслідків фінансово – економічної кризи в Україні, яка спричинила роздробленість посередників на ринку фінансових послуг і потребує, як наслідок, укрупнення капіталів фінансових інститутів.

5. Створити фінансово потужний та конкурентоспроможний банківський сектор.

6. Формувати державну підтримку для фінансових посередників та інститутів, оскільки з них й починається стабілізація фінансової системи країни [4, с. 65].

Серед особливостей світового фінансового ринку можна вказати на диверсифікацію його сегментів та інструментів операцій (на ринках обертається понад 2000 різних інструментів та їх комбінацій, які забезпечують інвесторам та реципієнтам капіталу різноманітність варіантів з позиції витрат, ризиків, прибутку, термінів, ліквідності та контролю), застосування специфічних процентних ставок (LIBOR, ціноутворення на кредити МВФ: базова ставка СПЗ + додаткові відсоткові пункти за розмір використаної квоти), стандартизацію операцій і високий ступінь їх технологізації (тому необхідною умовою є наявність ефективної сучасної технологічної фондової біржі), переважно документарний характер операцій. Світові фінансові ринки також мають нижчий рівень податків, існують у країнах із розвинутою кредитною, правочинною й судовою системами, валютним законодавством, що уможливорює доступ іноземних позичальників на національний ринок та котирування іноземних цінних паперів. Зрештою, країна повинна мати досвід торгівлі сучасними фінансовими і бізнес-послугами та відповідну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру і кваліфіковані кадри, котрі можуть працювати у фінансових інститутах та регулюючих

органах. Найактивніше переливання фінансових ресурсів здійснюється у світових фінансових центрах, до яких належать: Нью-Йорк і Чикаго – в Америці, Лондон, Франкфурт, Париж, Цюрих, Женева, Люксембург – у Європі, Токіо, Сінгапур, Гонконг, Бахрейн – в Азії. У майбутньому світовими фінансовими центрами можуть стати регіональні центри – Кейптаун, Сан-Паулу, Шанхай. На світові фінансові центри перетворились окремі офшорні центри, насамперед у басейні Карибського моря, – Панама, Бермудські, Багамські, Кайманові, Антильські та інші острови. Ще однією тенденцією розвитку світового фінансового ринку є збільшення масштабів і глибини фінансових криз унаслідок глибокої розбалансованості та фактичної некерованості потоків капіталів, що спричиняє втрату доходів населення, скорочення заробітної плати, спад виробництва у реальному секторі економіки. У країнах із розвинутою ринковою економікою функціонують високоефективні фінансові ринки, які забезпечують механізм перерозподілу ресурсів серед учасників ринку й сприяють ефективному розміщенню заощаджень у галузях економіки. В Україні та країнах, де відбуваються ринкові перетворення, фінансові ринки перебувають на різних стадіях розвитку, чому сприяють масова приватизація, подолання кризових явищ та позитивні зрушення в економіці. Паралельно створюються відповідна законодавча база та механізм, котрий гарантує її виконання [5, с.7].

Для того щоб досягти активного зростання в середньостроковому періоді, Україні необхідно рішуче просуватися шляхом зміцнення макроекономічної та фінансової стабільності, а також проведення широкомасштабних і структурних реформ, які б забезпечили поліпшення бізнес-клімату, залучення інвестицій та підвищення національної конкурентоспроможності. Здійснення ефективної монетарної і фінансової політики допоможе утримати інфляційні очікування, а глибокі й комплексні фінансові та економічні реформи сприятимуть відновленню довіри до фінансового ринку та доступу до ринків капіталів для державного і приватного секторів, що зробить Україну привабливим об'єктом для інвестицій. Також варто враховувати світовий досвід, згідно з яким у розв'язанні окремих соціальних та економічних проблем, що виникають у процесі фінансової лібералізації, важливу роль відіграють неурядові організації.

Література

1. Дробязко С.І. «Сучасний стан та тенденції розвитку ринків фінансових послуг в Україні»: Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн. – Київ, 2016. – Випуск 14. – Електрон. ресурс. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/14_2016/6.pdf.
2. Фандеева Н.В. «Основні проблеми розвитку ринку фінансових послуг України»: Електрон. ресурс. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Economics/22976.doc.htm
3. Кучерепа Н. «Проблеми та перспективи розвитку ринку фінансових послуг в Україні», 2016: Електрон. ресурс. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=2738>
4. Лютий І., Дрозд Н. Вплив держави на ринок фінансового капіталу України // Фінанси України. – 2010. – №8. – С. 63–72.
5. Голуб С.М. «Тendenції та особливості розвитку фінансових ринків світу та України»: Наукові праці НДФІ • 2016 • № 1 (74): Електрон. ресурс. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npndfi_2016_1_10.pdf

Крекотень Ірина Михайлівна,
кандидат економічних наук, доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Кабар Андрій Валентинович,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОСОБЛИВОСТІ ОBOB'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКА НАЗЕМНОГО ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ЯК ВИДУ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКА

Відповідно до нормативно-законодавчої бази України обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власника наземного транспортного засобу (ОСЦПВВНТЗ) – цей вид страхування спрямований на забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну потерпілих при експлуатації наземних транспортних засобів на території України.

На даний момент, цей вид страхування забезпечує отримування страховиками (страховими компаніями) найбільшого та найстабільнішого доходу. Це зумовлено декількома факторами: обов'язковістю даного виду страхування, та відносною дешевизною цього страхового продукту у порівнянні з КАСКО, використання якого значного розширює спектр страхових послуг.

Правила страхування ОСЦПВ змінюються з часом, а разом з ними змінюється і ціна на сам поліс страхування. Так, до 21.09.19 лімітами страхового відшкодування були 100тис. на матеріальні збитки та 200тис. на збитки отримані в разі фізичної травми, або смерті потерпілої особи. На сьогодні, ці ліміти збільшили на 30%, до 130тис та 260тис відповідно. Це сприяло збільшенню цін на поліси, однак підвищення цін не вплинуло на обсяг продажів полісів страхування.

Головним фактором, який допомагає страховикам заробляти на даному виді страхування є масовість та обов'язковість продукту. Чим більший потік людей в страховій компанії, тим менше повинен коштувати поліс, в теорії. Але на практиці все залежить від «благонадійності» самого клієнта. Для зменшення, чи збільшення страхової премії використовуються такі показники як: місце прописки власника по технічному паспорту, паспорту, водійський стаж, стаж без ДТП з вини клієнта (максимум до 10 років), об'єм двигуна, а також франшиза. Це дає змогу знайти індивідуальний підхід до кожного та створити поліс з урахуванням всіх чинників, які можуть вплинути на суму виплати в разі ДТП.

Також ОСЦПВВНТЗ є гарною можливістю для страхової компанії знайти «свого» клієнта. Мається на увазі те, що відштовхуючись від вартості договору страховик може запропонувати додаткові послуги, такі як: договори страхування КАСКО, страхування майна, медичне страхування та інше.

Фактично майже всі відносини страховика та страхувальника починаються з ОСЦПВВНТЗ, так як саме ця послуга дає змогу залучити клієнтів до страхового ринку та запропонувати додаткові послуги.

Література

1. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Із змінами, внесеними згідно із Законами. – [Електронний документ]. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>

2. Офіційний сайт моторно-транспортного страхового бюро України – [Електронний документ]. – режим доступу: <http://www.mtsbu.ua/ua/>

Лебедик Галина Володимирівна,

кандидат економічних наук,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Каша Вікторія Іванівна,

магістрант

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Фінансова діяльність підприємства в усіх його формах пов'язана з численними ризиками, ступінь впливу яких на результати цієї діяльності істотно зростає з переходом до ринкової економіки. Збільшення впливу фінансових ризиків на результати фінансової діяльності підприємства пов'язане зі швидкою змінюваністю економічної ситуації в країні і кон'юнктури фінансового ринку, розширенням сфери фінансових відносин, появою нових, для нашої господарської практики, фінансових технологій, інструментів, тощо. На сучасному етапі розвитку економіки важливою та життєво необхідною є проблема забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Підприємницька діяльність завжди пов'язана з ризиком. Щоб покращити розвиток підприємств та господарювання в цілому, необхідно розробити, впровадити конкретні методики та напрямки управління фінансовими ризиками на практиці, які допоможуть вітчизняним підприємствам скоротити негативні наслідки їхнього прояву та підвищити ефективність функціонування й прибутковість.

Однією із найважливіших умов забезпечення стійкого зростання підприємства та формування позитивних результатів його фінансової діяльності є існування ефективної системи фінансової безпеки, яка забезпечить захист підприємства від загроз. На даний час господарюючі суб'єкти економіки, незалежно від форми власності, характеризуються наявністю постійного ризику та загроз, що пов'язані з динамікою зовнішнього та внутрішнього середовища їх функціонування. Підвищення рівня ризиків підприємницької діяльності потребує від суб'єктів господарювання формування середовища фінансової безпеки, визначення основних факторів впливу на їх безпеку.

В даний час банківська система України належить іноземним інвесторам, не створена єдина податкова система, постійною є розбалансованість державного бюджету. Все це та багато іншого створює загрозу фінансовій безпеці України, а, отже, і фінансовій безпеці підприємств, як основних компонентів економіки держави.

До внутрішніх небезпек і загроз, що впливають на фінансову безпеку, відносяться навмисні або випадкові помилки менеджменту у сфері управління фінансами підприємства, пов'язані з вибором стратегії підприємства; управлінням й оптимізацією активів і пасивів підприємства.

До зовнішніх загроз можна віднести: скупку акцій, боргів підприємства небажаними партнерами чи підставними компаніями; наявність значних фінансових зобов'язань у підприємства; нерозвиненість ринків капіталу та їхньої інфраструктури; недостатньо розвинену правову систему захисту прав інвесторів і виконання законодавства; кризу грошової і фінансово-кредитної систем; нестабільність економіки[1].

Для забезпечення фінансової безпеки підприємства необхідно вирішити такі завдання:

- ідентифікація небезпек і погроз підприємству;
- визначення індикаторів фінансової безпеки підприємства;
- розробка системи моніторингу фінансової безпеки;
- розробка заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки підприємства;
- контроль за виконанням заходів, що відбуваються на підприємстві;
- аналіз виконання заходів, їх оцінювання, коректування;
- ідентифікація небезпек і загроз підприємству й коректування індикаторів залежно від зміни стану зовнішнього середовища, цілей і завдань підприємства[2].

Категорія фінансового ризику стосовно забезпечення фінансової безпеки включає дві складові:

- 1) виявлення й оцінювання;
- 2) управління фінансовим ризиком.

Одним з головних елементів фінансової безпеки підприємства є управління фінансовими ризиками та включає в себе такі методи:

- усунення або запобігання ризику.
- зменшення несприятливого впливу тих чи інших факторів на результати виробництва і в цілому підприємницької діяльності;
- передача або переведення ризику шляхом його страхування;
- оволодіння ризиком.

Застосовуючи сучасні методи стратегічного управління, підприємства повинні змінювати існуючий фінансово-господарський механізм, розробляти та реалізовувати фінансову стратегію, за допомогою якої досягатиметься фінансова безпека підприємства. Загалом існує п'ять можливих стратегій, які можуть бути використані для оптимізації рівня фінансових ризиків при побудові фінансової стратегії підприємства:

- 1) відмова від видів діяльності, які містять визначене джерело фінансового ризику;
- 2) прийняття відповідальності за ризик фінансової стратегії з гарантією повної компенсації втрат за рахунок власних джерел;
- 3) продаж і перекладання відповідальності за фінансовий ризик на інших осіб;
- 4) скорочення або попередження можливих негативних наслідків від фінансового ризику за допомогою попереджувальних заходів;
- 5) орієнтація діяльності на фінансовий ризик, тобто використання усіх видів ресурсів в одній сфері діяльності з метою отримання прибутку при високому рівні ризику [3].

В основі забезпечення фінансової безпеки підприємства лежить концепція системного поєднання функцій контролю, планування, зворотного зв'язку та інформаційного забезпечення.

До основних методів забезпечення фінансової безпеки підприємства слід віднести: збір та обробку аналітичної інформації про досвід та заходи забезпечення безпеки зарубіжних підприємств, аналіз, постійний моніторинг та прогнозування умов, загроз, небезпек та індикаторів фінансової безпеки.

Отже, ефективне управління підприємством залежить від зваженості підходів до оцінки ризиків при виборі того чи іншого управлінського рішення. У цілому сучасне підприємство повинно управляти фінансовими ризиками, котрі виникають через різні дестабілізуючі чинники. Для забезпечення фінансової безпеки і можливості передбачення ризиків на підприємстві повинна існувати система управління фінансовою безпекою підприємства в цілому.

Література

1. Глушевський В.В. Методологічні основи концепції управління ризиками підприємницької діяльності. *Фінанси України*. 2009. № 10. С. 57–72.
2. Партин Г.О., Бурба О.А. Фінансові ризики підприємства та методи їх нейтралізації. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.9. С. 215–220.
3. Поддєрьогін А.М., Г.П. Куліш та ін. *Фінансовий менеджмент*; кер. кол. авт. і наук. ред. А.М. Поддєрьогін; 2-е вид., перероб. Київ: КНЕУ, 2017. 534 с.

УДК 336.7

Філонич Олена Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Олешко Каріна Вікторівна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Ринок фінансових послуг є базисом для забезпечення конкурентоспроможності країни, адже дозволяє спрямувати інвестиційні потоки у найбільш привабливі сегменти економіки і тим самим сприяти економічному зростанню. Ринок фінансових послуг являє собою систему, яка включає ринки банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інші види ринків, що забезпечують обіг фінансових активів [1]. Ефективність функціонування кожного з зазначених елементів визначає стабільність ринку фінансових послуг в цілому та ефективність функціонування економіки країни загалом. В цьому аспекті актуальним постає питання визначення основних проблем розвитку ринків фінансових послуг з метою подальшого обґрунтування напрямів забезпечення його розвитку.

На основі аналізу та узагальнення статистичної інформації, наукових досліджень правомірно виділити ряд найбільш актуальних проблем ринків фінансових послуг.

1. Зростання рівня кіберзлочинності.

Кібератаки є основною причиною величезних фінансових втрат. У зв'язку з цим першочерговим постає питання підвищення рівня кіберзахисту фінансових установ. Підґрунтям для боротьби з кіберзлочинністю є координація зусиль управлінців фінансових установ, зокрема директорів з питань інформаційної безпеки, фінансових директорів та менеджерів з управління операціями, в цьому напрямі.

2. Необхідність удосконалення технологій оброблення даних.

Великий масив даних водночас є перспективою та перешкодою у діяльності постачальників фінансових послуг. Використання соціальних медіа, баз даних споживачів і навіть каналів новин може стати основою для підвищення рівня обслуговування і ефективності функціонування в цілому фінансових установ. Водночас сортування потоків неструктурованих даних за корисною інформацією є складним завданням, оскільки вимагає наявності потужної технології аналізу даних.

3. Складність залучення працівників.

На сьогоднішній день перешкодою розвитку ринків фінансових послуг є складність залучення не лише клієнтів, а й працівників. Причинами цього є відсутність достатньої кількості кваліфікованих працівників у сфері ІТ-технологій, відтік робочої

сили за кордон, а також зростання потреб працівників в реалізації своїх потенційних можливостей і зростанні як особистості [2].

4. Високий рівень заборгованості в глобальному масштабі.

Для банківської системи України найбільш актуальною є проблема обмеженості капіталу банків. Крім цього, банківська система стикається з нерозвиненістю ринків використання ресурсів, обмеженістю банківського інструментарію. Через це українські банки вимушені нарощувати свою операційну діяльність переважно за рахунок найризиковішого сегмента – кредитування (близько 70% активів банків припадає на кредитний портфель). На кредитному ринку реальну проблему становить його недоступність для більшості малих та середніх позичальників, мінімальний обсяг більш складних кредитних послуг, недостатня розвиненість довгострокового кредитування та ринку іпотеки.

5. Зростання рівня ризиків функціонування ринків фінансових послуг.

Необхідність забезпечення ефективного функціонування ринків фінансових послуг в умовах високої динаміки розвитку та трансформації сучасного ринкового середовища, пов'язаних із посиленням конкурентної боротьби на внутрішніх та зовнішніх ринках, виникненням нових та істотною модифікацією характеру дії існуючих факторів, що впливають на діяльність фінансових установ, закономірно призводить до актуалізації завдань управління відповідними ризиками. Створення ресурсів за рахунок запозичень вимагає від професійних учасників ринків фінансових послуг підвищеної надійності та високого рівня суспільної довіри. Крім того, ринки фінансових послуг перебувають під впливом значної кількості факторів оточуючого середовища, виникають нові види ризиків, зокрема такі як ризик легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму [4]. Вищезазначене підтверджує необхідність постійного вдосконалення системи управління ризиками.

Розвиток економіки будь-якої країни є не можливим без розвинутого, стабільного, надійного та ефективного ринку фінансових послуг. Сучасні економічні процеси вказують на необхідність розробки та впровадження інноваційних заходів з метою підвищення ефективності функціонування ринків фінансових послуг. Аргументованим є запровадження нових фінансових інструментів, методів управління та забезпечення розвитку інфраструктури. Впровадження дієвих заходів вимагає об'єднання зусиль держави та професійних учасників ринків фінансових послуг.

Література

1. Економіка підприємства: магістерський курс: підручник / М. В. Загірняк [та ін.]; ред. М. В. Загірняк, П. Г. Перерва, О. І. Маслак. – Кременчук: ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2015. – Ч. 1. – 736 с.
2. 10 Challenges for the Financial Services Industry in 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://technorely.com/blog/financial-industry-challenges/>
3. Six Financial Sector Challenges for Emerging and Developing Economies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blogs.worldbank.org/psd/six-financial-sector-challenges-emerging-and-developing-economies>
4. Розвиток системи управління ризиками ринку фінансових послуг: монографія / наук. ред. та кер. кол. авт. док. екон. наук, проф. Н.М. Внукова. – Харків: Ексклюзив, 2014. – 191с.

*Штепенко Катерина Павлівна,
старший викладач,*

*Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Брага Юлія Станіславівна, Худолій Яна Петрівна,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ З НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Незбалансованість солідарної системи, недоліком якої є зростаючий з роками дефіцит коштів Пенсійного фонду; високий рівень демографічного навантаження на працездатне населення; поширення тіньової зайнятості визначають необхідність впровадження системи недержавного пенсійного забезпечення. Пенсійна система України складається з трьох рівнів: перший рівень — солідарна система; другий рівень — обов'язкова накопичувальна система; третій рівень — система добровільного недержавного пенсійного забезпечення [1; 3]. Не дивлячись на те, що Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» було прийнято ще у 2003 році, кількість населення, яка приймає участь у страхуванні є незначною, що і визначило необхідність аналізу ринку недержавного пенсійного страхування (НПС) в Україні. Правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного забезпечення в Україні та регулювання правовідносини, пов'язаних з цим видом діяльності визначено Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [4]. Система недержавного пенсійного забезпечення — це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат.

Основною метою інвестування пенсійних активів є отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до ЗДПС пенсійних виплат разом із забезпеченням дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції та залучення довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації економіки. Станом на 30.06.2019 в Державному реєстрі збільшилася кількість недержавних пенсійних фондів (НПФ) [5]. Розміщення недержавних пенсійних фондів у розрізі регіонів України відрізняється. Недержавні пенсійні фонди зареєстровано у 9 регіонах України. Найбільша кількість НПФ зосереджена у м. Києві — 45, або 71,4% від загальної кількості зареєстрованих НПФ.

Аналіз діяльності ринку недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) виявив зростання укладених пенсійних контрактів адміністраторами недержавних пенсійних фондів до 72,7 тис. шт., що більше на 14,1% (9,0 тис. шт.) порівняно зі станом на 30.06.2018. Структура пенсійних контрактів станом на 30.06.2019 аступна:

- з вкладниками — фізичними особами — 65,8 тис. шт.;
- з вкладниками фізичними особами-підприємцями — 0,1 тис. шт.;
- з вкладниками — юридичними особами — 6,8 тис. шт.

Таке збільшення пов'язане в першу чергу зі зміною кількості пенсійних контрактів з фізичними особами.

Стосовно вікової диференціації населення щодо участі в НПС встановлено, що станом на 30.06.2019 переважну більшість учасників НПФ становили особи віком від 25 до 50 років, а саме 57,9%, та особи вікової групи від 50 до 60 років, що становили 26,3%. Частка учасників НПФ вікової групи старше 60 років становила 15,0%, вікової групи до 25 років — 0,8% (Рис. 1).

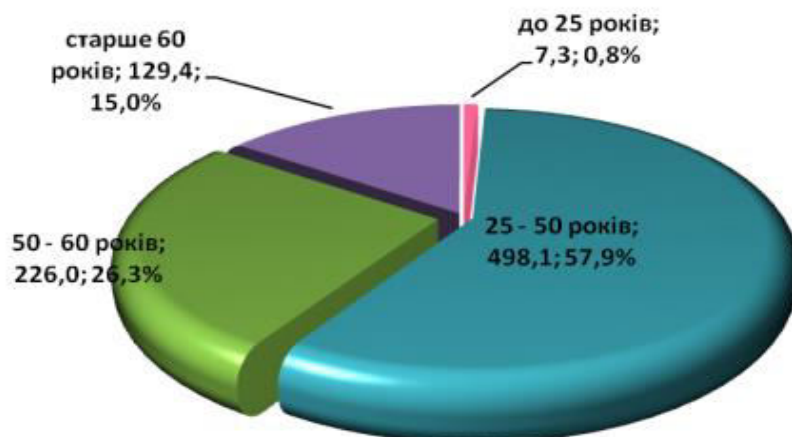

Рис. 1. Кількість учасників НПФ за статевою ознакою у розрізі вікових груп станом на 30.06.2019

У результаті аналізу виявлено, що в кожній віковій групі більшість становлять чоловіки, а саме 57,9% від загальної кількості учасників НПФ. Причому у віковій групі старше 60 років їхня кількість перевищує кількість жінок у 2 рази (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл вікових груп учасників НПФ за статтю

Вікова група	Од. виміру	Жінки	Чоловіки	Всього	Питома вага від вікової категорії, %	
					жінок	чоловіків
до 25 років	тис. осіб	3,0	4,3	7,3	41,1	58,9
25 – 50 років	тис. осіб	212,6	285,5	498,1	42,7	57,3
50-60 років	тис. осіб	102,9	123,1	226,0	45,5	54,5
старше 60 років	тис. осіб	43,8	85,6	129,4	33,8	66,2
Всього	тис. осіб	362,3	498,5	860,8	42,1	57,9

У зв'язку з цим нами проведено дослідження суспільної думки населення в Полтавській області, про ставлення громадян України до пенсії, пенсійної реформи та фінансового сектору, який має зіграти ключову роль в їх майбутньому пенсійному забезпеченні. Дослідження було проведено зі 100-а респондентами яким було запропоновано відповісти на запитання, які стосувалися їх ставлення та поінформованості щодо питань, пов'язаних із пенсійним забезпеченням та можливістю прийняти участь у недержавному пенсійному страхуванні.

Незважаючи на те, що більшість респондентів заявляють, що вважають достатній рівень пенсійного забезпечення спільною відповідальністю конкретної особи та держави, проте 70 % усіх респондентів відповіли, що основним джерелом їх доходу після виходу на пенсію буде державна пенсія. Ця думка є спільною для усіх груп за віком та сферою діяльності. Приблизно 25 % опитуваних основним джерелом доходу вважають заробітки, а близько 17 % заявили, що розраховують на заощадження. Про те,

що виплати з недержавного пенсійного фонду можуть бути ще одним джерелом їх доходу після виходу на пенсію заявили 3% респондентів з банківської сфери.

Багато полтавчан відчуває брак коштів: 7 % респондентів заявили, що їм доводиться економити, щоб купувати продукти харчування, 19-и % опитуваних – вистачає на харчування, але для придбання взуття або одягу доводиться заощаджувати або позичати, 27 % респондентів не мають проблем з придбанням харчових продуктів та одягу, однак їм доводиться заощаджувати або позичати гроші для придбання хорошого костюму, мобільного телефону, пилососу, 24-м % опитуваних вистачає на харчування, одяг, взуття, дорогі покупки, але для таких покупок як машина, квартира треба заощадити чи позичити. Лише 2 % опитуваних вважають себе заможними, при чому це люди, які займають керівні посади.

Населення має відносно низьку довіру до приватних організацій, які надають фінансові послуги. Державним фінансовим установам довіряють більше, ніж приватним, але навіть до них довіра є низькою. Фінансова установа, яка користується найбільшою довірою, – це Пенсійний фонд України, на другому місці – державні банки. Приватним банкам довіряють близько 21 % громадян України, з яких 15 % – працівники банку. Далі йдуть страхові компанії (11 %). Недержавним пенсійним фондам довіряють лише 6 % респондентів.

Обізнаність громадян України з фінансовими ринками знаходиться на низькому рівні. За самооцінкою фінансової обізнаності, більшість громадян вважає, що вони обізнані так само як й інші, тоді як близько 34 % вважають, що їх знання гірше ніж в середньому (найбільше в сферах діяльності: торгівельній, транспорту та зв'язку, дорожнього господарства та управління автомобільними дорогами). При цьому 31 % респондентів кажуть, що ніколи не стежать за фінансовими новинами, а 38 % стежать – лише під час фінансової кризи. Аналогічно, більшість громадян рідко звертають увагу на новини про пенсійну систему, причому 39 % ніколи не цікавляться, а 39 % – час від часу.

Таким чином, результати опитування дозволяють стверджувати, що більшість громадян Полтавської області знають і думають про пенсійний вік, пенсійну реформу і фінансові ринки, але не мають фінансової можливості приймати участь у недержавному пенсійному страхуванню.

Література

1. Проблеми пенсійного забезпечення в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oranta.ua/news/problemi-pensijnogo-zabezpechennya-v-ukraini/>
2. Паучок А.А. Практика діяльності недержавних пенсійних фондів: вітчизняний та зарубіжний досвід/А.А. Паучок, Я.І. Балицька // Збірник матеріалів П'ятої заочно-дистанційної наукової конференції студентів і молодих вчених. – 2018. – С. 180 – 183.
3. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 04.11.2018, підстава – 2581-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
4. Національна комісія регулювання ринку фінансових послуг. https://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/NPF_II_kv%202019.pdf
5. Як накопичувати кошти на пенсію в недержавному пенсійному фонді. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/05/23/648067/>.

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В
УКРАЇНІ**

На теперішньому етапі соціально-економічного розвитку для державної фінансової системи властиві досить значні прогалини у розвитку окремих її секторів, що призвело до поглиблення подальшої фінансової нестабільності. Держава переживає поєднання політичної та фінансово-економічної криз, які носять системний та довготривалий характер, а значить - несуть негативний вплив на розвиток економічної та фінансової системи у цілому, зокрема здійснюють не тільки внутрішні чинники, суттєвим є вплив зовнішніх факторів.

Особливостями, умовами, факторами сталого, стабільного розвитку фінансового ринку України досить інтенсивно цікавляться науковці і практики. Низка проблем досліджується у працях О.К. Малютіної, О.І. Барановського, С.А. Буковинського, В.М. Гейця, В.М. Опаріна, С.В. Науменкової, В.М. Ніконової, В.М. Федосова, О.Л. Яременка та інших

Найближчим часом, а саме через 3-5 років Україна повинна сформувати ефективний та конкурентоспроможний фінансовий ринок, що повинен забезпечити перетворення вільних грошових коштів у інвестиційний капітал. Переважна більшість країн світу, як промислово розвинутих, так і з транзитивною економікою, відчувають нестачу таких ресурсів, тому має місце жорстка конкуренція за доступ до цих коштів. Перемагає в такій конкурентній боротьбі країна, яка може запропонувати найкращі умови залучення інвестицій. А це, у першу чергу, ефективний, стабільно функціонуючий, технологічний фінансовий ринок із широким асортиментом фінансових «продуктів» та послуг. Отже, проблема полягає в тому, як забезпечити ефективність і конкурентоспроможність вітчизняного фінансового ринку на довготривалу перспективу для залучення національних та іноземних інвестиційних процесів.

В першу чергу, вплив світової економічної кризи на Україну був зумовлений дією певних внутрішніх і зовнішніх факторів, до яких економічна система виявилася не готовою. Це пов'язано: з незавершеністю важливих процесів ринкової трансформації і трансформаційним спадом; великою залежністю від зовнішньої кон'юнктури міжнародних товарних ринків і вузькістю внутрішнього ринку; гіпертрофованим зростанням фінансового сектору у відриві від реального; відсталою структурою економіки; низьким рівнем економічного суверенітету; швидким зростанням державних і корпоративних боргів, які спрямовувались не на реалізацію реальних інвестиційних проектів, модернізацію і структурну перебудову економіки, а на збільшення споживчого кредитування або, у кращому випадку, на зміцнення двох орієнтованих на експорт галузей [3, с.11].

Протягом 2015-2018 років НБУ з метою розв'язання проблем у банківській системі і після кризового відновлення економіки в цілому вжив низку заходів у сфері монетарної політики і валютного регулювання, це сприяло забезпеченню в деякій мірі стабільності банківського сектору. Але на сьогодні ще існують значні виклики і

загрози, пов'язані з тим, що банківський сектор недостатньо капіталізований та вразливий навіть до незначних шоків і подальшого збільшення обсягів недіючих кредитів. Банківська система залишається непрозорою і страждає від браку інформації про результати і показники діяльності окремих банків, про кінцевих власників банків, а це знижує довіру до них і перешкоджає ефективному нагляду [4, с.11]. Обсяг заощаджень в Україні щодо ВВП, починаючи з 2004 року, скорочується і для забезпечення ефективного посередництва в операціях з внутрішніми заощадженнями необхідно здійснити консолідацію банківського сектору і посилити регулювання.

Але існувала ще політична криза, яка почалася у 2014 р., а потім воєнні дії на Сході спричинили нову кризу і в економіці і в банківському секторі. Почалася фаза кредитного стиснення зі стрімкою девальвацією національної валюти, відтоку капіталів з банків та їх банкрутства.

На теперішній час розвитку економіки України фондовий ринок ще не готовий виконувати завдання, пов'язані з вирішенням проблем забезпечення економіки інвестиційними ресурсами. У перспективі необхідно вжити заходи, щоб переорієнтувати фондовий ринок із ролі механізму перерозподілу прав власності при приватизаційних процесах на іманентні йому функції – акумулювання і перерозподілу довгострокових інвестиційних ресурсів, здатних забезпечити процес розширеного відтворення і економічне зростання.

Тож, слід вважати, що фондовий ринок має виступати альтернативним джерелом інвестиційних ресурсів і конкурувати з грошово-кредитним ринком в забезпеченні реальної економіки фінансовими ресурсами. Сучасний розвиток фондового ринку вимагає нової міри і форм його державного і міжнародного регулювання. Для українського ринку це означає, що існує необхідність розробки стандартів і кодексів регулювання, які ґрунтуються на міжнародних та європейських принципах і є придатними для застосування в національних умовах. Це має стосуватися прозорості емітентів, надання ними повної, достовірної інформації, значного зростання частки організованого фондового ринку, захисту інвесторів, ведення реєстраторської та депозитарної діяльності згідно з європейськими вимогами, розробки нових методів прогнозування, оцінки й управління ризиками, ефективних процедур клірингу та взаєморозрахунків.

Література

1. Малютін О.К. Оцінка фінансового сектору та його значення в економічному розвитку України//Фінанси України. – 2010. – №3. – С.92-100.
2. Зверяков М.І. Теоретична парадигма сталого розвитку та українські реалії// Економіка України. – 2018. – №10. – С.10-31.
3. Буковинський С.А. Фінансова криза в Україні: вплив на розвиток економіки та деякі заходи з досягнення фінансової стабілізації // Фінанси України. – 2010. – №11. – С.10-30.
4. Міщенко В.І. Особливості посткризового реформування фінансового сектору України // Фінанси України. – 2010. – №10. – С.3-14.
5. Інтернет-ресурс <http://dspace.oneu.edu.ua>.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства страхування життя є одним із найперспективніших видів страхування. Адже здатне забезпечити значні обсяги довгострокових інвестицій в національну економіку та підвищити рівень її конкурентоспроможності. Тому ринок страхування життя є своєрідним індикатором розвитку економіки, інвестиційного ринку держави. Створення сприятливих умов для функціонування ринку страхування життя в Україні є надзвичайно важливим питанням, що вимагає глибокого наукового вивчення та послідовних практичних дій з боку держави, страховиків та суспільства в цілому.

Згідно з чинним законодавством страхування життя – це вид особистого страхування, який передбачає обов’язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку [1].

Проблемним аспектам розвитку страхування життя в Україні присвячені праці таких науковців як А. Антонюк, Т. Тимченко, Ю. Чалої, Д. Якимчук та ін. Страхування життя є інструментом вирішення ряду соціальних завдань, а також стійкою запорукою захисту економічних інтересів. Тому дослідження питання сучасного стану та перспектив розвитку цього виду страхування є актуальним.

Страхування життя має ряд особливих рис, які виділяють його серед інших видів страхування, зокрема:

- договори зі страхування життя є довгостроковими;
- неможливість визначити в грошовому вимірі втрати, пов’язані з життям, зумовлює своєрідний підхід до визначення страхової суми та страхового тарифу (премії, внеску);
- у страхуванні життя беруть участь одразу чотири суб’єкти, такі як страховик, страхувальник, застрахована особа та бенефіціар (вигодонабувач);
- людське життя не має вартісної (грошової) оцінки;
- страхування життя виконує як захисну функцію, так і заощаджувальну функцію, зміст якої полягає в прибутковому [2].

Враховуючи позитивну динаміку показника надходження страхових відзнак, правомірно відмітити поширення практики страхування життя в Україні. Лідерами у наданні послуг страхуванням життя на вітчизняному страховому ринку є ПрАТ «Мет Лайф» та ПрАТ «ТАС». Саме ці фірми займають лідируючі позиції у списках страхових компаній за розмірами страхових премій, виплат, резервних активів та іншими критеріями. Проте, в цілому, вітчизняний ринок страхування життя недостатньо розвинений у порівнянні з країнами ЄС. На сьогодні найбільш поширеними видами страхування в Україні є: страхування здоров’я і страхування від нещасних випадків, медичне страхування, страхування майна та автострахування. Страхування життя складає лише 4,6% від загального числа, що становить набагато меншу частку, ніж в країнах Європи. Зокрема, в окремих європейських країнах частка страхування життя у загальному обсязі наданих страхових послуг досягає 40 [3].

У Великобританії, Італії, Франції та Німеччині, найбільш розвинутих з точки зору страхування життя державах (саме на ці країни припадає понад 70% від загального обсягу премій зі страхування життя у всій Європі) напрацьований значний позитивний досвід співпраці страхувальника і страховика. На страховому ринку цих країн функціонують компанії-лідери, які десятиліттями спеціалізуються на цьому сегменті страхування і, відповідно, рівень довіри населення до програм страхування життя є високим.

Страхування життя в Європі виправдано вважається одним з найважливіших видів страхування і складно знайти особу, життя і здоров'я якої були б не застраховані. Поліс страхування життя в кожного – це норма, обов'язкова умова соціальної захищеності, необхідність якої усвідомлюється самими громадянами. Добровільне страхування життя, приміром у Німеччині, безперечно є найважливішим механізмом добровільного забезпечення в старості. Контроль за страховими компаніями, які займаються страхуванням життя в Німеччині, в основному здійснюється відповідно до вимог Європейського Союзу. Але є ще додаткові особливі положення, необхідні для того, щоб зробити страхування життя особливо надійним для клієнтів. Так, страхування життя може відбуватися лише спеціалізованими страховими компаніями, які реалізують страхування життя. Таким чином, у Німеччині був послідовно реалізований «розподіл» галузей страхування. Ідея такого розподілу полягає у тому, що ризики з інших страхових галузей не відносяться до компаній, які займаються страхуванням життя [4].

Україна має найбільший потенціал на страховому ринку з усіх східноєвропейських країн, враховуючи кількість населення. Проте існує низка проблем, яка гальмує процес розвитку вітчизняного страхового ринку. Серед основних проблем, які стримують розвиток страхового ринку загалом та ринку страхування життя в Україні зокрема, можна виділити наступні:

- недосконалість законодавчої бази: недоліки податкового законодавства; недосконалість державного нагляду за страховою діяльністю; недосконалість захисту прав споживачів страхових послуг; недостатнє регулювання страхового посередництва;

- недорозвиненість економіки в цілому: низький рівень платоспроможності населення; достатньо високий рівень інфляції; відсутність привабливих для страховиків інвестиційних інструментів; збитковість більшості підприємств; експансія «зайвого» іноземного капіталу в страховий сектор;

- низький рівень довіри споживачів;

- причини, що лежать у площині тіньової економіки: шахрайство страхувальників; фіктивне «перестрахування»; легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом;

- проблеми власне страхового ринку: низький рівень національного перестрахового ринку та залежність від світових лідерів перестрахування; вузька клієнтська база страховиків; недорозвиненість довгострокового страхування, недержавного пенсійного забезпечення; некваліфіковані актуарні розрахунки та невірні статистичні данні; недосконалість правил страхування; значна інформаційна закритість страхового ринку; недостатній рівень кадрового та наукового забезпечення [5].

Отже, підгалузь страхування життя в Україні потрібно реформувати, враховуючи її сучасний стан, соціальне значення, а також властивий цій підгалузі значний інвестиційний потенціал. Головними пріоритетами ринку страхування життя правомірно визначити:

- забезпечення прозорості страхового ринку;

- капіталізація сектора;

- уведення європейських правил регулювання страхової діяльності.

Література

1. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 №85/96-ВР (зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2008. – 1019 с.
3. Пурій Г.М. Страхувальний ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку [Електронний ресурс] / Г.М. Пурій // Ефективна економіка. – 2018. – № 10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6609>.
4. Урбанович В.А. Страхування життя в Україні [Електронний ресурс] / В.А. Урбанович, Л.М. Маршук. – Режим доступу: <http://ukrlogos.in.ua/> 01.12.16.
5. Фурман В.М. Страхувальний ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку [Електронний ресурс] // В.М. Фурман. –Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/injde/38207.html>.

UDC 368.07

Lavryk Oleksandr,

*Master's degree in the specialty 072 «Finance, Banking and Insurance»
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*

FORMATION OF INSURANCE MAN FINANCIAL RESOURCES AND THEIR PRODUCTIVITY

A market economy model forming up by economic reforms, private foundations restoration in management and private entrepreneurship formation led to increased attention to the Insurance Institute. An important direction of investment resources formation for our country economy development and insurance protection of economic entities is the insurance activities development. Key element for insurance sector ability to perform its own functions is the availability of sufficient capital from insurance companies [1, 2].

Objective processes occurring in the Ukraine insurance market, in particular insurers increasing with administration pro tempore, reducing the quality of insurance adjustment due to lack of insurance companies capital to cover unexpected losses in their activities. This determines the relevance and need to investigate the peculiarities of insurance man financial resources formation and their productivity, because to ensure the reliability of its obligations, the insurance company must effectively develop and use financial resources.

In the Ukraine insurance market, insurance companies are an independent entity, they perform certain economic functions. The functions of insurance companies specify the nature and their financial resources value. The functions of financial resources are:

- ensuring the process of enterprise emergence and its initial equity formation;
- formation of resource potential and provision of necessary resources for production and investment activities;

- ensuring the implementation of the company's financial strategy, competitiveness and efficiency of economic activity;

- fulfillment of financial obligations, ensuring its financial stability and solvency;

- regulation and redistribution of financial flows between structural units and activities [3 – 4].

Insurance enterprise financial resources consist of two main parts – shareholders' equity and outside funds. The significant role in the structure of insurance organizations' resources is played by their shareholders' equity, with which they equate the funds directly attributable to

the insurer. They serve as a financial guarantee of fulfillment to policyholders of their obligations under insurance contracts.

The insurer ownership capital occupies the largest part in the shareholders' equity structure and is the financial basis of its activity. At the initial stage of insurance company operation, "ownership capital is the only guarantee of solvency." For this reason, the procedure for ownership capital size formation and compliance of the insurer is strictly regulated by law.

Quantitative requirements for the insurers' ownership capital formation are defined by the Law of Ukraine "About insurance" [2], which sets the following minimum amounts of ownership capital at the Ukrainian currency conversion rate:

- for insurers dealing with insurance other than life insurance (general or risk) - in the amount of 1 million EUR;
- for life insurers, in the amount equivalent to 1.5 million EUR.

Фінансовий потенціал страховика формує сукупність фінансових ресурсів. Структура фінансових ресурсів включає власний і позиковий капітали, особливості формування та використання яких мають безпосередній вплив на ефективність діяльності страхової компанії.

Additional capital appears as a result of the statutory activity of the insurance company. As a rule, additional capital is only a small share of the insurance company's ownership capital. In terms of outside funds, it contains attracted resources that are at the disposal of the insurer for a certain period. The outside funds consist of insurance reserves, provision of follow-up expenses and payments, targeted financing.

Insurance reserves are a key element of the insurer's outside funds. Insurance reserves are formed by insurers to provide future payments of insurance sums and insurance indemnity depending on the type of insurance (reinsurance). The insurer's accumulated surplus is formed from net profit, and the amount of deductions is determined by the higher management body of the insurance company and cannot be less than 5% of accrued net earning. According to the Ukraine Law "About business entity" accumulated surplus is formed in the amount not less than 25% of the ownership capital [3].

Thus, the effectiveness of insurance companies depends on the formation and their financial resources productivity. Financial resources create the material base for insurance organizations to fulfill their functions in the market. The financial potential of the insurer forms the totality of financial resources. The financial resources structure includes shareholders' equity and borrowed capital, the peculiarities of formation and use of which have a direct impact on the insurance enterprise productivity.

References

1. Shapoval L.P. Vehicle insurance market competitive position estimation in Ukraine in terms of European integration / L. P. Shapoval, T.M. Zavora // International Journal of Engineering & Technology. – 2018. – Vol 7, No 4.8. – P. 772-777. – DOI: 10.14419/ijet.v7i4.8.27457.
2. Стецюк П.А. Концептуальні основи формування системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств. Вісник сумського національного аграрного університету. 2008. № 1 (24). С. 11 – 19.
3. Закон Ukrainy «Pro strakhuvannya» vid 07 bereznia 1996 r. N 85/96 – VR // VVR Ukrainy, 1996, № 18, S. 78. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu do resursu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D%80>
4. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ

Зміни, що відбуваються в українському суспільстві: політичні, економічні та соціальні перетворення, обумовлюють необхідність посилення уваги до страхового захисту населення. Варто відмітити, що саме страхування життя є надійним інструментом примноження коштів і перетворення ймовірних ризиків на вигоду для страхувальника і, що не менш важливо, для всієї його родини.

В Україні сьогодні застраховані 5-7% населення. Для порівняння, у Європі – близько 85%, у США – 80%. Часто люди мають кілька програм на різні терміни у різних страхових компаніях. У нас на страхування життя однієї особи витрачається від 1,5 до 2 доларів (рис. 1), у той час, як у сусідній Польщі – 102 долари, Угорщині – 148, Німеччині – 1042, США – 1750, а у Великій Британії аж 3300 доларів [1].

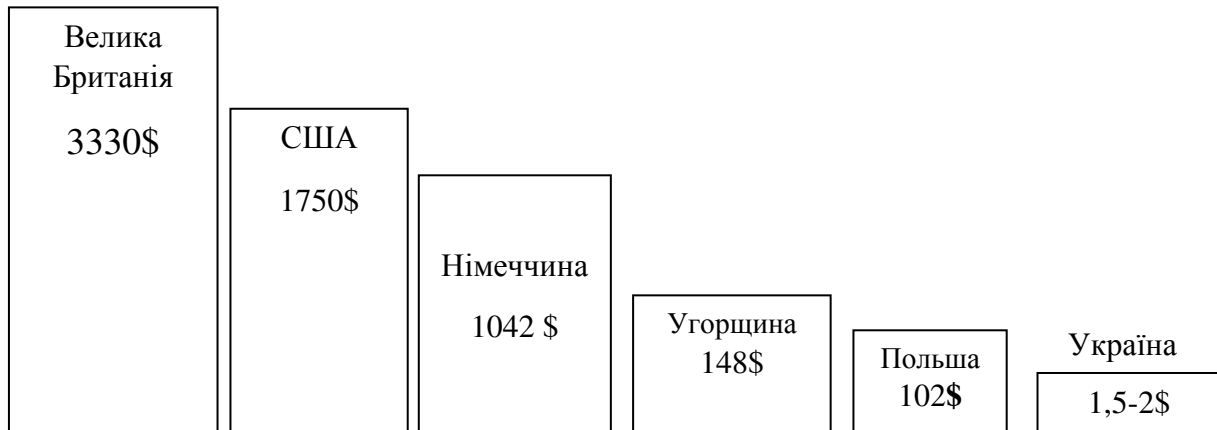

Рис. 1. Витрати на страхування життя однієї особи

Як бачимо, страхування життя в Україні є неактуальним серед населення. Але ж Україна входить до п'ятірки країн світу з найвищою смертністю. Крім ДТП, найчастіше причинами є онкологія та хвороби серця. Саме тому цікавим та корисним буде вивчення зарубіжного досвіду страхування життя.

Досвід країн Європейського Союзу показує, що страхування життя займає одну з лідируючих позицій у доходах страхової компанії в галузі особистого страхування.

Майже в усіх європейських країнах розповсюджений специфічний вид страхування життя під назвою «тонтинна», тобто якщо сім'я, що уклала договір страхування, не доживає до певного терміну, страхова компанія не виплачує відшкодування. Крім того, у розвинутих країнах Європи більш конкретизовані форми страхування фінансових ризиків, що відповідає розвитку та потребам їхньої економіки.

Якщо розглядати досвід Польщі, то за останні 20 років із 1998 р. ринок страхування життя збільшився в чотири рази. Сьогодні на польському ринку страхових послуг представлено 20 компаній зі страхування життя. Всі компанії є членами Польської страхової палати. Для польського ринку характерне різноманіття каналів продажу страхових продуктів: у страхуванні життя домінуючим каналом є продаж полісів співробітниками відділень страхових компаній (27%), агентами (25%) та за посередництвом банків (23%) [2].

Страховий ринок Німеччини характеризується динамічним розвитком: щорічний приріст обсягу надходжень страхових платежів становить близько 10%. Сектор особистого страхування цієї країни залежить від зростаючої конкуренції комерційних

банків, які прагнуть організувати страхове обслуговування клієнтів через свої операційні зали. Загалом прибутковість операцій у секторі страхового обслуговування фізичних осіб (87% страхового ринку) вища, ніж у секторі обслуговування юридичних осіб (13%) [3].

У Франції, порівняно з іншими країнами брокери мають значну частину ринку і у найближчому майбутньому будуть відігравати значну роль завдяки змінам у структурі ринку. Страхові агенти з найму створюють реальну присутність на ринку, тому знаходяться поблизу своїх клієнтів. Вони найбільш активні у сфері індивідуального страхування, не пов'язаного зі страхуванням життя, а також у страхуванні дрібних і середніх компаній. Із 1980 р. чисельність страхових агентів значно зменшилася, але вони все ще залишаються лідерами з продажу страхових полісів, які не належать до страхування життя. У сфері страхування життя вони мають 17% ринку [2].

Нормативно-правова база Великобританії дає можливість страховикам широко користуватися такими каналами продажів, як банківське страхування, і створювати партнерства з посередниками. Прямий продаж страхових полісів через Інтернет швидко зростає, хоча й нерівномірно, між різними європейськими країнами. Компанії зі страхування життя Великобританії переважно є приватними компаніями, через товариства взаємного страхування на ринку заробляють близько 15% страхових премій, через банкострахові компанії – 20%. Банкострахові компанії були сформовані в основному як спільні підприємства та через поглинання – обидва варіанти дозволяють банку використовувати досвід страховика у своїй діяльності. Основними банкостраховими компаніями у Великобританії є: HBOS, Lloyds Banking Group, Abbey, Barclays Life і HSBC Life [4]. Крім того, в Європі та США традиційно розвинене так зване страхування життя з інвестиційною складовою (unit-linked страхування), яке полягає у тому, що страхова компанія, щоб підвищити прибутковість, використовує частину портфеля для інвестицій в потенційно більш прибуткові, але й більш ризикові інструменти, не ризикуючи при цьому всіма коштами клієнта [5].

Отже, досвід зарубіжних країн показує, що страхування життя сьогодні відіграє вагомий роль в житті людей та характеризується динамічним розвитком. Важливе значення страхування життя обумовлює необхідність модернізації цієї сфери та визначення перспектив розвитку. Зростанню ефективності її функціонування в нашій країні сприятимуть: запровадження системи гарантування страхових виплат за договорами страхування життя; оптимізація податкового законодавства; удосконалення підходів до державного регулювання; оптимізація структури розподілу акумульованих страховиками коштів; запровадження нових страхових продуктів. Не варто забувати, що страхування життя містить інвестиційну складову: після досягнення людиною певного віку воно може виступати альтернативою пенсійного забезпечення.

Література

1. Ризик чи гарантія: що таке страхування життя і як воно працює. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uain.press>
2. Волохова Л.Ф. Зарубіжний досвід розвитку ринку страхування життя як чинник впливу на українські реалії / Л.Ф.Волохова, В.В. Захаренко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2018. – С.137 – 142.
3. Форіншурер. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forinsurer.com>.
4. Привалова О. Особливості ринків страхування життя у США і Великобританії / О. Привалова // Світ фінансів. – 2013. – С.196-203.
5. Золотарьова О.В. Актуальні проблеми та перспективи розвитку страхування життя в Україні. / О.В. Золотарьова, В.О. Галаганов // Економіка і суспільство. – №10. – 2017. – С.589-597.

АНАЛІЗ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Соціально-трудові відносини займають одне з центральних місць у системі життєдіяльності суспільства та відіграють важливу роль у функціонуванні ринку фінансових послуг. Діяльність людини, проявляючись у праці, служить базою для розширеного відтворення і забезпечення зростаючих потреб суспільства. Заробітна плата являє собою один з головних показників і чинників рівня соціально-економічного життя кожної країни та людини зокрема. Найбільшою соціальною проблемою в Україні є велика різниця між високою вартістю життя і низькою ціною праці.

Основним Законом країни – Конституцією України кожному працівнику гарантовано право на своєчасне одержання винагороди за працю. Разом з тим, практично з початком ринкової трансформації національної економіки порушення цього права стало поширеним явищем та згодом переросло в одну з найгостріших соціальних проблем України впродовж усього періоду її незалежності. Несвоєчасна виплата заробітної плати є характерною рисою практично для всіх галузей економіки і є важливою темою, яка стосується кожного з нас. Безумовно заробітна плата є головним джерелом грошових доходів працюючого населення й основною частиною сімейного бюджету. Несвоєчасна виплата заробітної плати в умовах реалізації радикальних реформ, знецінення трудових доходів і заощаджень внаслідок девальвації національної валюти, постійного підвищення споживчих цін і житлово-комунальних тарифів, має критичний вплив на фінансове становище й життєвий рівень всього населення країни та перетворюється на фактор зростання соціальної напруги в суспільстві, який не варто недооцінювати як на загальнодержавному, так і регіональному та локальному рівнях. Отже, своєчасна виплата заробітної плати позитивно відобразиться не лише на добробуті населення, а й на ефективності функціонування фінансової системи держави в цілому [1].

Згідно зі статтею 115 КЗпП заробітна плата повинна виплачуватись робітникам регулярно в робочі дні в терміни, установлені в колективному договорі, але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує 16 календарних днів. У випадку, якщо день виплати заробітної плати збігається зі святковим, неробочим і вихідним днем, заробітна плата повинна виплачуватися напередодні. Нарахування, виплата та облік заробітної плати мають проводитися згідно з чинним законодавством, нормативними та інструктивними матеріалами, які регулюють трудові відносини [2]. Облік праці та її оплати має бути організований таким чином, щоб сприяти підвищенню продуктивності праці, зміцненню трудової дисципліни, підвищенню якості виробництва продукції, виконання робіт і послуг. Запровадження та використання форм і систем оплати праці регулюється Законом України «Про оплату праці» та Кодексом Законів про працю [3].

Щоб краще зрозуміти ситуацію яка склалася у нашій країні потрібно проаналізувати дані по заборгованості заробітної плати у динаміці порівняно з попередніми роками (рис.1). Заборгованість 114,3 тисячам працівників економічно активних підприємств становила 1702,4 млн. грн. (111,9% порівняно з 1.09.2018р.), з яких 303 млн. грн. – борги державних підприємств. Працівникам ромисловості заборговано 2269,5 млн. грн. або 78,6% від загальної заборгованості [4]. Разом з тим, впродовж 2018 року, як і в попередні роки, в Україні продовжувала зростати заборгованість із заробітної плати.

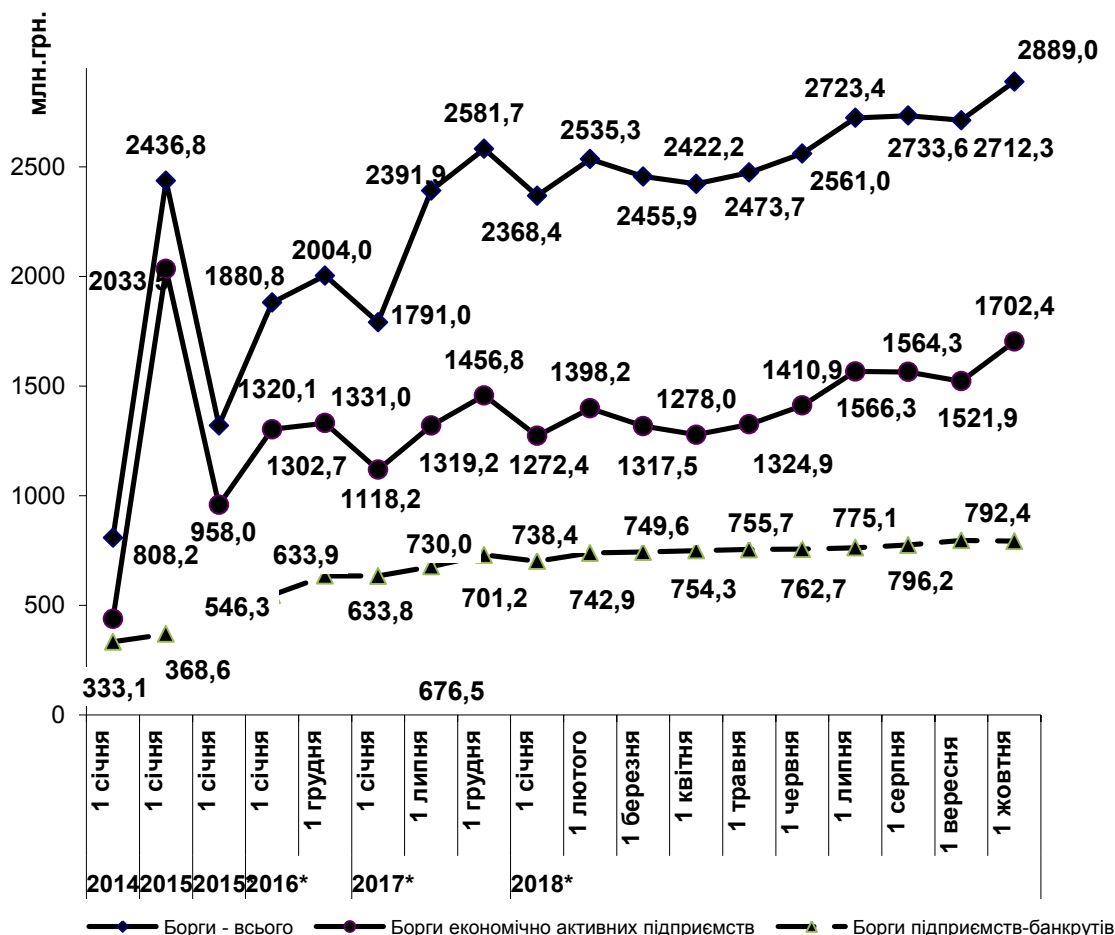

Рис. 1. Динаміка заборгованості з виплати заробітної плати в Україні у 2014 – 2018 рр.

За даними Державної служби статистики України, загальна сума заборгованості з оплати праці в Україні станом на 1 листопада 2018 року становила 2 883,6 млн. грн., і у порівнянні до 1 січня 2018 року вона збільшилася на 515,2 млн. грн. або на 21,8% [5]. Сума невикраченої заробітної плати становить 4,0% фонду оплати праці за жовтень 2018 року. Загальна сума боргу складається із заборгованості:

- на економічно активних підприємствах (установах і організаціях) – 1 694,9 млн. грн. (або 58,8% від загальної суми) – збільшення з початку року на 422,5 млн. грн. або 33,2%;
- на економічно неактивних підприємствах (установах і організаціях) – 394,1 млн. грн. (або 13,7% від загальної суми) – зменшення з початку року на 698 тис. грн. або 0,2%;
- на підприємствах, щодо яких здійснюється процедура відновлення платоспроможності боржника або визнання банкрутом – 794,6 млн. грн. (або 27,5% від загальної суми) – збільшення з початку року на 93,4 млн. грн. або 13,3%.

Найбільша заборгованість з виплати заробітної плати за видами економічної діяльності спостерігається у промисловості – 2 242,0 млн. грн., що становить 77,7% від загальної суми боргу, а також на підприємствах транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – 196,98 млн. грн. (6,8%), у професійній, науковій та технічній діяльності – 136,0 млн. грн. (4,7%) (з неї наукові дослідження та розробки – 48,7 млн. грн.), будівництві – 78,8 млн. грн. (2,7%), у сфері операцій з нерухомим майном – 61,5 млн. гривень (2,1%).

Загальна сума невикраченої заробітної плати працівникам бюджетних установ і організацій станом на 26 листопада 2018 року становила 34,1 млн. грн. Найбільш

поширеними причинами існування заборгованості з виплати заробітної плати є: несвоєчасні розрахунки замовників, відсутність обігових коштів, недостатній обсяг виробництва, моральний і фізичний знос основних засобів, що призводить до збільшення строку виконання договорів, арешт рахунків та майна. До цих же причин належать і такі, як часткова чи повна зупинка виробництва та відсутність певних дозвільних документів.

Оптимальними шляхами вирішення проблем оплати праці можна вважати такі: удосконалення тарифної системи та нормування праці; активна участь держави у регулюванні оплати праці; посилення мотивації працівників підприємств до праці; зміна орієнтації підприємців і менеджерів у сфері стимулювання праці з кількісних на якісні показники діяльності тощо.

Удосконалювання систем оплати праці, пошук нових рішень, глибоке вивчення західного досвіду може допомогти вирішити в Україні цілу низку проблем, пов'язаних із заробітною платою, якісно поліпшити її стан та створити підґрунтя для підвищення зацікавленості працівників до високопродуктивної праці вже в найближчому майбутньому [3]. Рівень заборгованості із заробітної плати впливає на ринок фінансових послуг. Чим вищий рівень заборгованості та чим нижче заробітна плата в країні, тим менше можливостей у населення вкладати свої заощадження у вигляді депозитів, заключати договори зі страховими компаніями, вкладати кошти в недержавні пенсійні фонди та інвестувати кошти в цінні папери.

Отже, як показали дослідження державної служби статистики та рахункової палати за 2018 рік заборгованість по заробітній платі досить велика і має тенденцію до зростання, що в результаті має негативний вплив на ринок фінансових послуг. Підвищення заробітної плати та своєчасна її виплата – потужний стимул для всебічного розвитку ринку фінансових послуг, економіки, завдяки якому можливе зростання внутрішнього попиту, піднесення національного виробництва, створення нових робочих місць та загальне поліпшення життя населення. Тому завданням кожного громадянина є підвищення економіки України на міжнародних ринках, виробляючи продукцію, яка б відповідала міжнародним стандартам, укріплення національної валюти, як всередині країни, так і за її межами.

Література

1. Чепурний О.В. Підвищення соціальних стандартів у контексті забезпечення національної безпеки держави у соціальній сфері / О.В. Чепурний, Т.М. Завора / Матеріали за 9-а міжнародна практична конференція «Образование и наука на XXI век». – Том 4. Економіки. – София: «Бял ГРАД-БТ» ООД, 2013. – Ст. 65 – 69.
2. Кодекс законів про працю України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Хаустова Є.Б. Проблеми заробітної плати в Україні та шляхи їх вирішення/Є.Б. Хаустова, Маринченко І.В.//Економічні науки.—№9.—2015.—С.159-163.
4. Федерація професійних спілок України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://expert.fpsu.org.ua>
5. Державна служба статистики України // Відомості про заборгованості з оплати праці в Україні.
6. Рахункова палата. Висновки щодо проекту Закону України . Протокол № 108 (6 лютого 2019 року). Про схвалення рекомендацій слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення на тему: «Шляхи розв'язання проблем щодо погашення заборгованості з виплати заробітної плати».

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Становлення й розвиток ринку фінансових послуг є однією з передумов ефективного функціонування всіх сфер і ланок економіки країни. На даний момент, фінансовий сектор України знаходиться у стадії жорсткої конкурентної боротьби як з боку українських, так й іноземних фінансових установ.

Ринок фінансових послуг – один із механізмів забезпечення конкурентоспроможності економіки країни, оскільки розподіл фінансових ресурсів на ньому відбувається на конкурентній основі, що дає можливість спрямувати інвестиційні потоки у найбільш привабливі сегменти економіки й тим самим сприяти економічному зростанню. Ринок фінансових послуг є ринком, на якому відбувається обмін фінансовими ресурсами, надання кредиту й мобілізація капіталу [1].

Аналіз ринку послуг небанківських кредитних установ, зокрема діяльності кредитних спілок, виявив, що станом на 01.10.2018 р. у Державному реєстрі фінансових установ налічувалось 358 кредитних спілок. З початку 2018 року кількість кредитних установ зменшилася на 20 одиниць (-9,8%). Обсяг кредитного портфеля кредитних спілок станом на 01.10.2018 р. перевищував обсяг залучених депозитних внесків більш ніж вдвічі. Так, за підсумком 9 міс. 2018 року сума кредитів, наданих членам кредитних спілок, відповідала 12,13 млрд. грн., водночас збільшившись на 11% у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Середній розмір кредиту на одного члена кредитної спілки, який має кредит, відповідав 16,7 тис. грн. (13,6 тис. грн. за результатом 9 міс. 2017 року). За підсумком 9 міс. 2018 року на депозитних рахунках членів кредитних спілок обліковувалось вкладів на загальну суму 1,05 млрд. грн. Середня сума внесків на депозитні рахунки на звітну дату відповідала 53,6 тис. грн. (41,1 тис. грн. за підсумком 9 міс. 2017 року). Із загальної кількості кредитних спілок, які подали звітні дані за 9 міс. 2018 року, 254 кредитні спілки (98,1%) надали кредити членам спілки. У 97 кредитних спілках (38,2%) середній показник по наданих кредитах на одного позичальника менший за 10,0 тис. грн. Найбільший попит мають споживчі кредити, обсяг яких відповідає 55,2% від загальної суми кредитів виданих (1 175,5 млн. грн.). Друге місце посідають кредити, надані на придбання, будівництво та ремонт нерухомого майна – 20,1% (429,1 млн. грн.). Найменшу частку в загальному обсязі виданих кредитів 3,5% (75,5 млн. грн.), як і в попередні періоди, має кредитування ведення фермерських господарств. Загальна сума простроченої та неповернутої заборгованості кредитних спілок станом на 01.10.2018 р. відповідала 366,3 млн. грн., що на 2,9 млн. грн. (0,8%) менше, ніж за відповідний період 2017 року. У структурі заборгованості з прострочених і неповернених кредитів переважають неповернені кредити терміном понад 12 місяців, питома вага яких в сукупному показнику станом на 01.10.2018 відповідала становить 64,2% (235,3 млн. грн.). Показник частки простроченої заборгованості у кредитному портфелі кредитних спілок станом на 01.10.2018 р. становить 17,2%, що на 1,8 в.п. менше, ніж станом на 01.10.2017 р. [4].

Аналіз іншої складової – ринку фінансового лізингу за підсумком 9 міс. 2018 року, згідно з даними Переліку юридичних осіб, які мають право надавати фінансові послуги та перебувають на обліку в Нацкомфінпослуг встановив, що в Україні існувало 166 юридичних осіб – лізингодавців. До Державного реєстру фінансових установ станом на 01.10.2018 р. було внесено інформацію про 353 фінансові компанії, що

надають послуги фінансового лізингу. В цілому, за результатом 9 міс. 2018 року фінансовими компаніями та юридичними особами, які не мають статусу фінансових установ, але можуть згідно із законодавством надавати фінансові послуги, було укладено 7115 договорів фінансового лізингу на суму 17,70 млрд. грн. Сукупна вартість об'єктів лізингу, що є предметом укладених договорів, відповідає 18,12 млрд. грн. Станом на 01.10.2018 р. сукупна вартість чинних договорів фінансового лізингу становила 27,35 млрд. грн. Близько 96,7% усіх послуг фінансового лізингу надавалося юридичними особами – суб'єктами господарювання, які не є фінансовими установами [4].

Ринок послуг ломбардів станом на 01.10.2018 р. включав інформацію про 373 ломбарди, що на 54 менше, ніж за підсумком аналогічного періоду 2017 року (427 установ). Середньозважена річна процентна ставка за фінансовими кредитами ломбардів за 9 міс. 2018 року становила 214,3% (192,6% станом на 01.10.2017 р.). Середній розмір кредитів, наданих ломбардами, за підсумком 9 міс. 2018 року становив 1 377,7 грн. Ломбарди залишаються одним із найбільш консервативних і стабільних фінансових інститутів з кредитування фізичних осіб – вони орієнтовані на видачу дрібних та короткострокових кредитів. Ломбарди надають фінансові кредити під заставу, середній розмір яких за підсумком 9 міс. 2018 року становив 1 377,7 грн. В структурі джерел залучення ломбардами коштів протягом 9 міс. 2018 року питома вага залучених банківських кредитів зменшилася на 8,2 в. п. (до 34,9 млн. грн.). Обсяг коштів, залучених від юридичних осіб (крім банків) порівняно з відповідним періодом минулого року збільшився найбільш суттєво на 12,4 в. п. (до 111,8 млн. грн.). Питома вага коштів, залучених від фізичних осіб продемонструвала зменшення на 4,2 в. п. (до 9,1 млн. грн.) [4].

Проблема українського ринку фінансових послуг полягає у відсутності в нього фінансових ресурсів для забезпечення інвестиційного попиту з боку реального сектора економіки. Відповідно, вирішення цієї проблеми передбачає створення умов, які б давали змогу додатково залучити внутрішні фінансові ресурси, зокрема, заощадження населення та «тіньовий капітал» до інвестиційної діяльності, а також створити привабливі умови для іноземних інвесторів. Отже, залишається проблема мобілізації ресурсів.

Проаналізувавши дослідження українських вчених можна виділити такі основні проблеми функціонування вітчизняного ринку фінансових послуг. Серед них [2]:

- недосконалість законодавчого та нормативного регулювання процесів реалізації окремих фінансових послуг, а в деяких випадках, відсутність його взагалі; недостатній рівень захисту прав споживачів фінансових послуг;

- недостатня капіталізація та конкурентоспроможність національних фінансових установ;

- неналежний рівень інформованості населення щодо послуг, їх видів і фінансових посередників (особливо небанківської сфери), що надають ці послуги;

- низький попит на послуги через високі на них тарифи та недовіру населення у зв'язку з певними стереотипами, пов'язаними із банкрутством фінансових установ;

- недостатнє державне регулювання та нагляд за діяльністю банківських і небанківських фінансових посередників, здатних забезпечити цивілізованість, відкритість ринку фінансових послуг і доступність до нього та ін.

На розвиток системи державного регулювання фінансового ринку в Україні негативно позначається недостатня ефективність самого ринку. Це пояснюється насамперед мірою привабливості фінансового ринку для інвесторів. Серед негативних факторів впливу: політична нестабільність, низький законодавчий захист інвесторів, недостатньо розвинута інфраструктура фінансового ринку, маніпулювання цінами, використання інсайдерської інформації та випадки недобросовісного ставлення фінансових посередників до клієнтів [3].

До конкретних шляхів розвитку банківського сектора України можна віднести [3]:

–вироблення простої і чіткої схеми регулювання для залучення іноземних інвесторів і сприяння вітчизняним інвесторам;

–орієнтація на загальну міжнародну тенденцію до посилення державного регулювання;

–розвиток ефективної системи саморегулювних організацій паралельно з посиленням державного впливу з метою подолання корупції в системі регулювання;

–для ефективного розвитку українського фінансового ринку потрібні мегарегулятор, створення якого відповідатиме загальним міжнародним тенденціям, а також стратегія розвитку фінансового ринку.

В Україні модель регулювання фінансового ринку поєднує як державне регулювання, так і саморегулювання всередині різних сегментів ринку. Якщо саморегулювання сприяє розвитку ринкових відносин, то державне регулювання – захисту прав власників. У країнах з перехідною економікою модель державного регулювання має бути досить жорсткою, оскільки в умовах транзитивної економіки набагато більше спроб порушити закон.

У цілому державна політика у сфері підвищення функціонування фінансового ринку України повинна включати єдиний збалансований комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та стійкості фінансової системи, ефективний контроль руху фінансових потоків, раціональне використання фінансових ресурсів.

Крім того, з огляду на об'єктивні тенденції сучасного фінансового ринку, необхідне формування адекватної фінансової політики на макрорівні. Державна фінансова політика повинна бути спрямована на вдосконалення ринкового ціноутворення та ефективності ринкової інфраструктури.

Література

1. Урусова З. П., Ярмош В. В. Проблеми та перспективи розвитку ринку фінансових послуг в Україні / Д. І. Бабміндра. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2014/02/29.pdf>

2. Пшик Б. І. Глобальні та національні проблеми в економіці / Ринок фінансових послуг 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/195.pdf>

3. Бучма І.І. Напрями вдосконалення системи державного регулювання ринку фінансових послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=2918>

4. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за 9 місяців 2018 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_3_2018.pdf

УДК 658.15:368

Литвиненко Ірина Сергіївна, Тернюк Віталіна Юріївна,

магістрантки,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Важливою умовою стабільного розвитку та зростання національної економіки є стійкість та ефективність функціонування підприємств всіх галузей [1]. Одним з найважливіших елементів національного господарства є фінансовий ринок, учасниками якого є, зокрема, страхові компанії, які надають унікальні послуги та реалізують

важливі функції, серед яких захисна, заощаджувальна та інвестиційна [1]. Забезпечення стабільності функціонування страховиків є базовим завданням як менеджерів компаній, які дбають про зростання фінансової результативності бізнесу, так і держави, зацікавленої у здатності компаній виконувати взяті зобов'язання [1].

Протягом останніх років спостерігається зменшення кількості страхових компаній на страховому ринку України (рис. 1), що пояснюється досить важкими проблемами в економіці країни в цілому, а відповідно і на страховому ринку.

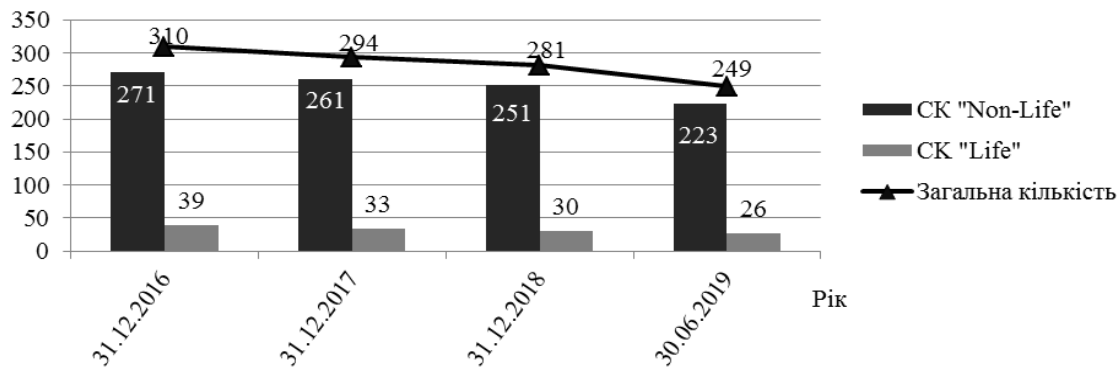

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній України протягом 2016 – першого півріччя 2019 рр. [2]

Так, станом на 31 грудня 2016 року в Україні було зареєстровано 310 страхових компаній, а в аналогічний період 2018 року їх кількість вже становила 281. Якщо у 2018 р., порівняно з 2017, кількість страхових компаній зменшилася на 13, то вже у першому півріччі 2019 р. страховий ринок залишили 32 компанії. Така тенденція є наслідком скороченням кількості як страхових компаній, що займаються страхуванням життя, так і компаній, що здійснюють інші види страхування. Різне зменшення страхових компаній пов'язане з їх недостатньою капіталізацією, низькою якістю активів, нестабільною економічною і політичною ситуаціями в країні, девальвацією національної валюти. Як наслідок, страхові компанії не в змозі забезпечити належного відшкодування, що часто призводить до їх банкрутства.

Забезпечення фінансової стійкості страхової компанії можливе лише за умови постійного і детального контролю діяльності страховика та своєчасного реагування керівництва компанії на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах, що забезпечується реалізацією системи заходів антикризового управління в страхових компаніях.

Незважаючи на той факт, що в багатьох страхових компаніях впроваджуються елементи ризик-менеджменту та стратегічного планування, а державний регулятор страхового ринку реалізує практику пруденційного нагляду, питання об'єктивності та ефективності реалізації процесів антикризового фінансового управління в страхових компаніях залишається актуальним [1]. Від того, наскільки точними та якісними будуть процеси аналізу загрози виникнення кризових явищ, на скільки адекватними та обґрунтованими виявляться заходи реагування на кризу, залежить результат боротьби з негативними проявами фінансової кризи [3].

В узагальненому вигляді під антикризовим управлінням варто розглядати таке управління, яке буде запобігати кризовій ситуації або пом'якшувати її [3]. Антикризове управління страховими компаніями поєднує як заходи організаційного та фінансового менеджменту, здійснювані безпосередньо управліннями всередині окремого страховика, так і дії уповноважених органів регулювання й нагляду за страховою діяльністю у час кризи, спрямовані на управління всією сукупністю суб'єктів страхового ринку, які дозволяють страховикам вийти з кризового періоду з

найменшими витратами та гарантувати захист інтересів страхувальників [4].

У Методичних рекомендацій щодо застосування страховиками стрес-тестів, визначено, що кризові ситуації – це ситуації, які можуть мати місце в майбутньому через вплив зовнішніх і внутрішніх чинників та призводять до суттєвих фінансових втрат страховика в розмірі не менше, ніж 10 відсотків суми активів за балансом [5].

Антикризове регулювання страхової діяльності здійснюється на всіх етапах її розвитку [4]:

- у стандартних умовах – при яких обов’язковим є превентивне антикризове управління, що передбачає розробку і реалізацію системи управлінських рішень, які дозволяють у випадку виникнення симптомів кризи не допустити падіння платоспроможності страхової компанії;

- у передкризовій ситуації;

- в період кризи;

- в період післякризового розвитку.

Класифікація заходів антикризового регулювання страхової діяльності з урахуванням поділу на етапи розвитку економічної системи наведена в таблиці 1 [6].

Таблиця 1

Заходи антикризового управління (регулювання) страхової діяльності

Стандартні умови	Передкризова ситуація	Криза	Посткризовий розвиток
– контроль ризиків; – стандарти корпоративного управління; – внутрішній аудит; – атестація кадрів.	– діагностика фінансового стану; – клієнтоорієнтована політика; – поліпшення сервісу.	– тимчасова адміністрація; – план відновлення платоспроможності; – контроль витрат; – консервативна політика.	– маркетингова політика; – нові технології; – нові ринки; – розвиток регіональної мережі.

Заходи антикризового регулювання, запропоновані в таблиці, можуть у тій чи іншій мірі застосовуватися на різних етапах. Однак в певній ситуації значення того чи іншого антикризового заходу посилюється і займає одну з пріоритетних позицій [6].

Загальна процедура антикризової діяльності страховика може бути сформована у вигляді таких етапів:

1. Формулювання антикризових заходів. На цьому етапі вищий управлінський персонал страхової організації аналізує поточний стан страховика та визначає пріоритетні напрями його подальшого антикризового розвитку.

2. Розробка антикризових заходів. Після того, як низка антикризових заходів пройшла свою першу перевірку, необхідно розвивати її до того моменту, коли можна буде ухвалити остаточне рішення.

3. Експертиза антикризових заходів. Перед початком запровадження антикризових заходів потрібно здійснити їх кваліфіковану експертизу. Якщо реалізацію антикризових заходів проводять за допомогою антикризового менеджера, то останній сам проведе цю експертизу, наприклад, за допомогою консалтингової фірми, вважаючи за краще витратити деяку суму на цьому етапі, ніж втратити велику частину своїх ресурсів у процесі виконання плану антикризових заходів.

4. Здійснення антикризових заходів. Ця стадія охоплює реальне впровадження і моніторинг розвитку антикризових заходів до того моменту, коли план антикризових дій буде виконано в повному обсязі.

5. Оцінка результатів антикризових заходів. Здійснюють як по завершенню проекту антикризових заходів загалом, так і в процесі його виконання. Основна мета

цього виду діяльності полягає в отриманні реального зворотного зв'язку між закладеними антикризовими ідеями та ступенем їх фактичного виконання [7].

Отже, у мінливих економічних умовах України важливою проблемою для підприємств всіх галузей, у тому числі – страхових компаній, є загроза виникнення фінансової кризи. Щороку на вітчизняному страховому ринку спостерігається негативна тенденція до зменшення кількості страхових компаній. Така тенденція повинна змушувати менеджмент страхових організацій приділяти значну увагу підтриманню високого рівня фінансової стійкості підприємства, що забезпечить продовження його діяльності та розвиток компанії в майбутньому. З метою подолання кризових явищ страхові компанії повинні переглянути власну стратегію управління фінансами та розробити систему антикризового управління, що дасть змогу подолати кризу з найменшими наслідками для самої компанії.

Література

1. Литвин А.В. Моделирование процессов антикризового финансового управления в деятельности страховых компаний Украины : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.11. Київ, 2015. 342 с.
2. Офіційний сайт «Форіншурер». Режим доступу: URL: <http://forinsurer.com>.
3. Тронев О.В. Забезпечення фінансової стійкості страхових організацій в умовах кризи : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10. Москва, 2010. 155 с.
4. Шевчук О.О. Актуальні питання антикризового управління страховою діяльністю в Україні. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2015. №1. С. 173-181.
5. Методичні рекомендації щодо загальних підходів до застосування страховиками стрес-тестів. Режим доступу: URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Орланюк-Малицька Л. А., Янова С. Ю. Страхування в 2 т.: підручник для академічного бакалаврату 2-ге вид., перероб. і доп. Москва : Видавництво Юрайт, 2015. 872с.
7. Павловська О. В., Філімонова В. О. Фінансова стійкість страхової компанії та критерії її забезпечення. Ефективна економіка. 2015. №6. С. 27 – 30.

УДК 339.7

Мацак Карина Олександрівна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Розвиток та становлення фінансового ринку України є необхідною умовою для сталого функціонування економіки держави. Розвиток фінансового ринку в Україні відбувається в умовах непростих політичних та соціально-економічних перетворень, що впливає на процес удосконалення нормативно-правової бази функціонування фінансового ринку, розбудови його інфраструктури тощо. Основним індикатором розвиненості фінансової системи країни є локалізація операцій з міграції та трансформації вільного капіталу – в країнах з розвинутою економікою вони в повному обсязі відбуваються на розвинутому, відповідним чином врегульованому та прозорому фінансовому ринку. При цьому наявність розвинутої інституційної інфраструктури є запорукою успішної реалізації функціонального призначення як фінансової системи взагалі, так і фінансового ринку зокрема, оскільки система фінансового посередництва, будучи підсистемою фінансового ринку, не тільки сприяє перетворенню заощаджень в інвестиції, але й приймає участь в організації системи нагромадження капіталу [1, 2].

Розвинений фінансовий ринок являється необхідним атрибутом архітектури фінансово-економічних відносин, що значною мірою характеризують стан розвитку національної економіки. Сьогодні побудова в Україні високоліквідного фінансового ринку інтегрованого в світову фінансову систему є одним з ключових завдань, адже упродовж кількох останніх десятиліть роль та значення фінансового ринку у національних економіках усіх країн світу різко зросла. Фінансовий ринок став одним з найважливіших інструментів розвитку національних економік, за допомогою якого вирішуються фінансові, інвестиційні і соціальні питання.

На даний час розвиток фінансового сектору в Україні визначається Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року, Меморандумом про економічну та фінансову політику, Угодою про співробітництво між Україною та ЄС, та ін. При цьому, на жаль, прописані там заходи мають переважно лише технічний характер і не дозволяють в повному обсязі відкрити весь потенціал фінансового сектору в економіці [3]. Домінуючу роль на фінансовому ринку України відіграє банківська система. За останні шість років кількість банків скоротилася більше ніж вдвічі, на 53,4%. Однією з вагомих причин скорочення кількості банків є їх визнання неплатоспроможними – крім порушення законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, був недостатній рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів забезпечити належний рівень фінансової підтримки. Кількість банків з іноземним капіталом також значно скоротилася – на 26,4% [4]. Аналіз сучасного стану банківського сектору української економіки дає можливість виявити декілька проблем в банківській сфері:

- політична та фінансова нестабільність у країні;
- низька якість банківських активів;
- зниження ліквідності банківських активів;
- низька довіра до банківської системи серед населення;
- недосконала та нестабільна нормативноправова база в державі;
- висока ступінь вразливості банківської системи до валютнокурсової політики в країні, що проводиться НБУ.

Не менш важливим сегментом ринку фінансових послуг в Україні являється ринок страхування. Даний ринок є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2018 становила 281, у тому числі страхових компаній зі страхування життя (СК "life") – 30 компаній, інших видів страхування (СК "nonlife") – 251 компанія.

Незважаючи на те, що кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, про ефективність розвитку свідчить обсяг надходжень валових страхових премій та обсяг чистих страхових премій. За 2018 рік обсяг надходжень валових страхових премій, порівняно із 2017 роком, збільшився на 5 935,7 млн. грн. (13,7%), а обсяг чистих страхових премій збільшився на 5 929,9 млн. грн. (20,8%) [5].

Третім потужним сегментом ринку фінансових послуг в Україні є ринок цінних паперів – фондовий ринок. На сучасному етапі розвитку ринок цінних паперів України має низьку капіталізацію та ліквідність, недостатній захист прав інвесторів та відсутню прозорість. За останні роки спостерігається різна динаміка випуску цінних паперів.

Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у січні 2018 року, збільшився на 757 млн грн порівняно з відповідним періодом 2017 року, обсяг зареєстрованих випусків акцій зменшився на 2 млрд грн., а обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі збільшився на 7,1 млрд грн [6].

Необхідною умовою розвитку ринку цінних паперів є визначення стратегії подальшого розвитку, яка буде забезпечувати та збалансовувати бюджет, стабілізувати

економіку та фінансову систему. Однією з найважливіших цілей нинішнього етапу розвитку економіки країни є втілення обґрунтованих і системних реформ у фінансовому секторі для забезпечення додаткових джерел фінансування економічного зростання. Це в свою чергу вимагає розробки і послідовного впровадження довгострокової комплексної стратегії розвитку фінансового сектора України, враховуючи існуючі економічні реалії та стратегічні пріоритети України [6].

Отже, розвиток економіки є неможливим без стабільного, надійного та ефективного фінансового ринку України. Сучасні процеси, що відбуваються на фінансовому ринку, мають негативні тенденції та вказують на необхідність розроблення та впровадження заходів щодо стабілізації та покращення стану фінансового ринку. Однак саме такий період є найбільш сприятливим для впровадження інноваційних, а часом і радикальних заходів щодо реформування всього фінансового ринку.

Література

1. Шишпанова Н.О. Фінансовий ринок: сучасний стан, проблеми на перспективи розвитку. / Н.О. Шишпанова, А.О. Іванов // Електронне наукове видання з економічних наук «Modern Economics», №1 (2017). – С.66 – 72.
2. Онікієнко О.В., Передерієва С.О. Сутність фінансового ринку, його роль у фінансовій системі та перспективи розвитку // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля №8(215), 2014.
2. Савінова Ю. М. Особливості розвитку фінансового ринку України як основи функціонування системи фінансового посередництва / Ю. М. Савінова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2042>.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/bank/stat/count.php>
4. Інтернет-журнал зі страхування та перестрахування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.forinsurer.com
5. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua>
6. Дискусійність питань щодо визначення сутності фінансового ринку. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.ua.edu.ua/2014/diskusijnist-pytan-schodo-vyznachennya-sutnosti-finansovoho-rynku/>

УДК 368

Мелешко Аліна Юрївна, Смірнов Микита Володимирович,
магістранти

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

В умовах ринкових відносин пріоритетним завданням аналізу стану компанії стає не стільки облік грошових потоків, скільки дослідження фінансово-економічного стану і його фінансової стійкості. Фінансова стійкість – одна з найважливіших характеристик стану будь-якої організації і її поведінки щодо зовнішніх і внутрішніх змін.

Забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є складним процесом, пов'язаним з постійним контролем всіх сфер діяльності страховика та своєчасною реакцією менеджменту компанії на зміну внутрішнього і зовнішнього середовища.

Поняття фінансової стійкості страховика нормативно не визначене, проте існує багато тлумачень даного поняття. Досить вдалим та повним є визначення наведене Бойко А.О. «Фінансова стійкість страхової компанії – це комплекс дій (фінансового, інвестиційного та організаційного характеру), направлених на постійну підтримку балансу між витратами і зобов'язаннями страховика та фінансовими ресурсами,

необхідними для їх покриття або виконання, в результаті чого досягається ефективний розвиток страхової компанії незважаючи на зміну зовнішніх та внутрішніх факторів функціонування економіки» [1].

Виходячи з характерних особливостей діяльності страхових компаній розрізняють дві сторони з яких можна оцінити фінансову стійкість страховика, а саме:

- фінансова стійкість страхової компанії як юридичної особи, що займається господарською діяльністю з надання послуг;
- фінансова стійкість страхової компанії за вимогами, що ставляться до страхових компаній як до суб'єктів фінансового ринку [2].

Фінансова стійкість страхової компанії як юридичної особи полягає у ефективному співвідношенні власного і позикового капіталу у структурі фінансових ресурсів страхової компанії, що здатне забезпечити необхідний рівень платоспроможності і ліквідності.

Фінансова стійкість страхової компанії за вимогами, що ставляться до страхових компаній як до суб'єктів фінансового ринку полягає у створенні такої структури фінансових ресурсів страхової компанії, яка б забезпечила формування відповідного співвідношення нормативного і фактичного запасів платоспроможності, необхідних резервів, статутного капіталу та слідування іншим вимогам законодавства, що ставляться до цього виду фінансової діяльності.

З одного боку страхування на даний момент є засобом забезпечення добробуту населення та слугує для захисту юридичних осіб від настання можливих ризиків, а з іншого – являється комерційною діяльністю, метою здійснення якої, є отримання прибутків шляхом розміщення тимчасово вільних коштів.

Особливе значення фінансової стійкості страхових компаній для економіки в цілому обумовлено низкою причин. По-перше, розвиток страхового сектора в системі фінансових відносин на макrorівні сприяє стабілізації економічних відносин та забезпеченню соціальної стійкості суспільства. По-друге, зміцнення фінансової стійкості страхових компаній сприятливо впливає на ринкові відносини на макроекономічному рівні в цілому. По-третє, страхові компанії суттєво впливають на ринок інвестицій, оскільки є надійним джерелом формування фінансового капіталу [3].

На фінансову стійкість страховика впливає низка внутрішніх (на які може впливати та управляти ними компанія) та зовнішніх факторів (спричинені зовнішніми процесами, на які компанія не має змоги впливати, але повинна враховувати в процесі діяльності), що зображені в таблиці 1.

Стійкість страхової компанії залежить від кількості тих факторів, які вона врахувала в процесі здійснення своєї діяльності. З огляду на те, що зовнішні фактори страхова компанія не може контролювати, тому однією з пріоритетних цілей страховика повинно бути управління внутрішніми факторами, які впливають на рівень фінансової стійкості.

Таблиця 1

Фактори впливу на фінансову стійкість страхової компанії

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Порядок ліцензування	Загальна стратегія компанії та корпоративна культура
Порядок інвестування страхових резервів	Рівень і пріоритети фінансового менеджменту
Підходи до визначення маржі платоспроможності	Організаційна структура компанії
Регулювання перестраховувальних операцій	Структура збалансованості страхового портфеля
Антимонопольне регулювання	Тарифна політика
Податкове законодавство	Обсяг власного капіталу

Регулювання страхових тарифів	Обсяги клієнтської бази та її стійкість
Ризики природних катаклізмів	Склад та рівень страхових резервів
Соціально-політична ситуація в країні	Політика перестрахування
Інфляційні процеси	Стан регіональної мережі
Рівень конкуренції на страхову ринку	Кваліфікація персоналу
Рівень страхової культури	Строк роботи на ринку та ділова репутація

Забезпечення фінансової стійкості страхової компанії можливе лише за умови постійного і детального контролю діяльності страховика та своєчасного реагування керівництва компанії на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах.

Власний капітал страхової компанії виступає гарантією збереження її фінансової стійкості, адже забезпечує виконання зобов'язань страховика за умови недостатності страхових премій та прибутків від інвестиційної діяльності. Така ситуація може бути спричинена за рахунок акумуляції ризиків одного виду або в результаті настання певних катастрофічних подій.

Дуже важливим фактором впливу на фінансову стійкість страховика є якість його страхового портфеля (величина, стійкість, структура) та його тарифна політика. Важливо досягти такого стану портфеля, щоб відношення договорів, які закінчуються, і новоукладених договорів, як мінімум, дорівнювало «1». Ця умова має поширюватися не тільки на кількість договорів, а й на суму внесків за ними, на страхову суму, величину ризику і тривалість строку страхування [3].

Основними складовими забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є: власний капітал, страхові резерви, рентабельність страхових операцій, яка виражається відношенням балансового (валового) прибутку до дохідної частини, перестрахування, інвестиційна діяльність, тарифна політика. Від якості управління ними керівництвом страховика і буде залежати наскільки добре буде почувати себе організація на страховому ринку в тих чи інших умовах.

На вітчизняному страховому ринку діє значна кількість страхових компаній і саме від ефективної маркетингової політики залежить рівень їх конкурентоспроможності.

Кадрова політика є складним фактором групи управлінських факторів, що впливає на фінансову стійкість страховика через систему мотивації праці та систему підвищення кваліфікації працівників.

Важливим чинником впливу є і організаційна структура страхової компанії. Наявність філій у страхової компанії сприяє наближенню до клієнта, а також територіальному розкладанню збитків, що сприяє формуванню більш якісного страхового портфеля. Крім цього, головна страхова компанія отримує можливість краще маневрувати фінансовими ресурсами, оскільки кошти філій включаються в обіг головної компанії.

Проведене дослідження дозволило на основі системного підходу визначити основні фактори, що впливають на фінансову стійкість страхових компаній. Кожний з яких може стати домінуючим і вивести діяльність компанії на новий рівень розвитку або навпаки, привести її до втрати фінансової стійкості, і, як наслідок, до банкрутства.

Література

1. Братюк В.П. Дослідження управління фінансовою надійністю страховика на прикладі страхових компаній України [Електронний ресурс] / В.П. Братюк // «Ефективна економіка». – 2014. – №11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3509>
2. Ткаченко Н.В. Умови та складові забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. [Електронний ресурс] / Н.В. Ткаченко // «Актуальні питання розвитку фінансів, обліку і аудиту». – Режим доступу до статті: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2009_2/R2/1.pdf
3. Ткаченко, Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи [Текст] / Н.В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 104–121.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах державне регулювання вирішує різні завдання та їх вирішення відбувається відповідно до того, яка гострота проблеми, що виникає в соціальній чи економічній сферах. Це може бути, наприклад, здійснення заходів щодо підвищення стимулу економічного зростання, або здійснення регулювання зайнятості, чи заохочення певних прогресивних зрушень у соціальній політиці, здійснення підтримки рівноваги в зовнішньоекономічному балансі. Одним з головних та основних методів впливу держави на вирішення певних питань є податки.

За допомогою податків можна здійснювати стимулювання та розвиток діяльності певних галузей економіки або ж проводити обмеження щодо ділової чи підприємницької активності. Фінансові установи відзначаються своєю специфікою і тому до них застосовуються імпліцитні способи оподаткування. Тобто для фінансових установ є, наприклад, обов'язковість резервування та проведення відрахувань для гарантування внесків фізичних осіб. Тому, необхідність впливу на здійснення діяльності фінансових установ за рахунок податків є дуже актуальною проблемою.

На практиці діяльність фінансових установ пов'язана зі створенням нових фінансових інструментів. Ті фінансові інститути, які виконують функції посередника можуть отримати прибуток за рахунок економії, яка в свою чергу обумовлена щодо зростання масштабу операцій, проводячи аналіз кредитоспроможності кредиторів, здійснення розробки порядку в питанні надання позик і в подальшому за них розрахунків. Тобто їхня діяльність полягає більше у наданні допомоги тим приватним особам, які мають заощадження у своїй власності. Вони допомагають дані заощадження перетворити на капітал шляхом вкладення у підприємства, при цьому здійснюючи диверсифікацію ризику. Система певних спеціалізованих фінансових установ надає можливість на більші вигоди власникам заощаджень, ніж просто можливість отримувати відсотки на капітал [6].

Фінансова установа є юридичною особою, яка згідно з чинним законодавством надає кілька або навіть тільки одну фінансову послугу і згідно до чинного законодавства внесена до відповідного реєстру [2].

До фінансових установ належать такі установи, як банки, лізингові компанії, ломбарди, кредитні спілки, установи щодо накопичення пенсійного забезпечення, компанії та фонди, які є інвестиційними, та інші з видом економічної діяльності по наданню фінансових послуг [7].

Мета оподаткування діяльності фінансових установ полягає у тому, що повинно бути вироблене та прийняте ефективне управлінське рішення щодо здійснення оподаткування установ, які відносяться в економіці до фінансового сектора.

Оподаткування фінансових установ здійснюється для виконання таких завдань, як:

- держава повинна бути забезпечена фінансовими ресурсами;
- повинен бути стимул щодо вкладення коштів в реальний сектор економіки;
- повинні бути створені умови для здійснення регулювання фінансових установ в країні;
- інвестиційний та кредитний потенціал фінансових посередників повинен бути збільшений;

- здійснення розробки справедливої та раціональної системи щодо оподаткування.

Дані завдання можуть бути виконані тільки при використанні одночасно таких двох напрямків податкового впливу на діяльність фінансових установ, як прямого, тобто здійснення оподаткування самих фінансових установ, так і непрямого, тобто проведення оподаткування підприємств по тих операціях, які пов'язані з послугами, наданими фінансовими установами [4].

Від того, які будуть методи і форми щодо здійснення податкового регулювання залежить і діяльність фінансових установ. Тому, для фінансових установ можна виділити такі форми:

- законодавча форма, тобто нові закони приймаються або до чинних законодавчих актів вносяться доповнення та зміни;
- проводиться податкове адміністрування;
- проводяться по діяльності фінансових установ перевірки органами податкової служби;
- здійснюється аналіз щодо доцільності та ефективності певних податків;
- аудиторські перевірки повинні бути обов'язковими.

Податковим кодексом України закріплені основні підходи щодо здійснення регулювання правовідносин по податковому законодавству [1].

На діяльність фінансових установ регулюючий вплив податків проводиться шляхом використання спеціальних інструментів, які закріплені вбудованих як за окремим податком, так і в цілому за податковою системою. Інструментами щодо оподаткування фінансових установ є:

- системні інструменти, тобто такі інструменти, які в цілому вбудовані у податкову систему;
- загальний рівень здійснення оподаткування, тобто при зниженні рівня податкового навантаження в цілому будуть покращуватися всі процеси в економіці країни і тіньова економіка буде зменшуватися. Але виникає на певний період ризик щодо тимчасового скорочення доходної частини бюджету і це може викликати збільшення податкової бази;
- структура системи податків, тобто в даному інструменті передбачається, що будуть вводитися нові податки із одночасним скасуванням тих податків, у яких вичерпаний регуляторний потенціал, а також за різними податками відбувається зміна співвідношення податкових ставок;
- такий інструмент, як співвідношення непрямих і прямих податків, тобто при зменшенні даного показника можна перенести на споживача з виробника навантаження оподаткування, але потрібно відмітити, що при збільшенні даного показника для виробництва та отримання доходів і прибутків стимул знижується, але при цьому проблема щодо перекидання податків зменшується щодо значимості;
- такий інструмент, як співвідношення податків, які стягуються з фізичних та юридичних осіб. Тобто при збільшенні даного співвідношення відбувається зростання реальних доходів населення і зменшуються масштаби тіньової економіки;
- такий інструмент, як питома вага податків на капітал і майнових податків. Тобто при зростанні даного показника підвищується ефективність використання капіталу, а також прискорюються процеси щодо перерозподілу цього капіталу на користь власника;
- такий інструмент, як можливість застосування альтернативного оподаткування;
- комплексні інструменти, тобто стосуються одночасно деяких основних податків та зборів, і на цьому базується режим щодо проведення оподаткування фінансових установ;

- такий інструмент, як застосування спеціальних податкових режимів, які вводяться за територіальною ознакою;
- такий інструмент, як застосування спеціальних податкових режимів, які вводяться за галузевою ознакою;
- локальні інструменти, тобто такі інструменти, які пов'язані з певним порядком щодо обрахування податкових зобов'язань;
- інструменти, які пов'язані з об'єктом оподаткування;
- інструменти щодо визначення складу платників, які будуть сплачувати певний податок;
- ставки податків повинні бути диференційовані і встановлені;
- певні механізми, які відображають порядок розрахунку податкових зобов'язань і бази оподаткування;
- такий інструмент, як податкові пільги.

Дотримання принципів ефективного оподаткування в цілому для фінансових установ є такою задачею, яка надзвичайно важлива. Дуже велику увагу в податковому законодавстві в наданні фінансових послуг заслуговує принцип економічної нейтральності [3].

Інша специфіка оподаткування фінансових установ пов'язана з тим, що в них є технічні особливості, і тому застосовування для фінансових установ звичайними підходами не дозволяється при здійсненні прямого оподаткування прибутку. Дані технічні особливості полягають у тому, що у них інша система обліку надання фінансових послуг та вони не тільки у правилах по веденню бухгалтерського обліку, але і при проведенні розрахунку податкових зобов'язань [5].

Отже, оподаткування є у податковій політиці держави складним механізмом, тому що метою є і дотримання інтересів держави щодо забезпечення доходами бюджету державних витрат, і дотримання інтересів платника податків.

Література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Легостаєва О.О. Шляхи удосконалення оподаткування вітчизняних банків з урахуванням міжнародного досвіду країн Європи / О.О. Легостаєва, А. І. Шопіна // Молодий вчений. — 2015. — № (1)16. — С. 119–122.
4. Проскура К.П. Особливості оподаткування банківських установ у 2015 році / К.П. Проскура // Економічний аналіз: зб. наук. праць. — 2015. — Том 20. — С 176–186.
5. Світовий досвід оподаткування (досвід розвитку та модернізації податкових служб країн світу) [Електронний ресурс]. — офіційний сайт Державної фіскальної служби України. — Режим доступу: <http://sta-sumy.gov.ua/modernizatsiyadps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/>
6. Ракул О.В. Фіскальна політика держави: проблеми розуміння / О.В. Ракул // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2015. — №1. — С. 44-50. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/>
7. Стойко О.Я., Дема Д.І. /Фінанси: навч. посіб. / О.Я. Стойко, Д.І. Дема; за ред. О.Я. Стойка. — 2-ге видання, стереотипне. — К.: Алерта, 2017. - Режим доступу: <https://pidruchniki.com/1029022864431/finans/finans>

СЕКЦІЯ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

УДК 336.02 (477)

*Варналій Захарій Степанович,
доктор економічних наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Фінансовий ринок – це особлива сфера фінансової системи, де відбувається рух тимчасово вільних фінансових ресурсів, формуються і функціонують обмінно-перерозподільні відносини, пов'язані з процесами купівлі-продажу та трансформації їх в позиковий та інвестиційний капітал через фінансові інститути на основі взаємодії попиту і пропозиції. Фінансовий ринок з інституційно-організаційного підходу – це сукупність фінансових інститутів, що супроводжують потік коштів від власників фінансових ресурсів до позичальників, і навпаки. За економічною сутністю фінансовий ринок слід розглядати як сукупність економічних відносин, які пов'язані з розподілом фінансових ресурсів, купівлею-продажем тимчасово вільних грошових коштів, цінних паперів та інших фінансових активів.

Основними складовими фінансового ринку є: ринок капіталів, ринок кредитів і ринок цінних паперів. Ринок капіталів, або як його називають «інвестиційний ринок» здійснює інвестиції, тобто здійснює вкладення капіталу у виробничу і невиробничу сфери економіки, забезпечуючи загальний розвиток їх. Інвестиційний ринок активно впливає на всі інші ринки. Саме в цьому контексті забезпечення інвестиційної безпеки має вирішальне значення у функціонуванні фінансового ринку України та є детермінантою його розвитку [1].

Головними суб'єктами системи забезпечення інвестиційної безпеки є держава як інститут управління та економічні суб'єкти, які створюють умови для активізації інвестиційної діяльності, тобто суб'єкти інвестиційної інфраструктури та економічні суб'єкти, які безпосередньо приймають участь в інвестиційній діяльності. Досягаючи своєї мети через активізацію інвестиційної діяльності, вони загалом мультиплікативно впливають на загальний розвиток економіки [2].

Механізм забезпечення інвестиційної безпеки держави – це система організаційно-економічних і правових заходів запобігання загрозам та нейтралізації небезпек. На нашу думку, забезпечення необхідного й достатнього рівня інвестиційної безпеки можливе в процесі поєднання природної заданості суб'єктів інвестиційної діяльності до стійкості загрозам і стабільності функціонування, де безпеку розглядають як цінність існування та розвитку (підсистема самозабезпечення), та заходів державного регулювання інвестиційної діяльності (підсистема державного регулювання). Тобто йдеться про природний і набутий інститути. Стійкість суб'єктів інвестиційної діяльності полягає в міцності та надійності як її елементів, так і вертикальних та горизонтальних зв'язків між ними, спроможності протистояти зовнішнім впливам (загрозам, небезпекам) в умовах активізації дестабілізаційного механізму різного рівня інтенсивності та припустимих параметрів динамічності. Вона забезпечує спадкоємність в її розвитку. Важливою характерною рисою системи інвестиційної безпеки є розвиток, який і створює нові, сприятливі умови для виживання. Щодо заходів державного регулювання інвестиційної діяльності, то вони можуть мати як комплементарний коригуючий зміст за умов достатнього рівня

природної стійкості суб'єктів інвестиційного процесу до загроз і небезпек, так і базовий направляючий за умов низького рівня стійкості.

До ознак, що характеризують здатність суб'єктів інвестиційного процесу до стійкості як природного інституту можна віднести:

- на мікрорівні: уміння стратегічно планувати господарську діяльність; уміння прогнозувати рівень матеріальних запасів і резервів виробничого та невиробничого характеру, а також наявність швидко реагуючої системи доставки ресурсів у місця локалізації критичних умов розвитку; мати доступ до додаткових потужностей, технічних засобів, фінансових ресурсів для проведення крупних відновлювальних робіт або знати про альтернативні способи їх отримання;

- на нанорівні: уміти прогнозувати та планувати своє фінансове забезпечення з урахуванням теорії життєвого циклу; знати свої права та обов'язки у фінансових відносинах для попередження опортуністичної поведінки контрагентів та вміти їх обстоювати.

Стан інвестиційної безпеки на будь-якому ієрархічному рівні не можна вважати постійним, фіксованим. Він постійно піддається змінам із боку станів нестійкої рівноваги між системоутворюючими чи системоруйнуючими процесами, які за походженням є ринковими й неринковими, а тому потребує коригуючого впливу з боку синергетичного поєднання ринкового й державного механізмів. Принцип симетричного регулювання стану інвестиційної безпеки на різних рівнях передбачає гармонізацію механізмів забезпечення інвестиційної безпеки. Особливо чітко виявлена необхідність простежується в процесі інституціоналізації інвестиційної безпеки держави.

Механізм забезпечення інвестиційної безпеки будь-якого рівня можна звести до трьох основних елементів: розробка критеріїв та параметрів інвестиційної безпеки; моніторинг і прогноз загроз інвестиційної безпеки; діяльність органів державної влади по забезпеченню інвестиційної безпеки [3].

Головним критерієм інвестиційної безпеки є конкурентоспроможність економіки як процес реалізації інвестиційної безпеки в динаміці. Зважаючи на те, що основним критерієм економічної безпеки є здатність економіки країни зберігати або швидко поновлювати критичний рівень суспільного відтворення, то матеріальною основою цього є певний рівень інвестування та інвестиційної безпеки. Окрім основного критерія можна виокремити також інші критерії, що ґрунтуються на концепції сталого розвитку: інтенсивність інвестиційних, зокрема в інноваційну сферу, динаміка добробуту населення (рівень та якість життя населення), екологічний чинник.

Досліджуючи інвестиційну безпеку держави та вплив на її рівень стан та розвиток фінансового ринку, необхідно визначити наступні індикатори: відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно, скореговані на курсову різницю); індекс доступності банківського капіталу для інвестування; індекс конкурентності на фінансовому ринку; індекс інноваційної спрямованості інвестицій (технологічності) в фінансовій сфері; середня схильність до заощадження тощо.

Ефективне функціонування механізму забезпечення інвестиційної безпеки можливе лише за умови наявності та взаємодії таких взаємопов'язаних структурних підсистем:

1. Нормативно-правова підсистема забезпечення інвестиційної безпеки держави, яка охоплює всю сукупність нормативно-правових актів, що створюють умови для здійснення інвестиційної діяльності.

2. Організаційно-управлінська складова, яка охоплює законодавчі, виконавчі й судові органи державної влади, діяльність яких спрямована на реалізацію інвестиційної політики щодо забезпечення інвестиційної безпеки і захист національних економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

3. Фінансово-економічна підсистема передбачає створення та удосконалення форм податково-бюджетного планування, кредитування, обліку та контролю заходів, пов'язаних із забезпеченням інвестиційної безпеки, а також фінансування пріоритетних напрямів розвитку національної економіки.

4. Науково-технічна складова системи забезпечення інвестиційної безпеки, завданнями якої є сприяння переходу на інноваційний шлях розвитку, запровадження ресурсозберігаючих технологій та оновлення основного капіталу підприємств.

5. Кадрова підсистема, основне завдання якої полягає в забезпеченні органів державної влади і їх підрозділів необхідним контингентом людей та інформацією про них; упровадження науково обґрунтованих методів добору, розстановки, навчання, виховання, стимулювання кадрів; правове регулювання проходження служби та правовий захист особового складу цих інституцій.

6. У процесі діяльності, спрямованої на забезпечення інвестиційної безпеки держави вагоме значення має об'єктивна, повна, комплексна, інформація про економічне становище країни і рівень реалізації пріоритетних національних інтересів в економічній сфері. Тому основними завданнями інформаційно-аналітичної складової системи забезпечення економічної безпеки є аналіз економічного стану, виявлення тенденцій соціально-економічного розвитку держави та її регіонів, виявлення та оцінка загроз економічній безпеці на всіх рівнях. Результатом комплексного аналізу є систематизована інформація про ступінь небезпечності загроз, причини й наслідки їх виникнення та розвитку.

Необхідність поточного спостереження, контролю, оцінювання та аналізу соціально-економічних тенденцій щодо забезпечення інвестиційної безпеки зумовлює потребу в запровадженні постійного моніторингу результатів процесу реалізації інвестиційної політики зміцнення інвестиційної безпеки держави. Виконання таких основних цілей моніторингу інвестиційної безпеки, як виявлення кризових ситуацій в економіці та оцінка їх впливу на інвестиційної безпеки, визначення пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку, обґрунтування інвестиційних проєктів регіонального та національного масштабів, сприятиме формуванню ефективніших рішень і заходів інвестиційної політики. Як бачимо, без ефективно функціонуючих інститутів процес забезпечення інвестиційної безпеки буде неможливий: ситуація набуде руйнівного характеру – відтворення ризиків і загроз наростатиме, а продуктивність виробництва – знижуватиметься. Під інституціоналізацією системи забезпечення інвестиційної безпеки, на нашу думку потрібно розуміти процес створення інститутів, норм і правил, що підвищують незалежність, стійкість та адаптаційність суб'єктів національної економіки, створюючи умови для економічного зростання, інвестиційної активності, підвищення рівня життя населення та конкурентоспроможності національної економіки.

Література

1. Варналій З. С., Нікитенко Д. В., Микитюк О. П. Вплив прямих іноземних інвестицій на національне економічне зростання. *International economic relation and prospects for national development: contemporary challenges and solutions* : monograph / editorial board: under the editorship of Prof. M. I. Fleychuk, Dr. U. A. Ganski, Prof. V. U. Kazlouski [and other]. – Daugavpils : Daugava Print, 2018. P. 256-269.

2. Нікитенко Д. В. Інвестиційна безпека України: сутність та інституціональне забезпечення : монографія. Рівне : НУВГП, 2018. С. 157.

3. Varnalii Z., Nikytenko D., Mykytiuk O. Methodological bases of research of the system of investment security of the nation *Науковий вісник Полісся*. 2018. № 1 (13). ч. 1. С. 8-14. DOI: 10.25140/2410-9576-2018-1-1(13)-8-14.

*Онищенко Світлана Володимирівна,
доктор економічних наук, професор кафедри фінансів і банківської справи
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

В умовах фінансової нестійкості економічних процесів в Україні глобалізація світової економіки позначилася як сукупність взаємопов'язаних проблем в галузі управління національною економікою. По-перше, це проблеми у сфері функціонування фінансової системи як пускового механізму підтримки макроекономічної та фінансової стабільності соціально-економічного розвитку країни [1]. По-друге, вимагають переосмислення й уточнення теоретичні та методологічні підходи до формування економічної політики, інституційних перетворень і необхідних елементів фінансової системи, що впливають на стійкість національної економіки. По-третє, в сучасних умовах продовжує проявлятися невизначеність при вирішенні низки економічних завдань у сфері дохідних і видаткових статей бюджету в органах фінансового та податкового контролю [3]. По-четверте, потрібна розробка комплексних державних заходів щодо забезпечення виходу економіки країни з зони небезпеки, в тому числі - прогнозних параметрів фінансової безпеки держави.

Глобалізація, що розпочалася кілька десятиліть тому, сьогодні характеризується високою інтенсивністю і динамічністю, які посилюються внаслідок постійного удосконалення інформаційних технологій та появи нових фінансових документів. Фінансова глобалізація – це складний, інтегрований та об'єктивний процес, що є результатом поглиблених фінансових зв'язків країн, лібералізації цін, міжнародних інвестиційних і фінансових потоків, створення й поширення глобальних транснаціональних фінансових груп, які можуть як позитивно, так і негативно впливати на розвиток фінансових систем країн [5].

Глобалізація як динамічний складний процес, що має розгалужену мережу підпроцесів: наднаціональне регулювання міжнародних фінансів; функціонування єдиного фінансового ринку за прийнятими правилами, принципами, технологіями та механізмами; ухвалення рішень щодо концентрації та розподілу фінансових ресурсів у світовій економіці у єдиному центрі; створення єдиного світового фінансового простору, в якому акумульовано сукупність міжнародних фінансових відносин та національних фінансових ринків; розвиток інформаційних технологій; диверсифікація, розширення та інтеграція міжнародних фінансових ринків; вільний рух капіталів до економіки країн світу, підвищення ефективності вкладень; стандартизація процесів управління вкладеннями всіх учасників єдиного фінансового ринку; уніфікація підходів в управлінні макроекономікою, зокрема щодо антимонопольної діяльності, аграрного сектору та податкової системи. Причому складність процесу глобалізації зумовлена не лише наявністю великої кількості субпроцесів, їхньою масштабністю та глибиною наслідків, а й спільними наслідками цих субпроцесів, щодо яких спостерігається синергетичний ефект.

Враховуючи, що процес глобалізації спричиняє подвійний вплив на розвиток світової фінансової системи, більшість країн не сприйняли до уваги потенційні ризики та загрози фінансовій безпеці України, які стрімко переросли в реальні. Таким чином, до ключових чинників, що належать до світової фінансової кризи, можна віднести недостатньо скоординовану макроекономічну політику і непослідовність проведення структурних реформ.

Протягом останніх десятиліть Україна поступово долучалась до глобалізації і

сьогодні можна говорити про її повноцінну участь у цьому процесі. Тому численні явища та процеси, що відбуваються в економіці України, мають розглядатися з урахуванням впливу глобалізації загалом і фінансової глобалізації зокрема. Врахування впливу фінансової глобалізації неминуче під час розгляду процесів у фінансовій та бюджетній системах України. При цьому необхідно зважати на дуальний характер впливу фінансової глобалізації. З одного боку, відкритість капіталу, доступ до міжнародних фінансових ресурсів дуже важливі для України, оскільки це сприяє підвищенню стійкості національної економіки, збільшенню динаміки розвитку, зміцненню її позицій у світовій економіці, полегшує бюджетний процес. Особливо виразно позитивний вплив фінансової глобалізації виявляється в розвитку фінансового сектору вітчизняної економіки, підвищенні якості інституцій та макроекономічної політики. Але з іншого боку, глобалізація примушує фінансову систему України до функціонування за встановленими стандартами, регуляторами, механізмами, нормами й правилами, у розробленні яких Україна участі не бере, а дотримання цих стандартів, регуляторів, механізмів, норм та правил протирічать національним інтересам України.

Основними викликами фінансовій безпеці України є збереження експортно-сировинної моделі розвитку національної економіки, зниження конкурентоспроможності та висока залежність її найважливіших сфер від зовнішньоекономічної кон'юнктури, втрата контролю над національними ресурсами, погіршення стану сировинної бази промисловості та енергетики, нерівномірний розвиток регіонів і прогресуюча недостатність трудових ресурсів, низька стійкість і незахищеність національної фінансової системи, збереження умов для корупції та криміналізації господарсько-фінансових відносин, а також прогресуючої міграції [5].

Сучасне поглиблення фінансової глобалізації відбувається переважно за рахунок зростання обсягів іноземного банківського капіталу, валютних кредитів, іноземних прямих та портфельних інвестицій. У таких умовах держави втрачають можливості ефективного використання традиційних важелів макроекономічного регулювання, проте їхня роль в умовах фінансової глобалізації неоліберального типу зростає. Ця роль полягає з одного боку, в необхідності проведення послідовної й адекватної фіскальної політики орієнтованої на створення умов для зростання конкурентоспроможності економіки в контексті базових національних інтересів, а з другого – в активізації своєї діяльності у процесах міжнародної фінансової координації, стандартизації вимог, правил і норм, уніфікації та міждержавного узгодження заходів економічної політики, у тому числі для запобігання та нейтралізації наслідків перманентних фінансових криз.

Сучасний стан економіки України не відповідає вимогам фінансової стійкості та безпечного розвитку і знаходиться в зоні значної небезпеки. Ефективна система забезпечення національних економічних інтересів держави особливо в умовах глобалізаційних процесів має характеризуватися певними якісними критеріями і параметрами, що забезпечують прийнятні для більшості населення умови життя та розвитку особистості, стійкість соціально-економічної ситуації, військово-політичну стабільність суспільства, цілісність держави, можливість протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Література

1. Hoffmann S. Clash of Globalizations. [Електронний ресурс] / S. Hoffmann // Foreign Affairs. – July/ August 2002. – Режим доступу : http://www.cfr.org/publication/4763/clash_of_globalizations.htm
2. Levitt T. The Globalization of Markets / T. Levitt // Harvard Business Review. – 1983. – №61 (3). – P. 92-102.

3. Robertson R. The Relativization of Societies: Modern Religion and Globalization / R. Robertson // Cults, Culture, and the Law: Perspectives on New Religious Movements / Ed. by Thomas Robbins, William C. Shepherd and James McBride. – Chicago: Scholars Press, 1985. – P. 31–42.

4. Булатова О. В. Розвиток глобальної економічної інтеграції: теоретичний аспект / О. В. Булатова // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечение иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов. — Донецк: ДонНУ, 2012. — С. 49–54.

5. Онищенко С. В. Фінансова глобалізація як складний інтегрований об'єктивний процес / С. В. Онищенко // Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. – Чернігів : Чернігів. нац. технол. ун-т, 2016. – № 4 (8). – С. 126 – 135.

УДК 336

Юрків Надія Ярославівна,
доктор економічних наук, професор
Національний інститут стратегічних досліджень
Вовчак Ольга Дмитрівна,
доктор економічних наук, професор
ДВНЗ «Університет банківської справи»

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Формування дієвого механізму фінансового забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах підвищених фінансово-економічних ризиків, підвищення вартості й ускладнення доступу до іноземних інвестицій, зниження купівельної спроможності населення, зниження рівня фінансової стійкості та платоспроможності підприємств, що негативно впливають на можливості економічного розвитку держави, зумовлюють важливість поглибленої взаємодії України з міжнародними фінансовими організаціями та використання їх ресурсів для забезпечення розвитку економіки України.

Суттєве значення для виконання цих завдань має взаємодія України з Міжнародним Валютним Фондом (МВФ), яка дозволила за роки незалежності здійснити найбільший обсяг запозичень – понад 31,0 млрд. дол. США.

Відповідно до плану Міністерства фінансів України [1] зі стабілізації економіки України та відновлення її зростання, починаючи з 2016 року реалізовувалася чотирирічна програма «Механізм Розширеного Фінансування» (Extended Fund Facility - EFF) обсягом 17,5 млрд. дол. США, яка була прийнята рішенням Ради Директорів МВФ від 11 березня 2015 року. Її основні завдання полягали у такому: підвищення рівня резервів Національного банку України, посилення заходів, прийняті Урядом для стабілізації платіжного балансу країни, та допомога в подоланні структурних проблем в економіці завдяки проведенню необхідних реформ. За програмою EFF Україна здійснила низку ключових змін у сфері енергетики, банківського сектору, оздоровлення державних фінансів тощо.

Ефективність цієї програми полягала у низькій відсотковій ставці за кредитом EFF (лише 3,05% річних), тоді як середня ставка за залученими кредитами впродовж 2010-2013рр. становила майже 8%, при цьому кредит надавався на 10 років, де

пільговий період - перші п'ять з половиною років, а виплати за кредитом проходять кожного кварталу [2].

Загострення суспільно-політичної ситуації в країні та зниження темпів реформування (незважаючи на виконання більшості вимог) спричинили призупинення взаємодії та виділення наступних траншів як в кінці 2015р., так і в першому півріччі 2016 р. Негативними *чинниками у відносинах України з МВФ на той час були визнані*: корупція, зокрема про це йшлося в доповіді МВФ про корупцію у світовій економіці (Вашингтон, 11 травня) [2], де визнано корупцію основною проблемою не виділення Україні третього траншу; недостатня прозорість з боку державних органів влади в Україні стосовно переговорів з МВФ і напрямів використання залучених коштів та можливості застосування корупційних схем при освоєнні виділених кредитів; політичні події на сході України та незадовільні темпи здійснення реформ.

3 грудня 2018 року в Україні розпочато впровадження нової Програми загальним обсягом 3,9 млрд. дол. США, за першим траншем Україна отримала 1,4 млрд. дол. США, два наступних було заплановано отримати у 2019 році.

Останнім часом в суспільстві виникла низка критичних зауважень щодо стану взаємовідносин України з МВФ, який з самого початку створювався як інструмент координації дій усіх гравців міжнародної глобальної економіки з метою недопущення системної кризи міжнародної торгівлі. Однак з часом він почав опікуватися і іншими, новими проблемами – міжнародними боргами, а останніми роками – і міжнародним рухом капіталу (що не входило до його мандату), що розцінюється як реалізація так званого «Вашингтонського консенсусу», що є лише тезами, висунутими відомим американським економістом професором Дж. Вільямсоном, який запропонував в процесі реформування економіки країн зі зростаючими ринками дотримуватися певних принципів, таких як фінансова дисципліна, перерозподіл бюджетних витрат з метою поліпшення розподілу доходів (включаючи першочергову медичну допомогу та освіту), податкова реформа (на основі зниження ставок і розширення бази оподаткування), лібералізація торгівлі та припливу прямих іноземних інвестицій, дерегуляція бізнесу, приватизація тощо, що дозволить, на думку автора, відстояти свою точку зору і захистити національні інтереси.

Сьогодні Україна співпрацює ще з багатьма міжнародними фінансовими організаціями (МФО), що надають кредитні і грантові ресурси на підтримку національної економіки, які є найдешевшим джерелом кредитування, а також кошти на інвестиційні проекти, які здійснюються в державному секторі. Водночас використання таких коштів залишається на незадовільному рівні, оскільки однією з важливих проблем, з якою стикається Україна в процесі співпраці з МФО, є затримки (або відсутність) в імплементації міжнародних договорів за проектами міжнародних фінансових інститутів. Це стосується **Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейського Інвестиційного Банку (ЄІБ), Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР),** інвестиційних проектів Світового Банку, кредитних та донорських коштів ЄС, НЕФКО, німецького банку KfW та багатьох інших кредитних і донорських організацій, які підтримують Україну. Значна частина коштів для інвестиційних проектів, що є підписаними і ратифікованими, також не надходить в Україну, чи надходить із значними затримками, тоді як за обслуговування цих коштів за рахунок видаткової частини Державного бюджету сплачуються відсотки та комісії за резервування коштів, які нараховуються, як правило, вже через 60 днів після підписання угоди про позику.

Значну підтримку реформам, спрямованим на стабілізацію системи державних фінансів та економічний розвиток України, надає **Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР),** який є третім найбільшим міжнародним банком за обсягами

кредитування в Україні. Важливо, що ЄБРР не фінансує витрати державного бюджету, а здійснює фінансування тільки інвестиційних проектів розвитку у державному (на пільгових умовах під державні гарантії) та приватному секторах (на комерційних умовах). Щорічно ЄБРР спрямовує в Україну від 600 млн. євро до 1 млрд. євро. Головні напрями кредитування: енергетика, інфраструктура та фінансовий сектор. Кредити надаються на термін 12-15 років, з комісією за зобов'язання 0,5 % річних, одноразовою комісією 1 % від суми позики, ціною за плаваючою ставкою, що прив'язана до середньої ставки міжбанківського ринку країн ЄС (Euribor) + 1 % річних [3].

Європейський Інвестиційний Банк (ЄІБ) співпрацює з Україною відносно нетривалий період – тільки в 2006 р. між Україною і банком було підписано Рамкову угоду. Його діяльність здійснюється в тісному співробітництві з Європейським банком реконструкції та розвитку і Європейською комісією та передбачає надання довгострокових кредитів під проекти у державному та приватному секторі. Кредити надаються на вигідних умовах – термін погашення кредитів від 12 до 30 років з великим пільговим періодом, ціна кредиту – ставка Euribor (близько - 0,228% на 31.03.2019) плюс маржа, одноразова комісія складає 0,25 % від суми позики, а комісія за зобов'язання складає 0,1 % річних від невикористаної частини позики. На початок 2015 р. інвестиційний портфель ЄІБ в Україні був представлений 10 проектами, що реалізуються за рахунок коштів ЄІБ, залучених державою та під державні гарантії загальним обсягом 1947,5 млн. євро [3]. Як свідчать результати аналізу, за останні роки він надає найбільші обсяги інвестиційного кредитування серед міжнародних фінансових інституцій, кредитуючи, головним чином, енергетику, інфраструктуру та муніципальний сектор, допомагає відновити муніципальну та соціальну інфраструктуру в регіонах Східної України, що постраждали внаслідок військового конфлікту. ЄІБ надав кредити на завершення будівництва метрополітену у містах Дніпрі та Харкові (відповідно 152 та 160 млн. євро). Кредитні кошти надано на 25 років, що надає можливість реалізувати цей кредит та вчасно повернути кредитні кошти.

Проте спостерігається значне зволікання із практичним впровадженням проектів ЄІБ та ЄБРР в Україні. Так, якщо кредитний портфель ЄБРР в Україні складається з 7 проектів на загальну суму 1,5 млрд. євро, з яких невикористаними залишаються біля 723 млн. євро., то кредитний портфель України ЄІБ сьогодні становить 14 діючих проектів на загальну суму біля 3 млрд. євро, з них невикористаними залишаються кошти на суму біля 2,5 млрд. євро.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) відповідно до свого мандату кредитує лише державний сектор та надає державні гарантії. На сьогодні в Україні існує 8 інвестиційних проектів на етапі реалізації: в сферах соціальної політики, охорони здоров'я, енергетики, інфраструктури, муніципального кредитування. Позики в сумі від 150 до 450 млн. дол. надані на вигідних умовах (за ціною 1,5-2 % річних і одноразовою комісією 0,25 %, терміном кредитування 17-18 років і пільговим періодом 4-6 років) і спрямовані на розвиток найважливіших секторів економіки України.

За низкою проектів рівень вибірки коштів є дуже низьким: за 4 роки реалізації проекту «Розвиток міської інфраструктури – 2» він становить 17,8 %; за проектом з підвищення енергоефективності в секторі централізованого тепlopостачання - 21 % за 4 роки реалізації; за проектом «Передача електроенергії – 2» рівень вибірки - 9,1 % за 3,5 роки реалізації; за проектом «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» вибірка за 4 роки реалізації становить 34,9 % від суми позики [1].

Таким чином, аналіз реалізації кредитних портфелів трьох найбільших МФО, що працюють в Україні в державному секторі, засвідчує, що існують великі за розміром

потенційні кредитні ресурси за інвестиційними проектами, кошти яких Україна вчасно не використовує, і за які часто сплачує комісію за резервування. В той час, коли Україна конче потребує інвестицій в розвиток інфраструктури, енергетики, комунального господарства, державна система не працює повною мірою для того, щоб забезпечити ефективне використання зовнішніх фінансових ресурсів, до яких має доступ. На нашу думку, це може бути зумовлено низькою кваліфікацією фахівців, які реалізують проекти МФО, порушенням умов тендерних закупівель, а також навмисним затягуванням бюрократичних процедур українськими чиновниками, які розраховують на отримання неправомірної вигоди від потенційних бенефіціарів. Опосередкованим підтвердженням цього є той факт, що частина згаданих МФО, відповідно до своїх мандатів, працює в Україні з приватним сектором, і стосовно цих проектів рівень вибірки кредитних коштів значно вищий.

Ефективна взаємодія з МФО є можливою при виробленні стратегії поступового переходу від міжнародного кредитування проектів до отримання виключно політичної та консультативної допомоги (зокрема, через програму «запобіжний Stand-by»), що дозволить знизити проблеми зовнішньої заборгованості; співпраця України з МФО на засадах публічності та прозорості; ефективне використання кредитів МФО, в основному, для фінансового забезпечення розвитку національної економіки [4].

Основними напрямками вирішення зазначених проблем та активізації подальшої взаємодії України з МФО вважаємо такі:

- вироблення стратегії відновлення економіки на засадах удосконалення організаційної структури відповідних органів влади та оптимізації управління державним боргом;
- взаємодію України з іншими країнами-позичальниками з метою формування консолідованої позиції щодо реформування підходів МВФ до кредитування з урахуванням інтересів країн-позичальників;
- широке залучення представників громадянського суспільства як до оцінки програм кредитування та контролю за їх реалізацією, так і до розробки й підтримки внутрішніх програм реформування;
- актуалізацію нормативно-правового регулювання цієї взаємодії та напрямів вдосконалення існуючої нормативно-правової бази.

Головною ж умовою покращення співробітництва з МФО має стати вирішення проблемних питань, пов'язаних з подоланням корупції на всіх рівнях, насамперед у сфері діяльності податкових та митних органів та збільшення ефективності роботи судової системи.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України (2016). [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/mizhnarodne-spivrobitnictvo/mehanizm-rozshirenogo-kredituvannja>
2. Corruption: Costs and Mitigating Strategies// IMF. May 11, 2016. - <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=43888>.
3. Інформаційна довідка щодо стану проектного портфеля ЄБРР в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Informatsiino-dovidkoviMaterialiSchodoSpivrobitnitstvaZMfo>.
4. Юрків Н.Я., Дубровін О.В. «Міжнародні фінансові організації, як джерело фінансового забезпечення розвитку реального сектору економіки України». України // International Collection of scientific proceedings «European Cooperation». – 2016. – 6(13). С. 27-35.

*Виговська Наталія Георгіївна,
доктор економічних наук, професор
Державний університет «Житомирська політехніка»
Саух Ірина Василівна,
доктор економічних наук, професор*

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Стійке зростання підприємства, стабільність результатів його діяльності, досягнення цілей фінансово-господарської діяльності неможливі без розробки та реалізації стратегії підприємства, яка визначається наявністю та ефективністю системи фінансової безпеки підприємства. Результативність діяльності господарюючих суб'єктів обумовлюється станом його фінансів, що і призводить до необхідності розгляду проблеми гарантування фінансової безпеки підприємства. Як стверджує І. Бланк, фінансова безпека підприємства - це кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах [1]. Одним з найбільш важливих напрямів забезпечення фінансової безпеки на сучасному етапі є формування системи внутрішнього контролю стратегічного спрямування або так званого стратегічного контролю.

На сучасному етапі функціонування підприємств в Україні можна визначити незадовільний стан управління фінансово-економічною безпекою, що обумовлюється як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Зокрема, складною економічною ситуацією в країні, недостатньою увагою менеджменту підприємств до створення систем управління фінансовою безпекою та розробки стратегії функціонування суб'єкта господарювання у майбутньому. В свою чергу, забезпечення фінансової безпеки передбачає формування на підприємстві системи внутрішнього контролю, яка адаптована до типу підприємства, організаційно-правової форми власності, складності оргструктури, виду діяльності.

Системи оперативного внутрішнього контролю у тому чи іншому вигляді існують на кожному підприємстві, однак не завжди дозволяють протидіяти загрозам функціонування підприємства як з боку зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Особливо важливим є створення належних систем контролю на підприємствах із складною організаційною структурою та значним обсягом фінансових операцій. У таких умовах є важливим оцінювати і контролювати рівень впливу не лише внутрішніх ризиків, але і ризиків зовнішніх. Звичайні системи внутрішнього контролю не здатні ефективно виконувати такі функції, тому необхідною є їхня стратегічна орієнтація. Вважається, що стратегія в області формування систем внутрішнього контролю – це складова бізнес-стратегії підприємства.

У свою чергу, функціонування механізму реалізації стратегії передбачає застосування певних форм стратегічного контролю. Тому завершальним і важливим етапом процесу реалізації стратегії є оцінка стратегії та стратегічний контроль. Це пов'язано з тим, що зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства часто примушують переглядати і місію, і цілі підприємства, а також стратегію та процес її здійснення [2, с. 43]. Оскільки на різних етапах реалізації стратегії до системи

стратегічного менеджменту починає надходити інформація про її результати, стратегічний контроль відіграє роль зворотнього зв'язку, за допомогою якого починається усвідомлення отриманих результатів та можливе коригування стратегії.

Оцінка досвіду багатьох підприємств свідчить, що система оперативного контролю, яка застосовується більшістю підприємств, при стратегічному управлінні є недієвою та неефективною, тому не може бути використана для цілей стратегічного аналізу та контролю за реалізацією стратегії. Слід уточнити, що стратегічний контроль — це особливий вид управлінської діяльності на підприємстві, що полягає у спостереженні та оцінці проходження процесу стратегічного управління, який забезпечує досягнення поставлених цілей та виконання обраних стратегій через встановлення стійкого зворотного зв'язку [2]. Потреба у стратегічному контролі обумовлена наявністю змін у зовнішньому середовищі, які важко передбачити і тим більше забезпечити адекватну реакцію на них. Найчастіше стратегічний контроль досліджують як сукупність взаємопов'язаних робіт, зокрема щодо [1]: 1) визначення параметрів, що підлягають оцінці і контролю; 2) розробки стандартів точного визначення цілей; 3) оцінки результатів функціонування за означений період; 4) зіставлення фактичних результатів зі стандартами; 5) вироблення коригувальних заходів.

Особливості стратегічного контролю є такими. По-перше, він повинен бути постійним, перманентним, оскільки здійснюється на кожній стадії стратегічного менеджменту та виконує роль регулятора системи управління. Якщо є відхилення на будь-якому етапі формування та реалізації стратегії, система контролю повинна попереджувати про них та формувати інформацію для прийняття наступних коригувальних дій. Це обумовлює наявність другої особливості стратегічного контролю — його превентивності. Однак ми погоджуємось, що стратегічний контроль не може існувати без поточного та заключного контролю, так само як стратегічне управління базується на поточній діяльності підприємства [3]. По-друге, стратегічний контроль базується на невизначеній інформації, на відміну від оперативного контролю, який має своїм об'єктом конкретні результати. По-третє, контроль повинен мати і зовнішню, і внутрішню спрямованість. Однак в контексті контролю за змінами зовнішнього середовища можливості контролю є обмеженими, що обумовлює його перетворення на систему моніторингу зовнішніх стратегічних змін, які впливатимуть на підприємство. По-четверте, методи стратегічного контролю суттєво відрізняються від методів оперативного та тактичного контролю, передусім тим, що перші — фокусуються на майбутніх успіхах діяльності підприємства та зростанні його фінансового потенціалу, тоді як другі — на відповідності майбутніх доходів запланованому бюджету.

Система стратегічного контролю повинна базуватись на відповідних принципах. Вважаємо за потрібне виділити такі принципи контролю: об'єктивність, тобто реальне відтворення досягнутих параметрів управління та контролю; гнучкість, тобто можливість адаптації системи стратегічного контролю під зовнішні або внутрішні зміни середовища; своєчасність або превентивність, що надає можливість коригування окремих елементів стратегії підприємства; перманентність (безперервність), яка означає постійне спостереження та моніторинг процесів, що впливають на зміну сформованої стратегії; ефективність, тобто витрати на здійснення стратегічного контролю не повинні перевищувати результати від його впровадження; результативність або дієвість, що надає можливість сформувати стратегічні та оперативні управлінські рішення за результатами проведеного контролю; всебічність, що передбачає орієнтацію стратегічного контролю на зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства.

Формування мети стратегічного контролю повинно відбуватись в межах мети системи стратегічного управління. Оскільки метою будь-якої системи є визначений, бажаний стан її виходів, то в якості мети стратегічного контролю визначимо – забезпечення ефективної реалізації сформованої стратегії розвитку фінансового потенціалу підприємства в умовах флуктуацій зовнішнього середовища та багатопланової конкуренції.

Функції стратегічного контролю відрізняються від функцій оперативного контролю. На наш погляд, таким функціями для стратегічного контролю є:

- 1) профілактична (або превентивна), яка сприятиме коригуванню сформованих етапів розробленої стратегії в залежності від змін зовнішнього середовища;
- 2) інформаційна, яка дозволяє сформувати інформаційну базу на підставі виявлених відхилень від плану для прийняття подальших стратегічних рішень;
- 3) мобілізуюча, яка сприятиме акумуляції ресурсів підприємства для ліквідації виявлених відхилень від запланованих результатів чи сформованої стратегії;
- 4) мотиваційна, що пов'язана з мотивацією безпосередніх виконавців та співвиконавців стратегії до досягнення стратегічних цілей підприємства.

Методами та прийомами стратегічного контролю можна вважати аудит, аналіз, перевірку, обстеження та моніторинг. Для оперативного контролю досить розповсюдженим методичним прийомом контролю виступає ревізія, яка має здійснюватись після проведення господарської операції, тобто після реалізації стратегії. Для стратегічного контролю цей прийом є малоінформативним, оскільки не надає можливості коригування стратегії на етапі її формування та реалізації, що в цілому нівелює функціональне призначення стратегічного контролю.

Користувачами результатів стратегічного контролю можуть виступати керівники підприємства, окремих структурних підрозділів, які беруть участь в розробці та реалізації стратегії, окремі працівники підприємства. Користувачів можна визначити як суб'єктів контрольного процесу. В якості об'єкта стратегічного контролю можна виділити процес реалізації стратегії в цілому та в розрізі її окремих етапів. На наш погляд, впровадження та функціонування системи стратегічного контролю, що формується з вищенаведених системоутворюючих елементів, сприятиме підвищенню рівня фінансової безпеки підприємства в контексті протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам. Таким чином, під стратегічним контролем будемо розуміти складну систему взаємозв'язків між суб'єктами та об'єктами контролю, яка реалізується за допомогою системи принципів, функцій, методів і прийомів й орієнтована на забезпечення ефективної реалізації сформованої стратегії розвитку фінансового потенціалу підприємства в умовах зовнішніх флуктуацій середовища та багатопланової конкуренції й забезпечення відповідного рівня фінансової безпеки. Нагальна потреба у впровадженні стратегічного контролю на підприємстві обумовлена змінами у зовнішньому середовищі, які важко передбачити та забезпечити адекватну реакцію на них. Функціонування запропонованої системи стратегічного контролю на підприємстві сприятиме підвищенню рівня його фінансової безпеки в контексті протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам.

Література

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. К.: Ника-Центр, 1999. Т.1. 592 с. Т.2.-512с.
2. Акмаева Р.И. Стратегический менеджмент: учеб. пособие. Астрахань: изд. дом «Астраханский университет», 2009. 200 с.
3. Shendel D.E., Hoayk C. (1979). Strategic Management: A. New View of Business Policy and Planning. Little, Brown and Co.: Boston.

Карпінський Борис Андрійович,
доктор економічних наук, професор
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ ЗА АКТИВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Зростаюча зацікавленість дослідників до проблематики поведінкових фінансів обумовлена об'єктивними потребами у визначенні того як буде поводити господарюючий суб'єкт, інвестор, платник податків при прийнятті конкретних фінансових рішень та що необхідно робити, щоб його поведінку можливо було змінити, впливаючи тим як на ефективність фінансового ринку, так і фінансову безпеку держави загалом.

Важливе місце у регулюванні фінансової поведінки цих суб'єктів з позиції інтересів сучасної держави відводиться фінансово-психологічним підходам та відповідному інструментарному апарату зорієнтованому на фундаментальну парадигму державотворчого патріотизму нації.

Державотворчий патріотизм нації – це все, що народ загалом та кожен громадянин зокрема роблять в інтересах творення незалежної, суверенної, цивілізованої держави [1, с. 30; 2].

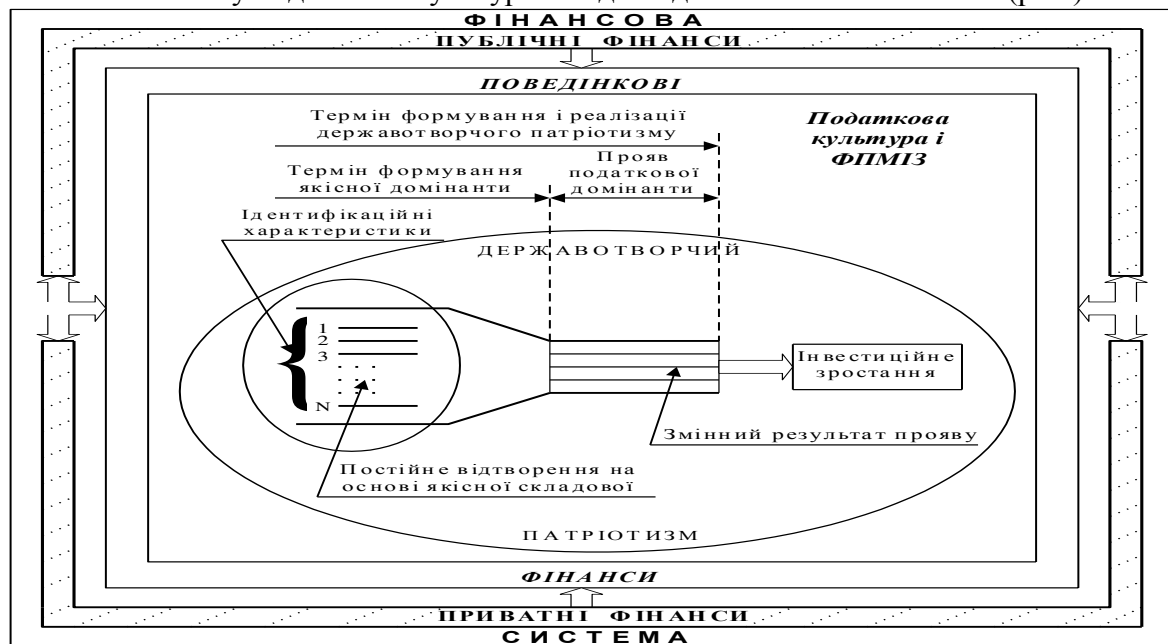
Сучасна потреба у забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняної продукції, активізації використання сучасних технологій та розширення в структурі національного господарства частки наукоємних виробництв вищих технологічних укладів вимагає й наявності патріотично налаштованої, високоосвіченої і висококваліфікованої робочої сили, а також постійного та всебічного поліпшення її якісних характеристик. Останнє додатково актуалізує та посилює орієнтаційну спрямованість щодо виховання і формування державотворчого патріотизму нації, зміцнення її духовно-моральних якостей в умовах становлення елементів збалансованого інформаційного суспільства та підвищення уваги до фінансової безпеки України на різних управлінських рівнях.

За своєю природою *державотворчий патріотизм нації* можливо оцінювати на основі використання двох підходів: *якісного* та *кількісного*. *Якісний підхід* знайшов широке поширення через простоту свого відображення.

Водночас, *кількісний підхід* раніше не розглядався, оскільки не було запропоновано зрозумілих й переконливих кількісних критеріїв такого оцінювання державотворчості, та й науковці (практики) зупинялись більше на якісних параметрах.

Властиво, із наукових досліджень автора випливає висновок, що *податки є кількісним вимірником фактичного державотворчого патріотизму нації щодо конкретизації реальної участі (нинішніх та майбутніх) платників податків у забезпеченні фінансової складової життєзабезпечення й розвитку держави*. Практично податки забезпечують належне фінансове функціонування держави, а виходячи з означеного, наскільки сформовано та забезпечено у конкретних платників податків патріотичне розуміння національної важливості безпосереднього фінансового внеску у становлення і розвиток фінансової складової держави то від цього об'єктивно залежать подальші фінансові можливості держави виконувати свої управлінські функції. Водночас податки є дієвим регулятивним інструментом управління економікою в ринкових умовах і саме через оптимальність побудови системи оподаткування залежить результативність національного господарства. Так, чим оптимальніше встановлені державою пріоритети в системі оподаткування тим конкретніша може бути участь громадян держави у фінансовому забезпеченні її творення та функціонування. Активізація положень концепції державотворчого

патріотизму нації в контексті податкової складової є реальним варіантом підвищення ефективності фінансового ринку та фінансової безпеки держави, забезпечуючи позитивні зміни у податковій культурі та відповідно й наповнення казни (рис.).

Ри

с. Архітектура формування й активізації податкової культури на засадах поведінкових фінансів та парадигми державотворчого патріотизму нації
Джерело: запропоновано на основі [2, с. 14].

За результатами дослідження можливо стверджувати:

1. Концентрованим проявом результативності національної (узагальненої) ідентифікаційної характеристики державотворчого патріотизму нації є податки.

2. Чим вищий рівень прояву ідентифікаційних характеристик нації, які відбиваються в якісній складовій, тим, потенційно, буде вища віддача у податковій домінанті (більші бюджетні надходження).

3. Чим вищий рівень ідентифікаційних характеристик державотворчого патріотизму нації, тим більші податкові надходження можливо отримати за однакових інших умов.

4. Закон збереження енергії державотворчого патріотизму нації: енергія якісних характеристик пропорційно перетворюється в енергію кількісної домінанті (для замкненої системи).

5. Чим надійніші, стійкіші та міцніші якісні параметри державотворчого патріотизму нації, тим вищий рівень податкових надходжень.

Оскільки поведінкові фінанси пов'язані з психологічними факторами та їх безпосередніми проявами на фінансовому ринку, то необхідно формувати управлінську доктрину цього патріотизму так, щоб психологія господарюючого суб'єкту та інвестора як платників податків була спрямована в інтересах держави, виходячи з того, що сплачуючи податки конкретний платник творить власну державу, забезпечуючи тим належний рівень (стан) фінансової безпеки України.

Література

1. Карпінський Б.А. Державотворчий патріотизм нації: податкова домінанта інвестиційного зростання: монографія. Львів : Колір ПРО, 2018. 480 с.

2. Карпінський Б.А. Фінансово-податковий механізм інвестиційного зростання в Україні : автореф. дис. ...докт. екон. наук : 08.00.08. Чернівці, 2019. 39 с.

*Чичкало-Кондрацька Ірина Борисівна,
завідувачка кафедри міжнародної економіки та маркетингу, д.е.н., професор
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

УКРАЇНА У МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГАХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Рейтинг інвестиційної привабливості – це оцінка цілого комплексу характеристик, які мають значний вплив на рішення іноземного інвестора. При цьому, оцінювання інвестором тієї чи іншої країни – це фактично його очікування отримати дохід за умови прийнятного рівня ризику. На даний час у світі утворився ряд міжнародних рейтингів, індексів країн, їх регіонів за показниками інвестиційної привабливості.

Рейтингування України та її регіонів за показником інвестиційної привабливості останнім часом все більше перебуває в полі зору науковців та практиків.

За даними Державної служби статистики України, обсяг унесених в економіку України ПІІ станом на 31.12.2018 р. становив 32291,9 млн. дол. США і зменшився, порівняно з 2017 р., на 17,5% [1]. Якщо кількість країн світу, які інвестують в Україну, станом на 01.01.1996 р. становила 94 країни, то на кінець 2018 р. зменшилася до 65.

Тенденції в інвестиційній сфері характеризувалися погіршенням міжнародної позиції України. За даними НБУ, від'ємне значення чистої інвестиційної позиції країни складало: у 2013 р. – 66,91 млрд. дол. США, у 2014 – 2017 рр. воно скоротилося до рівня 25,63 млрд. дол. США, а у 2018 р. – зросло до 26,58 [2].

Аналізуючи структуру ПІІ в Україну за видами економічної діяльності, слід відзначити, що на кінець 2018 р. переважають інвестиції у переробну промисловість (25,4 %), основні з яких зосереджені у харчовій промисловості (8,6%) та металургії (5,2%). На другому місці знаходиться оптова і роздрібна торгівля (16,7%). Далі йдуть операції з нерухомим майном (12,4%) і фінансова та страхова діяльність (10,9%) [1].

Міжнародні макроекономічні рейтинги – важливе джерело інформації, зокрема для ТНК, що допомагають визначити найприбутковіші активи на міжнародному ринку інвестицій. Найбільш авторитетними й поширеними серед міжнародних рейтингових методик оцінювання інвестиційної привабливості є такі:

- рейтинг Fitch Ratings, який розраховує й оцінює ризики інвестування у короткотерміновій та довготерміновій перспективах в іноземній та національній валюті за стандартизованою шкалою [3];

- довгострокові кредитні рейтинги Standard & Poor's, що оцінюють здатність емітента своєчасно виконувати свої боргові зобов'язання [4];

- методика оцінювання Rating and Investment Information, Inc., котра визначає платоспроможність та рівень стабільності емітента для інвесторів [5];

- Moody's Investors Service, яка оцінює кредитний рейтинг позичальників за стандартизованою шкалою.

Методологія, якою користуються міжнародні агентства при визнанні рейтингу тієї чи іншої країни, складається з двох головних компонентів: політичного та економічного ризиків. Для України головним фактором при прийнятті рішення щодо суверенного кредитного рейтингу є політичний ризик, який визначається як ступінь стабільності політичної системи, соціальної атмосфери і міжнародних відносин. Аналізуючи динаміку рейтингів України, варто зазначити, що починаючи з 2015 р. міжнародне агентство «Fitch Ratings» підтвердило довгострокові рейтинги дефолту в національній валюті та поетапно знижувало як довгостроковий, так і короткостроковий рейтинги в іноземній валюті до рівня «часткового дефолту». А от «Moody's Investors Service», навпаки, не дивлячись на зниження суверенного рейтингу України та підтвердження негативного прогнозу підвищило рейтинг та змінило

прогноз. У свою чергу, агентство «Rating and Investment Information, Inc.» у досліджуваному періоді знизило рейтинг зобов'язань України в іноземній валюті та змінило прогноз у бік його подальшого зниження.

Суттєвим недоліком рейтингових методик найвідоміших міжнародних агентств є їх відносна незалежність, а також суб'єктивність і неточність оцінок, що в деяких випадках викликає сумнів. Крім того, вищезгадані рейтинги є лише системою умовних показників оцінки можливості і готовності уряду країни погашати випущені боргові зобов'язання в національній та іноземних валютах відповідно до умов їх випуску.

До найбільш відомих методик глобального рівня належить методика Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), що застосовується для оцінки інвестиційної привабливості країн світу на основі рейтингів за показниками індексу реальної динаміки ПІІ [6] та індексу потенціалу залучення ПІІ [7]. Методика передбачає оцінку даних показників за допомогою матриці ПІІ. За результатами аналізу країни світу розподіляються за чотирма групами: «лідери»; «країни з високим потенціалом та низькими реальними показниками залучення ПІІ»; «країни з високими реальними показниками та низьким потенціалом залучення ПІІ»; «аутсайдери».

Експертами Світового банку розраховується індекс легкості ведення бізнесу. Методика формування рейтингу полягає в інтегральному дослідженні сфер регулювання підприємницької діяльності в країні за 10 індикаторами (за шкалою від 1 до 10), де вищі значення означають більшу ступінь врахування інтересів інвесторів. У рейтингу «Doing Business 2018» [8] Україна піднялась на 4 пункти порівняно з 2017 р. і посіла 76 позицію зі 190 країн світу. Найбільший прогрес Україна продемонструвала у таких складових рейтингу: +105 пунктів (з 140-го на 35-те місце) за компонентом «одержання дозволів на будівництво» – завдяки зменшенню пайової участі з 10 до 2% та зниженню вартості послуг з технагляду; + 41 пункт по «сплаті податків» за зменшення та уніфікацію ставки ЄСВ. За даними «Doing Business 2019» Україна знаходиться на 71 місці. Поліпшення позицій в рейтингу – вагома та принципова умова для іноземних інвесторів, які, обираючи країну для здійснення ПІІ та виходу на той чи інший локальний ринок.

Одним із найбільш впливових є рейтинг конкурентоспроможності, який розробляється Інститутом розвитку менеджменту (IMD, Швейцарія). При його складанні оцінюються досягнення країн за чотирма групами факторів конкурентоспроможності, зокрема враховуються: економічні показники; ефективність діяльності уряду; ефективність бізнесу; інфраструктура. Рейтинг аналізує показники для більшості розвинених країн. Це дозволяє не викривляти показники рейтингу, як це відбувається при порівнянні високорозвинених економік із найменш розвиненими країнами світу.

Ще одним впливовим рейтингом є рейтинг за індексом економічної свободи (Index of Economic Freedom), який розраховується американським фондом «The Heritage Foundation» та газетою «The Wall Street Journal». Експерти цих організацій наголошують на існуванні прямого зв'язку між свободою економіки та успішністю її розвитку, а під економічною свободою розуміють ступінь урядового втручання у виробництво, розподіл і споживання товарів і послуг. Методика розрахунку індексу економічної свободи полягає у визначенні середнього арифметичного десяти показників, до яких входять: свобода ведення бізнесу, торгівлі, інвестицій, фінансового сектору, праці, монетарна та фіскальна свободи, гарантії прав власності, розмір бюрократичного апарату, захист від корупції. Залежно від величини показника країни поділяються на п'ять груп: «вільні», «переважно вільні», «помірно вільні», «переважно невольні» і «невільні».

Іншим впливовим рейтингом є рейтинг за індексом конкурентоспроможності економічного зростання, який розраховується Всесвітнім економічним форумом (Давос, Швейцарія). Він оцінює здатність економіки підтримувати стабільне

економічне зростання в середньо- і довгостроковому періоді, дозволяє визначити як конкурентні переваги досліджуваної країни, так і характерні для неї слабкі місця [9].

Одним із впливових рейтингів є рейтинг ризику країн, що складається двічі на рік журналом Euromoney. Опубліковані ним результати представляють перелік країн, розташованих залежно від величини інтегрального показника надійності. Значення показника, що дорівнює 0, означає найбільший ризик, відповідно оцінка 100 означає найменший рівень ризику [10]. Оригінальна методика покладена в основу рейтингу 100 кращих країн світу, що складається журналом Newsweek. За цією методикою країни світу оцінюються за п'ятьма загальноприйнятими показниками національного добробуту, серед яких: освіта, стан охорони здоров'я, якість життя, динаміка економічного розвитку, політичне середовище [11]. Ще одним є рейтинг країн із найбільш сприятливими умовами для бізнесу, який складається журналом «Forbes» – одним із найбільш популярних ділових видань у світі. Цей рейтинг оцінює умови ведення бізнесу в 134 країнах, концентруючи увагу на таких факторах ділової активності, як інновації, технологічний розвиток, податкова система, захист майнових прав, корупція, рівень особистої та економічної свободи, бюрократія та захист інвесторів [12].

Підсумовуючи результати аналізу рейтингових методик оцінювання інвестиційної привабливості країни, зазначимо, що міжнародні рейтинги є ефективними інструментом зниження інформаційної асиметрії по відношенню до іноземного інвестора. Значна кількість методик дозволяє іноземному інвестору отримати інформацію стосовно різних аспектів та складових інвестиційної привабливості.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208379>
3. International Issuer and Credit Rating Scales [Electronic resource] / Fitch Ratings. – Access mode: <https://www.fitchratings.com/site/definitions/internationalratings>
4. Standard & Poor's Ratings Definitions [Electronic resource] / Standard & Poor's. – Access mode: https://www.standardandpoors.com/ru_RU/delegate/getPDF?articleId=1492367&type=
5. Rating Methodology for Private REIT [Electronic resource] / Rating and Investment Information, Inc. – Access mode: <https://www.r-i.co.jp/eng/sf/about/methodology/j-reit01.pdf>
6. Inward FDI Attraction Index – Methodology [Electronic resource] / UNCTAD. – Access mode: <http://unctad.org>
7. Inward FDI Potential Index – Methodology [Electronic resource] / UNCTAD. – Access mode: <http://unctad.org>
8. Doing Business 2018: Measuring Regulatory Quality and Efficiency – Ukraine [Electronic resource] / The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. – Access mode: <http://www.doingbusiness.org/>
9. Офіційний сайт «Всесвітнього економічного форуму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/>
10. Офіційний сайт журналу «Euro money» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euromoney.com>
11. Офіційний сайт журналу «News week» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thedailybeast.com/newsweek.html>
12. Офіційний сайт журналу «Forbes» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forbes.com/>

Ante Rončević,

*Assoc. Prof., PhD, Head of Department of Economics
University North, Croatia*

Olha Bondarevska,

*Senior Lecturer, PhD,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Ukraine*

ESSENCE OF ECONOMIC SECURITY IN THE REGION FROM A PROTECTION APPROACH

Local authorities in a region are obliged to ensure sustainable socio-economic development. In the process of studying the economic security of the region, there is a need for timely identification and prevention of threats to economic security. It is necessary to know the factors that cause instability.

In the current economic literature on economic security there is a number of scientific approaches to the definition of "economic security". This concept is understood by: Adaptable (the ability to quickly overcome threats or adapt to changing conditions); Harmonization (harmonisation of interests of the investigated object with environmental interests); Evolution (protection of potential, rating of negative factors); Protection (achievement, prevention and protection of the economic interests of the investigated case); Competitiveness (competitive advantages are key to economic security); Freedom (economic security as a measure of economic freedom); Hierarchical (national security – economic security of the state-region-industry-enterprise-individual); Process (a set of technical, organisational, operational, legal and economic processes to ensure economic security); Functional resources (efficient use of resources by functional components); Synergies (the impact of synergies is achieved by creating a state of protection against the impacts of threats); Static (economic security as a system state, economic development, security, stability and balance, confidence level); Strategic (development of an organisational and management mechanism based on strategic governance, focusing on risk-based development) [1].

A protective approach to the interpretation of economic security, which understands security as a readiness against danger, focuses on the perception of security as a form of coping with dangers. Security in the interpretation of the protection approach is relative and therefore subjective. It distinguishes the ontological reasoning of security as a concept and identifies ways of coping with hazards, i.e. recognizing subjects of protection. [2].

In the context of the protective approach, it is considered that the regional economic security as an opportunity and ability of the economy should ensure the quality of life of the population at a proper level, socio-economic and socio-political stability, prevent the emergence and counteract the impact of internal and external threats at optimal cost of resources and their rational use. [1]. Thus, the economic security of the region is not only the current state of the natural resource, production, financial potential of the region, but also the development, implementation of a system of measures aimed at neutralizing, minimizing the impact and eliminating phenomena and factors that lead to the creation of external and internal threats.

The scientific literature proposes a system of diagnostics of the state of economic security of the region, which includes the following main components: economic security - economic risk - economic threat - economic danger (Fig. 1). Thus, the region economic risk is the likelihood of an unfavorable situation in the region economy. The economic threat to the region is the existence of negative factors that exert a destabilizing effect on the functioning of the region's economy, disrupting its resilience to meet the needs of the population. The

destabilizing factors' destructive impact on the regional economy leads to economic dangers, which destroys its economic potential, loses its ability to reproduce and protect itself, which leads to dissatisfaction with the needs and interests of the population [3].

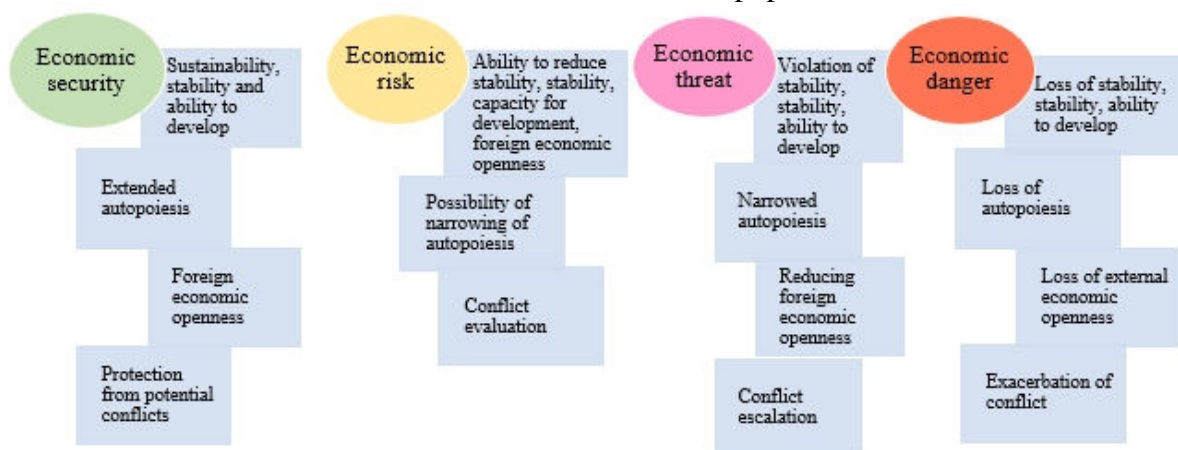

Fig. 1. Characteristics of elements of the system of diagnostics of economic security of the region [1]

Nowadays, one of the main threats to the region's economic securities is the gap in the levels of region's socio-economic development: differences in geographical location, natural resources, human resources, structure and specialization of regional economic complexes, features of economic and historical development. In addition, threats to the region's economic security arise due to structural and resource imbalances caused by internal and external factors, deficiencies in the management organization.

The major threats to the economic security of the region arise in the economic and social spheres. Economic threats reflect the problems of the region economic complex development: of the economy production disruption sector functioning, loss of positions in the intra-regional, interregional and international markets, deterioration of scientific and technical potential, irrational use of natural resources. Social threats are manifested in the decline of the level and population wellness, the differentiation of income levels directly in the regions and among country regions, the reduction of employment, the complication of the demographic situation due to the natural population growth decrease, the deterioration of the regions ecological status.

Thus, threats to the regions conomic security of the region mean a set of conditions that impede the satisfaction of regional needs or create a risk of reducing the production potential of economic entities, misuse and irrational use of natural, material, financial, labor resources, increasing the dependence of the region on intergovernmental transfers, budgetary transfers population differentiation, exacerbation of interethnic and interethnic conflicts.

Reference

1. Onischenko V., Bondarevskaya O. A protective approach to determining the economic security of the region / V. Onishchenko, O. Bondarevskaya // Problems of Economics. - 2018. - №1 - P. 158-164.
2. Ovcharenko E. Prospects of the protective approach in safety / E. Ovcharenko // Proceedings of the Third All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference with International Participation, December 1, 2016 - January 10, 2017 - Poltava: PoltNTU, 2017. - 39-42 p.
3. Gerasimchuk Z. Economic security of the region: diagnostics and mechanism of providing / Z. Gerasimchuk, N. Vadiyuk. - Lutsk: "Nadstiriya", 2010. - 244 p.

Біляк Юлія Вікторівна,
кандидат економічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України

РЕЙДЕРСТВО – ЯК ЗАГРОЗА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

Черговий рік активної боротьби з рейдерством закінчився позитивними звітами керівників державних органів та зростанням кількості позовів від постраждалих підприємців, які, на відміну від урядовців, заявляють про зростання злочинних схем. Проблема рейдерства і незахищеності бізнесу вже сягнула катастрофічних масштабів. Питання рейдерства та економічних злочинів – це питання національної безпеки країни. І якщо його не вирішити, то йтиметься вже не про економічне благополуччя України, а про проблему збереження держави як такої!

Сумно констатувати, але рейдерство продовжується і навіть поповнюється новими, більш витонченими методами. Підняті проблеми зерновиків, залізничних та вантажних перевезень та роботи Міністерства юстиції сьогодні активно обговорюються в інформаційному просторі. Міністерство юстиції має достатньо кваліфіковані кадри, широкі повноваження, а інформацію отримує майже миттєво. При цьому можливості для злочинів, недосконалості механізмів притягнення винних до відповідальності та отримання доказової бази залишаються суттєвими.

Інвестиційний клімат в Україні напряму залежить від захищеності підприємців від рейдерських атак, здатності захистити своє майно та вміння протистояти несанкціонованим діям. Трапляється, коли разом із силовим сценарієм захоплення підприємства діють також підступними юридичними методами. Зрозуміло, що проблеми, пов'язані із рейдерством, замикаються на недоліках законодавства. Не можна назвати законодавство в аграрній галузі досконалим. І над виправленням дискримінаційних норм та прогалин працюють юристи, депутати, аграрії, громадські організації. Часто вони стикаються з супротивом, недобросовісним лобіюванням інтересів фінансових груп, які не мають нічого спільного із загальнодержавними інтересами. І такий опір часто лише на найвищому рівні в державі.

Майже усі випадки рейдерських захоплень починалися через недосконалість реєстрів, зловживання реєстраторів та непрофесійну роботу Антирейдерської комісії при міністерстві, чиї накази суд неодноразово визнавав незаконними. Приведемо приклад захоплення ТОВ «НЕСТ» (Братський маслопресовий завод): декілька рейдерських атак на бізнес та заволодіння майном з використанням державних інституцій: державних реєстраторів, Міністерства юстиції, правоохоронних структур, прокуратури та судів. На кожний процесуальний крок та перемогу юристів ТОВ «НЕСТ» рейдери, маючи «вплив» на посадовців державних інституцій, які покликані захищати бізнес та власність, виставляють нову перешкоду для повернення майна законним власникам. На кожну перемогу в суді ТОВ «НЕСТ» у рейдерів знаходиться своя «трійка» у Верховному суді України, яка виносить рішення, що відкидає законних власників назад на кілька кроків. Дивним чином це та сама «трійка», що вже неодноразово слухала справу, де задіяні і постраждале підприємство ТОВ «НЕСТ», і головне підприємство рейдерів ТОВ «Олтрейд2016», яке має усі ознаки фіктивності [1]. Суддям вкотре пояснюється уся злочинна схема, але останні вишукують можливості уникнути постановлення законного рішення, порушують процесуальні норми Закону.

Також доречний приклад рейдерських атак «ГрадОлія». «ГрадОлія» – одне з небагатьох підприємств в Україні, що експортує в основному не сировину, а вже готову олію. Успішний бізнес, створення робочих місць, наповнення державного бюджету.

Для когось це позитивний приклад, а для певних правоохоронних органів – мотив для неправомірного пресингу. З січня місяця цього року тривав тиск на «ГрадОлію» збоку правоохоронців через митницю, на які приходили сумнозвісні листи-орієнтування. Що у цих листах, які підстави мали правоохоронні органи їх надсилати, що взагалі це за органи – митниця не повідомляла. Блокувалися вантажі, проводилися необґрунтовані перевірки, що відповідно призводило до величезних збитків, било по репутації підприємства.

Рейдерська атака на ПАТ «Хорольський молококонсервний комбінат дитячих продуктів» – удар не лише по самому підприємству і його власникам, а й по регіону, де воно розташоване. Адже комбінат є бюджетоутворюючим, забезпечує роботою місцевих мешканців та безпосередньо впливає на інфраструктуру. Рейдери ж фактично розвалили його, звільнили провідних спеціалістів та розікрали обладнання, жодної копійки не вкладаючи у розвиток. Їхні витрати спрямовані лише на стимулювання безчесних чиновників та на купівлю замовних матеріалів у ЗМІ, що мають на меті дискредитувати законного власника. Схема рейдерського захоплення ПАТ «Хорольський молококонсервний комбінат дитячих продуктів» яскравий приклад бездіяльності влади і силових структур, які чомусь найчастіше задіють усі свої важелі впливу не тоді, коли цього потребує постраждалий бізнес, а тоді, коли це грає на руку злочинцям.

Варто зауважити, що, за офіційними даними, у попередньому 2017 році кількість захоплень сільськогосподарських підприємств або спроб привласнити майно та врожаї вітчизняних аграріїв зроста порівняно з 2016 роком у 2,5 рази – до майже 1000 з 360. У свою чергу, представники бізнесу нарікають, що ситуація з рейдерськими захопленнями підприємств та земельних ділянок 2018 року не тільки погіршилася, а ще й ускладнилася через неправомірне втручання державних органів у роботу підприємств [2]. Наприклад, очільники Національної академії аграрних наук та їхні родичі стають власниками земельних ділянок на територіях, що раніше використовувались підпорядкованими академії дослідницькими установами. Землі Національної академії аграрних наук займають площу, яка за розміром уп'ятеро більша за Київ. А оскільки академія – це дослідно-наукова бюджетна установа, то й землі, якими вона розпоряджається, – державні. Але подекуди ця земля опиняється у приватних руках, а найбільш ласі ділянки переходять у власність самих керівників цієї Академії та членів їхніх родин.

Продаж земель сільськогосподарського призначення – тема, на якій нерідко спекулюють українські політики. І вони часто сходяться на думці, що відкривати ринок землі поки не варто. Коли вони говорять про продаж землі, традиційно згадують про інтереси селян. Але не згадують про ту землю, що перебуває у користуванні Національної академії аграрних наук – а це один із найбільших у країні обсягів. Використання цієї землі контролюють не завжди ретельно. Нерідко власниками земельних ділянок або навіть майна дослідницьких установ стають очільники академії та їхні родичі. Але Національна академія аграрних наук України – державна організація, яка живе на бюджетні гроші. У її складі – дослідні станції, наукові центри, інститути і господарства. Всі установи, підпорядковані академії, розпоряджаються загалом майже півмільйоном гектарів землі. Навіть при тому, що близько 35 тисяч гектарів залишаються на тимчасово непідконтрольній українській владі території, ця цифра є досить значною. Наприклад, у селищі Гатне під Києвом. Землею навколо нього користувалось дослідне господарство «Чабани», яке підпорядковується Інституту землеробства – що у складі академії. Наприкінці 2013 року президія аграрної академії вирішила вилучити понад 10 га землі, щоб роздати земельні ділянки працівникам СБУ, учасникам АТО і своїм співробітникам. Тоді директор дослідного

господарства обґрунтував це тим, що земля нібито не належить до особливо цінної і на ній не проводяться досліді. Але серед нових власників земельних ділянок у Гатному виявилися родичі президента Національної академії аграрних наук. Заступниця президента Національної академії аграрних наук також власниця земель від цієї установи, а також віце-президент і головний вчений секретар академії аграрних наук. В цілому діяльність Академії аграрних наук вивчають як контрольні органи, так і правоохоронці. Проаналізувавши дані ревізій та аудиту Державної аудиторської служби і Рахункової палати, бачимо, що керівництву академії не завжди вдається контролювати державну землю – і державні кошти. Прихована оренда, втрати мільйонів гривень. Без проведення відповідних процедур придбано товарно-матеріальних цінностей на суму майже 37 млн гривень. Триває практика незаконного вилучення у підприємств та установ НААН земельних ділянок площею понад 5,5 тис. га. Науково-дослідні господарства та установи НААН під виглядом укладання з суб'єктами господарювання різного виду договорів на спільне вирощування сільськогосподарської продукції фактично передають останнім земельні ділянки у користування, що, за висновками фахівців Держсільгоспінспекції України, є прихованою орендою землі. З усієї кількості землі для наукової роботи використовується лише 10% - все інше практично – для товаровиробництва сільськогосподарської продукції і, відповідно, реалізації. Отже, проведені дослідження доводять, що керівництво цієї організації, схоже, не лише непрозоро розпоряджається землею, але й в окремих випадках отримує для себе або родичів державну землю, використовуючи своє службове становище. Залишаються запитання і щодо джерел іншого численного набутого майна, якого не знайдеш в офіційних деклараціях керівництва аграрної академії.

Ще одну резонансну справу – щодо виведення з державної власності близько 100 гектарів землі на Київщині – в НАБУ розслідують із 2017 року. Йдеться про масиви землі біля Чабанів та Гатного – зокрема, там, де отримали ділянки родичі керівництва академії. І таких випадків ще безліч.

В Україні рейдерство має тенденцію до зростання. Але є кілька основних етапів для мінімізації цього процесу. Захист нотаріату – перший крок для бізнесу. Захистивши сьогодні нотаріат, бізнес у першу чергу захистить себе. З боку міністерства не передбачається дієвих механізмів, що гарантували б захист прав підприємців та приватної власності. Реєстрами користуються невідомі особи, яких навіть правоохоронці не можуть знайти, і можливо, що вони існують лише «на папері». Відповідно, реєстри незахищені, «зносяться» заборони, змінюються власники підприємств без встановлення осіб, надання необхідних документів та формування належним чином реєстраційної справи. Другим мають стати конкретні вимоги підприємців до Міністерства Юстиції, Уряду загалом та до Верховної Ради, яка відповідає за призначення та звільнення міністрів. Хоча б частково проблему можна було б вирішити за допомогою антирейдерських законопроектів, які можуть закрити наявні недоліки в процедурі держреєстрації власності. Адже рейдери не залишають поза увагою будь-які шпарини в законодавстві, що дають змогу захопити чужу власність, прикрившись фабулою – що не заборонено, те дозволено. Неприпустимо жити з рабською свідомістю людям, які змогли побудувати бізнес, розвивати його, створювати робочі місця та залучати інвестиції. Треба вимагати захисту своїх прав. Рейдерство сьогодні загрожує існуванню держави. Адже лише та країна, яка може забезпечити безпеку бізнесу, може стати успішною. Приватна власність має бути недоторканою.

Література

1. Матвіїва О. Як рейдери захопили ТОВ "Братський маслопресовий завод"// https://biz.censor.net.ua/columns/3071925/yak_reyideri_zahopili_tov_bratskiyi_maslopresovi_yi_zavod
2. Каплюк К. «Аграрні барони»: як керівництво Академії аграрних наук отримує для себе і родичів державну землю // <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/29808952.html>

УДК 336.714

*Литвиненко Олеся Володимирівна,
аспірант, науковий співробітник
ДВНЗ «Університет банківської справи»*

РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ FINTECH ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

Останні роки характеризуються швидким зростанням FinTech, що зумовлено технологічним прогресом, зміною очікувань клієнтів, наявністю фінансування та збільшенням підтримки з боку урядів та регуляторів. FinTech може сприяти вирішенню найважливіших завдань щодо економічного зростання, розширення доступу до фінансових послуг та економічної диверсифікації за допомогою впровадження інновацій у фінансовий сектор. Разом з тим, масштабні технологічні перетворення, які відбуваються зараз, вже мають серйозний вплив на сферу банківського сектору і створюють нові загрози фінансовій безпеці банків, особливо, якщо інновації призводять до великих або нових дисбалансів та каналів зараження. Попередження та усунення загроз і ризиків, а також виявлення можливостей цифрової економіки щодо фінансової безпеки банків є основою забезпечення їх конкурентоспроможності. Тому, на наш погляд, дослідження даного питання набуває особливої актуальності в умовах сьогодення.

Мета роботи – виявлення ключових можливостей та ризиків FinTech, що впливають на забезпечення фінансової безпеки банків.

FinTech – це технологічно забезпечена фінансова інновація, яка може спричинити появу нових бізнес-моделей, додатків, процесів, продуктів чи послуг із супутнім істотним впливом на фінансові ринки та установи та надання фінансових послуг [1]. Найбільша частка інвестицій у фінансові технології припадає на банківську діяльність, при цьому FinTech поширюється в таких сегментах банківських послуг, як депозити та кредитування, платежі, управління інвестиціями, ринки капіталу.

Пропозиції FinTech у банківстві зосереджені, в першу чергу, на обслуговуванні клієнтів роздрібною торгівлю, малого та середнього бізнесу, з акцентом на платежі, кредитування та особисті фінанси. Основним полем впровадження методів цифрової економіки в банківському секторі є застосування інтелектуалізованих обчислень, технологій великих даних на основі інтеграції роботизації і машинного самонавчання, іншими словами - менеджмент, заснований на даних і знаннях чи інакше Data Driven & Data Science [2].

Технологічні інновації у сфері банківських послуг теоретично приносять користь економічному зростанню та фінансовій безпеці через зниження операційних витрат банків і полегшення аналізу великих обсягів даних для управління ризиками та виявлення шахрайства.

Потенційні можливості для забезпечення належного рівня фінансової безпеки банків від впровадження FinTech включають підвищення ефективності, прозорості, конкуренції та стійкості фінансового стану, впровадження Regtech.

При цьому, ефективність операцій, у тому числі за рахунок стимулів, створених конкурентоспроможністю, підтримує стабільні бізнес-моделі банку та сприяє його загальному зростанню. Прозорість зменшує асиметричність інформації та дає змогу більш точно оцінити ризики [3]. Regtech, використовуючи аналітику даних та інші технології, пропонує можливі рішення для підвищення безпеки, зменшення ризиків та впорядкування бізнес процесів.

Але крім очевидних вигод, цифрові технології несуть з собою загрози, які безпосередньо пов'язані з забезпеченням фінансової безпеки.

Потенційні ризики від впровадження FinTech є як мікрофінансовими (наприклад, кредитний ризик, ризик ліквідності, невідповідність строків погашення та операційні ризики, кібер-та юридичні ризики), так і макрофінансовими (наприклад, нестабільним зростанням кредитів, посиленням взаємопов'язаності чи кореляції, проциклічності, зростанням ефекту «зараження», а разом з тим і збільшенням системного ризику). Хоча ці ризики не є новими, вони можуть посилюватися внаслідок швидкого зростання FinTech, нових форм взаємозв'язку і збільшеною різними постачальниками послуг – третіх сторін (хмарні обчислення, послуги по роботі з даними), не охоплених регулюванням, і можливої концентрації операцій з такими постачальниками.

Поширення FinTech продуктів та послуг може збільшити складність надання фінансових послуг, ускладнюючи управління та контроль операційного ризику. ІТ-системи застарілих банків можуть бути недостатньо пристосованими, або практика впровадження може бути недостатньою. Таким чином, деякі банки використовують більшу кількість третіх сторін, як через аутсорсинг (наприклад, хмарні обчислення), так і інші FinTech партнерства, тим самим збільшуючи складність і зменшуючи прозорість операцій з кінцевою метою. Це розширене використання сторонніх сторін та партнерство може збільшити ризики щодо безпеки даних, конфіденційності, відмивання грошей та кібер-злочинів [4].

Зростання FinTech призводить до більшої взаємозалежності ІТ між банками та ринковою інфраструктурою, що може призвести до того, що подія ІТ-ризик переросте в системну кризу, особливо там, де мають місце системно важливі гравці.

Лінніков А.С. та Масленников О.В. виділяють наступні ризики фінансової безпеки, пов'язані з використанням сучасних електронних технологій, що впливають на фінансову систему:

- кібератаки;
- ризики шахрайства в ІТ-сфері;
- ризики помилок в програмному забезпеченні;
- стратегічні ризики, пов'язані з швидким розвитком інформаційних технологій і зміною умов ведення фінансового бізнесу;
- ризики державного регулювання фінансових інновацій;
- ризик порушення функціонування складних інформаційних систем та інші [5, с. 12].

Ризик також полягає в тому, що цифровізація поступово стирає межу між власне банківською діяльністю та небанківськими видами діяльності, швидкість створення нових платіжних інструментів випереджає можливості пристосування до неї банківського середовища [6].

Висновки. За сучасних умов найближчим часом важливим елементом трансформацій є рішення на базі FinTech, які можуть виступити як гарантом фінансової безпеки, так і генератором нових загроз і ризиків для банків. Для посилення

позитивних ефектів і пом'якшення можливих ризиків впровадження FinTech в банківській сфері необхідно забезпечити стійкість фінансових систем до впливів технологічних змін, не сповільнюючи при цьому процес структурних перетворень, впровадження інновацій та розвитку конкуренції, який вони породжують.

Література

1. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. Basel Committee on Banking Supervision, June 2011. URL: https://www.bis.org/publ/bcbs189_dec2010.pdf.
2. The Pulse of Fintech 2018. KPMG. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2019/02/the-pulse-of-fintech-2018.pdf>
3. Financial Stability Implications from FinTech. Financial Stability Board, June 2017. URL: <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/R270617.pdf>.
4. Implications of fintech developments for banks and bank supervisors. Basel Committee on Banking Supervision, January 2019. URL: <http://www.asbasupervision.com/es/bibl/x-lecturas-recomendadas/1647-lr255/file>.
5. Линников А.С. Влияние современных технологических изменений на финансовую безопасность. Известия высших учебных заведений. 2017. №1. С.10–14. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=29214696>.
6. Кокшарова Т.А. Влияние цифровой экономики на банковскую сферу и современные тенденции ее использования. Студенческий форум: электрон. научн. журн. 2018. № 24(45). URL: <https://nauchforum.ru/journal/stud/45/42426>.

УДК 346.6

*Маслій Олександра Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент*

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Ефективність функціонування фінансової системи та її похідних інститутів є вирішальною в питаннях розвитку і забезпечення соціально-економічної стабільності держави. Постійний моніторинг та контроль ризиків фінансовій стабільності через поточний та стратегічний аналіз показників розвитку фінансової системи, зокрема наявності, розміщення і використання внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів на державному рівні, формування державного та місцевих бюджетів, платіжного балансу та інших, є ключовим елементом забезпечення фінансової безпеки держави на засадах проактивного підходу й запобігання реалізації загроз.

Фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [1].

Фінансова безпека держави характеризується певним набором показників, кожен із яких має нормативне значення, яке встановлюється в залежності від рівня економічного розвитку. В методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки виокремлено групу індикаторів фінансової безпеки, що сигналізують про виникнення проблемних ситуацій та диспропорцій розвитку за її складовими: банківська безпека, безпека небанківського фінансового ринку, торгова

безпека, бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека [2].

Проте фундаментальність та масштабність назрілих проблем, суттєві зміни в функціонуванні фінансової системи, що відбулися з моменту розробки чинних методичних рекомендацій [4], різноплановість самого змісту фінансової безпеки та її забезпечення вимагають формування інформаційно-аналітичної бази для моніторингу показників фінансової безпеки з урахуванням міжнародного досвіду.

Аналізуючи міжнародний досвід моніторингу фінансової стабільності держави, зокрема порівнюючи методiku Європейського Центрального Банку до визначення рівня фінансової стабільності з методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України у розрізі фінансової безпеки, варто виділити ряд ключових відмінностей, комплексне врахування яких дозволить виявити додаткові загрози фінансовій безпеці України. Фінансова система Єврозони є більш глобальною ніж Українська, проте показники, що застосовуються при оцінці є більш адаптивними та адекватними до нових економічних тенденцій, й можуть показати відповідність динаміки росту національної фінансової стабільності.

Спираючись на короткий аналіз по ключовим фінансовим показникам згідно підходу Європейського Центрального Банку варто відмітити, що національний метод є досить точним. Жодний з додатково розрахованих показників не заперечує, а навпаки підтверджує стан елементів фінансової системи. Відсутність широкого порівняльного аналізу є головним мінусом національної методики (табл. 1).

Порівняння ключових відмінностей національного та європейського підходу до виявлення загроз фінансовій безпеці на макрорівні.

<i>Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України</i>	<i>Щорічний огляд Європейського Центрального Банку (ЄЦБ) фінансової стабільності Єврозони</i>
Шість елементів фінансової безпеки: боргова, бюджетна, грошово-кредитна, банківського і небанківського сектору, валютна.	Чотири групи зон фінансової стабільності: банківська, небанківська, макроекономічна та грошово-кредитна, фінансові ринки.
Нормативний підхід.	Структурно-динамічний, рейтинговий підхід.
Основу оцінок складають кількісні та якісні внутрішні показники економіки.	Застосування експертних показників складових фінансової системи.
Ігнорування фондового ринку та фінансового середовища.	Особлива увага до інструментів фондового ринку, в структурі складових стабільності.
Зосередженість на національному рівні економічних показників.	Порівняльний характер усіх складових між країнами учасницями, та іншими важливими економіками.

Головною відмінністю національного та європейського підходу є використання рейтингових показників, так за методикою ЄЦБ оцінюється кредитний рейтинг країн Єврозони та порівнюється середнім показником, а також кількістю незадовільних кредитів, для цього проведено порівняння оцінок схожих до показників України економічних систем (табл. 2).

Таблиця 2

Кредитний рейтинг країн станом на кінець 2018 року

Країна	S&P	Moody's	Fitch	TE
Україна	B-	Caa1	B-	21
Польща	A-	A2	A-	71
Іспанія	A-	Baa1	A-	68
Білорусь	B	B3	B	26
Грузія	BB-	Ba2	BB	43
Аргентина	B	B2	B	31

Україна має проблеми з кредитним рейтингом, вона гірша за більшість схожих економік, таких як Білорусь, Аргентина та Грузія, і значно відстає від схожих за соціально-демографічними показниками Іспанії та Польщі, що призводить до подорожчання обслуговування держборгу та погіршує й так непросту ситуацію. Саме тому питання боргової безпеки є ключовим, оскільки за місцем країни в даних рейтингах значною мірою визначається інвестиційна привабливість країни, яка має значний позитивний вплив на протидію загрозам фінансовій безпеці.

Протидія загрозам фінансовій безпеці є ціллю майже всіх країн, пов'язаних світовою економікою, а тому Україна має приділити увагу активним діям, що застосовує Європейський Союз до своїх слабких учасників, а також механізм протидії загрозам у інших розвинених країнах. Саме тому інструментарій ідентифікації та запобігання загроз фінансовій безпеці України має бути розширений та адаптований до нового економічного середовища.

Література

1. Варналій З.С. Проблематика структурування та визначення понять в економічній безпекології // Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали II Всеукр.наук.-практ. Інтернет-конференції, 15 грудня 2015 р. – 15 січня 2016 р. Полтава, ПолтНТУ, 2016. С. 10–15.
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України (Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 29.10.2013 р. №1277) // Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.
3. Cable, V. (1995). What Is International Economic Security? International Affairs, 71(2), 305-324. doi: <http://dx.doi.org/10.2307/2623436>.
4. Z.Varnaliy, S. Onishchenko, A.Masliy. Preventing threats as a precondition to increase the level of Economic Security of the State // Scientific Journal «ScienceRise». – 2016. № 7/1(24). – С. 41-46. doi: 10.15587/2313-8416.2016.74409.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ВІТЧИЗНЯНОГО СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

На сучасному етапі фінансово-економічної і політичної нестабільності вітчизняний страховий ринок підпадає під вплив великої кількості зовнішніх та внутрішніх ризиків та загроз. Саме тому, питання фінансової безпеки держави, зокрема страхового ринку стають все більш важливими і актуальними. Вирішенню багатьох проблем у сфері захисту економічних суб'єктів держави сприяє саме страховий ринок і тому формування досконалого, фінансово стійкого та безпечного страхового ринку в Україні є одним з першочергових завдань держави.

Відповідно до методики розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженої Наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60, фінансова безпека держави розглядається як такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [1].

Однією зі складових фінансової безпеки держави є фінансова безпека небанківського сектору, яка включає безпеку страхового ринку.

Проблемами забезпечення фінансової безпеки страхового ринку займалися Барановський О.І., Виговська В.В., Панков Ю.В. та ін. (табл.1). Так, наприклад, Барановський О. І. розглядав категорію «фінансова безпека страхового ринку» як складову фінансової безпеки, яка відображає такий рівень розвитку страхового ринку, що дає змогу задовольнити потреби населення у страхових послугах [2].

Таблиця 1

Підходи до трактування сутності «фінансова безпека страхового ринку»

Підходи	Визначення
Методика розрахунку рівня економічної безпеки держави 2013-го року	Це рівень розвитку фондового та страхового ринків, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах
Барановський О. І.	Це складова фінансової безпеки, котра відображає рівень розвитку страхового ринку, що дозволяє задовольнити потреби населення у страхових послугах
Виговська В. В.	Це стійкий у часі та просторі стан страхового ринку, що характеризується здатністю протидіяти загрозам внутрішнього і зовнішнього середовища та забезпечує страхове відтворення
Панков Ю. В.	Це такий стан фінансів страхової компанії, за якого показники, що його характеризують, не перевищують припустимих меж, забезпечуючи не тільки нормативне, але й ефективне і доцільне функціонування страховика
Єрмошенко М. М.	Це становлення надійного ринку страхових послуг, спроможного ефективно захищати майнові права та інтереси населення і господарюючих суб'єктів, суттєво впливати на реструктуризацію економіки і забезпечувати її зростання

Фінансова безпека страхового ринку залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх чинників, визначається станом його розвитку, фінансовою результативністю та ефективністю діяльності. Страхування суттєво впливає на соціально-економічну стабільність суспільства і належить групи чинників, що безпосередньо визначають рівень фінансової безпеки держави.

На функціонування вітчизняного страхового ринку у період економічної та політичної нестабільності впливає ряд ризиків та загроз. Загрози фінансовій безпеці страхового ринку, незалежно від джерел їх виникнення, поділяють на внутрішні і зовнішні, а саме: з боку партнерів, конкурентів, іноземних суб'єктів господарювання, засобів масової інформації, держави іноземних держав.

До факторів впливу на фінансову безпеку страхового ринку слід віднести: стрімкий перебіг глобалізаційних процесів; інтернаціоналізація ринку страхових послуг; досить високий рівень мобільності, взаємозв'язку фінансового та страхового ринку; величезна різноманітність фінансових інструментів; значний рівень залежності від зовнішнього перестрахування; недосконалість вітчизняного законодавства; значна залежність національного страхового ринку від іноземного капіталу [4].

Найчастіше внутрішні загрози виникають через неефективний фінансовий менеджмент в межах страхових компаній, зокрема, неврівноваженої тарифної політики, недостатнє вивчення попиту на страхові послуги та купівельної спроможності населення, незбалансованого розміщення страхових резервів. Зовнішні загрози – це нестабільність зовнішнього фінансово-економічного середовища.

Для розрахунку фінансової безпеки страхового ринку України застосовують ряд індикаторів, які сигналізують про зону ризику страховиків (табл. 2).

Таблиця 2

Порогові значення індикаторів фінансової безпеки страхового ринку

Найменування	Індикатор, одиниця виміру	Розрахунок	Порогове значення
Методика розрахунку економічної безпеки держави 2013-го року	Рівень проникнення страхування (страхові премії до ВВП), %	Валові страхові премії, млн. гривень / ВВП, млн. гривень x 100	1-8
	Частка надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній у загальному обсязі надходжень страхових премій (крім страхування життя), %	Обсяг надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній (крім страхування життя), млн. гривень / загальний обсяг надходжень страхових премій, млн. гривень	10

Безпека страхового ринку залежить від багатьох факторів, основним з яких є надходження валових страхових премій, приріст яких у 2018 році клав 11,1% та сягнув 34,88 млрд грн. В цей же період збільшились і страхові виплати - 8,75 млрд грн, - це на 18,7% більше, ніж за аналогічний період 2017 р. [3].

Формування страховою компанією системи страхових резервів у розмірах, відповідно до суми страхових зобов'язань дає їй можливість розподілити відповідальність залежно від різних видів ризиків та часу настання страхових виплат. Загальні активи страховиків за підсумками минулого року майже на 5% перевищує показники аналогічного періоду 2017 р. Ринок суттєво зростає, але і дорожчають його послуги.

Для забезпечення показників фінансової безпеки на сучасному етапі відбувається посилення вимог до капіталу страховиків, їхньої платоспроможності та активів. Це

призводить до втрати фінансово нестійкими компаніями ринку. Так, упродовж 2018 року з ринку пішли 11 страхових компаній.

Згідно з розпорядженням Нацкомфінпослуг, щот набуло чинності у 2018 році “Про затвердження Положення про обов’язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика” впродовж двох років страховикам доведеться сформувати додатковий запас ліквідності та очистити свої портфелі від неякісних активів, що дозволить уникнути низки ризиків та загроз фінансовій безпеці страхового ринку.

Література

1. Методка розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджена наказом № 1277 від 29.10.2013: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>.

2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні : методологія оцінки та механізм забезпечення: монографія / О. І. Барановський. – К. : Київський національний торгово-економічний університет, 2004. – 759 с.

3. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018 рік: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00654.pdf>.

4. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ : монографія / Н.В. Зачосова. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А. – Черкаси, 2016. – 375 с.

УДК 631.164.23(477)

Скриль Віталія Вячеславівна,

кандидат економічних наук, доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

На сьогодні в урядових колах і серед вчених ведеться інтенсивна робота, спрямована на підвищення ефективності системи фінансового регулювання аграрного сектору України.

Потенціал аграрної галузі в Україні величезний. Уже нині в сільському господарстві працюють майже 45 000 підприємств. З них близько 2500 – великих і середніх. Як свідчать статистичні дані у сільському господарстві України індекс сільськогосподарської продукції загалом у січні – листопаді 2018 р. порівняно із січнем – листопадом 2017 р. становив 108,2 %, у тому числі з продукції рослинництва – 111,2 % і продукції тваринництва – 100,4 %. Зростання вітчизняного аграрного сектору відбувалося насамперед за рахунок сільськогосподарських підприємств, де згадувані вище індекси сільськогосподарської продукції в січні – листопаді 2018 р. порівняно із січнем – листопадом 2017 р. становили 113,4, 116,5 і 102,9 % відповідно. Тоді як у господарствах населення у січні – листопаді 2018 р. порівняно з аналогічним періодом 2017 р. мало місце навіть скорочення виробництва продукції тваринництва, хоча виробництво рослинницької продукції в господарствах населення дещо зросло.

Загалом рушійною силою розвитку вітчизняного сільського господарства у 2018 р., як і раніше, лишалося експортноорієнтоване виробництво продукції рослинництва (зернових та олійних культур) у сільськогосподарських підприємствах, особливо великих. Водночас активізація попиту на продовольство на внутрішньому

ринку сприяла розвитку вітчизняного тваринництва. Причому знову ж таки насамперед у сільськогосподарських підприємствах. Стагнація ж виробництва продукції тваринництва в господарствах населення пов'язана, мабуть, із значними витратами на її виробництво при збереженні складнощів з її збутом. У цілому ж вітчизняний аграрний сектор має доволі хороший потенціал для свого подальшого розвитку. Хоча поки у цьому сегменті української економіки й надалі зберігаються певні загрози структурного та функціонального характеру [1]. Серед таких загроз варто виділити наступні, а саме: низька ефективність сільськогосподарського виробництва; недостатній стимулюючий вплив системи оподаткування аграрних підприємств; недосконалість механізмів кредитного забезпечення галузі; недостатнє стимулювання впровадження інвестицій в аграрне виробництво; зниження забезпеченості сільськогосподарською технікою та критична зношеність основних виробничих фондів; недосконалість інфраструктури та механізмів регулювання кон'юнктури аграрних ринків; загострення соціальних проблем в сільській місцевості.

Щоб забезпечити фінансову стабільність галузі впродовж тривалого періоду, необхідно постійно стежити за фінансовим станом її суб'єктів господарювання, оперативно реагувати на зміни, вивчати їх закономірність і причини відхилення від критичної межі задовільної оцінки за ознаками фінансової стійкості, платоспроможності, вживати заходи для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності.

Саме зростання ефективності та продуктивності роботи вітчизняних підприємств аграрного сектору, а також досягнення фінансової безпеки аграрної галузі може забезпечити лише інноваційний сценарій розвитку. Фінансове зростання галузі без відповідного зростання інноваційної складової відбувається лише за рахунок вичерпання внутрішніх резервів, а, тому, є безперспективним.

Також слід зазначити, що окрім забезпечення нормального фінансового стану сільськогосподарських підприємств важливою ціллю є забезпечення конкурентоспроможності підприємницької діяльності, яка є можливістю ефективного використання потенціалу, здатністю своєчасно реагувати на зміни потреб споживачів сільськогосподарської продукції, вміння своєчасно розробляти необхідні заходи у відповідь на нововведення конкурентів, нейтралізувати несприятливі дії зовнішнього середовища [2]. Це дасть можливість також створення конкурентоспроможної національної економіки, першочерговим завданням якої є забезпечення продовольчої безпеки країни. Ефективне функціонування системи фінансової безпеки здійснюється через механізм забезпечення фінансової безпеки. Тому механізм забезпечення фінансової безпеки сільського господарства повинен враховувати джерела формування фінансових ресурсів і мінімізації фінансових ризиків. Саме від них залежить удосконалення економічних відносин і забезпечення сталого розвитку аграрного сектору, що досягається завдяки фінансовим інструментам, важелям та методам, що, впливаючи на фінансову безпеку галузі, формують її рівень, який базується на фінансовій самодостатності, надійності, незалежності, стійкості та стабільності.

Базовими елементами механізму фінансової безпеки розвитку сільського господарства виступають фінансові методи або організаційно-економічні форми забезпечення фінансової діяльності, які включають: фінансове планування, фінансове забезпечення, фінансовий контроль, оперативне управління, фінансове регулювання і фінансове стимулювання. Крім того, найактивнішими елементами цього механізму є фінансові важелі (фінансові норми і нормативи; фінансові ліміти і резерви; фінансові стимули; фінансові санкції), які приводяться в дію відповідними фінансовими методами [3].

Отже, одним із найважливіших елементів системи забезпечення фінансової безпеки є механізм, який є сукупністю економічних інструментів, методів, важелів, за допомогою яких з дотриманням відповідних принципів суб'єкти безпеки впливають на відповідні об'єкти з метою забезпечення фінансової безпеки сільського господарства. Узгоджена взаємодія усіх елементів механізму забезпечення фінансової безпеки сільського господарства в кінцевому результаті гарантуватиме ефективне функціонування усієї національної економіки та економічне зростання.

Література

1. Кулицький С. Перспективи вітчизняної економіки в 2019 році [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4058:perspektivi-vitchiznyanoji-ekonomiki-v-2019-rotsi-&catid=64&Itemid=376
2. Вдовенко Л.О., Черненко О.С. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в аграрній сфері: Монографія / Л.О. Вдовенко, О.С. Черненко. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 252 с.
3. Тітова С. П. Основи формування фінансової складової економічної безпеки аграрних підприємств / С.П. Тітова // Економіка АПК. - 2010. - № 9. - С. 96-101.

УДК 332.14

Ховрак Інна Вікторівна,

кандидат економічних наук, доцент

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В умовах децентралізації посилюються можливості фінансового забезпечення збалансованого регіонального розвитку, адже зростає оперативність, прозорість, відповідальність, гнучкість і відкритість процедур прийняття рішень. Також в даних умовах підвищується зацікавленість і ініціативність мешканців регіону у розробці стратегічних напрямів розвитку регіону. Однак, виникає і низка перешкод, пов'язаних з рівнем фінансової грамотності і свідомості громадян, координацією цілей і дій, узгодженістю пріоритетів і інтересів різних заінтересованих сторін тощо. Саме тому питання фінансового забезпечення збалансованого регіонального розвитку в умовах децентралізації потребує ґрунтовного вивчення.

Фінансове забезпечення варто розглядати як процес формування фінансових ресурсів, необхідних для досягнення збалансованого розвитку регіону. Якщо суб'єктами правового регулювання процесів фінансового забезпечення розвитку регіонів є Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Міністерство фінансів України, то учасниками процесу фінансування виступають не лише державні та регіональні органи влади, а також представники бізнес середовища та громадськості. Найважливішим є пошук та аналіз можливості залучення джерел фінансових ресурсів, як наявних, так і потенційних.

Джерелами фінансового забезпечення, перш за все, є бюджетне фінансування (трансфerti з державного бюджету, бюджети розвитку, ресурси Державного фонду регіонального розвитку, державні цільові програми тощо), кредитування (муніципальні запозичення, кредити банків) та інвестування (вітчизняні і іноземні інвестиції, венчурне фінансування, фінансування міжнародних фондів, програми та гранти, безповоротна

фінансова допомога тощо). Так, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 64, п.6-7) [1], закріплюється можливість формувати бюджети розвитку з метою реалізації програм соціально-економічного розвитку. Однак, необґрунтоване використання одних інструментів може негативно вплинути на можливість використання інших. Так, намагання регіональної та місцевої влади отримати додаткове фінансування бюджету за рахунок податків і зборів може знизити спроможність суб'єктів господарювання і громадян до інвестування.

Одним із інструментів бюджетного фінансування регіонального розвитку є Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) (табл. 1). Однак, як свідчать результати аудиту, існують «практики неефективного управління коштами Фонду та повернення їх значної частини до державного бюджету як невикористаних, повторне допущення на об'єктах одних і тих же порушень законодавства в частині використання бюджетних коштів» [2, с. 7-8]. Також широко застосовують субвенції з державного бюджету на формування інфраструктури; кошти, отримані від ЄС у рамках виконання Угоди про фінансування Програми підтримки секторальної політики; субвенції на заходи соціально-економічного розвитку; кошти за державними цільовими програмами тощо.

Таблиця 1

Затвердження та використання коштів ДФРР у 2016–2018 роках за регіонами

Регіон (область / місто)	2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	затверджено, млн. грн.	рівень освоєння, %	затверджено, млн. грн.	рівень освоєння, %	затверджено, млн. грн.	рівень освоєння, %
Вінницька	140,8	99,0	173,0	97,7	178,7	96,1
Волинська	91,5	92,7	113,1	90,7	192,1	93,8
Дніпропетровська	182,8	95,1	212,6	90,5	366,2	88,9
Донецька	239,5	75,5	279,1	66,0	777,7	85,5
Житомирська	109,6	95,1	135,0	98,9	228,1	99,2
Закарпатська	110,5	98,7	136,7	95,7	232,5	97,5
Запорізька	98,5	53,3	114,5	61,7	195,3	70,7
Івано-Франківська	121,4	94,9	149,8	90,5	254,8	92,0
Київська	97,1	99,4	113,9	78,1	197,8	80,0
Кіровоградська	54,7	97,2	63,6	99,6	108,5	99,8
Луганська	193,7	56,2	238,5	72,3	401,3	83,8
Львівська	222,5	95,9	166,6	95,1	286,3	95,7
Миколаївська	65,0	89,7	75,7	63,4	129,2	63,2
Одеська	134,1	98,9	156,8	97,7	269,5	98,4
Полтавська	80,8	95,3	93,9	96,6	160,3	97,1
Рівненська	102,0	96,8	126,1	98,7	214,7	98,4
Сумська	97,9	93,4	120,1	78,4	124,1	69,0
Тернопільська	93,6	97,5	115,2	87,3	194,8	96,4
Харківська	152,6	98,7	177,7	99,3	305,2	99,2
Херсонська	93,4	93,4	114,8	89,6	193,9	89,0
Хмельницька	113,8	94,2	139,8	98,9	236,0	99,1
Черкаська	69,8	96,3	81,1	95,1	138,3	97,1
Чернівецька	79,9	96,9	98,7	99,5	167,6	99,8
Чернігівська	91,9	88,5	112,6	99,3	115,7	99,7
м. Київ	162,7	87,5	191,0	90,2	331,6	90,8
Всього по Україні	3000,0	89,8	3500,0	88,3	6000,0	91,0

* складено на основі джерела [2, с. 82]

Відповідно до світової практики, важливим інструментом фінансового забезпечення збалансованого регіонального розвитку є соціальна відповідальність

бізнесу, що функціонує в регіоні. Так, різноманітні проекти соціального, екологічного та економічного спрямування здатні реалізовувати представники бізнес середовища у вигляді власних програм та стратегій з корпоративної соціальної відповідальності. Також досить поширеною є практика створення та функціонування соціального підприємництва. На увагу заслуговують і різноманітні програми і гранти ЄС, Європейського банку реконструкції та розвитку, Європейського інвестиційного банку, Агентства США з міжнародного розвитку, Департаменту закордонних справ, торгівлі та розвитку Канади тощо.

Варто додати, що найважливішою умовою досягнення збалансованого регіонального розвитку є консолідація зусиль різних заінтересованих сторін, а саме: регіональних та державних органів влади, представників академічного середовища, бізнесу та громадськості. В умовах децентралізації фінансове забезпечення, сформоване з різних джерел, гарантує спроможність до саморозвитку.

Література

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21.05.1997 <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Рішення Рахункової палати «Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного фонду регіонального розвитку» № 7-1 від 26.03.2019 <https://rp.gov.ua/>

УДК 658

Дмитренко Алла Василівна,

кандидат економічних наук, доцент

Падусенко Владислава Валеріївна, Стародуб Катерина Олексіївна,

Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Одним із головних чинників незалежності України за сучасних умов господарювання є стан її фінансової безпеки. Без забезпечення фінансової безпеки держави на всіх рівнях управління неможливо вирішити економічні проблеми, що стоять пед країною, регіоном та підприємством. Це завдання набуває особливої пріоритетності в умовах економічної нестабільності, а також складної воєнно-політичної ситуації, в якій опинилася наша держава.

На сьогоднішній день фінансові можливості держави залишаються досить лімітованими. Обмеженість та недостатність фінансових ресурсів призводять до збільшення державного зовнішнього та внутрішнього боргу та розвитку тіньового сектору економіки. Вирішення даних проблем потребує розробки виважених заходів з державного регулювання, спрямованих на зміцнення фінансової безпеки України.

Отже, останнім часом велику увагу дослідників вимагає пошук шляхів зміцнення фінансової безпеки держави.

Питання фінансової та економічної безпеки досліджувало багато вітчизняних та іноземних науковців. Серед них варто назвати таких як – Кравчук Н.Я. [1], Барановський О.І. [3], Венцовський Д.Ю [5], Смоквіна Г.А.[2], тощо. Але не зважаючи на це, питання забезпечення фінансової та економічної безпеки та основні

шляхи їх вирішення потребує більш детального урегулювання, що і зумовлює його актуальність.

Відповідно до погляду Кравчук Н.Я.[1] виділено такі основні аспекти тлумачення поняття фінансова безпека держави, а саме:

- з позицій ресурсно-функціонального підходу фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин та забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань;

- з точки зору статистики фінансова безпека – це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і економічне зростання;

- у контексті нормативно-правового регламентування фінансова безпека передбачає створення таких умов функціонування фінансової системи, при яких фактично виключена можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання.

О. Барановський [3] вважав, що фінансова безпека – це важлива складова частина економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин, стан фінансових потоків в економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання.

Загрози, що впливають на фінансову безпеку держави можна поділити на внутрішні і зовнішні. Внутрішні загрози включають загрози на мікро- і мезо-економічному рівні, а зовнішні - на макроекономічному.

До внутрішніх загроз відносять ризики, які знаходяться під контролем держави та на які вона має значний вплив. До цих загроз відносяться політичні, економічні, демографічні, соціально-культурні фактори, що впливають на стан фінансової безпеки. Зовнішні загрози - це загрози, на які держава не має прямого впливу, тому вона повинна враховувати їх вплив при здійсненні своєї політики. До таких ризиків відносяться зовнішньоекономічні чинники та глобальні політичні, економічні та екологічні процеси, що впливають на національну конкурентоспроможність та безпеку.

Значна увага сучасних дослідників приділена аналізу як внутрішніх так і зовнішніх загроз, які здійснюють вплив на фінансову безпеку України.

Вчений Г.А. Смоквіна [2] серед головних причин виникнення внутрішніх загроз фінансової безпеки України, виділяє:

- помилки, зловживання та інші відхилення в управлінні фінансової системи держави;

- скорочення використовуваної ресурсної основи у фінансово-кредитній сфері діяльності для виходу з економічної кризи та успішного проведення подальших реформ;

- розвал фінансово-кредитної системи і послаблення її стабілізуючих функцій у сфері виконання та формування бюджету;

- скорочення ролі внутрішніх соціально-економічних стимуляторів економічного зростання;

- зростання економічної злочинності, корупції тощо.

Г.А. Смоквін [2] також виділяє і зовнішні загрози фінансовій безпеці України, до яких відносить:

- інтернаціоналізація та глобалізація світового господарства;

- порушення національних пріоритетів України в області фінансів через просування іноземними партнерами вигідних їм економічних проектів і фінансових програм;

- формування іноземними партнерами такої структури зовнішньоекономічних зв'язків з Україною;

- нерозвиненість ринків капіталу та їх інфраструктури;

- нестабільність економіки.

В своїй праці В.І. Мунтіян [4], проблеми економічної безпеки України розглядає як провідну складову національної безпеки з урахуванням питань, пов'язаних із визначенням її чинників, поточного стану та напрямків забезпечення на усіх рівнях.

Автор аналізує етапи економічного реформування от початку до сьогодні, економічну кризу, дає пропозиції щодо структурного реформування господарської системи України на макро та мікрорівнях.

Слід звернути увагу також на дослідження Венцковського Д.Ю. [5], який виокремлює наступні загрози фінансовій безпеки держави, серед яких:

- посилення тиску на державні фінанси в умовах недостатнього економічного зростання;

- поглиблення макрофінансових диспропорцій;

- нагромадження боргової концентрації;

- розширення каналів і джерел трансферту криз; посилення негативного впливу прихованого безробіття.

Усі перераховані загрози дуже негативно впливають на стан захищеності економіки України і в сучасних умовах вимагають внесення серйозних корективів в організацію системи забезпечення фінансово – економічної безпеки України.

Аналізуючи проведені дослідження, найбільш пріоритетними заходами щодо зміцнення фінансової безпеки України повинні бути:

- розробка поетапної стратегії скорочення бюджетного дефіциту за рахунок нарощення власного доходного потенціалу;

- зменшення зовнішнього боргу України шляхом прямого зменшення чистих зовнішніх запозичень уряду та погашення довгострокових запозичень реального сектору економіки;

- забезпечення потреб економічного зростання країни шляхом розробки та впровадження виваженої грошово-кредитної політики, стабілізації рівня національної грошової одиниці, зниження рівня інфляції;

Отже, в інтересах реального соціально-економічного розвитку, Україні необхідно переглянути урядовий курс і провести реформи в бюджетній, борговій, валютній, грошово-кредитній, зовнішньоекономічній сферах.

По-перше: переглянути та удосконалити діючу нормативно - правову базу в галузі фінансово - економічної безпеки. На її основі розробити концепцію фінансової безпеки України, яка б враховувала специфіку кожного регіону, тим самим посилюючи економічну безпеку країни в цілому.

По-друге: своєчасно забезпечувати бездефіцитний Державний бюджет.

По-третє: Переглянути податкову політику, у сфері посилення платіжного контролю всіх суб'єктів господарської діяльності.

Уряд повинен зупинити глобальні відтоки капіталу, функціонування тіньового сектора та ліквідувати державний борг та дефіцит, вживши кардинальні заходи щодо стабілізації фінансової системи і зміцнення фінансової безпеки. Реалізація цих заходів, що охоплюють більшість складових фінансової безпеки, актуальних для України, підвищить рівень економіки за умови повної підтримки на законодавчому, виконавчому і владному рівнях.

Література

1. Кравчук Н.Я. Фінансова безпека: Навчально-методичний посібник / Н.Я. Кравчук, О.Я. Колісник, О.Ю. Мелих – Тернопіль: Вектор, 2010. – 277 с.
2. Смоквіна Г.А. Фінансова безпека як стратегічна складова економічної безпеки України / Г.А. Смоквіна // Економіка: реалії часу. - 2014.- №3(13). - С. 30-36.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський. – Київський національний торговельно-економічний унт. – К. : КНТЕУ, 2004. – 760с.
4. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.
5. Венцковський Д.Ю. Актуальні виклики фінансовій безпеці України / Д.Ю. Венцковський // Фінанси України. - 2014. - № 3. - С. 37-50.

УДК 658:65.012

Коба Олена Вікторівна,

кандидат технічних наук, доцент

Поносова Дарина Олександрівна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Важливою умовою функціонування і розвитку сфери підприємництва країни є фінансово–економічна безпека підприємства. Функція безпеки є невід’ємною з огляду на забезпечення життєздатності кожного суб’єкта господарювання.

Економічна безпека підприємства змінюється під впливом внутрішнього та зовнішнього середовища. Організація надійної системи економічної безпеки підприємства забезпечує його стабільну роботу та сприяє зростанню економічного потенціалу. Основою економічної безпеки підприємства є обліково-аналітичне забезпечення, від стану якого залежить ефективність і стабільність функціонування підприємства.

Обліково-аналітичного забезпечення представляє собою інформацію про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, на підставі якої здійснюється аналіз економічних явищ та процесів прийняття управлінських рішень. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства повинно бути спрямовано на своєчасне надання суб’єктам безпеки повної та об’єктивної інформації про поточний рівень економічної безпеки підприємства; оперативне інформування про зміни рівня основних показників його діяльності, відстеження зміни ділових взаємозв’язків зі споживачами, посередниками, постачальниками, конкурентами,

місцевими органами влади для характеристики зовнішнього середовища функціонування; забезпечення внутрішнього контролю за господарськими процесами на підприємстві; участь в розробленні та реалізації захисних заходів у сфері економічної безпеки

Ефективне функціонування системи економічної безпеки підприємства залежить передусім від можливості отримати та використати за прямим призначенням якісну інформацію про зміну зовнішнього і внутрішнього середовищ певного суб'єкта господарювання. Задоволення інформаційних потреб користувачів є головним завданням обліково-аналітичної системи.

В управлінському процесі використовують різні види інформації: наукову, технічну, виробничу, правову, соціальну, економічну тощо. Однак основним видом інформаційного забезпечення процесу управління на рівні господарюючих суб'єктів є економічна інформація, що характеризує виробничі відносини в суспільстві. Вона відображає склад матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, хід виробничо-господарських процесів тощо.

Об'єктами обліково-аналітичного забезпечення є:

- первинна облікова інформація, яка формується на основі первинних документів. Первинні документи – це письмові свідоцтва, що фіксують та підтверджують господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення (наприклад, прибуткові та видаткові касові ордери, накладні на здачу продукції на склад). Від якості оформлення документів значною мірою залежить повнота і достовірність показників обліку і звітності;

- поточна облікова інформація, що формується на основі відповідної обробки інформації, яку містять первинні документи, тобто відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку, визначення оборотів і підсумків за кожним із рахунків;

- результативна облікова інформація, яка формується внаслідок складання звітності;

- результативна економічна інформація, отримана внаслідок аналізу облікової інформації.

Якісну систему інформаційного забезпечення процесу управління слід формувати на стадії створення підприємства. Система бухгалтерського обліку повинна відображати специфіку діяльності підприємства та бути адаптованою до його конкретних інформаційних потреб. Сформована інформаційна база знаходить у подальшому своє використання у прогнозуванні, плануванні, обліку, контролі, аналізі, регулюванні. Формування якісної інформаційної бази можливе лише за умов тісної взаємодії бухгалтерії зі структурними підрозділами підприємства.

Особливості організації бухгалтерського обліку на підприємстві відображаються в його обліковій політиці. Поняття облікової політики закріплено в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [1] та П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2]. Згідно НП(С)БО 1 [2] під обліковою політикою слід розуміти сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності.

Ефективність облікової політики залежить від того, наскільки чітко сформовані її елементи, які відображають систему ведення бухгалтерського обліку, оподаткування та управління на підприємстві. Елементи облікової політики розкрито у відповідних стандартах бухгалтерського обліку.

Формування облікової політики потребує виваженого вибору методів та принципів ведення обліку, адже від цього залежить якість облікової інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Від ефективної

організації бухгалтерського обліку залежить ефективність діяльності підприємства, використання його ресурсів, формування повної, достовірної та об'єктивної інформації для цілей управління підприємством та сприяє забезпеченню економічної безпеки на рівні господарюючого суб'єкта.

Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства застосовується для моніторингу поточного рівня економічної безпеки підприємства загалом та у розрізі основних функціональних складових; задоволення інформаційних потреб суб'єктів безпеки (внутрішніх та зовнішніх); відстеження зміни рівня економічної безпеки підприємства під впливом викликів, ризиків та загроз; оцінки та забезпечення більш ефективного використання наявних ресурсів; узгодження інтересів підприємства та зовнішнього середовища функціонування, інтересів власників, менеджерів та працівників з метою забезпечення сталого розвитку суб'єкта господарювання.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.06.1999 р. № 996-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

УДК 336.1:342

Скриль Віталія Вячеславівна,
кандидат економічних наук, доцент

Солод Владислава Сергіївна,
Полтавський національний університет імені Юрія Кондратюка

СУЧАСНИЙ СТАН ВАЛЮТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ЧАСТИНИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

На сьогодні важливим фактором для України є стан її фінансової безпеки, без забезпечення якої на всіх рівнях управління неможливо вирішити економічні проблеми, що стоять перед Україною. Фінансова безпека відповідає за створення умов сталого, надійного функціонування фінансової системи держави чи регіону, яка запобігає виникненню фінансової кризи, дефолту, деструкції фінансових потоків, збоїв у забезпеченні основних учасників економічної діяльності фінансовими ресурсами, порушенню стабільності грошового обігу [6]. Під фінансовою безпекою розуміють такий рівень бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [5], а також достатньою ліквідністю активів і наявністю необхідних грошових і золото-валютних резервів.

Неодмінним атрибутом фінансової безпеки будь-якої країни є стійкість національної валюти, її конвертованість. При цьому умовами досягнення дійсної стабільності і оборотності є досконале валютне законодавство, обґрунтована валютна стратегія, ефективна валютна політика, чітка національна валютна система, наявність валютних угод, валютний ринок, що нормально функціонує. Валютна безпека, стрижнем якої є валютний

курс національної грошової одиниці, виступає ключовою ланкою, що забезпечує фінансову безпеку України та сталий економічний розвиток держави.

Отже, валютна безпека – це такий стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках [6].

Так як основним індикатором валютної безпеки є обмінний курс національної валюти. Інформація про динаміку обмінного курсу гривні стосовно долара США починаючи з 2017 року і закінчуючи вереснем 2019 року відображена на рис. 1.

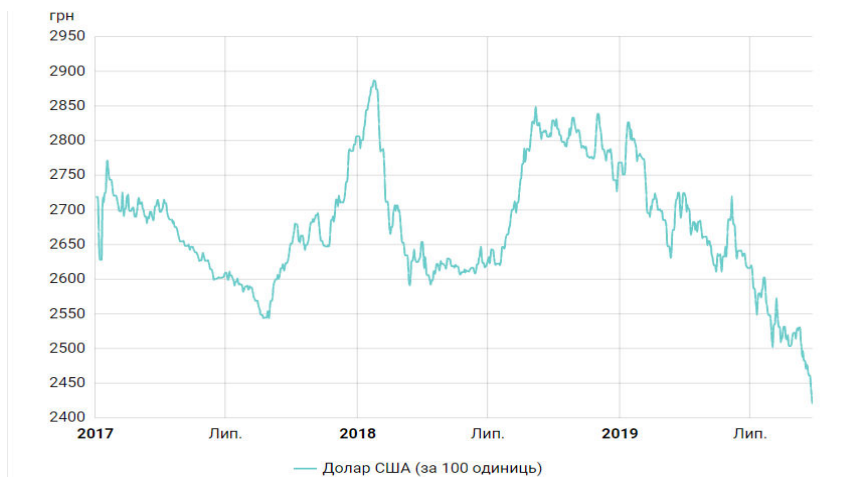

Рис. 1. Динаміка обмінного курсу гривні щодо долара США протягом 2017-2019 років,
Джерело: [4]

У досліджуваному проміжку часу видно, що обмінний курс гривні починає своє падіння в кінці серпня 2017 р. з 2545,17 грн. і закінчуючи його в кінці січня 2018 року на рівні 2887,58 грн., подібне падіння спостерігається із липня 2018 року на рівні 2630,33 грн. і закінчується в січні 2019 року рівнем 2827,01 грн.

Девальвація гривні в останні роки традиційно відбувається в серпні-вересні, цьому сприяють більш активні закупівлі газу перед опалювальним сезоном. Крім того, за словами начальника управління інвестиційно-торгового бізнесу Банку Альянс Станіслава Лисянського тиск на гривню також чинила активізація імпорту в осінній період, як наслідок активної економічної фази. «Ну і політичний фактор, за якого нерезиденти, скоріш за все, бажали достроково зафіксувати свої результати, що призводило до виходу капіталу з країни і девальвації гривні до рівнів 27–28 грн за долар США», — нагадував він [1].

Із графіка обмінного курсу гривні видно, що протягом всього 2019 року відбувається поступове зміцнення курсу, але найбільш чуттєве воно саме в серпні-вересні 2019 р., пробивши чотирирічний максимум і досягнувши позначки в 2432,72 грн. Зміцнення курсу гривні триває за рахунок грошей іноземних інвесторів, які купують гривневі облігації внутрішньої держпозики, сезонною низькою діловою активністю.

За словами директора департаменту казначейства Піреус Банку Ігоря Якобчука, на початку вересня загальний обсяг куплених нерезидентами ОВДП у грн. виріс на 4,7 млрд грн., — до 74 млрд грн., а НБУ купив на міжбанківському валютному ринку 261 млн доларів США. «Незважаючи на валютні інтервенції НБУ, курс \$/грн продовжив зміцнюватися, досягнувши у рівня 25», — сказав він. Загалом з початку року Нацбанк купив на міжбанку \$2,4 млрд, тоді як продав — \$231,43 млн. Чиста купівля валюти регулятором склала \$2,17 млрд [1].

Важливим аспектом валютної безпеки України є її золотовалютні резерви. Міжнародні резерви України на 1 вересня 2017 року становили 18034,8 млн. дол. США (в еквіваленті) за попередніми даними. Востаннє обсяг резервів перевищував цю відмітку на початку 2014 року. Від початку року до вересня 2017 р. резерви зросли на 16%. Зокрема, за підсумками серпня резерви зросли на 1,3% або на 240 млн. дол. США. Протягом серпня на зміну обсягів резервів впливали: надходження на користь Уряду у сумі 351,5 млн. дол. США від розміщення ОВДП, деномінованих у валюті; валютні інтервенції Національного банку на міжбанківському ринку, за підсумками яких чиста купівля валюти Національним банком становила 234,0 млн. дол. США [7].

У вересні 2018 року міжнародні валютні резерви України становили 17 231,7 млн дол. США. До скорочення резервів на 2,9% у місячному вимірі у серпні призвели такі чинники: інтервенції Національного банку з метою згладжування надмірних коливань курсу гривні на міжбанківському валютному ринку (за підсумками місяця було продано 668 млн дол. США); платежі з обслуговування та погашення зовнішнього боргу на користь Міжнародного валютного фонду (було сплачено коштів обсягом 607,4 млн дол. США); крім платежів на користь МВФ, на обслуговування та погашення державного боргу в іноземній валюті було спрямовано 447,9 млн дол.; операції Уряду із залучення коштів в іноземній валюті шляхом розміщення державних боргових паперів (обсяги розміщення ОЗДП за цей період становили 725,0 млн дол. США, внутрішньої – 382,1 млн дол. США та 69,1 млн євро); переоцінка фінансових інструментів (зміна ринкової вартості курсу гривні до іноземних валют) у сумі 19,9 млн дол. США (в еквіваленті)[7].

Станом на 1 вересня 2019 року міжнародні резерви України становили 22 015,0 млн дол. США. За місяць вони майже не змінилися завдяки тому, що чиста купівля Національним банком валюти на міжбанківському ринку компенсувала витрати на погашення і обслуговування державного боргу [7].

Також вагомим фактором впливу на валютний курс в Україні є інфляція. Згідно інформації з рис. 2 в Україні протягом досліджуваного проміжку часу відбувалися значні інфляційні процеси, які пояснюються тиском з боку споживчого попиту та виробничих витрат і значними темпами зростання адміністративного регульованих цін. Це призводило до знецінення купівельної спроможності національної валюти, що в підсумку потенційно негативно позначалося на обмінному курсі гривні.

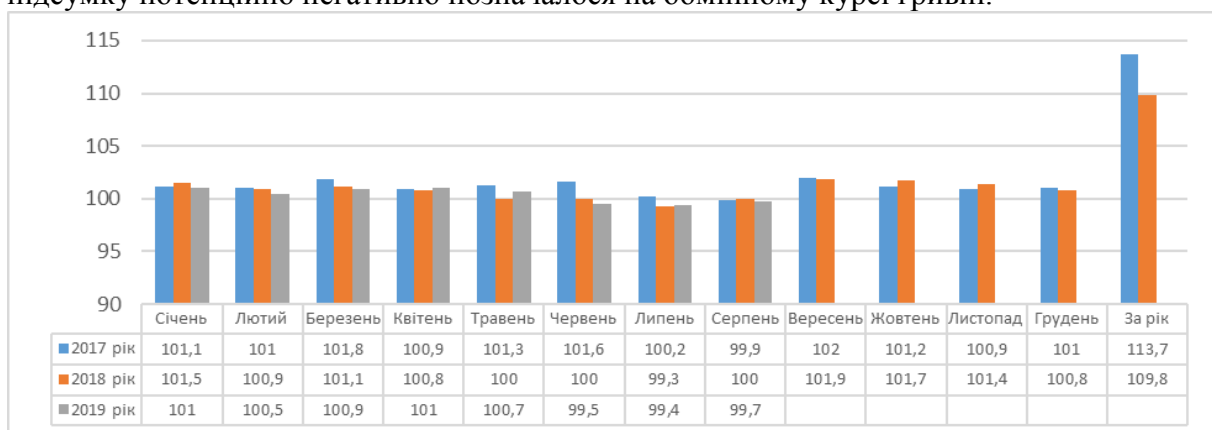

Рис. 2. Інфляція (індекс споживчих цін) в Україні протягом 2017-2019 р., %. Джерело: [2]

Однак останні 3 місяці 2019 р. ми спостерігаємо поступове уповільнення інфляції. За словами голови НБУ Якова Смолія вагомим чинником, що стримував основний тиск на ціни, була жорстка монетарна політика. "У тому числі через зміцнення обмінного курсу відносно валют країн-торговельних партнерів та зниження інфляційних очікувань населення, бізнесу, банків та фінансових аналітиків", – пояснив глава НБУ [3].

Отже, оцінивши основні аспекти валютної безпеки України можна зробити висновок, що валютна безпека нашої держави існує в умовах таких загроз: доларизація економіки, втрата довіри до національної валюти, девальвація гривні, недостатній рівень міжнародних резервів України та неефективне управління ними, недовіра населення до керуючих органів валютного ринку, застарілість валютного законодавства.

Література

1. Гривня оновлює максимум. Чи продовжить падати курс долара в Україні. Бізнес новини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/finance/kurs-grivni-b-ye-rekord-chi-prodovzhit-padati-kurs-dolara-v-ukrajini-50034915.html>
2. Індекс інфляції. Мінфін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2018/>
3. Інфляція в Україні буде поступово уповільнюватися – глава НБУ. Економічна правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/07/18/649799/>
4. Курс валют НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/markets/>
5. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. №60. – [Електронний ресурс] // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME07222.html
6. Ревак І.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: Теоретичний аспект //Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2009. – №2. – С.1-10.
7. Статистика. Національний банк України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/>

УДК 330.336

Шевченко Олена Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент
Шевченко Олег Олександрович,
магістрант,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання, які характеризуються динамічними змінами, циклічним розвитком економіки, нестабільним внутрішнім і зовнішнім середовищем забезпечення фінансової безпеки та фінансової стійкості підприємства повинне стати пріоритетним напрямом фінансової стратегії, фінансової філософії ведення бізнесу.

Вивчення та аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдності думок серед вчених щодо сутності категорії «фінансова безпека». Підтримуємо точку зору А.С. Крутової, яка визначає фінансову безпеку підприємства як стан фінансової системи підприємства, при якому завдяки ефективному управлінню фінансовими ресурсами забезпечується його стабільний розвиток, нейтралізація фінансових ризиків та загроз, узгодженість фінансових інтересів та реалізація стратегічних цілей діяльності [1, с. 13].

Головною метою фінансової безпеки виступає гарантування фінансової стійкості та максимально ефективного функціонування підприємства у поточному періоді та

високий потенціал розвитку у майбутньому, головною умовою якого є здатність протистояти існуючим негативним зовнішнім та внутрішнім факторам, виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні завдати збитків підприємству. Фінансова стійкість підприємства є комплексною характеристикою якості управління фінансовими ресурсами, яке забезпечує підприємству можливість стабільно розвиватися і зберігати свою фінансову безпеку. Забезпечення високого рівня фінансової стійкості підприємства в процесі його розвитку та функціонування є можливим при дотриманні декількох умов. Основним критерієм фінансової стійкості господарюючого суб'єкта є платоспроможність. Підприємство є платоспроможним, якщо може своєчасно погашати свої зобов'язання, його грошові потоки синхронізовані, а діяльність рентабельна. Важливою умовою забезпечення фінансової стійкості є достатність фінансових ресурсів для поточної діяльності та розвитку. Таким чином, фінансова стійкість і стабільність розвитку підприємства залежать від наявності ресурсів і результатів його господарської діяльності. Якщо виробничий і фінансовий плани виконуються, то це позитивно впливає на фінансове становище господарюючого суб'єкта та навпаки, в результаті спаду виробництва та зниження обсягів реалізації продукції зростає її собівартість, скорочується дохід і сума прибутку і, як наслідок, погіршується фінансовий стан підприємства. Отже, стійкий фінансовий стан досягається за допомогою вмілого управління комплексом факторів, що визначають результати фінансово-господарської діяльності.

Фінансова стійкість підприємства формується під впливом ряду факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Їх можна поділити на економічні та неекономічні, які, в свою чергу, за способами впливу можуть бути прямими і непрямими. Фактори зовнішнього середовища за рівнем виникнення і спрямованості впливу можна розділити на три рівні: регіональний, національний і міжнародний. До числа регіональних факторів відносяться рівень підтримки підприємництва в регіоні, наявність спеціальних економічних зон тощо. Не менш важливими є національні фактори розвитку і фінансового середовища економічного суб'єкта, а саме стійка економічна ситуація в країні, рівномірний розвиток усіх секторів економіки, рівень законодавчого забезпечення ефективного функціонування бізнесу. До числа зовнішніх факторів міжнародного характеру належать: глобалізація господарської діяльності; поширення інтернет-технологій; нестабільність розвитку національних економік, висока волатильність фондового ринку.

Фактори прямого впливу безпосередньо впливають на функціонування і результати діяльності підприємства. До факторів прямого впливу відносяться стан кредитного ринку і рівень відсоткової ставки; кон'юнктура товарного ринку; прибутковість інвестиційних проектів. Фактори непрямого впливу впливають на стан середовища функціонування підприємства, що підвищують або знижують фінансову стійкість. До цієї групи чинників відносять рівень платоспроможного попиту, природно-екологічні, соціально-політичних, правові чинники тощо. В цілому, зовнішні фактори, що впливають на фінансову стійкість підприємства, характеризують економічні умови ведення господарської діяльності. Якщо економіка знаходиться в нестабільному стані, то це відбивається і на стані окремої господарської одиниці. Разом з тим, ступінь впливу зовнішніх факторів залежить від внутрішнього стану підприємства (наявності ресурсної бази, професіоналізму управління, кваліфікації персоналу, соціальної атмосфери), завдяки якому підприємство може успішно справлятися з зовнішніми кризовими явищами [2, с. 259]. Таким чином, здатність

підприємства нейтралізувати загрози і зберігати свою фінансову стійкість багато в чому залежить від дії факторів внутрішнього середовища. Визначальними внутрішніми факторами є: галузева приналежність підприємства; асортимент і структура продукції, що випускається; можливість диверсифікації діяльності; величина власного капіталу; можливість залучення позикових коштів; обсяг і динаміка видатків; здатність господарюючого суб'єкта генерувати прибуток і безліч інших чинників. Нестійкий фінансовий стан підприємства є, як правило, наслідком спільної дії внутрішніх і зовнішніх факторів. Разом з тим, необхідно відзначити, що результати досліджень багатьох економістів підтверджують, що саме внутрішні фактори роблять визначальний вплив і посилюють вплив на фінансову стійкість підприємства зовнішніх чинників.

Таким чином, здатність підприємства стабільно розвиватися та здійснювати господарську діяльність визначається стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, які впливають на його потенціал, характеризуючи рівень його фінансової стійкості. Тому першочерговим заданням для суб'єкта господарювання є створення досконалої системи фінансової безпеки. Для цього потрібно проводити своєчасний моніторинг фінансового становища підприємства з метою виявлення можливих загроз та розробки заходів щодо їх нейтралізації.

Література

1. Управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі в умовах невизначеності: колективна монографія / За заг. ред. А. С. Крутової – Х.: Видавець Іванченко І. С., 2017. – 264 с.

2. Ендовицкая А.В., Волкова Т.А. Финансовая устойчивость как фактор экономической безопасности предприятия. Вестник ВГУИТ. 2015. №3. С. 258-262.

УДК 336

Бурлука Тетяна Олегівна, Гусь Андрій Віталійович,
магістранти

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Фінансова безпека держави – це узагальнюючий якісний стан функціонування фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, умов, правил та інструментів їх регулювання, що забезпечують ефективне функціонування національної економічної системи та її захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз [1]. Вона складається з підсистем, які мають свою структуру і логічний розвиток.

Фінансова безпека має внутрішні і зовнішні загрози.

Внутрішні загрози – це загрози на мікро- і мезо- економічному рівні, до них відносяться ризики, які знаходяться під контролем держави та на які вона має значний вплив (політичні, економічні, демографічні, соціально-культурні фактори, що впливають на стан фінансової безпеки).

Зовнішні загрози - це загрози, які знаходяться на макроекономічному рівні на які держава не має прямого впливу, а саме: зовнішньоекономічні чинники та глобальні,

політичні, економічні та екологічні процеси, що впливають на національну конкурентоспроможність та безпеку.

Велику увагу сучасні вчені приділяють вивченню внутрішніх та зовнішніх загроз, які дуже впливають на фінансову безпеку нашої держави.

Г.А. Смоквін [10] називає такі головні внутрішні загрози фінансової безпеки України, як:

- ненормальна фінансово-економічна політика держави;
- недоліки, зловживання та інші відхилення (безлад, різні економічні злочини, та інше) в керівництві фінансової системи держави;
- скорочення ресурсів фінансово-кредитної сфери діяльності, які потрібні для подолання економічної кризи та проведення реформ;
- розпад фінансово-кредитної системи і послаблення її стабілізуючих функцій у сфері виконання та формування бюджету;
- низький рівень соціальної орієнтованості економіки;
- падіння платоспроможності населення;
- скорочення ролі внутрішніх соціально-економічних стимуляторів економічного зростання;
- зростання економічної злочинності, корупції; зростання фінансових втрат в результаті збільшення масштабів і поглиблення соціальної напруженості в сфері економічних відносин;
- недосконалість механізмів формування економічної політики держави тощо.

До зовнішніх загроз фінансової безпеки України вчений відносить:

- інтернаціоналізація та глобалізація світового господарства;
 - порушення національних пріоритетів України в області фінансів через просування іноземними партнерами вигідних їм економічних проектів і фінансових програм;
 - формування іноземними партнерами такої структури зовнішньоекономічних зв'язків з Україною, в результаті якої остання поступово перетворюється на їх сировинний придаток;
 - зростання зовнішньої фінансової заборгованості України, посилення її залежності від іноземних кредитів;
 - нерозвиненість ринків капіталу та їх інфраструктури; криза грошової і фінансово-кредитної систем;
 - нестабільність економіки.
- Виходячи з наведеного найбільшими загрозами фінансової безпеки України є:
- збільшення зовнішнього боргу та загроза загострення фінансової кризи;
 - неправильна бюджетна політика щодо формування доходів та витрат бюджету і ріст дефіциту зведеного бюджету;
 - зростання тіньової економіки та корупції у державних установах;
 - військовий конфлікт на сході України та непостійність законодавства;
 - недостатня кількість інвестицій та нестабільність гривні;
 - загальний обсяг експорту товарів складається переважно з сировинної та низько-технологічної складової;
 - зниження купівельної спроможності населення та низький рівень соціальної орієнтованості економіки.

Найважливішими зовнішніми загрозами фінансовій безпеці України є:

- зростання зовнішнього боргу України, залежність від інвесторів;
- не прозора зовнішня політика України; залежність України від експорту газу;
- залежність української економіки від імпорту та відсутність експорту.

Для подолання зазначених загроз існують різні шляхи зміцнення фінансової безпеки держави запропонованих вітчизняними дослідниками.

Луцик-Дубова Т.О. для зміцнення фінансової безпеки України пропонує реформувати бюджетну систему, удосконалити монетарну і валютну політики, регулювати фондовий ринок, страховий ринок і корпоративні відносини [7].

Вашай Ю. пропонує знищити деякі тіньові схеми і обмежити тіньову економіку, поліпшити валютну та грошово-кредитну політику, зміцнити безпеку страхового та фондового ринків [2].

Отже, для зміцнення фінансової безпеки України потрібно: комплексне реформування бюджетного процесу на державному, місцевому рівнях та рівні міжбюджетних; скорочення бюджетного дефіциту за рахунок збільшення доходу; зменшення зовнішнього боргу України шляхом його погашення; забезпечення потреб економічного зростання країни шляхом розробки та впровадження виваженої грошово-кредитної політики, стабілізації гривні, зниження рівня інфляції та інше.

Література

1. Барановський О.І. (2004) Фінансова безпека в Україні - методологія оцінки та механізми забезпечення, НАН України/ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.gbv.de/dms/zbw/505608650.pdf>
2. Вашай Ю.В. Шляхи підвищення рівня фінансової безпеки України на сучасному етапі. Галицький економічний вісник. 2012. №6(39).С.137-144.
3. Венцковський Д.Ю. Актуальні виклики фінансовій безпеці України / Д.Ю. Венцковський // Фінанси України. 2014. № 3.С. 37-50.
4. Винниченко Н. В. Оцінка стану фінансової безпеки в Україні. Економічний часопис-XXI. 2014 № 3-4(2) С. 47-51.
5. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави. К.: 2001.350 с.
6. Кравчук Н.Я., Колісник О.Я., Мелих О.Ю. Фінансова безпека: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Вектор, 2010.277 с.

УДК 341. 242. 28 (477)

Дерюга Анатолій Володимирович, Спірідонова Ірина Сергіївна,
магістранти

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «НОУ-ХАУ» ТА «КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ»

У сучасних ринкових умовах функціонування підприємств будь-якого типу, поняття «ноу-хау» та «комерційна таємниця» набирають все більшого розповсюдження та впровадження. Питання «ноу-хау» виходить на передній план, оскільки розробка нових технологій та представлення передових продуктів на ринку позитивно впливають на остаточні показники, розвиток та роботу підприємств. Поруч із цим, важливим питанням залишається комерційна таємниця, захист секретних технологій та інформації про розробки.

Метою цього дослідження є розкриття співвідношення понять «ноу-хау» та «комерційна таємниця» в умовах функціонування ринкової економіки. Оскільки однією із заповорок успішної роботи будь-якого підприємства є розробка новітніх технологій та продуктів, що задовольнятимуть потреби покупців, користувачів, клієнтів є впровадження «ноу-хау» і, як наслідок комерційної таємниці, то вивчення співвідношення цих понять є актуальним.

Дослідженням цього питання займалися такі вчені як В. Жуков, О. Шишмарьова, В. Копилов, В. Дозорцев, К. Амеліна, Ю. Носік і С. Гавріна та інші. Безумовно, існують й інші вчені, що досліджували це питання, проте за своєю суттю вони тією чи іншою мірою перегукуються з вищенаведеними.

В. Жуков, О. Шишмарьова, В. Копилов, В. Дозорцев та К. Амеліна вважають, що «ноу-хау» є частиною комерційної таємниці, її головною складовою, а Ю. Носік та С. Гавріна розглядають їх як самостійні та незалежні правові категорії [1]. На основі аналізу точок зору, що існують у доктрині з даної проблеми та на основі аналізу законодавства України розкриємо співвідношення понять «ноу-хау» та «комерційна таємниця». На цей час тлумачення комерційної таємниці міститься в Цивільному кодексі України та в Господарському кодексі України.

ЦК України під комерційною таємницею розуміє секретну інформацію, тобто інформацію, яка невідома невизначеному колу осіб (у цілому або в певній формі й сукупності її складових), не є доступною для осіб, які зазвичай мають справу з видом інформації, до якого вона належить, має комерційну цінність і є предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, прийнятих особою, яка на законних підставах контролює її. Комерційну таємницю можуть становити відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого й іншого характеру [2].

ГК України під комерційною таємницею розуміє відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єктам господарювання [3] (рисуюнок 1).

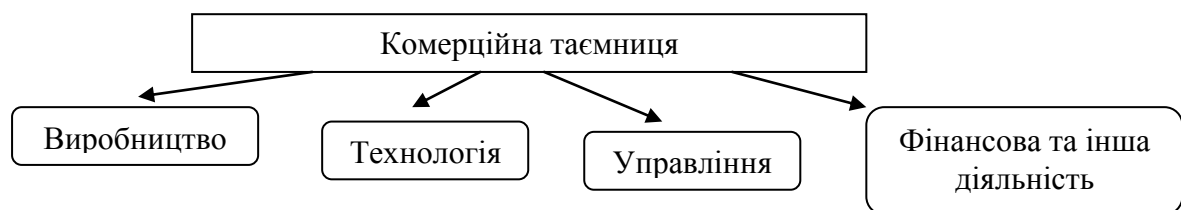

Рис. 1. Складові комерційної таємниці за ГК України

Будь-яке підприємство чи фінансова установа у ході своєї діяльності формує інформацію як загальнодоступну так і комерційну таємницю, про яку ідеться в ЦК і ГК України.

У свою чергу «ноу-хау» як і комерційна таємниця прийшло саме з початком практичної діяльності підприємств. В Україні термін «ноу-хау» вживається у низці нормативно-правових актів, проте норми, що його стосуються, вкрай фрагментарні й суперечливі. При цьому в більшості нормативно-правових актів визначення «ноу-хау» взагалі не надається.

Як приклад слід виділити Закон України «Про інвестиційну діяльність», який свідчить, що «ноу-хау» – сукупність технічних, технологічних та комерційних знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок і виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих [4].

Як основна ознака «ноу-хау» на рівні національного законодавства названа ознака секретності, яка означає, що інформація, котра становить «ноу-хау», не повинна бути загально- та легкодоступною. Також слід виділити ознаку істотності «ноу-хау», яка є фактично ознакою цінності.

Виходячи з того, що комерційна таємниця містить інформацію про виробництво, технологію, управління, фінансову діяльність, можна співставити «ноу-хау» як можливу складову такої інформації, згідно з його визначенням. В. Жуков, та О. Шишмарьова також відносять «ноу-хау» до особливого виду комерційної таємниці [5]. Отже, графічно це можна представити у такому вигляді (рис. 2).

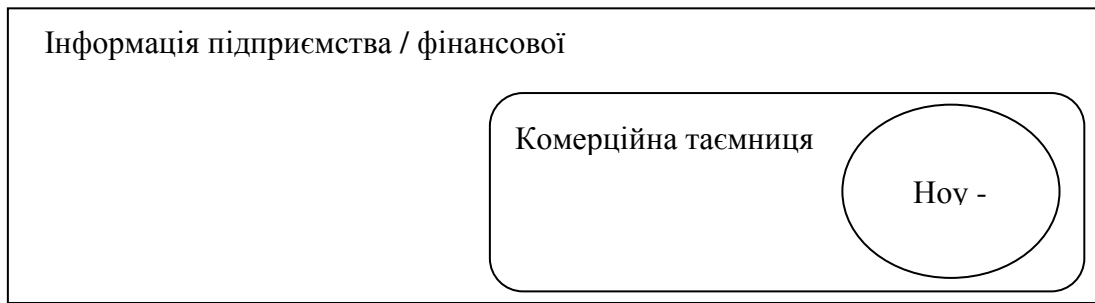

Рис.2. Графічна інтерпретація співвідношення ноу-хау та комерційної таємниці

Розкриваючи питання про співвідношення досліджуваних понять враховуючи, що в основному ці ознаки збігаються, слід однак констатувати, що ці поняття не тотожні, оскільки відрізняються за низкою характеристик. По-перше, головним є питання про те, який з цих об'єктів є результатом інтелектуальної творчої діяльності та може бути віднесений до об'єктів права інтелектуальної власності. Законодавство трактує, що це комерційна таємниця.

Неоднозначно вирішується питання про те, чи є «ноу-хау» об'єктом права інтелектуальної власності. Одні автори вважають, що ні, інші відстоюють протилежну позицію. Позиція В. Дозорцева свідчить про те, що для «ноу-хау» не обов'язково необхідно бути результатом творчої діяльності, в усякому разі на такому рівні як це потрібно для винаходів. Потрібно тільки, щоб порівняно з іншими рішеннями воно розпізнавалося, тобто піддавалося ідентифікації [6].

Виходячи з того, що «ноу-хау» – частина комерційної таємниці, а остання законодавством віднесена до об'єктів права інтелектуальної власності, «ноу-хау» у будь-якому випадку являється об'єктом права інтелектуальної власності.

По-друге, «ноу-хау» відрізняється від комерційної таємниці тим, що в його основі завжди лежить інформація зі сфери техніки та технологій. Отже «ноу-хау» це єдиний вид комерційної таємниці, який за своєю суттю є рішенням. Уся інша інформація, що становить комерційну таємницю це інформація про факти.

По-третє поняття комерційної таємниці істотно ширше, ніж поняття «ноу-хау», оскільки воно крім відомостей, що стосуються результатів інтелектуальної діяльності, може включати і відомості, які мають суто інформаційне і навіть пізнавальне значення.

Підсумовуючи, слід відзначити, що аналіз законодавчих актів та праць вчених досліджуваних питання співвідношення «ноу-хау» та комерційної таємниці показав, що на сьогодні ці поняття не є абсолютно тотожними, а мають ряд відмінностей та схожостей. Таким чином подальше дослідження виявило приналежність поняття «ноу-хау» до складу комерційної таємниці, її особливої частини за рядом місткості характерної інформації в обох випадках.

Саме в такому світлі ці поняття найкраще функціонують та при правильному використанні приносять високі результати для діяльності підприємств.

Література

1. Носік Ю. В. Права на комерційну таємницю в Україні (цивільно – правовий аспект) : автореф. дис . канд. юрид. наук / Ю. В. Носік. – Київ, 2006. – 18 с.
2. Цивільний Кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

3. Господарський Кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003р. № 436–IV, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

4. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991р. № 1560-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

5. Жуков В. І. Підстави для розширеного тлумачення терміна «інформація» в чинному законодавстві України / В. І. Жуков // Інтелектуальна власність. – 2006. – № 9. – С. 30-38.

6. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации / В. А. Дозорцев. М.: – Статут, 2003. – 416 с.

УДК 658.012

Ivanyuk Bogdan,

*Graduate student at the Department of Finance and Banking
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*

PROBLEMS OF ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF BUSINESS

The dynamics of the external environment associated with the globalization and the digitalization process of economic relations leads to necessity of the continuous wide-ranging monitoring of the risks, challenges and threats to financial security of Ukraine. Comprehensive analysis of trends in the development of the financial system of the state, timely response to negative changes, adaptation to new conditions, systematization of existing threats, counteract existing and elimination of possible risks on the basis of a preventive approach gain particular relevance in modern conditions and require introduction of modern tools and technologies for analysis, detection and control over the risks and threats to the economic security of the state.

Modern scientific researches indicate that there is impossible to find exit from crisis, to stabilize the economic situation, to create an effective mechanism of doing business without unified system of business financial and economic security. We note at once that the level of financial and economic business security depends on how well its management is able to avoid the real threats and eliminate the harmful effects of certain negative external and internal environments components. The search of the main ways of business acceleration with minimal expenses for forming of effective system of enterprises functioning is aimed at profit maximization and relation harmonization between business stakeholders, and is very relevance in the conditions of post-crisis reconstruction. The efficiency and reliability of the existing system is proposed to evaluate, based on following criteria: the company saves and multiplies wealth and doing business through sustainable development; timely prevents crises and neutralizes negative factors affecting its activities [1].

However, the importance and magnitude of the problem, significant changes in the financial system since the development of the latest methodological recommendations, the diverse content of the financial security itself and its provision require the formation of data and analytical framework for monitoring financial security indicators taking into account international experience. Table 1 and Figure 1 shows the dynamics of the main indicators of economic development in Ukraine during 2014-2018 years, which determine the general trends of financial security.

As seen from the figures, the financial system as a whole is in a rather difficult position because of excessive debt and inflationary pressure. However, after the events of 2014, inflation began to decrease from 124.9% in 2014 to 109.8% in 2018. This is a result of

indicated normalization of prices and stabilization of market relations between business entities and households [2, p. 30-39].

Table 1

Main trends of economic development of Ukraine in 2014-2018 years

Indicators	2014 yr.	2015 yr.	2016 yr.	2017 yr.	2018 yr.
The state budget deficit, mln.UAN.	78052,8	45167,5	70130,2	47849,6	59247
State debt, mln.UAN.	1100564,0	1572180,2	1929758,7	2141674,4	2168627,1
- external	611697,1	1042719,6	1240028,7	1374995,5	1397217,8
- internal	488866,9	529460,6	689730,0	766678,9	771409,3
GDP, mln.UAN.	1566728,0	1979458,0	2383182,0	2982920,0	3558706,0
Inflation, %	124,9	143,3	112,4	113,7	109,8
The cost of bank loans, (in UAH), %	20,1	20,1	22,1	21,2	26,0
International reserves, billion dollars USA	7,5	13,3	15,5	18,8	20,8

Regarding the state budget deficit, its indicators differ from year to year, due to the inconsistent social policy, which for a long time tried to follow the European way, that included reducing social benefits and payments and intended to regulate subsidies, but had problems related to it, and also with the control system, the termination of unlawful benefits and the adequacy of calculations of social benefits and the number of those who need them.

Regarding the situation with the state debt, the slowdown of its rapid growth in 2018 against the background of the growth of real GDP of Ukraine compared to the opposite situation observed in 2015-2016 years, may be assessed as a positive (Figure 1). The greatest increase in the amount of 42.85% was in 2015, in 2016 the value of state debt of Ukraine increased by another 22.74%, then growth was stopped and external debt averaged 133 billion. UAH. which is 40% of the country's GDP.

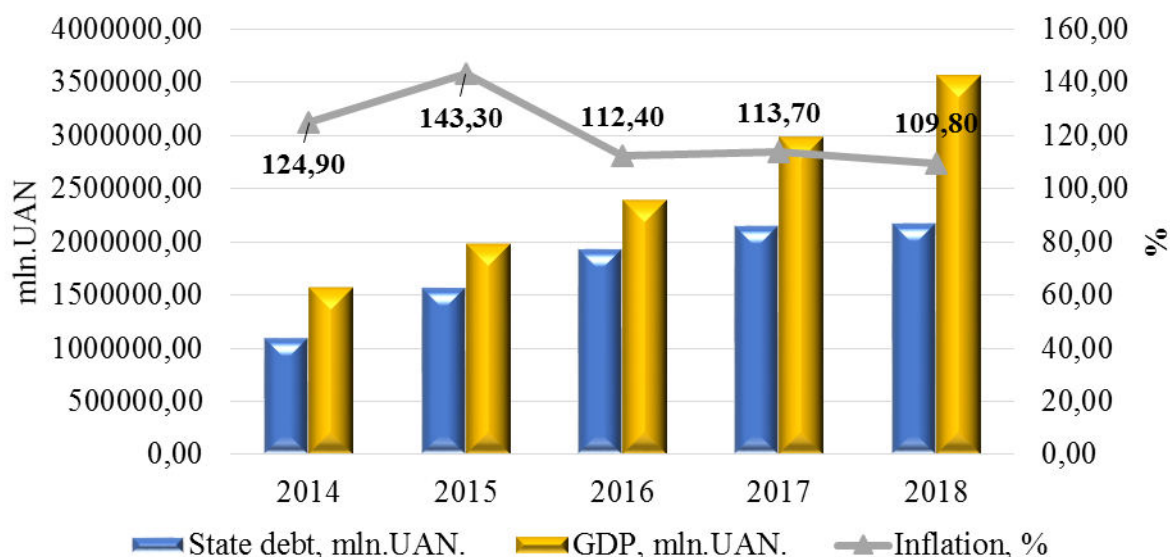

Figure 1. Dynamics of the amount of the state debt of Ukraine in relation to real GDP in 2014-2018 years

Concerning «safety criterion» of a debt, in international practice, external state debt is considered as such if it does not exceed 60% of GDP, and according to expert judgments of the IMF, the threshold for low- and middle-income countries is 49.7% of GDP. Consequently,

Ukraine's indicators in 2014 went through a critical threshold, and in 2015-2016 they had absolutely dangerous values – 131% and 121.7% respectively, indicating a real threat to Ukraine's financial security. The security of state debt is under considerable threat, as is financial independence through liability to creditors, although the positive moments are the gradual growth of official international reserves, which should ensure the credit status of Ukraine at the world level.

Particular danger is caused by the share of overdue loans in their total amount, which currently is to more than a half of all loans granted. This is a consequence of a general distrust of the banking system after the reforms, because the growth of loans granted to residents does not correspond to the general economic development, which reduces the share of solvent clients in banks.

References

1. Vivchar O. Management System Interpreting Financial and Economic Security Business in Economic Processes /IEJME – 2016, VOL. 11, №4, 947-959. Retrieved from <https://www.iejme.com/download/management-system-interpreting-financial-and-economic-security-business-in-economic-processes.pdf>.
2. Onishchenko, S. & Pugach, A. (2015). Threats to economic security of Ukraine: essence, evaluation and prevention mechanism. Poltava: PoltNTU. – P. 30-39.
3. The Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013, 29 October). On approval of methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine (Working Paper No 1277). Retrieved from: <http://me.kmu.gov.ua/>

УДК 378: 372.77(477)

Косолапенко Віталій Станіславович,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Стан розвитку економіки України характеризується нестабільною економічною ситуацією, тому одним із основоположних чинників незалежності України за сучасних умов господарювання є стан її фінансової безпеки. Без забезпечення фінансової безпеки держави на всіх рівнях управління вкрай важко вирішити економічні проблеми, що стоять перед країною на макrorівні [1].

Згідно з визначенням О.І Барановського фінансова безпека держави являє собою важливу складову частину економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів, ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин, стан фінансових потоків в економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання [2, с. 28].

Відповідно до чинних нормативно-правових актів фінансову безпеку держави правомірно розглядати як стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [3].

В умовах зростання відкритості національної економіки, збільшення внутрішніх і зовнішніх ризиків та загроз питання забезпечення високого рівня фінансової безпеки набуває особливої актуальності.

Правомірно констатувати наявність ряду чинників, які негативно впливають на фінансову систему України, зокрема:

- кібер-атаки, які наносять збитки фінансовим структурам України (наприклад, кібер-атака вірусу PetyaA, який приніс збитки, в першу чергу, банківській структурі);
- присутність підприємств з капіталом, що походить від країни-агресора;
- світові економічні кризи, які впливають на економіку України;
- високий рівень корупції;
- енергетична залежність;
- неефективність державного регулювання фінансово-кредитної сфери;

Чинне законодавство у сфері фінансової безпеки є не досконалим і не достатньо ефективним. Одним з дієвих способів підвищення рівня фінансової безпеки України є створення Бюро фінансових розслідувань.

Бюро фінансових розслідувань (БФР) являтиме собою правоохоронну організацію у сфері охорони економічної безпеки держави, що створюється українською владою. Мета служби, яку планують створити до 2020 року, – протидія економічним злочинам проти держави. БФР передбачається як фінансова поліція країни, з урахуванням досвіду ФБР та Державного агентства США з протидії фінансовим злочинам. Створення нової цивільної служби при Міністерстві фінансів для заміни податкової міліції та консолідації всіх повноважень з боротьби з фінансовими злочинами проти держави в одному агентстві, уникаючи при цьому дублювання функцій, є пріоритетною вимогою Міжнародного валютного фонду [4].

Крім того, актуальним постає питання реформування системи управління державними фінансами. Зниження дефіциту бюджету та забезпечення збалансованості бюджетної системи, дотримання режиму фіскальної консолідації дасть змогу країні зменшити боргове навантаження та послабити інфляційний тиск, що важливо для повернення довіри інвесторів та збільшення притоку інвестицій, що в подальшому дасть змогу урівноважити рівень фінансової безпеки України. Ці висновки правомірно зроблені на основі результатів дослідження індикаторів бюджетної безпеки України.

Аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці підтверджує необхідність проведення реформування валютної, промислової, структурної політики.

Як зазначають З.С. Варналій і С.В. Онищенко однією з найсуттєвіших загроз фінансовій безпеці державі є істотна виснаженість ключових джерел фінансових ресурсів – прибутку суб'єктів господарювання, доходів населення, доходів бюджетів усіх рівнів, амортизаційних відрахувань, ресурсів цільових фондів та ін. Для цього потрібно продовжувати процеси з удосконалення фіскальної системи, зменшивши податковий тягар для товаровиробників, що провокує несплату податків до бюджету та збільшує тіньовий сектор економіки, внаслідок чого недоотримується значна частина коштів до бюджету й збільшує його дефіцит і негативно відображається на розвитку економіки держави та рівні життя населення [5].

Першочерговими заходами в напрямку підвищення рівня фінансової безпеки можна визначити наступні.

1. Внесення відповідних змін до чинної нормативно-правової бази в галузі фінансової безпеки. Розробити на її основі певний план забезпечення фінансової безпеки України, що враховуватиме специфіку кожного регіону, чим саме і буде посилювати фінансову безпеку країни в цілому.

2. Впровадження заходів щодо скорочення дефіциту державного бюджету.

3. Створення дієвих комісій з контролю за використанням коштів бюджету.

4. Внесення змін в податкове законодавство, зокрема в частині посилення платіжного контролю всіх суб'єктів господарської діяльності [6].

Вирішення перелічених завдань зміцнить фінансову безпеку України і приведе до стабілізації і зростання економіки країни.

Література

1. Грищук Н.В. Сучасний стан фінансової безпеки України та напрями її зміцнення в умовах глобалізації / Н.В. Грищук // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. URL: <http://www.vestnikeconom.mgu.od.ua/journal/2016/17-2016/28.pdf>.

2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні: методологія оцінки та механізми забезпечення / О.І. Барановський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gbv.de/dms/zbw/505608650.pdf>.

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

4. Проект Закону «Про Бюро фінансових розслідувань» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66887.

5. З.С. Варналій, С.В. Онищенко Сучасні тенденції структурних складових фінансової безпеки України в умовах глобальних перетворень // Формування ринкової економіки в Україні. – 2016. – Випуск 35. Частина I. – С. 75-80.

6. Грищук Н. В. Сучасний стан фінансової безпеки України та напрями її зміцнення в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Н. В. Грищук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2016. – Вип. 17. – С. 131-134. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_17_28

УДК 332.8, 336.1.352

Хатунцева Руслана Валеріївна,

Полтавський національно технічний університет імені Юрія Кондратюка

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКУ ЯК СКЛADOVA ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Нестабільність світової економіки, яка спостерігається на сьогодні, викриває суттєві вади вітчизняного законодавства у сфері державного управління та забезпечення фінансової безпеки банківського сектору в Україні. Безпрецедентні темпи зменшення кількості банків в Україні за останні роки вимагають перегляду діючих підходів до забезпечення національної безпеки та її невід'ємної складової – фінансової безпеки банків. Остання хвиля припинення діяльності банків на тлі збільшення проблемних активів банків свідчить про відсутність дієвих механізмів забезпечення стійкості вітчизняної банківської системи до дестабілізуючих факторів та загроз. Соціальна значимість державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків обумовлюється й відсутністю належного законодавчого регулювання цього явища [5].

Фінансову безпеку банку науковці характеризують по-різному. Так, О.І. Барановський вважає, що фінансова безпека комерційного банку – це сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати

шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненням банком статутних цілей та стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує. Учений Ю. В. Корнієнко вважає, що фінансова безпека банку є якісною характеристикою його фінансового стану. Фахівець Л. М. Перехрест доводить, що фінансова безпека банку є динамічною характеристикою елементів, взаємодія яких дозволяє забезпечити його стійкий розвиток і гарантувати захист фінансових інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз як на поточний момент, так і на більш тривалу перспективу. Фінансову безпеку банку розуміють ще як захист фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості і середовища в якому він функціонує. [1; 5].

Однак, незважаючи на різні підходи, науковці у це поняття включають такі ознаки, як протидія негативним чинникам або загрозам; інтереси; стійкість або стабільність. Науковці акцентують увагу на управлінні ризиками, забезпеченні функціонування суб'єкта, використанні наявних ресурсів, тощо. Уважаємо, що такі ознаки фінансової безпеки загалом та банків зокрема дозволяють характеризувати це явище з конкретно визначеною метою дослідження, що взагалі не заперечує існування первинних та похідних ознак фінансової безпеки. Щодо її характеристики як державно-правової категорії, то ми підтримуємо тих науковців, які обґрунтовують фінансову безпеку як відповідний стан. Така наша позиція пояснюється тим, що характеристика фінансової безпеки, у т.ч. банку, як відповідного стану захищеності сприятиме розумінню суті та призначення державно-правового забезпечення фінансової безпеки банку. Як зауважує О. Парфьонов, правове явище правовий стан потребує теоретичного осмислення, причому правові стани у сфері безпеки описуються як базові характеристики цього явища. [3, с. 12–13].

Разом із тим, незважаючи на значний внесок дослідників у розробку проблем фінансової безпеки банків України, державно-правове забезпечення їх фінансової безпеки потребує комплексного висвітлення. Оскільки недостатній рівень наукової розробки державноуправлінської проблематики правового забезпечення фінансової безпеки банків негативно позначається на процесі удосконалення законодавства з цієї проблеми та призводить тільки до часткових змін у ньому, що не сприяє цілісності системи державно-правового підґрунтя фінансової безпеки банків України. Таким чином, необхідність теоретичного осмислення напрямків державно-правового регулювання у сфері фінансової безпеки банків України сприятиме вирішенню такого науковопрактичного завдання, як збалансування фінансових інтересів суб'єктів у процесі реалізації правовідносин із забезпечення фінансової безпеки банків.

Так, Закон України «Про національну безпеку України» (2018 р.) закріплює, що національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Разом із тим, в цьому законі [там само] побіжно перелічуються сфери життєдіяльності, а, відтак, і національні інтереси в них, зокрема й у сфері фінансових послуг, ринку банківських послуг, сфері державного управління при виникненні негативних тенденцій щодо створення загроз національним інтересам. Реалізація фінансових інтересів у сфері фінансової безпеки банків здійснюється у правовідносинах у межах дозволеної законодавством поведінки. Маючи публічний характер, фінансові інтереси обмежуються законодавчо залежно від національних інтересів та способів їх

реалізації. Прикладами таких обмежень можна привести накладення мораторію на видачу валютних вкладів валютою вкладу або обмеження добової суми на зняття готівки, тощо. Тобто, національний інтерес полягає у збереженні стійкості банку, задля досягнення якого приватні фінансові інтереси можуть бути обмежені, при цьому такі обмеження мають і зворотній зв'язок із такими обмеженнями, коли забезпечення публічних фінансових інтересів сприяє збереженню фінансових ресурсів та можливостей індивідуальних суб'єктів. [2;6:7].

Таким чином, через фінансові інтереси та національні інтереси як ознаки безпеки (національної та фінансової), що набувають суб'єктивних прав у правовідносинах, і проявляється природа фінансової безпеки банку.

Фінансова безпека загалом та фінансова безпека банків зокрема є невід'ємною складовою національної безпеки України, а тому потребує уваги не лише з боку банків, як суб'єктів господарювання, а й держави в особі її органів. Досліджено й уточнено, що діяльність органів державної влади у сфері забезпечення фінансової безпеки банків має відповідати національним інтересам, де стабільність банківської системи й окремо взятого банку забезпечує задоволення фінансових інтересів, як самої держави так і власників банків, їх кредиторів та вкладників.

Література

1. Бондаренко А. І. Механізми забезпечення фінансової безпеки України / А. І. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід, 2018. – № 3. – С. 107–109.
2. Закон України «Про національну безпеку України» // Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
3. Корнієнко Ю. В. Фінансова безпека банків як об'єкт наукового дослідження / Ю. В. Корнієнко // Фінанси, облік і аудит : зб. наук пр. 2011. – Вип. 17. – С. 108–114
4. Курманова Л. Р. Вопросы регулирования экономической безопасности кредитных организаций / Л. Р. Курманов, М. А. Путенихин // Инновационное развитие экономики. – 2011. – № 1. – С. 9–11.
5. Надьон О. В. Адміністративно-правове забезпечення фінансової безпеки банків України. Дисерт. на здоб. наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.07. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2017.
6. Орлюк О.П. Фінансове право: навч. посіб. / О.П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ГРОШОВО–КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

УДК 336

*Птащенко Ліана Олександрівна,
доктор економічних наук, професор
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Чечелашвілі Майя Юрївна,
доктор економічних наук, професор
Грузинський технічний університет, м. Тбілісі*

ГАРВАРДСЬКА МОДЕЛЬ ПЕРЕГОВОРІВ У СПІВПРАЦІ БІЗНЕСУ ЗІ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ

Однією з проблем ефективного бізнесу для українських та грузинських підприємств є низька корпоративна культура управління, зокрема й у взаємовідносинах з контрагентами (стейкхолдерами). Будь-яке ділове спілкування в бізнесі зводиться до переговорів, а самі учасники цих переговорів мають володіти певними технологіями та уявленнями щодо меж допустимості.

Як правило, в бізнесі одна сторона нав'язує свої умови, в той час як інша – приймає їх. Ця стратегія з самого початку не дає очікуваних результатів, оскільки має безліч слабких сторін.

Але уявімо, що з самого спочатку обидві сторони (або провідна сторона) налаштована на творчу та взаємовигідну співпрацю, котра обіцяє реальні перспективи, від яких виграє кожна сторона переговорів. Саме такий підхід ведення переговорів дістав назву Гарвардської моделі переговорів, або стратегії win-win, що стає все більш популярною в світі. Модель дістала назву від своїх ідейних батьків – представників професури Гарварда Роджера Фішера та Уїльяма Юрі (1981). Пізніше ідею розвинув Стівен Кові, доктор економічних наук Гарварду. У своїй книзі «Сім навичок високоєфективних людей» він зазначив, що боротьба між індивідами програє взаємовигідній співпраці [1].

Для зручності в переговорах необхідно завжди розуміти й поважати іншу сторону. За Кові, тільки той бізнесмен, який поставив себе на місце партнера, зможе повноцінно перемогти та, відповідно, досягти бажаних фінансових результатів, міцних конкурентних позицій та іміджу. Більш того, стратегія ведення переговорів win-win підходить як для вирішення локальних завдань (наприклад, рекрутинг і пошук підрядників), так і в глобальних цілях (злиття компаній, підписання великих договорів про співпрацю, купівля компаній). Варто розуміти, що принцип win-win – це не пошук компромісів. Кожна зі сторін переговорів прагне до розвитку. Взаємовигідні навчання, обмін досвідом, діловими контактами, технологіями – все це відноситься до стратегії ведення переговорів win-win [2].

Якщо одній зі сторін не цікаві інтереси іншої сторони, то ймовірність успіху стратегії ведення переговорів win-win наближається до нуля. В цьому випадку, як правило, діалог стає конструктивним за допомогою дипломатичних торгів. Таким чином можна підвести опонента до усвідомлення вигоди від задоволення інтересів усіх сторін.

Інтенсивність переговорів безпосередньо впливає на шанси успішно їх завершити. В цьому контексті застосування стратегії переговорів win-win передбачає таке:

- нагадування про спільні інтереси;
- використання довірчої форми спілкування;
- застосування жартів у межах коректності та ділового спілкування;

- вміння слухати партнера;
- регулярну демонстрацію шанобливого ставлення;
- наведення прикладів з практики.

Оскільки український та грузинський бізнес інтегрує в закордонні товарні й фінансові ринки, актуальним стає питання корпоративної культури, елементом якої є стратегія переговорів win-win. При цьому якість корпоративного управління пов'язана з людським фактором. Адже будь-який бізнес ґрунтується на наявності капіталу, і перш за все – на інтелектуальному капіталі, носієм якого є людина. Далі в ієрархічній структурі організації необхідні фінансові кошти для забезпечення власного й позикового капіталу, який є основою формування основних та обігових коштів, необхідних для бізнесу. Але підкреслимо, що найбільш важливим для успішного бізнесу є саме інтелектуальний капітал. Маючи команду професіоналів, можна з легкістю управляти власним і позиковим капіталом, мінімізуючи фінансові ризики і розв'язуючи будь-які проблеми як економічні, організаційні так і пов'язані з впливом зовнішнього середовища. Як свідчить практика, бізнес, котрий побудований на засадах корпоративної культури й етики, – це успішний бізнес, конкурентоспроможний та порівняно стабільний.

Таким чином, система організації бізнесу повинна ґрунтуватися на парадигмі корпоративної поведінки всередині організації та взаємин з контрагентами. Кожен співробітник повинен глибоко перейнятися цією парадигмою та щоденно дотримуватися певних правил і принципів корпоративної поведінки.

Ми пропонуємо концептуальну модель організації компанії, де домінуючими елементами є інтелектуальний капітал і парадигма корпоративного управління (рис. 1).

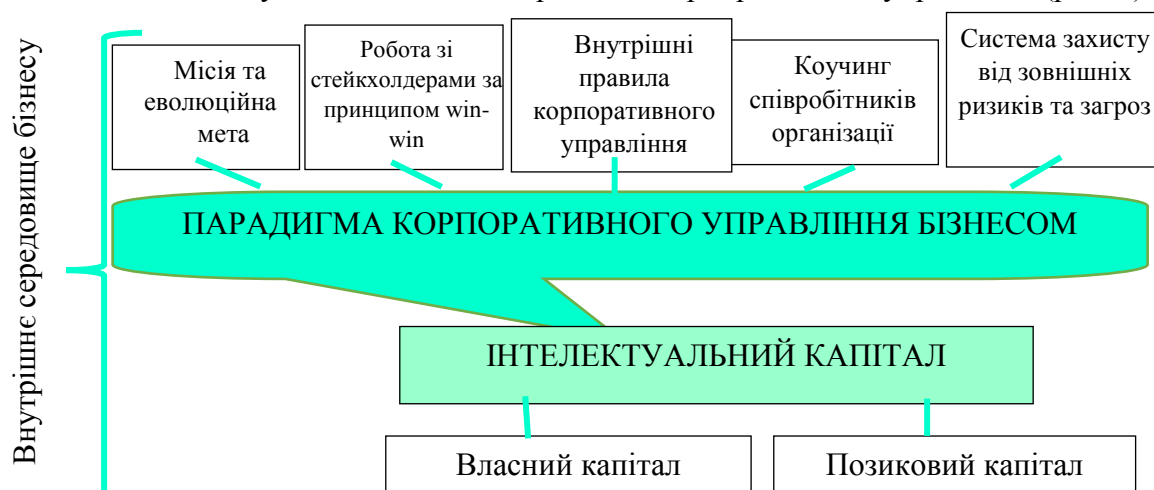

Рис. 1. Місце стратегії win-win в парадигмі корпоративного управління бізнесом

Таким чином, за Гарвардською стратегією – майбутнє, оскільки в будь-яких угодах все більше присутній фактор поваги до свого контрагента. Культура поведінки в бізнесі невблаганно підвищується.

В умовах інтеграції національного ринку в європейську й американську економіку перехід на win-win свідчить про високий рівень корпоративної культури, формує позитивний імідж будь-якого представника бізнес-спільноти.

Література

1. Фишер Р. Путь к согласию или переговоры без поражения / Р. Фишер, У. Юри; пер. с англ. А. Гореловой. – Наука, 1992. – 158 с.
2. Gandel, Stephen. The 7 Habits Of Highly Effective People (1989), by Stephen R. Covey in The 25 Most Influential Business Management Books (англ.) // Time : journal. – 2011. – 9 August.

Гражевська Надія Іванівна,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Шемахіна Ірина Вадимівна,

аспірант 1-го року навчання, спеціальність «Економіка»

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ВПОРЯДКУВАННЯ СУЧАСНОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Розвиненість фінансового ринку України залишається низькою порівняно з іншими країнами. На думку сучасних дослідників, основними причинами цього є політична та фінансова нестабільність у країні, недосконалість законодавства та низька ефективність системи державного контролю, що підриває довіру населення до державних інститутів, банківської системи, фінансового ринку, а також те, що більшість українців не мають необхідних знань та досвіду економічно грамотного розпорядження тимчасово вільними коштами в умовах ринкової економіки. Усе це знижує ліквідність і ефективність функціонування фінансового ринку [6, с. 185-190].

При цьому в інституційно-організаційному забезпеченні розвитку фінансового ринку України можна виділити три основні рівні:

- *законодавче регулювання*: Закони України «Про господарські товариства» (1991); «Про приватизаційні папери» (1992); «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (1996); «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» (1997); «Про лізинг» (1997); «Про банки і банківську діяльність» (2000); «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» (2001); «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (2001); «Про обіг векселів в Україні» (2001); «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» (2002); «Про цінні папери та фондовий ринок» (2006); Декрет КМУ «Про довірчі товариства» (1993); Постанова ВРУ «Про Концепцію функціонування і розвитку фондового ринку України» (1995); Рішення НКЦПФР «Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж» (2006) та ін.;

- *органи державного регулювання*: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Фонд державного майна України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Міністерство економіки України, Міністерство податків та зборів України, Міністерство внутрішніх справ України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Вищий арбітражний суд України та ін.;

- *саморегульвні організації*: Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв (ПАРД); Українська асоціація інвестиційного бізнесу (УАІБ); Асоціація «Українські фондові торговці» (АУФТ) [1].

Щодо специфічних особливостей інституційно-організаційного впорядкування сучасного фінансового ринку України, то найактивнішими учасниками його функціонування на сьогодні є комерційні банки, страхові компанії та фондові біржі, оскільки вони акумулюють найбільшу кількість фінансових ресурсів, чим активно сприяють нарощуванню обсягів ВВП, підвищенню добробуту населення, позитивно впливають на інвестиційний клімат України [9, с. 129].

Ключову роль у трансформації тимчасово вільних фінансових ресурсів у капітал відіграє *банківська система*. За період за 2008 по 2018 р. кількість банків в Україні значно скоротилася – зі 175 до 82, обсяги чистих активів зросли більше ніж у два рази (з 599 396 млн грн до 1 301 560 млн грн, а обсяги наданих кредитів зросли у 2,2 рази (з 485 368 млн грн до 1 074 702 млн грн), при тому, що обсяги готівки поза банками збільшилися майже втричі і нині становлять 385 млрд грн, що є запасом ліквідних грошей і за сприятливих макроекономічних умов і довіри до банків можуть бути спрямованими до організованих форм заощаджень, у першу чергу, банківських депозитів [7; 8].

Варто відмітити, що значну частку на фінансовому ринку України нині займають *небанківські фінансові організації* (страхові компанії, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди, ломбарди, фінансові компанії), які дають можливість отримати дешевші і якісні фінансові продукти та послуги, цим самим утворюючи міцну конкуренцію комерційним банкам.

У зв'язку з цим зауважимо, що ринок *страхових послуг* є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. При цьому загальна кількість страхових компаній в Україні станом на 31.12.2018 р. становила 281, у т.ч. СК «Life» – 30 компаній, СК «non-Life» – 251 компанія. Водночас цей показник має тенденцію до зменшення з кожним роком: у 2017 кількість страхових компаній склала 294 од. (у т.ч. СК «Life» – 33 компанії, СК «non-Life» – 261 компанія), що на 13 страхових компаній менше. Протягом аналізованого періоду на ринку страхування відбулося незначне «пожвавлення», при цьому показники ще не досягли докризових значень. У порівнянні з 2017 р. у 2018 р. збільшився обсяг надходжень валових страхових премій на 5 935,7 млн грн, а обсяг чистих страхових премій підвищився на 5 929,9 млн грн. При цьому обсяг валових страхових виплат у 2018 р. порівняно з 2017 р. збільшився на 2 326,6 млн грн, а обсяг чистих страхових виплат – на 2 175,8 млн грн. Страхові резерви зросли за рік на 4 111,2 млн грн [2].

Щодо діяльності *фінансових компаній*, то протягом 2018 р. відбулося збільшення їхніх активів на 16,5% (17 788,4 млн грн), а їхній власний капітал зменшився на 9,1% (2 396,5 млн грн.). Обсяг наданих фінансових послуг протягом 2018 року збільшився порівняно з відповідним періодом попереднього року на 31,4 % (28 435,4 млн грн) [5].

Щодо розвитку *фондового ринку України*, то на вітчизняному фінансовому ринку діють п'ять організаторів торгівлі – Товарна біржа «ІННЕКС», Фондова біржа ПФТС, Українська міжбанківська валютна біржа (УМВБ), Фондова біржа «Перспектива», Українська біржа (УБ). Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Нацкомфінпослуг у 2018 р., становив 60,32 млрд грн, що менше на 292,84 млрд грн порівняно з відповідним періодом 2017 р. (353 млрд грн). На організаційно оформленому ринку протягом 2018 р. спостерігалася консолідація торгівлі цінними паперами на двох фондових біржах «Перспектива» та «ПФТС», що становило 92% вартості біржових контрактів [3].

У контексті проблеми, що досліджується, заслуговує на увагу *система недержавного пенсійного забезпечення* (НПЗ), яка становить третій рівень пенсійної системи. Її основу становлять недержавні пенсійні фонди. Система НПЗ в Україні набуває поширеності з кожним роком, про що свідчать зростання обсягів пенсійних внесків і кількість укладених пенсійних контрактів. Станом на 2018 р. адміністраторами недержавних пенсійних фондів укладено 68,8 тис. пенсійних контрактів, що на 17,2% (10,1 тис. шт.) більше порівняно з 2017 р. При цьому у 2018 р. загальна кількість учасників НПФ становила 855,3 тис. осіб (а у 2017 р. – 840,8 тис. осіб), з яких отримали/отримують пенсійні виплати 81,3 тис. осіб (9,5% від загальної кількості учасників) [3].

Варто відмітити, що *кредитні спілки* на українському фінансовому ринку також становлять потужне джерело вкладення коштів, як альтернатива банкам. Станом на 31.12.2018 у Державному реєстрі фінансових установ України налічувалося 358 кредитних спілок, до складу яких входило 479 осіб, із загальною кількістю активів на рівні 2 218,4 млн грн [4].

Варто зазначити, що, незважаючи на потужну базу розвитку фінансового ринку України, основні інституційні засади регулювання вітчизняного фінансового ринку розвивалися в умовах формування правової бази переважно щодо банківських, страхових послуг і послуг на фондовому ринку. Фактично поза інституційно-правовим полем лишилася велика кількість небанківських фінансових установ, діяльність яких значною мірою підірвала довіру до фінансових інститутів з боку населення. Відтак за умов посилення глобалізаційних процесів стає все більш зрозумілим, що ефективно функціонуючий фінансовий ринок потребує ефективного інституційно-організаційного забезпечення, яке буде охоплювати регулювання усіх сегментів ринку. Це може бути досягнуто шляхом розробки законопроектів реформування фінансового сектору щодо регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових інститутів; утворення системи відкритого доступу до інформації про діяльність фінансових установ; розвитку інфраструктури фінансового ринку на засадах збалансованості економічних інтересів, дотримання прав споживачів фінансових послуг; упровадження в регуляторів фінансового ринку єдиних міжнародних стандартів електронного документообігу з метою забезпечення реалізації програм співробітництва з МФО у сфері фінансового ринку тощо.

Література

1. Базилевич В. Д. Фондовий ринок: підручник: у 2 кн. – Кн. 1/ В.Д.Базилевич, В.М. Шелудько, В.В. Вірченко та ін.; за ред. В.Д. Базилевича; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Знання, 2015. – 621 с.
2. Зведена динаміка основних показників страхового ринку [Електронний ресурс] // Нацкомфінпослуг. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>
3. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-грудня 2018 р. [Електронний ресурс] // Нацкомфінпослуг. – Режим доступу: http://www.ssmc.gov.ua/user_files/content/62/1550154656.doc
4. Інформація про стан і розвиток кредитних установ України [Електронний ресурс] // Нацкомфінпослуг. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-kredytnykh-ustanov-Ukrainy.html>
5. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України [Електронний ресурс] // Нацкомфінпослуг. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-finansovykh-kompanii-lizynhodavtsiv-ta-lombardiv-Ukrainy.htm>
6. Коніна М. Сучасний стан фінансового ринку України та шляхи його вдосконалення/ Міжнародний науковий журнал «Економічний дискурс», Вип. 2, 2016. – с. 183-192.
7. Облікова ставка [Електронний ресурс] // Офіційна статистика НБУ. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53647
8. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] // Офіційна статистика НБУ. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34661577>
9. Онікієнко О. В. Сутність фінансового ринку, його роль у фінансовій системі та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / О. В. Онікієнко, С. О. Передерієва // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2014. – № 8. – С. 127-134. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSUNU_2014_8_25, с. 129

Забаиштанський Максим Миколайович,

*доктор економічних наук., професор, директор навчально-наукового інституту
бізнесу, природокористування і туризму*

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів)

Долінський Леонід Борисович,

*Кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економічної кібернетики
Університет державної фіскальної служби України (м. Ірпінь)*

АКТИВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Кредитно-інвестиційна діяльність є основним джерелом генерування доходів банків та драйвером розвитку банківської системи в цілому, тому важливість її активізації важко переоцінити. Вітчизняний вчений Циганов С.С., підкреслює, що потреба активізації участі банків в кредитно-інвестиційному процесі витікає з взаємозалежності успішного розвитку банківської системи і економіки в цілому. З одного боку, комерційні банки зацікавлені в стабільному економічному середовищі, що є необхідною умовою їх діяльності, з іншого – стабільність економічного розвитку багато в чому залежить від ступеня стійкості і еластичності банківської системи, її ефективного функціонування [1]. Також вважаємо доцільним навести тут висловлювання науковця Огородник В. В., яка стверджує, що саме розвиток банківської кредитно-інвестиційної діяльності, дасть змогу підвищити інвестиційну привабливість держави та забезпечити структурні зрушення в економіці [2].

Розвитку фінансової системи та активізації банківських операцій в Україні в значній мірі заважає «криза довіри» з боку кредиторів до потенційних позичальників, спричинена масовими випадками дефолтів (неплатежів) за борговими зобов'язаннями. Дещо спрощено, дефолтом можна вважати будь-яку відмову позичальника задовольнити своєчасно та в повному обсязі задекларовані кредиторські вимоги. Причому, боргові зобов'язання у позичальників з одного боку та кредиторські вимоги у банківських установ з іншого боку, виникають як за звичайними банківськими кредитами (традиційна банківська кредитна діяльність у системі відносин «кредитор – боржник») так і за борговими цінними паперами (банківська інвестиційна діяльність у системі відносин «інвестор – емітент»).

Разом інструменти традиційного банківського кредиту (кредитні угоди) та фінансові інструменти комерційного кредитування (боргові цінні папери) є основними складовими кредитно-інвестиційного портфелю банківських установ. Нажаль, за офіційними даними НБУ [3], в Україні більше половини від загального обсягу банківських активів (виданих банківських кредитів та здійснених фінансових інвестицій) визнано непрацюючими. Тому, ключовим зловбоденним питанням у кредитно-інвестиційній діяльності банківських установ стає питання управління ризиком боргових зобов'язань.

Запровадження дієвої системи ризик-менеджменту у банківській кредитно-інвестиційній діяльності вимагає, зокрема, реалізації низки глобальних завдань:

- підвищення вимог до розкриття інформації позичальниками / емітентами, загальне підвищення прозорості фінансового ринку з метою зниження асиметрії інформації та покращення банківських систем збору та обробки даних;

- покращення інфраструктури фінансового ринку шляхом посилення ролі кредитних бюро та рейтингових агентств, об'єднання фрагментарної інформації щодо

дефолтів різних кредитних бюро, рейтингових агентств, баз даних різних асоціацій професійних учасників ринку, державних реєстрів тощо;

- посилення вимог до кредитного аналізу позичальників та їх боргових зобов'язань в бік підвищення комплексності, системності аналізу, врахування більшої кількості чинників та вхідних даних, а також застосування сучасних комп'ютерних систем та алгоритмів обробки інформації (нейронні мережі, генетичні алгоритми, нечітко-множинний аналіз, пошук закономірностей у великих масивах інформації тощо);

- підвищення ролі ймовірного моделювання можливих дефолтів у кількісному оцінюванні кредитоспроможності позичальників та надійності їх боргових зобов'язань, тощо.

В цілому, виконання цих глобальних завдань банківського ризик-менеджменту має стати запорукою активізації фінансового механізму управління кредитно-інвестиційною діяльністю. Важливими елементами нормально функціонуючого фінансового механізму є: фінансові важелі, інформаційне, нормативно-правове, організаційне забезпечення, тощо. В аспекті банківської кредитно-інвестиційної діяльності саме покращення банківських систем оцінювання та управління ризиками боргових зобов'язань має стати тим ключовим фінансовим важелем, який призведе до активізації банківської системи та підвищить ефективність діяльності банківських установ. Інформаційне та організаційне забезпечення впровадження фінансового механізму управління кредитно-інвестиційною діяльністю мають забезпечити такі інфраструктурні учасники фінансового ринку як рейтингові агентства, кредитні бюро та професійні асоціації.

Саме більш професійне управління ризиками боргових зобов'язань в решті решт має подолати «кризу довіри» банківських установ до українських позичальників та емітентів. В свою чергу, це має призвести до активізації кредитно-інвестиційних операцій з метою фінансування діяльності підприємств реального сектору економіки. За умов доступу вітчизняних підприємств до більш дешевих та довгострокових залучених ресурсів, в перспективі можливе розв'язання таких важливих народно-господарських проблем як: оновлення основних фондів, нарощування виробництва, створення нових робочих місць тощо. В цілому, це має сприяти зниженню рівня безробіття, зростанню рівня життя населення, збільшенню рівня зростання ВВП, а отже – й загальному покращенню соціально-економічного стану нашої країни.

Література

1. Циганов С.С. Особливості кредитно-інвестиційної політики банків в умовах нестабільності фінансових ринків / С. С. Циганов // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 99. Частина 2 [Текст] : збірник наукових праць / ред. В. В. Копійка . - К. : Київський університет ім Т. Шевченка, 2011. – 302 с. - с. 213-220. - Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/1613/1527>
2. Огородник В.В. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України за умов фінансової нестабільності та фактори впливу на неї / В. В. Огородник // Регіональна економіка. - 2012. - № 1. - с. 161-169. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2012_1_21.
3. Поточні тенденції у банківському секторі / презентація В. Ваврішука від 28.05.2019 // Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=95546871>

Краус Наталія Миколаївна,
професор, доктор економічних наук
Київський університет імені Бориса Грінченка

Ломачинська Ірина Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Одеський національний університет імені Мечникова

Заборовець Юлія Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

РОЗВИТОК РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Ринок цінних паперів є однією з найважливіших частин економіки будь-якої країни, в тому числі і України. На сьогодні ринок цінних паперів в Україні розвивається з кожним днем і розширює сферу своїх інвестиційних можливостей.

За економічною суттю ринок цінних паперів - це форма розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів у державі з метою повнішого забезпечення потреб економіки в ресурсах та їхнього ефективного використання. Ринок цінних паперів - це продукт ринкової моделі економіки. В інших економічних системах ринок цінних паперів є фіскальним.

Ринок цінних паперів - це особлива сфера ринкових відносин, де завдяки продажу цінних паперів здійснюється мобілізація фінансових ресурсів для задоволення інвестиційних потреб суб'єктів економічної діяльності. Ринок цінних паперів ще називають фондовим ринком. Це пов'язано з тим, що цінні папери за своєю економічною суттю є відображенням певних фондів - матеріальних або грошових [2].

Законодавство визначає наступних професійних учасників, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів:

а) зберігачі - комерційні банки або торговці цінними паперами, які мають дозвіл на зберігання та обслуговування цінних паперів і операцій емітентів з цінними паперами на рахунках у цінних паперах, які належать їхнім власникам;

б) депозитарії цінних паперів - юридичні особи, які проводять виключно депозитарну діяльність і наділені правом здійснювати кліринг та розрахунки за угодами з цінними паперами; в) реєстратори - юридичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які одержали у встановленому порядку дозвіл на ведення реєстрів власників іменних цінних паперів;

в) номінальні утримувачі - депозитарії або зберігачі цінних паперів, які здійснюють діяльність щодо управління цінними паперами;

г) торговці цінними паперами - банки або підприємства, для яких операції з цінними паперами становлять виключний вид їх діяльності [5].

Досвід розвитку світової економіки показав, що ринок цінних паперів - явище, що об'єктивно зумовлене функціонуванням фінансів як підсистеми економіки, важливого механізму управління нею, досягнення збалансованості в розвитку матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Економічною наукою ринок цінних паперів найчастіше розглядається як складова частина ринку фінансових ресурсів, іншими частинами якого називають ринок банківських кредитів, валютний ринок а інколи й страховий ринок [2]. Найбільш тісно ринок цінних паперів межує саме з ринком банківських кредитів, їх інколи разом іменують ринком позичкових капіталів, або ринком інвестицій, де акумулюються вільні засоби виробництва підприємств і корпорацій у грошовій формі. Та й історично фондовий ринок починає розвиватися на основі позичкового капіталу, оскільки купівля цінних паперів означає не що інше, як передачу частини грошового капіталу у позику.

Стосовно нашої держави приватизація та акціонування приватної власності, розвиток підприємництва та банківсько-кредитних інститутів призвели до інтенсивного розвитку грошових і кредитних відносин, виникнення ринку позичкових капіталів, структура якого складається в основному з двох елементів: кредитно-фінансових інститутів та інститутів ринку цінних паперів [3]. Тобто, можна сказати, що ринок цінних паперів доповнює систему банківського кредиту, а також тісно взаємодіє з нею. В деяких європейських країнах, і значною мірою в Україні, основну посередницьку роль на ринку цінних паперів відіграють саме найбільші банківські установи [4].

У той же час істотною перевагою ринку цінних паперів перед ринком банківських кредитів є те, що банки рідко й неохоче видають кредити більше ніж на рік, при чому під досить високі відсотки. Випускаючи ж цінні папери підприємці можуть отримати необхідні для здійснення господарської діяльності грошові кошти значно дешевше і на більш тривалий термін – на декілька десятиліть (облігації) або навіть у безтермінове користування (акції).

Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку оприлюднено загальні показники фондового ринку за 2018 рік. За підсумками року та даними обсяги зареєстрованих комісією випусків акцій склали 22 263 967 977 грн. Кількість емітентів акцій – 93 компанії.

Обсяги зареєстрованих комісією випусків облігацій склали 15 458 531 138 грн. Кількість емітентів облігацій – 110 компаній.

За цей же період на організованому ринку обсяги торгів цінними паперами склали 260 866 млн грн.

В тому числі, обсяги торгів акціями склали 1 180 млн грн (0,45%), корпоративними облігаціями – 10 267 млн грн (4%), ОВДП – 245 733 млн грн (94,1%), іншими цінними паперами – 3 685 млн грн (1,4%).

Майже 95% операцій складають угоди з державними цінними паперами [5].

Проведений аналіз ринку цінних паперів в Україні показав, що ефективне формування інфраструктури фондового ринку:

- сприяє інтеграції нашої країни у світову економічну систему;
- дозволяє використовувати міжнародні принципи і стандарти побудови фондового ринку;
- позитивно позначається на залученні іноземного капіталу;
- впливає на акумуляцію коштів вітчизняних підприємств та громадян;
- узгоджує майнові інтереси учасників ринку.

Ринок цінних паперів дійсно є складною організаційно-економічною системою взаємодії багаточисельних учасників стосовно обігу цінних паперів та являє собою особливий сегмент фінансового ринку, на якому складаються відносини з приводу

купівлі - продажу спеціальних документів (цінних паперів), які мають свою вартість, вільно обертаються і засвідчують відносини співволодіння, займу і похідні від них між тими, хто залучає ресурси, випускаючи цінні папери (емітентами), і тими, хто їх купує (інвесторами), опосередкований, як правило, участю особливих суб'єктів підприємницької діяльності - фінансових посередників.

Ставлення до розвитку фінансової інфраструктури в нашій країні багато років формувалось за залишковим принципом, хоча, останнім часом спостерігається поживання на фінансовому ринку [5]. Так, в експлуатацію введена нова ІТ-платформа Центрального депозитарію DEPEND Q, що призведе до якісних змін у роботі системи депозитарного обліку українського ринку цінних паперів. В нову систему переведено інформацію про 3 млн рахунків, номінальна вартість яких складає 1,7 трлн грн. Ця платформа надала нові можливості для фінансового ринку, нові сервіси як для компаній, так і власників цінних паперів, забезпечивши високий рівень захисту їхніх прав.

Саме це дозволить депозитарним установам самим обирати програмне забезпечення для обслуговування клієнтів та пришвидшить інтеграцію України в європейський ринок цінних паперів. Все це ставить перед українською наукою багато завдань, одним з яких є створення конкурентноздатного ринку цінних паперів, здатного мобілізувати й надати економіці інвестиційні ресурси для розвитку.

Отже, загальний аналіз ситуації на фондовому ринку України дозволяє зробити висновок, що він має потужний потенціал, який використовується далеко не в повному обсязі з багатьох причин економічного, політичного та організаційного характеру.

Для стимулювання діяльності ринку цінних паперів та створення умов для подальшого збільшення обсягів залучення довгострокових інвестицій резидентів та нерезидентів в економіку України необхідно здійснити низку заходів, спрямованих на вдосконалення його інституційних засад, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості фінансових інструментів.

Література

1. Грудзевич У.Я. Регіональні особливості формування і розвитку інфраструктури фінансового ринку України / У.Я. Грудзевич. – Л.: ЛБІ НБУ. – 2014. – С. 96
2. Дудчик О. Особливості розвитку фондового ринку України / О. Дудчик, А. Савченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2014. – № 2. – С. 1058–1061.
3. Столяров В.Ф. Стан та тенденції розвитку ринку цінних паперів в Україні / В.Ф. Столяров, О.О. Полетаєв, В.В. Столярова // Вісник економічної науки України. - 2011. - № 1 (19). - С. 142-148.
4. Шаманська О. І., Слободиський С. М. Особливості розвитку ринку цінних паперів в Україні/ Шаманська, С. М. Слободиський.- Ефективна економіка № 2, 2017 <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5431>
5. <http://www.ssmc.gov.ua/fund/analytics>

*Iryna Krekoten, Phd,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University
Georgi Zabunov, Phd,
University of National and World Economy
Viktoria Krekoten
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*

POST-CRISIS RECOVERY OF THE UKRAINIAN MORTGAGE MARKET

At present residential housing construction in Ukraine is carried out to less extent when compared with the pre-crisis period. The main reason for such a situation is the lack of available financing sources in sufficient amount and as a result of these, shortening of creditworthy demand. That is why, meeting the needs of the majority of Ukrainians in modern, qualitative and efficient housing is practically impossible. Besides, shortening the construction volumes creates a negative multiplicative effect on the whole national economy.

The problem of residential housing construction financing is widely investigated; the experts in given problem mainly focus on mortgage crediting as one of the principal sources for financing construction industry. Real estate and financial services promoting development, recovery of the stock market, mortgage lending can not only activate reforms in the economy but also gradually ensure solving housing problems of the population. The use of this tool will significantly reduce tension in the housing sector by providing the average citizen with the opportunity to acquire housing through a mortgage [1].

We have investigated specific aspects of the European mortgage market model as far as it revealed bigger stability with regards to the global financial crisis.

Based on works by scientists investigating mortgage market functioning in European countries, we have defined the most important peculiarities which have to be taken into account while implementing European experience in Ukraine. Thus the major attention is given to the possibility of mortgage debt securitization implementation in Ukraine, which proved to be an effective tool of cheapening financial resources at the real estate market and developing residential housing construction in European countries.

The highest number of mortgage loans (267 098) were given in 2007 [2]. In 2015 mortgage loans market indicated its worst result for the twelve years of its activity, 13716 mortgage loans were given, which is three times less than the initial index. Despite a certain reduction of credit resources cost in the middle of 2016, their growth occurred later on, and currently the rates make an average of 22-23% which cannot be compared to those in European Union and in fact makes them unaffordable for the major part of our country population. Thus, renewal and further development of the mortgage market and consequent activation of constructing companies' activity are especially important issues for Ukraine today.

The level of mortgage coverage of households has significant differences (Table 1). Despite the existing in every European country differences, deposits are the major source of mortgage lending financing which makes 62% from all the residential mortgage loans, the mortgage a security issuing is at the second place.

Mortgage lending development and consequent residential housing construction activation require solving many tasks in various spheres, from creating a guarantee system and transparent conditions for mortgage market participants to standardization and unification of the mortgage lending procedure. Although, to our mind, the priority objective is widening

banks' capabilities for financial attraction. It will enable declining of mortgage lending rate and make it more affordable for the population. As mentioned above, the new depository financing model is dominant in Ukraine, which significantly limits the volumes of mortgage lending. Currently the Ukrainian banking system has some positive trends, including the ones regarding deposits. Although considering the relative poverty of the majority of the Ukrainian population and the traditional lack of trust in banking institutions, the depository model can only provide additional financing. The main sources of financial resources should include funds attracted with the help of the refinancing mechanism, i.e. while using mortgage security issues.

Table 1

Level of population coverage by mortgage lending [3]

Country	A share of adult population having mortgage loans, %	Country	A share of adult population having mortgage loans, %
Austria	25	Slovenia	10
Bulgaria	2	the USA	31
The Great Britain	31	Turkey	1
Spain	32	France	27
Italy	10	Czech Republic	8
Lithuania	6	Sweden	54
Germany	21	Ukraine	1
Poland	3	Kazakhstan	5
Romania	4	Moldova	1
Serbia	1	Russia	1

Taking into consideration the data presented in the table we can confirm the extremely low level of the population coverage with mortgage lending in Ukraine. The reasons for such a situation are widely described in the scientific literature. Generalizing the scientists' investigations we can conclude that the current model of mortgage market in Ukraine is characterized by such features as predominantly depository financing model, domination of universal banks, lack of the necessary infrastructure namely mortgage market specialized institutions and mortgage insurance guarantee funds, etc.

References

1. Kharabara, V. (2017). Analysis of mortgage lending in banks in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 3(3), 59-63. DOI: 10.30525/2256-0742.
2. Lyhova, O., & Maister, A. (2012, November/December). Mortgage lending in Ukraine: problems and prospects for development. *Efektivna Ekonomika*. Retrieved November 19, 2012, from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1560>.
3. Aalbers, M. B. (2012). European Mortgage Markets Before and After the Financial Crisis. In *Subprime Cities*, M.B. Aalbers (Ed.). DOI: 10.1002/9781444347456.ch5.

*Бондаревська Ольга Миколаївна,
кандидат економічних наук, старший викладач
Дахно Олена Миколаївна,
старший викладач*

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Податок на доходи фізичних осіб є одним з основних джерел надходження до бюджету України. Основним критерієм успіху податкової системи європейських країн на противагу Україні є принцип прозорості та простоти податкової системи, її адміністрування, особливо це стосується оподаткування особистих доходів громадян та їх сімейних домогосподарств.

Особливість європейської системи оподаткування полягає в тому, що практично всі країни з розвиненим ринковим типом економіки її утворюють на основі прогресивної шкали. Наприклад, у Франції розрахунок податку на прибуток фізичних осіб робить податкова служба. Згідно з французькою системою доходи поділяються на 8 категорій, кожна з яких має свою методику розрахунку, в якій враховують застосовані пільги і відрахування. Особливістю є те що податок на прибуток фізичних осіб розраховують на родину і він береться з доходів за прогресивною шкалою (від 5,5 до 75%). Варто відзначити що максимальну ставку застосовують, якщо дохід сім'ї дорівнює більше 1 000 000 євро. В Німеччині, початкова ставка податку на прибуток фізичних осіб становить 0% на доходи, менші за \$9 тис. Починаючи з доходів на суму від \$9 тис. до \$11,5 тис. податок на прибуток фізичних осіб становить 2,56. У Великобританії неоподатковуваний мінімум за рік становить 2790 фунтів стерлінгів, а податкові ставки – 20%, 40% і 45%. У Швеції податок обчислюється також за прогресивною шкалою, загальна максимальна ставка податку становить 56,9%. [5].

У Норвегії офіційно публікуються дані із платників податків і податків. Резиденти сплачують національний і місцевий податок з усіх доходів, які були одержані в країні та за її межами. Податок на прибуток фізичних осіб з річної зарплати обчислюють за ставкою 9,5%, якщо дохід – від 220 501 до 248 500 норвезьких крон. В Іспанії декларація про доходи резидента включає всі доходи, які він одержав по всьому світі; незалежно від місця проживання його статус визначається на весь податковий період. Податок розраховується за ставкою від 24 до 52%. Якщо дохід становить 300 000€, то застосовується ставка 52%. [5].

В Україні були спроби запровадження вищевикладеної прогресивної шкали стягнення податків у 1993-2004 роках, але вони не завершилися успіхом. Тим більше, що при дуже низькому рівні доходів та загальній бідності населення максимальна ставка перевищувала 40%. Тому в 2004 році за новим Законом України «Про оподаткування фізичних осіб» було застосовано пропорційну ставку. Подібну практику мають європейські країни, які мають однаковий розмір ставки незалежно від доходу, – Білорусія (13%); Болгарія (10%); Латвія (25%); Литва (15%); Естонія (20%) [7].

У більшості країн Європи ПДФО належить до місцевих податків і регулюють ставки місцеві органи самоврядування, а в Україні – тільки держава. Водночас варто звернути увагу на визначення проблем щодо сплати ПДФО в Україні та в ЄС, які здійснюють вплив на соціально- економічний розвиток країни.

До відмінних рис щодо сплати ПДФО в ЄС і Україні слід віднести:

1. Прозорість та відкритість оподаткування ПДФО.

2. Прогресивна шкала оподаткування доходів.
 3. Існує нульова ставка оподаткування доходів громадян за низького рівня доходів.
 4. Правила оподаткування ПДФО в ЄС встановлюються органами місцевого самоврядування, а не на загальнодержавному рівні.
 5. Більшість країн Євросоюзу стягують податки на всі доходи, отримані в країні або за її межами.
 6. Надання соціальних пільг у справлянні податку з доходів фізичних осіб не окремим фізичним особам, а сім'ям.
 7. В оподаткуванні заробітної плати, як правило, використовується прогресивна шкала, а в оподаткуванні інших доходів – пропорційні ставки.
 8. Майже у всіх європейських країнах існує податок на розкіш.
- Серед проблем щодо сплати ПДФО в Україні слід виокремити наступні:
1. Не досить повна база оподаткування ПДФО.
 2. Негнучкість національної системи оподаткування ПДФО та її низька ефективність.
 3. Система оподаткування не враховує досвід країн ЄС.
 4. Відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб.
 5. Низький рівень податкової культури.
 6. Високий рівень корупції в сфері оподаткування.
 7. Загальноприйнята практика ухилення від сплати ПДФО.
- Практично відсутня практика впровадження заходів щодо легалізації доходів громадян у тіньовому секторі економіки.
- Виходячи з переліку вищенаведених проблем щодо сплати податку в країнах ЄС та в Україні, було виділено групу рекомендацій щодо вдосконалення механізму оподаткування доходів громадян:
1. Запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів.
 2. Вдосконалення пільгової політики щодо ПДФО (впровадження неоподаткованого мінімуму, упорядкування пільг соціально незахищеним громадянам та громадянам, що мають заслуги перед державою).
 3. Розроблення механізму стягнення податків з інших доходів громадян.
 4. Легалізація доходів громадян від тіньової економічної діяльності.
 5. Застосування комбінацій щодо використання ПДФО. Усі види доходів повинні мати особистий механізм оподаткування, який дійсно враховує особливості їх отримання, вагомість для платника та трудомісткість адміністрування.
 6. Використання помірних ставок від 5 до 25%.
- Варто відмовитися від лише фіскального підходу до збільшення надходження до бюджету України. Основною метою вдосконалення ПДФО має бути підвищення рівня суспільного добробуту, що діє на користь самих платників податків. А це сприятиме підвищенню рівня податкової культури.

Література

1. Податковий кодекс України редакція від 23.02.2017 № 1910-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>.
2. Абрамченко Н. Податок на доходи фізичних осіб в системі децентралізації державного управління / Н. Абрамченко // Молодий вчений. – 2015. – № 12(1). – С. 88–91.
3. Цимбалюк І. Значення податку на доходи фізичних осіб у системі територіальних фінансів / І. Цимбалюк // «Науковий вісник» Буковинського державного фінансово-економічного університету. – 2013. – С. 204–212.

4. Гаденко А.Д. Особливості оподаткування доходів фізичних осіб / А.Д. Гаденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/3/gadenko.php>.
5. Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу / М.І. Карлін. – К. : Знання, 2011. – 639 с.
6. Круковська О.В. Ключові зміни в реформуванні податкової системи України: реалії та перспективи / О.В. Круковська // Мукачівський державний університет. – 2016. – № 2. – С. 702–709.
7. Легкоступ І.І. Податкові системи в умовах глобалізації: проблеми взаємодії та перспективи розвитку / І.І. Легкоступ, К.В. Кацуба // Бізнес Інформ – 2014. – № 14. – С. 259–263.

УДК 336.41

Лебедик Галина Володимирівна,
кандидат економічних наук,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОСОБЛИВОСТІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Необхідною умовою побудови в Україні ефективно діючого механізму організації ринкових відносин є високий рівень розвитку грошово-кредитної системи країни, що забезпечує вихідні засади функціонування усього процесу розширеного відтворення в економіці. Адже, наскільки успішно функціонує національна грошово-кредитна система, наскільки ефективно організований в країні грошовий обіг, наскільки дієво провадяться заходи монетарного регулювання з боку центрального банку і врешті наскільки повною мірою банківська система країни здатна задовольняти потреби клієнтів у різноманітних фінансових послугах, значною мірою залежать не лише результати діяльності окремих господарюючих суб'єктів, але й по суті становлення повноцінних ринкових відносин як основи взаємодії між усіма учасниками процесу відтворення.

Грошово-кредитна політика впливає на стан грошового ринку, а отже і на економіку шляхом застосування відповідних інструментів. До останніх відносяться адміністративні та економічні, правові та інформаційні важелі, які застосовує Національний банк України із метою підтримки рівноваги на грошово-кредитному ринку та забезпечення економічного зростання. В практиці реалізації грошово-кредитної політики прийнято виділяти її основні режими, які забезпечують дієвість самої політики, а сутність кожного базується на виборі обраного Національним банком України номінального показника [1].

Постановою Правління НБУ від 18 серпня 2015 р. № 541 «Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки» визначено основні напрями грошово-кредитної політики України на зазначений період:

- дотримання кількісних цілей щодо інфляції;
- зміни ключової процентної ставки грошово-кредитної політики;
- процентної ставки за операціями Національного банку України, що мають найбільший вплив на стан грошово-кредитного ринку;
- беззаперечна пріоритетність досягнення та підтримання цінової стабільності порівняно з іншими цілями та завданнями грошово-кредитної політики;
- режим плаваючого обмінного курсу.

- перспективний характер прийняття рішень, які ґрунтуються на макроекономічній основі;
- прозорість діяльності Національного банку України;
- інституційна, фінансова та операційна незалежність Національного банку України [7].

Безперечно, успішність проголошених стратегічних напрямів досягнення мети грошово-кредитної політики України будуть забезпечувати обґрунтовані і дієві монетарні інструменти, такі як: подальша лібералізація валютного законодавства, ефективна політика управління державним боргом, підвищення довіри населення до банківської системи та стимулювання заощаджень шляхом підтримання низького рівня інфляції та встановлення привабливих процентних ставок. Щодо реалізації монетарної політики держави, то вона повинна враховувати зміну стратегічних цілей у різні етапи розвитку національної економіки, що відрізняються між собою в залежності від обраних пріоритетів.

Досліджуючи сучасний стан банківської системи України, можна сказати, що він свідчить про зростання грошової, фінансової та валютної небезпеки. Це пов'язано з девальвацією національної валюти, дефіцитом платіжного балансу, зростанням зовнішнього боргу, недостатнім обсягом міжнародних резервів. Зниження довіри до банківської системи в цілому та вилучення домогосподарствами значної частки депозитів призвело до необхідності підвищення контролю з боку НБУ як регулятора діяльності комерційних банків.

Вплив зовнішніх факторів на фінансову та банківську системи України відбувається через такі канали: макроекономічний, торговельний, валютний, банківський та фондового ринку. До внутрішніх – політичні, фінансові, боргові, кредитні, банківські.

З метою забезпечення в Україні фінансової стабільності НБУ слід продовжувати реалізацію таких заходів: здійснення постійного моніторингу стабільності фінансової системи в цілому; розбудову макропруденційної політики, що полягає у виявленні та оцінці системних ризиків для фінансової стабільності та вжитті упереджувачих заходів з мінімізації цих ризиків[4].

Зараз економіка України є дуже вразливою до зміни світової кон'юнктури на зовнішніх товарних ринках. Основні ризики у сфері зовнішньоекономічної діяльності пов'язані з нестабільністю динаміки світових цін на сировинні товари. У разі падіння цін на сировинну продукцію з низькою доданою вартістю, надходження в Україну від експорту суттєво знижуються, що негативно впливає на поточний рахунок платіжного балансу країни та обмінний курс гривні. Водночас пригнічується економічна активність у зв'язку зі зниженням конкурентоспроможності експорт орієнтованих підприємств України та скороченням їх платоспроможного попиту. За таких умов заходи щодо подолання ризиків цінової нестабільності та падіння темпів економічного зростання можуть призвести лише до тимчасових результатів. Значною мірою вони знаходяться поза межами впливу НБУ [5].

З метою забезпечення стійкого економічного зростання та підвищення рівня життя населення необхідно знизити залежність української економіки від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників. Це можливо здійснити за рахунок переходу до моделі інноваційного розвитку економіки та досягнення якісних зрушень в національній економіці [6]. Такий перехід передбачає не тільки глибокі структурні перетворення, але й формування найбільш сприятливих фінансових умов для економічного зростання.

Першочерговими завданнями економічної політики держави на макrorівні є забезпечення стійкості фінансової системи та підтримання стабільності національної

грошової одиниці, що характеризує ступінь економічного розвитку держави. Важливим напрямом є також стабілізація рівня інфляції. Для забезпечення економічного зростання, проведення структурних зрушень, реалізації програми покращення умов кредитування, формування довгострокових інвестиційних ресурсів необхідно посилити координацію грошово-кредитної (монетарної) та бюджетно-податкової політики держави. В Україні вдосконалення монетарної політики повинно враховувати позитивний досвід європейських країн.

Забезпечення стабільності фінансового сектору передбачає посилення захисту прав інвесторів, кредиторів та споживачів послуг у сфері банківської та фінансової діяльності. Також вимагає відповідного обґрунтування ступінь керованості режиму плаваючого валютного курсу. Особливу увагу слід приділити розвитку небанківського кредитування, поширенню електронних грошей та новітніх фінансових та банківських технологій [2].

Отже, грошово-кредитна політика України є надзвичайно важливим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку економіки. І підвищення її дієвості, ефективності дозволить стабілізувати ситуацію в грошово-кредитній сфері, а також забезпечить позитивний вплив на виконання основних завдань розвитку країни в цілому. Враховуючи важливість підвищення ефективності основних інструментів монетарної політики держави в Україні, необхідно, перш за все, забезпечити узгодженість монетарної та бюджетно-фіскальної політики.

Література

1. Богдан Т.П. Глобальні умови та внутрішні ризики функціонування валютно-фінансової сфери. Фінанси України. 2017. № 1. С. 52-74.
2. Бондаренко Л.А. Нетрадиційні заходи грошово-кредитної політики центральних банків в умовах кризи. Банківська справа. 2015. Випуск 2(112). С. 58-61.
3. Данилишин Б.М. Основні напрями монетарної політики України. Фінанси України. 2018. № 1. С. 9-25.
4. Міщенко В.І. Світові тенденції монетизації економіки. Фінанси України. 2017. № 9. С. 53-74.
5. Основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу [Електронний ресурс]. 2018. Режим доступу: <https://bank.gov.ua>.
6. Оголь Д.О. Вплив грошово-кредитної політики на економічне зростання України: дис. канд. економ. наук: 08.00.08 (гроші, фінанси і кредит). Суми: Українська академія банківської справи, 2016. 285 с.

УДК 338.434-025.12(072)

Скрипник Галина Олексіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ФІНАНСУВАННЯ ПРОЕКТІВ ЗА УЧАСТЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО БАНКУ

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) — є банком Європейського Союзу. Це єдиний банк, який належить і представляє інтереси держав-членів Європейського Союзу. ЄІБ є найбільшим у світі багатостороннім позичальником та кредитором. Він надає фінансування та експертизу для сталого розвитку інвестиційних проектів, які сприяють досягненню цілей політики ЄС.

З 2004 року Україна розпочала співпрацю з Європейським інвестиційним банком, щоб отримати можливість залучення довгострокових фінансових ресурсів для української економіки до Банку для реалізації важливої інфраструктури, енергетики, охорони навколишнього середовища та інших інвестиційних проектів загальнодержавного значення.

14 червня 2005 р. в Люксембурзі підписано Рамкову угоду між Україною та Європейським інвестиційним банком, положення якої передбачають, що Банк може відповідно до цієї Угоди здійснювати на території України діяльність, передбачену Статутом Банку, у тому числі запозичення коштів відповідно до законодавства України, використовуючи всі інструменти, які це дозволяє, а також володіння, користування та розпорядження такими засобами та обслуговування рахунків у будь-якій валюті. Також Банк буде використовувати режим міжнародних фінансових організацій на своїй території в Україні.

ЄІБ надає позики та гарантії для фінансування проектів у пріоритетних секторах економіки.

Співпраця ЄІБ у секторі охорони навколишнього середовища зосереджена на таких питаннях:

- підвищення якості життя в умовах урбанізованого середовища, а саме транспортних проектів;
- проблеми охорони навколишнього середовища та здоров'я людини (наприклад: зменшення промислового забруднення, водопостачання та водовідведення);
- проблеми зміни клімату, включаючи енергоефективність та відновлювані джерела енергії;
- захист рослин і тварин;
- охорона природних ресурсів та поводження з відходами [1].

ЄІБ надає своїм клієнтам три основні види послуг:

1. Кредити: передбачені для життєздатних проектів як у державі, так і в приватному секторі. Партнери - це як великі корпорації, так і місцеві органи влади, а також малі та середні підприємства.

2. Технічна допомога: реалізується командою експертів-економістів, інженерів та фахівців галузі.

3. Гарантії: банки, лізингові компанії, фонди тощо.

Проекти в Україні розглядаються в основному в таких галузях, як транспорт, телекомунікації, енергетична інфраструктура (у пріоритетних сферах транс європейських мереж та європейських транспортних коридорів), охорона навколишнього середовища.

Фінансування проектів до 50% від загальної вартості може здійснюватися Банком у співпраці та співфінансуванні з іншими міжнародними фінансовими організаціями, зокрема з ЄБРР.

Методи роботи Банку в Україні включають надання коштів державним органам та приватним компаніям для проектів вартістю понад 25 млн. євро з використанням або без посередництва банків, непряме фінансування - глобальні кредити для проектів малого та середнього масштабу (до 25 мільйонів євро) через систему банків-партнерів або інші механізми фінансування проектів.

Так 05 жовтня 2017 року АБ «УКРГАЗБАНК» уклав з Мінфіном та АТ «Укресімбанк» Угоду про субфінансування та приєднався до реалізації спільного Проекту України та Європейського інвестиційного банку «Основний кредит для МСП та компаній з середнім рівнем капіталізації». Реалізація Проекту спрямована на розвиток МСП України, розширення доступу цих підприємств до довгострокових

кредитних ресурсів для фінансування виробничих потреб та проектів з розвитку бізнесу.

У рамках Угоди про субфінансування кредитуються українські підприємства малого та середнього бізнесу, проекти у галузі енергоефективності, охорони довкілля та інші пріоритетні проекти розвитку місцевого приватного сектору, подолання наслідків змін клімату та адаптації до них тощо. Кредитні кошти надаються як для фінансування інвестицій, так і оборотного капіталу (закупівля сировини).

Для участі у фінансуванні в рамках спільної з ЄІБ Програми визначено такі типи позичальників:

- Малі та середні підприємства (далі – МСП).
- Підприємства з середнім рівнем капіталізації (далі – ПСК).
- Приватні компанії (далі – ПК).

Критерій належності до типу позичальника – кількість працівників:

- МСП – до 250 осіб.
- ПСК – від 250 до 3000 осіб.
- ПК – від 3000 осіб (табл. 1).

Таблиця 1

Умови фінансування проектів у рамках спільної з ЄІБ Програми залежно від типу позичальника [2]

Тип позичальника	Категорія кредиту	Сума проекту	Сума фінансування за рахунок коштів ЄІБ	Частка фінансування за рахунок коштів ЄІБ
МСП, ПСК	Кредит А	Не більше ніж екв. 25,0 млн. євро	Не більше ніж екв. 12,5 млн. євро	До 100% вартості проекту
ПСК	Кредит В	Від екв. 25,0 до екв. 50,0 млн. євро	Не більше ніж екв. 25,0 млн. євро	До 50% вартості проекту
ПК	Кредит С	Не більше ніж екв. 50,0 млн. євро	Не більше ніж екв. 25,0 млн. євро	До 50% вартості проекту

Цілі, що не фінансуються:

- фінансові операції;
- рефінансування заборгованості за раніше наданими кредитами;
- придбання підприємств;
- придбання фермерських угідь;
- придбання землі, окрім випадків, коли це є технічно необхідним для створення інвестицій;
- будівництво, реставрація, придбання нерухомості, у т.ч. з метою подальшого продажу/передачі в оренду;
- споживчий кредит;
- витрати, пов'язані з придбанням ліцензій, квот, прав на виробництво та інших прав, наданих державними органами;
- витрати, пов'язані зі сплатою податків.

Особливості кредитування:

1. Закупівлі в рамках спільної з ЄІБ Програми мають здійснюватися з урахуванням вимог Європейського інвестиційного банку.

2. Важливою умовою надання кредитів у рамках спільної з ЄІБ Програми є дотримання позичальниками вимог законодавства України та Європейського Союзу з питань охорони довкілля, наявність у них всіх необхідних дозволів на реалізацію проектів.

3. При участі в Проекті підприємства отримують фінансову вигоду – зменшення розміру процентної ставки за субкредитом на 25 базисних пунктів (що становить 0,25 процентів річних) порівняно з ринковою ставкою.

Проведений аналіз програм підтримки України з боку ЄС та інших донорів свідчить про те, що на сьогодні в Україні діє підтримка за широким спектром напрямків: безпека, економічний розвиток, соціальна політика, верховенство права, ефективне врядування, - які покривають всі визначені Україною загальні пріоритети розвитку. При цьому допомога надається в різних форматах: бюджетна підтримка, технічна допомога, кредити та інше.

Отже, ключем до ефективного використання міжнародної допомоги повинно стати створення системи управління міжнародною допомогою, яка складається з таких складових: визначення чітких пріоритетів, де потрібна допомога (стратегія залучення та використання міжнародної допомоги), збільшення інституційної спроможності бенефіціарів, моніторинг використання допомоги, аналіз її ефективності, висновки на майбутнє. При цьому, надзвичайно важливою є наявність політичної спроможності втілювати відповідні зміни. Так, у повсякденних діях органам влади варто пам'ятати, що велика частка підтримки, зокрема з боку ЄС, надається у формі кредитів (хоча вони і мають низьку відсоткову ставку та надаються на довгий період). Отже, уряду варто ефективно використовувати допомогу та забезпечувати максимально великий її вплив на зростання економіки. Для цього варто докладати всіх зусиль для виконання умов та індикаторів надання допомоги, оскільки втрата Україною частини допомоги частково нівелює зиски від інших видів підтримки.

Література

1. Давиденко Н.М., Скрипник Г.О. Проектне фінансування: навч. посіб. / Н.М. Давиденко, Г.О. Скрипник – К.: 2018. – 397 с.
2. Офіційний сайт АБ «УКРГАЗБАНКУ» [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.ukrgasbank.com/small_bussiness/credit/eib/

УДК 338.246-027.577:336.74]:338.57(477)

Хохич Дмитро Григорович,

кандидат економічних наук, доцент, докторант

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ІНСТИТУЦІЙНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ МОНЕТАРНОЇ ВЛАДИ ЯК ЗАПОРУКА ЦІНОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Інституційна незалежність центрального банку як представника монетарної влади полягає в закріпленні на законодавчому рівні положення згідно з яким він є самостійним і незалежним державним органом. Але незалежність дається разом з чіткою відповідальністю: центральний банк повинен мати визначену ціль та інструменти її досягнення; політика центрального банку має бути прозорою і підзвітною суспільству; центральний банк має бути технократичним і не перебирати на себе політичних функцій.

Найбільшим внеском у економічне зростання з боку монетарної влади є цінова стабільність. Остання проявляється у низькій та стабільній інфляції, що є передумовою забезпечення економічного зростання та високого рівня зайнятості. Роль інституціональних чинників допомагає відповісти на запитання, чому в окремих

випадках високий ступінь незалежності монетарної влади не гарантує меншої інфляції, а в інших – відносний брак формальної автономії центральних банків супроводжується переконливою ціновою стабільністю.

З огляду на це структура суспільства потенційно визначає характер інститутів та їхню здатність до регуляції поведінки таких акторів щодо побудови ефективних колективних дій. Невипадково фрагментаризація суспільства визнається перепорою на шляху створення ефективного врядування на базі розбудови якісних інститутів. Як зазначає В. Козій, групові інтереси, як і недовіра між групами, трансформуються в різного роду дисфункції колективних дій: від неспроможності домовлятися стосовно напряму та принципів економічної політики до відвертої експропріації добробуту опонентів. Верховенство права як ознака якісних інститутів може виходити за межі інтересів панівних груп, оскільки його відсутність відкриває шлях до утвердження домінування. [1, с. 9]

Координація сама по собі є функціональною проблемою, яка полягає в узгодженні дій суб'єктів монетарної та політичної влади. Ці дії спираються на певні повноваження, зафіксовані законами, нормативно-правовими актами і правилами на певний монетарний устрій. Тому виникає питання інституційної побудови монетарного простору як системи правил, норм, законів, процедур, установ і організаційних структур, що забезпечують досягнення тактичних та стратегічних цілей монетарної політики. Але існує ряд прогалин в інституційній структурі монетарного устрою, які негативно впливають на цінову та макроекономічну стабільність.

Згідно з вітчизняним законодавством, основною функцією центрального банку країни – НБУ – є забезпечення стабільності грошової одиниці України. [2] Однак нинішнє керівництво НБУ свідомо уникає чіткого викладу засад формування грошово-кредитної політики, монетарних механізмів та інструментів, завдяки яким можна оцінювати поточну динаміку, контролювати, коригувати і прогнозувати цільові показники макроекономічних складових. Головний публічний документ НБУ, який міг би надати адекватні сигнали для економіки – «Основні засади грошово-кредитної політики» носить скоріше декларативний характер і, з року в рік повторюючи певні (хоча й важливі самі по собі) тези, не є актуальним інструментом ефективного управління. [4] Так, теза про «таргетування інфляції» стала і продовжує бути домінантою документів монетарної політики НБУ, хоча істотного впливу на темпи інфляції це «таргетування» не справляє. Зокрема, влітку 2016 року на офіційному сайті НБУ були представлені лише «Основні засади» на 2015 р., які навіть для того року були невідповідні фактичному стану розвитку країни. Більше того, «Основні засади» залишаються відірваними від найголовнішого документу країни – Закону про державний бюджет.

В «Основних засадах грошово-кредитної політики на 2019 рік та середньострокову перспективу», НБУ очікує протягом трьох наступних років темп зростання економіки 3 – 4 відсотки у реальному вимірі, але в цьому ж документі зазначається, що економічне зростання є третьою ціллю після цінової та фінансової стабільності. [5] Цінова стабільність в економіці країни значною мірою залежить від довіри населення до власної грошової одиниці. Так як сукупні доходи населення, їх реальна вартість та утворювані за їх рахунок заощадження, з одного боку, формують платоспроможний попит, впливаючи на економічну динаміку, з іншого є складовою наповнення банківської системи, формування грошової маси, а з тим – визначають стійкість банківської системи, її спроможність забезпечити населення і бізнес ресурсами для зростання і розвитку. В сьогоднішніх умовах, коли населення змушене витрачати переважну більшість власних доходів лише на поточне споживання, вкрай важко говорити про обсяги ресурсів, які можуть спрямовуватись на розвиток. Відсутність прозорого представлення реалістичних (а не декларативних) засад

грошово-кредитної політики надає підстави стверджувати про залежність центрального банку від інституцій політичної влади.

Існує також інституційна вада, пов'язана з декларуванням інституційного мандату центрального банку щодо досягнення кількісної цілі з інфляції. На практиці така декларація є малоімовірною, оскільки проведення монетарної політики – це реакція на різноманітного роду виклики, які не обов'язково знаходяться в сфері монетарного контролю. Так, природа інфляції не завжди має монетарне походження. На рівень цін впливають немонетарні чинники, такі як, наприклад, непрямі податки, політика формування внутрішніх цін на енергоресурси, які знаходяться в компетенції уряду. За таких умов НБУ важко утримати цільовий показник інфляції та належним чином оцінити тенденції макроекономічного середовища. Тому він змушений час від часу корегувати наведений макроекономічний сценарій, роблячи поправку на внутрішні та зовнішні ризики.

Ще однією вадою в інституційній структурі монетарної влади є існування суперечностей у законодавчому та нормативно-правовому регулюванні цієї сфери. Так, існує суперечність між деякими нормами, що регулюють підготовку і прийняття Стратегії монетарної політики і державного бюджету в Бюджетному кодексі України, в Законі «Про Національний банк України», інших нормативно-правових актах. Так, наприклад, стаття 15 Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» [3] передбачає, що Національний банк України після підтвердження зовнішнім аудитом та затвердження Радою Національного банку України річної фінансової звітності та формування Національним банком України резервів у порядку та розмірах, визначених законом України "Про Національний банк України", перераховує до Державного бюджету України кошти на загальну суму не менш як 47.600.000 тис. гривень. На нашу думку, така взаємодія уряду та НБУ виключає умови дотримання принципу незалежності останнього, що ускладнює уникнення будь-яких форм фіскального домінування, у тому числі прямої або непрямой підтримки бюджетних видатків. Ці суперечності можуть бути усунені шляхом внесення змін у відповідні закони і підзаконні акти.

Таким чином, низький рівень інституціонального розвитку України проявляється в залежності монетарної влади від політичної, яка за своєю природою схильна до популізму. Проблема якості інститутів суспільства вказує на те, що на монетарну політику можуть впливати приховані прагнення до домінування з боку політичної влади, яка підпадає під слабкі обмеження інституціональних регуляторів колективних дій. Інституційна структура монетарного простору повинна забезпечувати оптимальний розподіл владних повноважень та їх злагоджену реалізацію. Повноваження суб'єктів грошової влади повинні відповідати суті відносин власності на такий специфічний товар, як гроші. На жаль в економічні теорії, відносини власності на гроші не досліджені ґрунтовно. Через це виникає низка економічних і юридичних проблем, наприклад, у взаємовідносинах уряду і НБУ при з'ясуванні питання про те, кому належить дохід від сеньйоражу і т. п.

Отже, для успішного забезпечення інституційної незалежності монетарної влади в Україні, ключове значення має бути відведено принципу верховенства права. Поліпшення врядування на основі цього принципу та розвитку інститутів демократії покликані створити прозорі умови у взаємодії органів монетарної влади і зниження напруги в міжгрупових протистояннях щодо розподілу владних повноважень у прийнятті ефективних рішень направлених на підтримку цінової та макроекономічної стабільності.

Література

1. Козюк В.В. Незалежність центробанків та інфляція: фрагментаризація суспільства vs верховенство права // Фінанси України. – 2019 – №3. – С.7 – 21.
2. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.99 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.18 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
4. Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016 – 2020 роки від 18.08.15 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0541500-15>
5. Основні засади грошово-кредитної політики на 2019 рік та середньострокову перспективу від 11.09.18 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/vr041500-18>

УДК 336.71-044.922

Волкова Валерія Валеріївна,

кандидат економічних наук, доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Витяганець Інна Миколаївна,

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ У ЕКОСИСТЕМИ

Успішний розвиток мережі Інтернет та бурхливе зростання інтернет-технологій в черговий раз підтверджують, що інформаційний сектор економіки, на даний момент є найбільш динамічним та найбільш прибутковим. Наявність високоякісного Інтернет-сполучення і вільний доступ до нього забезпечили активне входження електронної комерції в сферу фінансового обслуговування, що дозволяє поєднати всі фінансові продукти та послуги в одній точці доступу. Перехід до цифрової економіки відбувається з величезною швидкістю, тому для збереження індустрії традиційні банки не можуть просто продовжувати відкривати рахунки та надавати доступ до фінансування, оскільки зростає потреба застосовувати нові технології, зменшувати витрати, створювати для споживачів ефект особистісного підходу, експлуатувати та захищати величезні масиви даних. Це зумовило потребу створення екосистем, платформою побудови яких можуть бути різні суб'єкти – ІТ-компанії, фінансові установи, підприємства сфери послуг.

Окремим аспектам моделювання екосистем у банках та спробам їх застосування присвячена значна кількість праць відомих зарубіжних вчених та практиків. Приміром, О. Дяченко [4], В. Черников, С. Пахалюк, Т. Мунро, Дж. Мароус досліджують питання сутності понять «екосистема», «фінансова екосистема», «банківська екосистема» та їх особливостей, а розкриттям питання побудови самої моделі екосистеми фінансових послуг займаються А. Дербенов, Д. Коблер, С. Бучерер, Дж. Шлотман, Р. Греф, М. Чессел [3].

Метою статті є дослідження потреб споживачів та можливостей фінансово-кредитних організацій, аналіз передумов трансформації банків України у фінансові екосистеми.

За даними досліджень Інтернет Асоціації України проникнення інтернету в II кварталі 2019 року характеризується позначкою 64%, а за прогнозами до 2028 року

зросте до 80%, що надає можливість використання всіх інструментів, що доступні в мережі [1]. Потреба споживачів не тільки у фінансових, а й не фінансових послугах, які часто є сполучними, зумовило необхідність у створенні екосистем. Сьогодні розвиток технологій дозволяє об'єднувати всі фінансові продукти, сервіси та послуги в рамках єдиної фінансової екосистеми. Різні організації формують набори сервісів для найбільш повного задоволення потреб клієнта в будь-якій області. Слід підкреслити, що побудова мережі організацій, що входять в екосистему, здійснюється навколо єдиної технологічної платформи, що дає можливість користуватися її послугами для формування пропозицій клієнтам і доступу до них.

Створення банківської екосистеми стає важливим фактором в боротьбі фінансово-кредитних організацій за клієнта і одночасно надає значні конкурентні переваги для самого банку. При цьому створення таких екосистем стало можливим тільки за умови належного рівня розвитку IT-систем, які дозволяють збирати і обробляти величезну кількість даних про користувачів як онлайн, так і офлайн, вибудовувати ефективні комунікації по будь-яким доступним каналам і надавати безліч послуг дистанційно.

Дослідивши етимологію терміну «екосистема» можна стверджувати, що він походить із соціальних наук, які перейняли його з біології. Появу терміну «банківська екосистема» пов'язують з появою терміну «байологія» (2015 р.), за якою банк стає «єдиним провайдером» для клієнта, оскільки робить можливим доступ фізичної чи юридичної особи до всіх необхідних йому послуг [2]. Взагалі, екосистема – це мережеве співтовариство, члени якого комбінують свої ресурси на взаємовигідних принципах заради спільного досягнення інноваційних результатів. У свою чергу, банківська екосистема – взаємопов'язаний набір послуг, де клієнти можуть задовольняти різноманітні потреби в єдиному інтегрованому місці [3].

Процесу безпосереднього створення банківської екосистеми передувала поява фінансових супермаркетів, де для клієнта був представлений широкий спектр послуг, не тільки банківських, а й пропозицій компаній-партнерів. Екосистема дійсно схожа на фінансовий супермаркет, тому що, по суті, мова йде про те, що банк не просто окремо продає свій продукт, а вбудований в якийсь ланцюжок взаємин інших економічних контрагентів [4]. Проте фінансова екосистема – це набагато більше, ніж фінансовий супермаркет, оскільки вона об'єднує на одній IT-платформі безліч послуг різного характеру, причому їх провайдерами є не тільки самі банки і їх дочірні компанії, а й сторонні організації. Крім цього, пропонований сервіс стає вкрай простим і зрозумілим для споживача, клієнт отримує в одному місці на одній платформі усі послуги, в яких у нього є потреба в поточний момент.

Отже, передумовами створення банківських екосистем є наступне [4]: потреба клієнтів в отриманні різноманітних продуктів та послуг, хорошої якості, з мінімальними зусиллями; розвиток технологій, які дозволяють банкам ефективно взаємодіяти з клієнтами та партнерами; готовність людей покоління Z надавати банкам, компаніям доступ до своїх персональних даних для отримання персоналізованих продуктів та послуг; поява нео- (челенджер) банків, які надають клієнт-орієнтований сервіс.

Банк, будучи вбудованим в технологічну платформу, постійно генерує певний бізнес, клієнтський потік з великою кількістю операцій, тобто існує поновлюваний цикл. Розвиток власних екосистем дозволяє банкам успішно існувати в рамках конкуренції, що загострюється на ринку банківських послуг, на якому зараз активно представлені такі гравці, як ритейл і телеком. Також це дає можливість розраховувати на комісійний дохід, частка якого стає все більше в загальному прибутку банків, що активно займаються розвитком екосистем.

Міжнародна консалтингова компанія «McKinsey & Company» підготувала документ про наступне покоління банківських послуг у США, де передбачено як буде виглядати банківська діяльність у майбутньому. За цим документом було виділено, що створення екосистем це і є майбутнє банків.

Успіх функціонування банківської екосистеми в змінному середовищі залежить від правильно обраної стратегії, а саме стратегії постійного вдосконалення з орієнтацією на задоволення потреб клієнтів. Отже, головні директори Світового банку та світових фінансових послуг Філіпс К., Гріц Дж., Паркер К. [5] виділяють три концепції майбутнього: концепцію повсюдного поширення, тобто послуги банку майбутнього активно проникають на різні ринки, стають частиною діяльності клієнта як в комерційній, так і некомерційній сфері; концепцію «окремих вузлів» – банки працюють на базі блокчейну, надають необхідну інфраструктуру і виступають в ролі надійних вузлів, що пов'язують окремих клієнтів із провайдерами послуг; концепцію центральної ролі на ринку – відкрита банківська платформа стимулює інновації і кардинально змінює відносини між банками і фінтехкомпаніями.

Ключова тенденція розвитку ринку екосистем – активна боротьба за клієнта і частку наданих йому продуктів і сервісів. У центрі будь-якої екосистеми завжди знаходиться клієнт. Екосистема дає можливість створювати технології та надавати послуги далеко за межами банківського сектору. Фінансові сервіси, споживчі товари, будівництво, охорона здоров'я, лайфстайл, телеком, електронна комерція, B2B-послуги являють собою галузі, на яких багато банків зараз концентрують свою увагу.

Штучний інтелект – головний драйвер у розвитку екосистем банків і перехід на новий рівень. Для створення екосистеми, банку необхідне сильне та адаптоване технологічне рішення. Головна складність полягає в тому, що на ринку немає готових ІТ-рішень, які можна було б придбати та використовувати як готову платформу для впровадження екосистеми. Крім ІТ-підготовки, банк повинен містити велику клієнтську базу, а також домовленості з партнерами по наповненню екосистеми певними продуктами та послугами.

Теоретично, будь-який банк може створити власну екосистему, але лише крупному банку, у якого достатній потік клієнтів, налагоджена система взаємодії з партнерами та який має можливість покрити витрати на екосистему, буде економічно вигідно переходити на таку модель роботи. Проте, невеликий банк, який має свою певну вузьку спеціалізацію може створити свій продукт чи надавати ексклюзивну послугу, тим самим ставши одним із партнерів крупного банку і стати частиною екосистеми [5].

У 2018 році Національний банк України (НБУ) розробив Стратегію, завданням якої є створення сприятливого середовища для всіх учасників ринку через єдину фінансову екосистему. Згідно зі стратегією, фінансова екосистема – це сукупність учасників фінансового ринку та інших сторін, які взаємодіють між собою одночасно на умовах співробітництва та конкуренції з метою створення та надання фінансових продуктів і послуг. У межах своєї ролі в екосистемі кожен клієнт виконує певні функції, пропонуючи іншим деяку цінність, яку він створює самостійно або спільно з НБУ. Обмін цінностями відбувається в формі певних продуктів чи послуг, що задовольняють потреби клієнтів та клієнтських груп. Національний банк взаємодіє з усіма групами клієнтів. Створювані ним цінності задовольняють потреби кожної клієнтської групи й можуть примножуватися у процесі взаємодії з іншими учасниками фінансової екосистеми [6].

Більшість науковців та практиків зазначають, що банк майбутнього працюватиме у вигляді банківської екосистеми, головними умовами якої є взаємодія з клієнтами, наявність широкого асортименту продуктів та послуг, що надаються клієнтам,

наявність програмного забезпечення та достатнього обсягу даних про клієнтів. Оскільки НБУ зазначає екосистему як пріоритет свого розвитку, відповідно банки України мають всі передумови до створення власних екосистем. Можна стверджувати, що впровадження банківських екосистем є неминучим, і Україна має великий потенціал в даному напрямку. Ефективна робота власної екосистемної платформи надає безмежні переваги банку перед його конкурентами. Тому, така платформа в перспективі дозволить клієнтам виконувати повсякденні операції зручно і головне в доступному форматі.

Література

1. Ukrainian Internet Association – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://inau.ua/proekty/doslidzhennya-internet-audytoriyi>
2. Скиннер Крис. Цифровой банк. Как создать цифровой банк или стать им / К. Скиннер. – М.: «Манн, Иванов и Фербер», 2015. – 320 с.
3. Chessell M. Innovation Ecosystems – an IBM Academy of Technology study / M. Chessell. – IBM, 2013.
4. Дяченко О. Финансовая экосистема: все в одном / О. Дяченко // Национальный банковский журнал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbj.ru/publs/upgrade-modernizatsija/finansovaja-ekosistema>
5. K. Parker, J. Gritz, C. Phillips The future banking ecosystem. Evolution and innovation in the digital era [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://info.microsoft.com/rs/157-GQE-382/images/Future-banking-ecosystem.pdf>
6. Стратегія Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/about/refactoring/develop-strategy>

УДК 336.7

Глушко Аліна Дмитрівна,

кандидат економічних наук, доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Пантась Валерія Вячеславівна, Загорулько Тетяна Анатоліївна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

В сучасних умовах посилення відкритості національних економік, зростання внутрішніх та зовнішніх викликів і загроз функціонуванню секторів економіки, в тому числі фінансового, є причинами необхідності вдосконалення законодавчої бази регулювання та підвищення ефективності регуляторного впливу держави. Актуальним постає питання дослідження світового досвіду регулювання фінансового сектору з метою подальшого окреслення напрямів реформування інституційної структури державного регулювання фінансового сектору в Україні.

Рівень розвитку фінансового сектору є одним із визначальних факторів фінансово-економічної ситуації в країні. У зв'язку з цим необхідність створення дієвої системи ефективного регулювання фінансового сектору з боку державних структур є беззаперечною. В сучасних умовах альтернативи державному регулюванню не існує. В той же час регуляторний вплив має базуватися на принципі узгодженості інтересів усіх суб'єктів фінансового сектору через встановлення необхідних обмежень і заборон у їхніх взаємовідносинах, через непряме втручання у їхню діяльність.

З точки зору статистичної науки фінансовий сектор становлять фінансові інституції, що здійснюють свою діяльність на комерційних засадах і приймають

безпосередню участь у процесах суспільного виробництва, продукуючи додану вартість. Відповідно до міжнародного стандарту СНР-2008 та європейського стандарту ESA-2010 у вітчизняній системі національних рахунків інституційні одиниці групуються в п'ять секторів: нефінансові корпорації; фінансові корпорації; сектор загального державного управління; сектор домашніх господарств; сектор некомерційних організацій. Саме фінансові корпорації формують фінансовий сектор економіки [1]. Інформацію про економічні та фінансові зв'язки суб'єктів фінансового сектору, яка є базисом для прийняття обґрунтованих регуляторних рішень, формує Національний банк України. Так, НБУ складає статистику фінансового сектору за такими напрямками:

1. Грошово-кредитна статистика є комплексним набором даних про вимоги та зобов'язання сектору фінансових корпорацій та його підсекторів. Грошово-кредитна статистика в Україні охоплює всі банки, що створені та діють на території України (крім банків у режимі ліквідації), страхові компанії, пенсійні фонди та інститути спільного інвестування (інвестиційних фондів), кредитні спілки, фінансові компанії та інші.

2. Статистика фінансових ринків охоплює статистику процентних ставок Національного банку, депозитних корпорацій (банків) та статистику ринку цінних паперів.

3. Статистика фінансових рахунків. Фінансовий рахунок сектору фінансових корпорацій та його підсекторів відображає операції з фінансовими активами та зобов'язаннями, які здійснюються між інституційними одиницями, що є резидентами країни, і між інституційними одиницями-резидентами та рештою світу (нерезидентами).

4. Статистика індикаторів фінансової стійкості. Індикатори фінансової стійкості – це показники поточного фінансового стану і стійкості фінансових установ країни та їх контрагентів із сектору нефінансових корпорацій та сектору домашніх господарств [2].

Враховуючи вищезазначене правомірно відмітити, що в Україні функціонує секторальна модель регулювання. В цілому ж у світовій практиці виділяють три моделі регулювання фінансового сектору (рис. 1).

	Переваги	Недоліки
Секторальна Нагляд за кожним сектором (банківський, фондовий, страховий та небанківський фінансовий) здійснюється окремим органом	Простота застосування: окремі регулятори здійснюють нагляд за банками, СК та небанківськими фінансовими установами, пенсійними та інвестиційними фондами	Фінансові групи, що складаються з різних фінансових установ, потрапляють в поле зору різних регуляторів, чії підходи до регулювання можуть не збігатися
Функціональна («Twin peaks») Розподіл повноважень відповідно до завдань, які курируються по всіх сегментах: - Регулятор системного ризику (пруденційний нагляд) - Регулятор діяльності на фінансовому ринку (business conduct regulator), в т.ч. захист прав споживачів	Кожен регулюючий орган концентрується на єдиній меті, що знижує ризик конкуренції цілей Невисока необхідність координації зусиль різних регуляторів	Розподіл компетенції може призводити до конфлікту інтересів Фінансові групи стикаються з необхідністю взаємодії з двома регуляторами
Консолідована (інтегрована) Регулювання всіх (майже всіх) видів фінансової діяльності сконцентровано в рамках одного органу	Уніфіковані підходи до різних типів фінансових установ Економія на масштабі Можливість уникнення конфлікту інтересів Моніторинг за всім фінансовим сектором, ефективний нагляд на консолідованій основі	Складність у поєднанні різних регуляторних цілей

Рис. 1. Моделі регулювання фінансового сектору

Секторальна модель є базовою, з неї починається формування державного регулювання, коли сектори є відносно незалежними один від одного. Крім України, секторальна модель використовується у США, Греції, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Кіпрі, Литві, Португалії, Словенії, Франції – загалом у майже 35% країн світу. Ефективність моделі, зокрема у США, визначається тісною співпрацею і меморандумами між різними регуляторами.

Функціональна модель використовується у Нідерландах, де основою інституційної реформи було розмежування функцій пруденційного нагляду та регулювання бізнесу. З 2011 року ця модель також застосовується в Новій Зеландії, а з 2013 року в Великобританії, яка відмовилася на її користь від інтегрованої моделі, що діяла в цій країні з 1997 року.

Консолідована модель використовується у більшості країн ЄС (Німеччина, Фінляндія, Швеція, Швейцарія, Польща, Естонія, Бельгія, Румунія, Болгарія, Австрія), а також у Казахстані та Японії. Таку модель використовують близько 60% країн, включаючи 36%, де повністю закріплено регулювання і нагляд на фінансовому ринку за одним органом. Проте навіть за наявності єдиного регулятора у його структурі є відокремлені підрозділи, які сфокусовані на певних типах фінансових інститутів [3].

Механізм державного регулювання фінансового ринку в Україні потребує вдосконалення, враховуючи сучасні тенденції розвитку та євроінтеграційні процеси. Аналіз економічної літератури дозволив виокремити наступні можливі напрями реформування державного регулювання фінансового сектору:

1) подальша розбудова існуючих регуляторів, а саме: посилення або перерозподіл відповідальності компетентних органів за певними секторами, що засновано на секторальній моделі нагляду. Однак такий спосіб трансформації не може привезти до зростання ефективності регулювання і нагляду, оскільки залишаються базові недоліки секторальної моделі;

2) запровадження діяльності двох окремих органів регулювання та нагляду. Цей шлях потребує суттєвих ресурсів для його реалізації та значного часу на створення двох нових органів;

3) створення окремого мегарегулятора, а саме: через передачу всіх повноважень з регулювання та нагляду загалом за всіма ринками фінансових послуг одному новому компетентному органу, відокремлення банківського нагляду від НБУ. Зазначений варіант також може бути неефективним, оскільки потребуватиме значного часу на підготовчу методологічну і організаційну роботу і вимагає суттєвих ресурсів для його реалізації;

4) створення мегарегулятора на основі НБУ, через передачу Національному банку України всіх повноважень з регулювання та нагляду за всіма фінансовими установами та ринками фінансових послуг. Проте для такого варіанту існує небезпека створення регуляторної монополії у поєднанні із виконанням функцій оператора ринку [4].

Таким чином, використання світового досвіду у напрямку підвищення ефективності регуляторної політики в фінансовому секторі України дасть змогу забезпечити створення фундаментальних засад відновлення економічного зростання та фінансової стабільності.

Література

1. Теорія фінансів: підручник / Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін.; за заг. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576с.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial>
3. Дороніна І.І. Регулювання фінансового ринку в Україні та ЄС / І.І. Дороніна // Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журн. – Київ, 2019. – № 7. – С. 70-76.
4. Карчева Г.Т., Хоружий С.Г. Реформування державного регулювання та нагляду за фінансовими установами в Україні / Г.Т. Карчева, С.Г. Хоружий // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 4 (12). – Ч. 2. – С. 58-61.

Коба Олена Вікторівна,
кандидат технічних наук, доцент
Золотар Катерина Вікторівна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

Електронні гроші з'явилися, завдяки розвитку та вдосконаленню інформаційних і криптографічних технологій, які дозволяють не лише зберігати на технічних пристроях грошову вартість, а і передавати її. З розвитком Інтернет-технологій застосування електронних грошей в Україні з кожним днем набуває поширення. Вони стають популярним, доступним і зручним засобом платежу. Їх використовують при оплаті товарів в Інтернет-магазинах та/або оплаті послуг компаніям. Управляти грошима користувач може за допомогою Інтернету або мобільного телефону.

Оскільки правова сутність та економічна природа електронних грошей є досить новою, існують різні підходи до регулювання їх випуску та обліку. Вони можуть бути як частиною банківської системи, так і мати окремий обіг (емітуватися небанківськими установами).

Електронні гроші – це грошові зобов'язання емітента в електронному вигляді, які розміщені на електронному пристрої та знаходяться в розпорядженні користувача [1]. Таким пристроєм може бути мікропроцесорна картка, комп'ютер користувача, сервер системи розрахунків, де централізовано зберігаються електронні гроші користувачів. Проте, термін «засіб платежу» законодавством не визначений, а поняття «платіжний засіб» зустрічається у ст.192 Цивільного кодексу України [2], ст.35 Закону України «Про Національний банк України» [3], ст.3 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [4] і пов'язане із визначенням гривні як єдиного законного платіжного засобу на території України.

Електронні гроші не можуть бути прирівняними до статусу гривні, оскільки вони випускаються банками та мають обмеження у здійсненні операцій. Отже, з одного боку, електронні гроші є засобом платежу, який існує тільки в електронному вигляді (як запис у спеціалізованих електронних системах), а з іншого – зобов'язання емітента, яке повинне підкріплюватися гривнею.

З економічної точки зору, електронні гроші є платіжним інструментом, який поєднує (в залежності від схеми реалізації) властивості як готівкових грошей, так і традиційних платіжних інструментів (чеків, банківських карток тощо). Так, можливість здійснення операції поза банківською системою поєднує електронні гроші з готівкою, а здійснення розрахунків у безготівковій формі через рахунки, які відкриті в кредитних установах – з традиційними платіжними інструментами.

З технічної точки зору, електронні гроші – це інформація в електронній формі, носієм якої є спеціальний електронний пристрій (наприклад, жорсткий диск комп'ютера) та знаходиться у розпорядженні власника і може бути передана третій особі з використанням електронних комунікаційних засобів.

Електронні гроші – це по суті електронний аналог готівкових грошей, які існують у вигляді електронних записів, наприклад, у віртуальних гаманцях в Інтернеті (аналог рахунку в банку, який використовується лише для операцій з електронними грошима).

В нашій країні електронні гроші найчастіше використовуються для поповнення мобільного телефону, оплати послуг Інтернет-провайдерів тощо. Хоча віртуальна готівка досить зручна, вітчизняні Інтернет-магазини віддають перевагу розрахункам готівкою з кур'єром або банківською картою.

Для забезпечення розвитку систем електронних грошей, вони повинні мати властивості, що б робили їх найбільш придатними серед інших благ для використання у якості грошей:

- зручність як при їх отриманні, так і при здійсненні розрахунків ними;
- безпека цілісності інформації та захист від її несанкціонованого відтворення;
- анонімність платника та отримувача грошей (хоча ця властивість є дискусійною і може викликати критику з боку правоохоронних органів);
- можливість роботи в режимі on-line для платника та одержувача коштів;
- портативність (використання електронних грошей не повинне залежати від фізичного місця розташування їх держателів);
- можливість конвертації у законні засоби платежу, емітовані центральним банком;
- захист від знецінення чи знищення (виведення з обігу).

Поки що не існує жодної системи електронних грошей, яка б володіла усіма перерахованими властивостями.

Ринок електронних грошей характеризується нерівномірністю поширення. Пропозиція електронних грошей на ринку залежить від стимулів для споживачів, торговців, емітентів та посередників при їх використанні, а також факторів, які можуть стримувати їх розвиток. Так, легкість використання пристроїв, на яких зберігаються електронні гроші, конфіденційність та безпека розрахунків будуть позитивно впливати на прагнення споживачів використовувати електронні гроші. Можливе збільшення обсягів реалізації, скорочення витрат та вигідні умови договорів чинитимуть вплив на рішення торговців приймати електронні гроші. Але головним фактором як для споживачів, так і для торговців буде їх готовність прийняти нові технології. На рішення банків здійснювати операції з електронними грошима може вплинути бажання зберегти свою нішу на фінансовому ринку. Для фінансових посередників, як і для інших учасників електронних розрахунків важливими питаннями є конфіденційність та безпека платежів.

До факторів, які стримують розвиток систем електронних грошей, можна віднести: низький рівень довіри як споживачів, так і торговців до нового виду грошей, звичка використовувати традиційні платіжні засоби, відсутність розвиненої мережі прийому та використання електронних грошей, загальноприйнятих стандартів у сфері електронних грошей тощо.

Література

1. Про електронні гроші в Україні: положення, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481// Офіційний сайт Верхов. Ради України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>.
2. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 р. № 435- IV // Офіційний сайт Верхов. Ради України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV // Офіційний сайт Верхов. Ради України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page2>.
4. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III // Офіційний сайт Верхов. Ради України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-3>.

*Коба Олена Вікторівна,
кандидат технічних наук, доцент
Бублій Євгеній Сергійович, Яковенко Антон Андрійович,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

ПРОБЛЕМИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Грошово-кредитна політика впливає на фінансовий стан держави та соціально-економічне становище в країні. Вона визначає рівень багатьох макроекономічних показників, таких як: обсяг грошової маси, рівень інфляції, обсяг державного і місцевих бюджетів та інші елементи фінансового ринку. Обґрунтована і виважена грошово-кредитна політика сприяє досягненню загальноекономічних цілей, дозволяє мінімізувати кризові економічні явища та покращувати соціально-економічний розвиток.

Сучасна економіка України вразлива до зміни світової кон'юнктури на зовнішніх товарних ринках. Основні ризики у сфері зовнішньоекономічної діяльності пов'язані з нестабільністю динаміки світових цін на сировинні товари. У разі падіння цін на сировинну продукцію з низькою доданою вартістю, надходження в Україну від експорту суттєво знижуються, що негативно впливає на поточний рахунок платіжного балансу країни та обмінний курс гривні. Водночас зменшується економічна активність у зв'язку зі зниженням конкурентоспроможності експорт орієнтованих підприємств України та скороченням їх платоспроможного попиту. За таких умов заходи щодо подолання ризиків цінової нестабільності та падіння темпів економічного зростання можуть призвести лише до тимчасових результатів [1].

З метою забезпечення стійкого економічного зростання та підвищення рівня життя населення необхідно знизити залежність української економіки від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників. Це можливо здійснити за рахунок переходу до моделі інноваційного розвитку економіки та досягнення якісних зрушень в національній економіці. Такий перехід передбачає не тільки глибокі структурні перетворення, але й формування найбільш сприятливих фінансових умов для економічного зростання. Першочерговими завданнями економічної політики держави на макrorівні є забезпечення стійкості фінансової системи та підтримання стабільності національної грошової одиниці, що характеризує ступінь економічного розвитку держави. Важливим напрямом є також стабілізація рівня інфляції.

В Україні вдосконалення монетарної політики повинно враховувати позитивний досвід європейських країн. Забезпечення стабільності фінансового сектору передбачає посилення захисту прав інвесторів, кредиторів та споживачів послуг у сфері банківської та фінансової діяльності. Також вимагає відповідного обґрунтування ступінь керованості режиму плаваючого валютного курсу. Особливу увагу слід приділити розвитку небанківського кредитування, поширенню електронних грошей та новітніх фінансових та банківських технологій.

Дії держави, спрямовані на вирішення проблем у грошово-кредитній сфері, мають включати наступні заходи:

- завершення процедури виведення з ринку проблемних банків, передусім тих, що не дотримуються затверджених планів рекапіталізації та відновлення прибуткової діяльності банківської системи;
- стимулювання з боку НБУ додаткової капіталізації банків їх акціонерами передусім шляхом поступової відмови від чинних обмежень руху капіталу за кордон;

- забезпечення монетарного суверенітету банківської системи України шляхом поступового зниження частки банків із капіталом іноземного походження у статутному капіталі банків до безпечного рівня нижче 40%;
- поступове зниження рівня облікової ставки як орієнтиру для здешевлення кредитних ресурсів для реального сектору економіки;
- обмеження продажу банкам державних цінних паперів (як боргових облігацій уряду, так і сертифікатів НБУ) шляхом зниження їх доходності для активізації кредитування банками корпоративних позичальників на тлі активних дій НБУ та уряду щодо стимулювання економічного розвитку базових галузей економіки;
- сприяння залученню у банківську систему додаткових пасивів, бажано довгострокових;
- забезпечення додатного рівня процентних ставок НБУ відносно прогнозованої базової інфляції;
- утримання грошової емісії в межах параметрів, установлених державним бюджетом, шляхом мінімізації купівлі емітованих урядом цінних паперів у портфель НБУ;
- активізація використання норми обов'язкового резервування залучених банками коштів як безкоштовної альтернативи операціям НБУ на відкритому ринку;
- відновлення практики застосування різних норм обов'язкового резервування залучених коштів для різних валют шляхом застосування підвищених (від 15%) норм резервування залучених коштів для будь-якої іноземної валюти, що стимулюватиме банки до залучення на поточні та строкові рахунки переважно коштів у національній валюті;
- уведення додаткових економічних нормативів НБУ, а саме: нормативу максимального розміру валютних кредитів у структурі кредитного портфеля банків, який має розраховуватися щомісячно по кожному банку окремо та не повинен перевищувати 50% наданих банком кредитів станом на звітну дату; нормативу максимального розміру валютних зобов'язань у структурі залучених коштів, який має розраховуватися щомісячно по кожному банку окремо та не повинен перевищувати 50% основної суми всіх залучених банком коштів станом на звітну дату;
- забезпечення збалансованої валютної структури банківських кредитів і депозитів за рахунок забезпечення у середньостроковій перспективі рівня доларизації кредитного та депозитного портфелів банківської системи на рівні нижчому за 40%;
- стимулювання своєчасного повернення в Україну валютних коштів підприємств-експортерів;
- ухвалення на законодавчому рівні сучасної системної законодавчої бази про валютні деривативи, що дасть змогу більш активно використовувати в Україні наявні інструменти валютного ринку та стимулює розбудову його повноцінної інфраструктури.

Література

1. Грошово-кредитна статистика. Огляд фінансових корпорацій. Огляд депозитних корпорацій. Вимоги до центральних органів державного управління. Цінні папери, крім акцій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1.
2. Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV // Офіційний сайт Верхов. Ради України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page2>.

*Лебедик Галина Володимирівна,**кандидат економічних наук**Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка**Коравська Тетяна Андріївна,**магістрант**Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка***ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ ТА ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ПОКРИТТЯ**

Існування державного боргу для будь-якої країни спричинює певні соціально-економічні наслідки. За рахунок залучених державою додаткових фінансових ресурсів відбувається розширення можливостей держави для економічного зростання. Проте наслідком цього є поява боргів, які у майбутньому необхідно повертати, що відобразиться у зменшенні національного доходу.

Вважається, що внутрішній борг має певні переваги над зовнішнім. Це пояснюється тим, що повернення внутрішнього боргу і виплати відсотків за ним не зменшують фінансового потенціалу держави, тоді як зовнішній борг має у своїй основі вплив капіталу з держави. Державний внутрішній борг гарантується всім майном, що перебуває у власності держави. Платоспроможність держави за зовнішніми позиками залежить насамперед від валютних надходжень, тобто від позитивного сальдо торговельного балансу держави. [1]

Граничний обсяг зовнішнього та внутрішнього боргів не має перевищувати 60% фактичного річного ВВП України. У разі перевищення граничної величини боргу Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити термінових заходів з метою зниження боргу до встановленої величини і нижче [3]. Динаміку державного боргу України наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка Державного боргу України з 2009 по 2019 рр.

Рік	Загальний борг, млн. дол.	Темп приросту, %	Зовнішній борг, млн. дол.	Внутрішній борг, млн. дол.
2009	316 884,6		211 751,7	105 132,9
2010	432 235,4	+36,4	276 745,6	155 489,8
2011	473 121,6	+9,5	299 413,9	173 707,7
2012	515 510,6	+9,0	308 999,8	206 510,7
2013	584 114,1	+13,3	300 025,4	284 088,7
2014	1 100 564,0	+88,4	611 697,1	488 866,9
2015	1 572 180,2	+42,9	1 042 719,6	529 460,6
2016	1 929 758,7	+22,7	1 240 028,7	689 730,0
2017	2 141 674,4	+11,0	1 374 995,5	766 678,9
2018	2 168 627,1	+1,3	1 397 217,8	771 409,3
2019	2 066 922,5	-4,7	1 246 005,3	820 917,2

Значне зростання рівня державного боргу починає відбуватись з 2009 року, що було спричинене світовою фінансовою кризою, яка негативно вплинула і на ситуацію в Україні. Зростання зовнішнього боргу пов'язане і з отриманням позик від Міжнародного валютного фонду.

Проблеми державного боргу залежать не від величини (сума відносно ВВП й обсягу бюджету), а у забезпеченні платоспроможності держави, що визначається важливими чинниками, як: наявність ресурсів, тобто потенційних джерел доходів та

усіх видів самофінансування, динаміка видатків, які залежать від рівня соціально-економічного розвитку країни, бажання кредиторів купувати боргові зобов'язання.

Управління державним боргом полягає в забезпеченні платоспроможності держави, тобто можливості погашення нею своїх боргів. Воно розглядається як комплекс заходів органів державного управління, спрямованих на забезпечення задоволення потреб держави у фінансуванні державного бюджету за рахунок боргових джерел за мінімально можливих витрат у середньо - та довгостроковій перспективі з прийнятним рівнем ризиків, а також спрямованих на розвиток і підтримку внутрішнього ринку державних цінних паперів. У процесі управління державним боргом вирішуються такі завдання:

- пошук ефективних умов запозичення коштів (мінімізації вартості боргу);
- недопущення нецільового і неефективного використання запозичених коштів;
- забезпечення своєчасної та повної сплати суми основного боргу та нарахованих відсотків;
- визначення оптимального співвідношення між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями ;
- забезпечення стабільності валютного курсу та фондового ринку

Обслуговування і погашення державного боргу здійснюється у процесі виконання державного бюджету. Міністерство фінансів України та НБУ беруть участь у залученні та розміщенні коштів, а функцію погашення та обслуговування державного боргу виконує Державна казначейська служба України.

Важливою сферою управління державним боргом є випуск нових позик. Держава має визначити умови їх емісії: рівень дохідності, термін дії, спосіб виплати доходів, пільги кредиторам та ін. [2]

Українська економіка стала на шлях стійкого економічного зростання. Економічне відновлення країни супроводжується підтримкою з боку міжнародних організацій, в т. ч. у формі надання кредитів на пільгових умовах. У середньостроковій перспективі основною метою України в управлінні державним боргом є залучення необхідного фінансування за найнижчої можливої вартості з урахуванням ризиків. [4] Пріоритети боргової політики України повинні враховувати особливості сучасного етапу соціально-економічного та історичного розвитку країни, і полягають у наступному:

- оптимізація структури державного боргу, переважно, шляхом використання облігаційних позик;
- визначення ризиків залучення різних видів боргових інструментів і сценарний аналіз їх мінімізації;
- фінансове планування обслуговування та погашення державного боргу в розрізі декількох часових періодів: місяць, квартал, рік і більше, що підвищить гнучкість і ефективність управління державним боргом через прийняття своєчасних управлінських рішень у випадку зміни ситуації із надходженням до бюджету коштів, необхідних для обслуговування боргу;
- акумулювання коштів від реалізації інвестиційних проектів, профінансованих за рахунок позик, і від використання власності, створеної в ході реалізації даних проектів, для наступних розрахунків по погашенню та обслуговуванню боргових зобов'язань;
- створення боргового підрозділу для моніторингу корпоративної заборгованості, результативності діяльності державних представників і незалежних директорів у держкомпаніях;
- встановлення мінімального рівня боргу держави в розширеному розумінні;
- розширення внутрішнього кредитування на прийнятних умовах.

Ефективне управління державним боргом є запорукою зростання економіки, інвестиційної привабливості, фінансової стабільності держави, тобто є одним з головних чинників забезпечення макроекономічної стабільності в державі.

Література

1. Електронний ресурс [<https://mof.gov.ua/uk/osnovna-informacija>]
2. Електронний ресурс [<https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg>]
3. Електронний ресурс [<https://mof.gov.ua/uk/borgovi-pokazniki-st>]
4. Бондарук Т. Г. Державний борг України та видатки бюджету на його обслуговування / Т.Г. Бондарчук, О.С. Бондарчук, Н.Ю. Мельничук // Статистика України. - 2018. - № 1. - С. 30–39

УДК 336.74

Миронова Юлія Юрївна

кандидат економічних наук, доцент,

Ізмайло Олена Романівна, Лук'янченко Анастасія Олександрівна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ НА СТАН ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ

Грошово-кредитна політика трактується як комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених даним законом засобів та методів. Грошово-кредитний ринок – це частина грошового ринку, яка знаходиться під безпосереднім впливом центрального банку, та включає ряд інструментів та методів, завдяки яким можлива реалізація грошово-кредитної політики держави.

Головним завданням функціонування грошово-кредитної системи є розробка і реалізація певної грошово-кредитної (монетарної) політики. Позитивний вплив цієї політики на розвиток економіки визначає ефективність самої грошової системи. Слід зазначити, що грошово-кредитна політика зазнає постійних змін через те, що вона пов'язана з політичною та економічною ситуацією в державі.

На даний момент доводиться констатувати наявність фінансової кризи в Україні, у зв'язку з чим монетарна політика держави має бути спрямована на забезпечення стабільності та стійкості національної валюти, запобігання подальшому зростанню безробіття і стабілізацію валютного ринку.

На основі підходів визначення поняття виділяють ряд принципів, які доцільні при визначенні структури грошово-кредитного ринку:

1) даний ринок включатиме у себе ті сегменти фінансового ринку, на яких НБУ може здійснювати власні операції або опосередковано впливати на їх кон'юнктуру за допомогою інструментів грошово-кредитної політики;

2) інформація про кон'юнктуру грошово-кредитного ринку та про результати діяльності ключових його суб'єктів повинна відображатись у аналітичних матеріалах та статичній звітності Національного банку України;

3) включення сегментів фінансового ринку не повинно суперечити функціям та напрямкам діяльності НБУ, які визначені Законом України «Про Національний банк України» [1].

Основними інструментами НБУ є ринкові та адміністративні важелі впливу і їх комбінації. До адміністративних методів монетарного регулювання належать: кредитні стелі, тобто граничні суми кредитування; адміністративне регулювання процентних ставок, що полягає в обмеженні центральним банком процентних ставок за кредитами; селективна кредитна політика, яка реалізується шляхом адміністративного цільового розподілу кредитів центрального банку між комерційними банками у порядку їх рефінансування.

Національний банк України уже майже протягом 10 років постійно знижує розмір облікової ставки, проте ставки комерційних банків не змінюються у таких самих пропорціях. Отже, рівень облікової ставки НБУ сам по собі не визначає ставки за кредитами комерційних банків.

Велике значення у ринковій економіці мають цінні папери. Купівля-продаж центральним банком цінних паперів є найгнучкішим інструментом впливу на грошово-кредитну політику. Тому проблем, які склалися на ринку цінних паперів в Україні, досить багато, оскільки фондовий ринок, як складова частина фінансового ринку держави, не може уникнути різноманітних криз, які мають місце в економіці.

До таких проблем слід віднести: відставання існуючої законодавчої та нормативно правової бази функціонування фондового ринку від розвитку реальних процесів на ньому; слабкість і недостатність державного регулювання національного ринку цінних паперів; нерозвиненість первинного ринку цінних паперів, практична відсутність операцій з похідними від цінних паперів; відсутність гарантій по операціях з цінними паперами, недовіра населення та його психологічна невідповідність до операцій на фондовому ринку; відсутність гарантій держави щодо захисту грошових заощаджень населення.

Враховуючи ці проблеми, для поліпшення стану фінансового ринку України релевантною є зміна грошово-кредитної політики на більш жорстку й послідовну, а саме: запровадження адміністративного регулювання процентних ставок задля запобігання корупції й зловживань; здійснення націоналізації активів проблемних банків; використання керованого плаваючого курсу з поступовим переходом до режиму вільного обмінного плаваючого курсу; запровадження контролю над зовнішнім боргом приватного сектору; створення системи податкових пільг, які компенсують тимчасові витрати банків і стимулювати мутькапіталізацію їх прибутку.

В Україні перед грошово-кредитною політикою ставиться принципово нове завдання монетарного стимулювання економічного зростання: більш чітко визначення ролі, обов'язків та завдань НБУ, здійснення ефективного розподілу грошових ресурсів, забезпечення прозорості і чистоти монетарних процесів, підвищення ефективності банківської системи щодо довгострокового кредитування й інвестування процесу виробництва тощо.

Головною проблемою сучасного грошово-кредитного ринку України є нестабільність її національної валюти і зростання темпів інфляції. Саме за таких умов, зазвичай, надається перевага тій іноземній валюті, яка є резервною у світі, або до якої існує висока довіра. Для України – це американський долар. Незважаючи на те, що долар в Україні не є офіційним платіжним засобом, більшість великих угод, а саме купівля нерухомості та цінного рухомого майна – здійснюється за посередництва долара. Результатом обігу двох валют в Україні стало формування бімонетарної системи, що призводить до певних негативних наслідків [2].

Таким чином, проведений аналіз ефективності грошово-кредитної політики та грошово-кредитного ринку в цілому виявив низку проблемних питань, що свідчить про необхідність у їх перегляді та чіткому кількісному визначенні за усіма цільовими пріоритетами політики регулятора. Оцінка ефективності грошово-кредитної політики за

«широким цільовим підходом» дозволила констатувати недостатній її рівень як за досягненням усієї ієрархії цілей грошово-кредитної політики центрального банку, визначених чинним законодавством, так і за дотриманням проголошених цільових пріоритетів. Завдання формування оптимальної схеми і конкретних механізмів регулювання грошової маси в обігу є сьогодні надзвичайно актуальним. Необхідно навчитись ефективно використовувати нові ринкові монетарні інструменти, що і є об'єктом наступних наукових досліджень.

Література

1. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV. Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://zakon.nau.ua>.
2. Швець О.Ю. Вплив політики НБУ на стан грошово-кредитного ринку України в сучасних умовах трансформації банківської системи / О.Ю. Швець // Електронний журнал «Ефективна економіка». № 9. 2017. Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5776>.

УДК 336.71:330.46

Скрипник Галина Олексіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Кулікова Марія Володимирівна,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ЗАЛУЧЕНІ КОШТИ, ЯК ВАГОМЕ ДЖЕРЕЛО РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

В умовах циклічного розвитку економіки діяльність банків на ринку залучених ресурсів має особливе стратегічне значення для забезпечення збалансованого розвитку і довгострокової стабільності фінансових інституцій в Україні. Ефективне управління банківськими ресурсами є ключовим завданням, яке сьогодні стоїть перед вітчизняними комерційними банками.

Банківські ресурси — це основа діяльності комерційного банку, від розміру ресурсної бази банку залежать масштаби його діяльності та обсяги отримуваних прибутків. У банківській практиці ресурси комерційних банків поділяють на власні, залучені та позичені кошти. У сфері політики банківського управління щодо мобілізації залучених ресурсів основною метою є створення оптимальної ресурсної бази, яка за умови мінімальних витрат на формування банківських ресурсів може підтримувати стабільний рівень доходу, а репутація банку буде достатньою для акумулювання необхідних фінансових ресурсів на вигідних умовах. Якість управління пасивними операціями значною мірою залежить від вирішення проблем діяльності ефективної політики із забезпечення ресурсів банківських установ та розробки механізму її реалізації.

На жаль, сьогодні складна економічна та політична ситуація спричинила величезні втрати для вітчизняної банківської системи. Для того, щоб залишатися конкурентоспроможними та мати успіх у сфері депозитної діяльності і залучати нові банківські ресурси необхідно не тільки надавати вкладникам широкий та якісний спектр депозитних послуг, але й заохочувати клієнтів до інвестування, створюючи при цьому найбільш сприятливі умови для розміщення їх заощаджень у банківські вклади.

Специфіка функціонування банківської системи характеризується тим, що у

структурі банківського капіталу основну частку займають залучені кошти. Банківська практика показує, що найстійкішим ресурсом для банківських установ є депозитні вклади фізичних осіб, оскільки за ними прослідковується значно повільніший рух коштів у порівнянні із вкладом юридичних осіб (рис.1). Однак, депозитні вклади фізичних осіб є найбільш чутливим і вразливим сегментом ринку депозитних послуг, на який має відчутний вплив скорочення доходів населення, зростання безробіття та рівня споживчих цін, а також зменшення довіри до банківської системи зі сторони населення.

Як свідчать дані наведені в рис.1., сукупний обсяг зобов'язань вітчизняних банків протягом 2017 року зріс на 3,6% до 1172,8 млрд. грн. в порівнянні з минулим роком, а сукупний обсяг депозитного портфелю протягом 2017 року збільшився на 6,4% та станом на 01.01.2018 р. відповідав 858,4 млрд. грн.

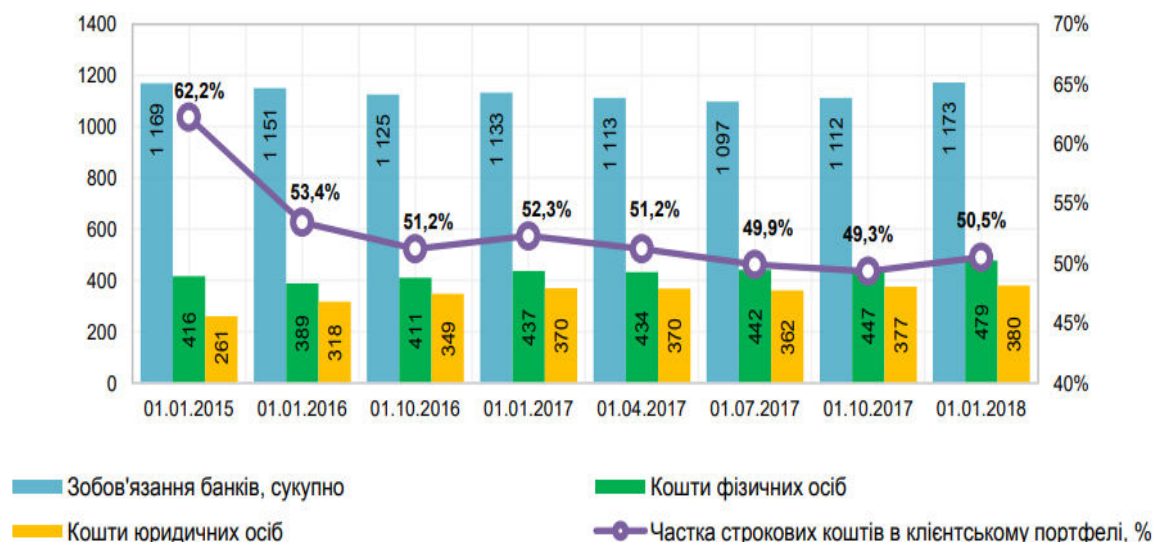

Рис. 1. Динаміка та структура зобов'язань банківської системи України за 2015-2017 р. [1]

Важливою ознакою у процесі залучення банківського капіталу є строковість мобілізованих коштів, так як вони становлять основу для проведення активних операцій банківською установою (рис. 2)

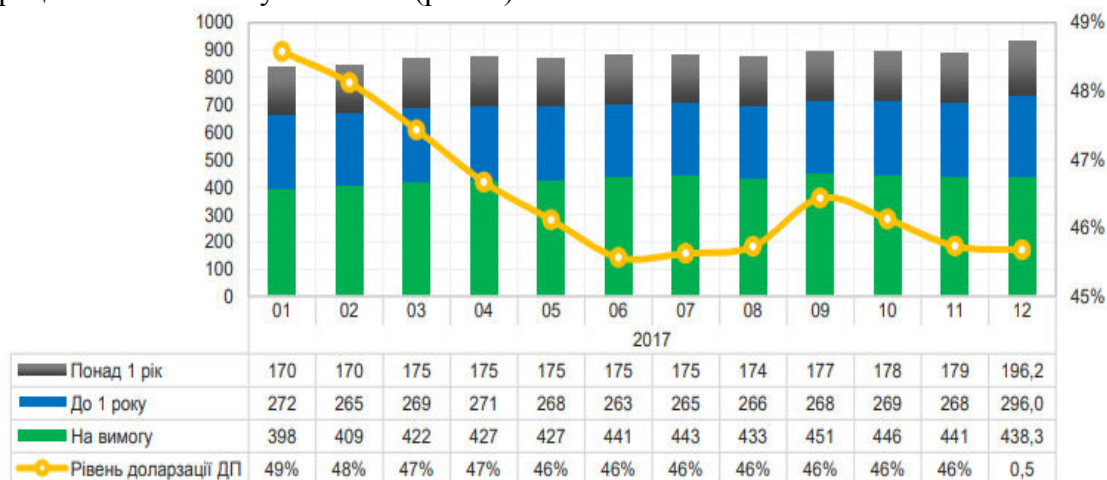

Рис.2. Динаміка зміни депозитного портфелю за строковістю в 2017рр., млрд. грн. [1]

З проведеного дослідження можемо зробити висновок, що з початку 2017 року встановилася тенденція до зростання обсягу вкладів на вимогу. Станом на 01.01.2018 р. їх сума відповідає 438,3 млрд. грн., що дорівнює 47% сукупного портфелю коштів клієнтів (43% на початок 2017 року). Слід зауважити, що частка коштів, залучених на строк 1-2 роки, поступово зростає, проте загальний їх вклад у сукупний протягом досліджуваного періоду зросла та складала 21,1% (20,2% на початок 2017 року) в загальному обсязі зобов'язань банків. Це пояснюється тим, що основну частину банківських вкладів складають кошти, мобілізовані у населення, яке надає перевагу короткотерміновим вкладам із можливістю пролонгації, а юридичні особи переважну частину вкладів зберігають у формі поточних депозитів.

Підсумовуючи вищесказане, необхідно зазначити, що залучені кошти є головним джерелом формування ресурсної бази банку, а від характеру залучених коштів залежать види активних операцій і, відповідно, обсяги доходів банку. Водночас операції із залучення коштів мають певні недоліки, а мобілізація депозитних коштів залежить від вкладників, а не від банку.

Отже, для покращення ситуації зі сторони банків необхідно докласти великих зусиль, щоб повернути довіру своїх громадян. З метою залучення більшої кількості клієнтів для розміщення вільних коштів у формі банківських депозитів, необхідно запропонувати найбільш вигідні та оптимальні умови, ніж є на даний момент, тобто, розробити для клієнтів діапазон варіантів вкладів на різних умовах, що допоможе кожному клієнту підібрати для себе найвигідніші депозити.

Література

1. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2017 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2017.pdf

УДК 336.2

*Дахно Олена Миколаївна,
старший викладач*

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В результаті реалізації реформи децентралізації в Україні було створено понад 800 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які охопили третину території України. Новостворені громади отримали більше фінансових ресурсів, прями відносини з Державним бюджетом, та, одночасно, ширші повноваження та обов'язки.

Реформа децентралізації передбачає передачу повноважень, фінансів на їх реалізацію та відповідальності за їх виконання від центральної влади органам місцевого самоврядування (ОМС), тобто тому керівництву (місцевим радам та їх головам), яке жителі територіальних громад самі собі виберуть. Вихідним пунктом реформи є усвідомлення, що на місцях краще орієнтуються в локальних проблемах і ефективніше можуть використати кошти на їх вирішення.

Мета децентралізації – наблизити владу до мешканців, а мешканців – до влади для підвищення доступності та якості освітніх, медичних, культурних, адміністративних, комунальних і соціальних послуг, які отримують ті самі мешканці громад.

У результаті об'єднання органи місцевого самоврядування ОТГ отримують набагато більші можливості для розвитку (повноваження та кошти), аніж окремі села чи міста. Пов'язано це зі зміною адміністративно-територіальної вертикалі. До входження в ОТГ міста, села і селища (як базові територіально-адміністративні одиниці) були у складі району (терадмін- одиниці проміжного рівня, який своєю чергою входив до складу області). Після об'єднання в ОТГ села отримали не лише виборні органи управління, компетентні вирішувати всі місцеві питання, а й кошти з державного бюджету на розвиток, які потрапляють в ОТГ безпосередньо з державного бюджету, а не опосередковано, як було до об'єднання (через бюджет області, тоді району і аж потім у село).

На початок 2019 року в країні створено 876 ОТГ. До складу об'єднаних територіальних громад, які функціонують, увійшли більш як 3.7 тис. територіальних громад базового рівня (міста, села, селища), або 33.9% усіх територіальних громад країни (не враховуючи окуповані території). Найбільше ОТГ функціонує в Дніпропетровській (62), Черкаській (54) і Житомирській (53) областях. Найменше – в Закарпатській області (6), яка до того ж є аутсайдером і за іншими показниками формування ОТГ (через тривалу відсутність в області затвердженого плану створення ОТГ).

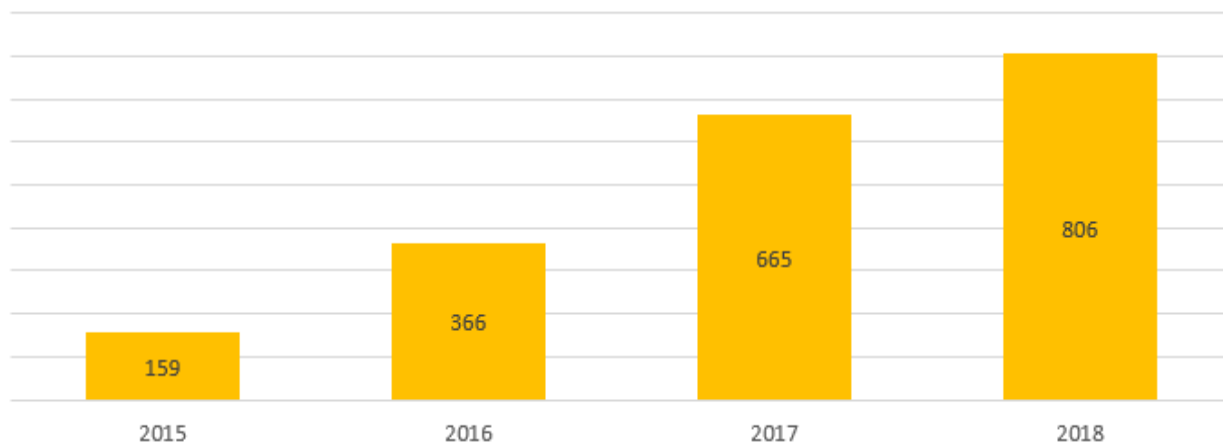

Рис. 1. Кількість функціонуючих об'єднаних територіальних громад

Джерело: decentralization.gov.ua

В ОТГ, які функціонують, проживає 21.1% усього населення України (без окупованих територій), або більш як 8.3 млн осіб. Найбільша частка мешканців ОТГ у Житомирській (65.1% усього населення області), Тернопільській (58.6%) і Чернігівській (43.1%) областях.

Фінресурси ОТГ складаються із власних доходів і коштів, переданих з державного бюджету. Власні доходи ОТГ 2018 року зросли на 62.1% (до 20.9 млрд грн) порівняно з 2017 роком (для зіставності показників порівняння здійснено лише щодо 665 ОТГ, які функціонували в 2017–2018 роках, виходячи з наявних даних, без ОТГ, які почали функціонувати 2018 року). Власні доходи включають: відрахування від загальнодержавних податків і зборів (податку з доходів фізичних осіб (надходження від якого забезпечують майже 57% усіх власних доходів ОТГ), акцизів, рентних платежів та ін.), надходження від місцевих податків і зборів (єдиного податку, податку на майно, плати за землю, туристичного збору тощо) та інші надходження (штрафи, кошти від відчуження комунального майна, гранти і т.ін.).

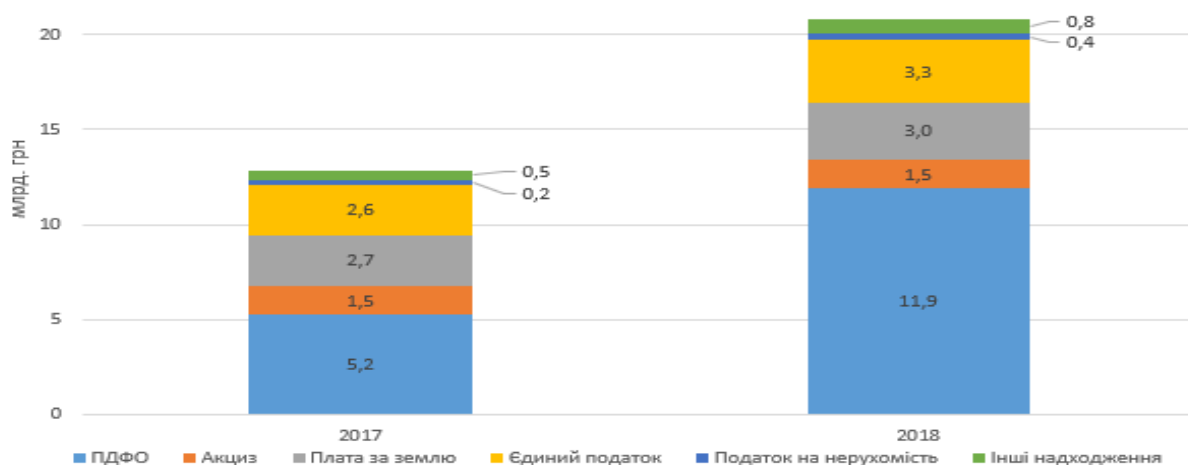

Рис. 2. Власні доходи 665 ОТГ
Джерело: decentralization.gov.ua

Другу частину доходів ОТГ становлять кошти, які безпосередньо і безоплатно передають об'єднаним територіальним громадам з державного бюджету у вигляді дотацій і субвенцій. Ці кошти йдуть на розвиток ОТГ і фінансування освіти, медицини, соціального захисту. Частка переданих з держбюджету коштів здебільшого коливається в межах 65–75% загальних доходів ОТГ. За даними аналізу фінансових показників діяльності ОТГ за 9 місяців 2018 року, із 665 ОТГ три з чотирьох ОТГ були дотаційними (тобто отримували базову дотацію з держбюджету), 16% усіх ОТГ – «заможними» (тобто перераховували частину коштів у вигляді реверсної дотації до держбюджету), а в 9% усіх ОТГ податкоспроможність бюджетів коливалася в межах середньоукраїнського показника (вони не отримували базової дотації з держбюджету і не перераховували реверсної дотації до держбюджету) [1].

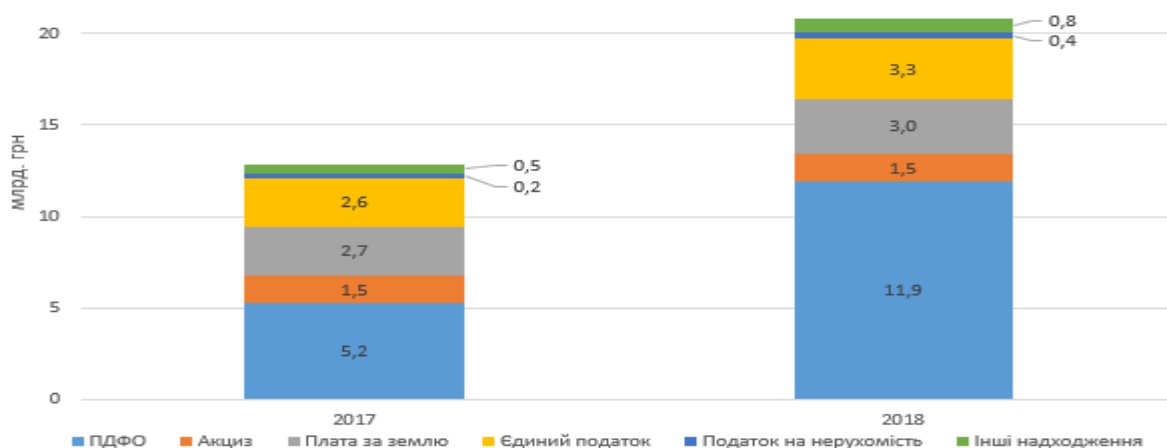

Рис. 3. Власні доходи 665 ОТГ
Джерело: decentralization.gov.ua

Найвагомішими/«найдорожчими» субвенціями, які виділяють з державного бюджету на розвиток ОТГ, були і залишаються: субвенція на будівництво, реконструкції, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення; субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного

розвитку окремих територій; субвенція на формування інфраструктури ОТГ; субвенція на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості, та деякі інші. Крім того, з держбюджету передають місцевим бюджетам освітню та медичну субвенції, субвенцію на виплату допомоги малозабезпеченим сім'ям, субвенцію на надання пільг і житлових субсидій населенню на оплату природного газу і т.ін.

Сума державної фінансової підтримки розвитку територіальних громад (зокрема і ОТГ, які функціонують) – субвенцій, які скеровували на розвиток, та деяких інших фінансових інструментів – за період 2015–2018 років зросла в 4.7 разу і 2018 року перевищила 17 млрд грн. Однак темпи формування нових ОТГ випереджають темпи збільшення обсягу коштів, які виділяють з держбюджету на підтримку їхнього розвитку [1]. Це спричиняє до нерівності умов розвитку тих ОТГ, які утворено в 2015–2016 роках, і тих, які утворено пізніше [3].

Видатки ОТГ часто йдуть на проїдання або радше нагадують «латання дір», аніж інвестиції в розвиток (наприклад, велику частину видатків скеровують на утримання органів управління (в окремих ОТГ сягає більш як 80% обсягу власних доходів за рекомендованих 20%). Втім, вартує знову нагадати, що ОТГ отримали широкі повноваження і обов'язки щодо фінансування видатків громади. Загалом же кошти витрачають на ремонт і будівництво доріг, центрів надання адміністративних послуг, фельдшерсько-акушерських пунктів та амбулаторій, шкіл і дитсадків, стадіонів і басейнів, водопостачання та каналізації, освітлення вулиць тощо. Тобто на все те, що дасть змогу швидко продемонструвати позитивні зміни від створення ОТГ.

Проблеми, які перешкоджають просуванню реформи децентралізації та розвитку ОТГ, умовно можна поділити на законодавчі та внутрішні. Для формування спроможних громад на рівні можновладців потребують врегулювання (через прийняття відповідних законів) питання, які стосуються: адміністративно-територіального устрою (зокрема порядку утворення та ліквідації адміністративно-територіальних одиниць, встановлення і зміни їх меж тощо); служби в органах місцевого самоврядування (йдеться про надання ОМС більшої автономії у визначенні умов оплати праці для залучення до ОМС професійних кадрів); містобудівної діяльності (в частині просторового планування в ОТГ, зокрема щодо можливості ОТГ розпоряджатися землями, які перебувають на її території, за межами населених пунктів); добровільного об'єднання територіальних громад (зокрема вдосконалення процедури затвердження перспективних планів формування територіальних громад і надання права затверджувати їх виключно КМУ, а не облрадам, на рівні яких лобюють свої інтереси місцеві олігархи, створюючи ОТГ «під себе»). Серед перешкод розвитку ОТГ внутрішнього характеру домінують: нестача фінансових ресурсів, брак кваліфікованих кадрів, міграція мешканців ОТГ за її межі, неофіційна зайнятість, низька активність жителів у вирішенні питань функціонування громади та ін. Також слід врахувати недореформований освітній сектор та сектор охорони здоров'я – багато нагальних проблем в цих сферах лягли на плечі ОТГ [4].

Реформа децентралізації триває, щоправда, суттєво відстає від урядового графіка, оскільки на початок 2019 року створено тільки дві третини запланованих ОТГ, якими охоплено лише третину території країни. Тому напевно чи до місцевих виборів-2020 вся територія України буде покрита ОТГ, як планувалося на початку реформи.

Що ж до підвищення спроможності та самодостатності громад, то для багатьох ОТГ – тих, які не мають на своїй території великого бізнесу – воно може бути реалізовано тільки через об'єднання (укрупнення) вже створених ОТГ між собою.

Література

1. <http://cost.ua/news/698-detsentralizatsiya-korotko-pro-holovne>
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/ed20170604>
3. Blöchliger H., Rabesona J. The Fiscal Autonomy of Sub-central Governments [Електронний ресурс] / OECD Working Papers on Fiscal Federalism. — Режим доступу : <http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/fiscal-autonomy-of-sub-central>.
4. Taxation trends in the European Union. 2014 edition [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf.

УДК 336

Кривенко Оксана Анатоліївна,

старший викладач

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ, ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Найбільш суттєвими наслідками будь-якої кризи для банківського сектору є зростання обсягів та частки проблемних активів і в першу чергу кредитних операцій. Так обставини призводять до вкрай негативного впливу на показники фінансової діяльності банків, внаслідок формування значних резервів проблемні активи операції, що в подальшому досить часто призводить до падіння довіри з боку акціонерів і вкладників банку, виникнення проблем з ліквідністю, та в підсумку втрати платоспроможності банківських установ.

Не стали виключенням і результати кризи в банківському секторі України протягом 2014-2016 років, результати якої вітчизняний банківський сектор відчуває і до цього часу.

Підтвердженням цьому є офіційна статистика Національного банку України, яка характеризує обсяги проблемних активів банківських установ України і в першу чергу кредитних операцій [6].

Таблиця 1

Окремі показники активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по банківській системі України, млн. грн.

Активна операція	Усього					
	01.01.2017	01.07.2017	01.01.2018	01.07.2018	01.01.2019	01.07.2019
Кредитні операції:						
Кредити корпоративному сектору	657 098	843 164	892 900	909 156	959 601	902 862
непрацюючі кредити	345 661	492 972	500 263	525 806	535 770	494 468
частка непрацюючих кредитів, %	52,60	58,47	56,03	57,83	55,83	54,77
Кредити фізичним особам	156 514	160 093	174 448	191 019	202 202	208 918
непрацюючі кредити	98 538	92 766	93 353	98 038	93 086	85 786
частка непрацюючих кредитів, %	62,96	57,95	53,51	51,32	46,04	41,06

Наведені вище показники в черговий раз підтверджують необхідність вдосконалення практичних методів до процесу управління непрацюючими активами.

Вітчизняними науковцями та практиками, зокрема Р.А. Герасименко [1], І.В. Горячек [2], І. Міщенко [3], та іншими свого часу було проведено ряд істотних досліджень з цього питання, що частково знаходило відображення в процесі формування методів державного регулювання процесу управління банківськими ризиками в цілому та проблемними активами зокрема, з боку Національного банку України.

Базові основи управління банківськими ризиками, в тому числі і кредитним були закладені Національним банком України ще у 2004 році, шляхом розроблення та затвердження відповідних методичних вказівок, які регламентували певні підходи до організації системи ризик-менеджменту в банках України та її оцінки в ході проведення Національним банком України перевірок діяльності банківських установ[4,5].

З того часу вимоги до організації системи оцінки ризиків неодноразово переглядались, враховуючи наслідки негативних явищ, які періодично виникало у банківському секторі України.

На особливу увагу заслуговує перегляд підходів до оцінки ризиків, результатом якого стало нова редакції Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, затв. Постановою Правління Національного банку України від 11.06.2018 № 64 [5]

Чи не вперше банківськими установи зобов'язали мати у своєму розпорядженні ефективну процедуру завчасного виявлення та управління непрацюючими активами із встановленням до неї ряду вимог:

Таблиця 2

Вимоги до процедури виявлення та управління непрацюючими активами (НПА)

Порядок проведення раннього виявлення НПА	Порядок роботи з майном та іншим забезпеченням	Порядок залучення кваліфікованих оцінювачів заставного майна
методи та інструменти, що застосовуються банком для врегулювання НПА	порядок роботи з боржниками, правила спілкування з боржником на кожному з етапів стягнення заборгованості	порядок списання НПА
порядок співпраці з іншими кредиторами боржника,	порядок співпраці з аутсорсерами в процесі роботи з НПА	перелік та формат форм управлінської звітності щодо НПА

В той же час, запровадження вказаних вимог можливо вважати не в повній мірі ефективними, що підтверджується відносно незначними темпами зменшення частки проблемних активів по банківській системі України в цілому та по банках з державною часткою зокрема [7].

Це можливо вважати однією з основних підстав, за наявності якої Національним банком України було суттєво підвищено вимог до банків, в частині роботи з проблемними(непрацюючими) активами, що підтверджується прийняттям кардинально нового нормативного документу у цій сфері: Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України, затв. Постановою Правління Національного банку України 18.07.2019 № 97 [8].

Відповідно до вимог до цього Положення Національний банк України визначив ряд базових принципів по роботі з проблемними активами: економічна доцільність,

пріоритетність, своєчасність, структурованість, адекватність, усебічність та комплексність, ефективність, моніторинг.

Таблиця 3

Окремі показники непрацюючих активів по банківській системі України

Активна операція	Усього					
	01.01.2017	01.07.2017	01.01.2018	01.07.2018	01.01.2019	01.07.2019
частка непрацюючих кредитів, %	53,99	57,73	54,54	55,68	52,85	50,77
у т.ч. банки:						
з державною часткою, з них	77,23	73,10	71,12	71,06	67,92	65,38
ПАТ КБ «Приватбанк»	83,00	88,83	87,64	84,64	83,35	81,46
з державною часткою, крім ПАТ КБ «Приватбанк»	29,37	58,83	55,75	59,11	54,96	51,17
іноземних банківських груп	49,66	47,97	41,01	42,54	38,50	36,86
з приватним капіталом	23,75	24,71	24,08	24,09	23,01	21,37

Крім того, підвищено відповідальність всіх органів управління за належний рівень організації управління проблемними активами, долучивши до цього процесу: раду банку, правління банку, комітет правління з питань управління непрацюючими активами (у разі його створення), інші колегіальні органи банку, бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки, включаючи підрозділ по роботі з непрацюючими активами, підрозділ з управління ризиками, підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс), підрозділ внутрішнього аудиту.

Передбачено необхідність розроблення стратегії управління проблемними активами, реалізація якої забезпечуватиме:

- скорочення рівня та обсягу непрацюючих активів;
- скорочення рівня та обсягу стягнутого майна

В якості головної вимоги банки зобов'язано мати систему раннього реагування, яка включає:

- ідентифікацію боржників/контрагентів з ознаками потенційної проблемності та боржників/контрагентів, які не мають наміру співпрацювати з банком щодо повернення заборгованості;
- віднесення боржника/контрагента до відповідного сегмента, визначення та запровадження відповідних заходів з метою недопущення зростання обсягів простроченої заборгованості боржника/контрагента перед банком, включаючи застосування до боржника/контрагента інструментів врегулювання заборгованості;
- моніторинг виконання та аналіз ефективності запроваджених банком заходів.

В підсумку необхідно зазначити, що запровадження нових підходів банків до роботи з проблемними активами може в подальшому мати позитивний ефект:

- скорочення обсягів проблемних активів, що вивільнить раніше зарезервовані під них кошти, які будуть спрямовані на ринок кредитування;
- підвищить рівень довіри до банків з боку акціонерів та вкладників.

Література

1. Герасименко Р. Проблемні позики та прогнозування їх частки в кредитному портфелі банку / Р. Герасименко, М. Дегтярьова // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 4. – С. 40–46.
2. Горячек І. Види банківських ризиків та управління ними / І. Горячек // Економка, фінанси, право. – 2000. – № 9. – С. 33–35.
3. Міщенко В. Удосконалення управління проблемними активами банків / В.І. Міщенко, А.І. Граділь // Фінанси України. – 2009. – № 10. – С. 43–54.
4. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затверджені постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104 / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Risks/104.pdf
5. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, затверджені постановою Правління Національного банку України 02.08.2004 р. № 361 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Risks/361.pdf
6. Показники банківської системи: : [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442
7. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах Постанова Правління Національного банку України 11.06.2018 № 64 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>
8. Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України 18.07.2019 № 97 № 64 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19/print>

УДК 33.14

Волошин Олексій Анатолійович,

*Департамент фінансів Полтавської облдержадміністрації,
магістрант спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД БЮДЖЕТУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Як відомо, управління бюджетами різних рівнів – це складний багаторівневий процес, у ході якого постійно виникає необхідність у пошуках нових ефективніших методик розпорядження бюджетними ресурсами та доцільного використання коштів платників податків. Контроль за обсягами бюджетних видатків практично неможливий без управлінських заходів і технологій, орієнтованих на конкретний кінцевий результат.

Наразі у світовій практиці застосовуються різноманітні методи бюджетування, які із розвитком управлінської та фінансової практики вдосконалювалися, інтегрувалися, доповнюючи один одного. Дотепер були відомі різні методики, які переносять акцент із управління бюджетними ресурсами на управління бюджетними результатами, забезпечують більшу прозорість бюджетів, справедливіший розподіл бюджетних коштів.

Програмно-цільове бюджетування – найсучасніший на сьогодні метод бюджетування, спрямований на управління бюджетними ресурсами у короткій та

середній перспективі. Цей метод передбачає розробку та реалізацію бюджетних програм, орієнтованих на кінцевий результат (згідно зі стратегічними цілями, метою, завданнями та напрямками), із застосуванням показників оцінки їхньої результативності й ефективності використання бюджетних коштів [1].

В Україні у рамках реалізації реформи міжбюджетних відносин програмно-цільовий метод на рівні місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, почав застосовуватися із складання проектів місцевих бюджетів на 2017 рік, а на рівні місцевих бюджетів, що не мають взаємовідносин з держбюджетом – зі складання проектів бюджетів на 2019 рік [5].

Головною метою запровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі було встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їхнього використання.

Іншими словами, увага переноситься із позиції «утримання бюджетної установи» на позицію «надання бюджетної послуги», тобто фінансується не конкретна установа, а послуга, яка потрібна громадянам. Це повністю відповідає ключовому принципу європейської демократії – принципу субсидіарності, який імплементований у ст. 7 Бюджетного кодексу України:

«Принцип субсидіарності – розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами повинен ґрунтуватися на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача» [2].

Формування бюджету в розрізі бюджетних програм є одним із найголовніших елементів програмно-цільового методу. Бюджетна програма є сукупністю заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Основним документом, що використовується розпорядниками бюджетних коштів місцевих бюджетів на стадії виконання та моніторингу бюджетних програм, є паспорт бюджетної програми, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми [2]. Паспорти бюджетних програм відповідно до чинного законодавства оприлюднюються у встановлені терміни на веб-сайтах розпорядників коштів, що сприяє більшій транспарентності бюджетного процесу.

Однією з найважливіших особливостей програмно-цільового бюджетування є орієнтованість на надання оптимального обсягу бюджетних послуг за одиницю витрачених бюджетних коштів. Такі співвідношення вимірюються показниками, які містяться у паспорті кожної бюджетної програми, та є основою для проведення моніторингу ефективності бюджетних програм за підсумками фінансового року.

Результативні показники бюджетних програм, що застосовуються у процесі моніторингу ефективності програми, в українській практиці поділяють на чотири групи: показники затрат, продукту, ефективності та якості.

Варто відзначити, що програмно-цільовий метод бюджетування охоплює всі чотири стадії бюджетного процесу: планування, затвердження, виконання (включно із внесенням змін) та звітування. Бюджетний процес за програмно-цільовим методом за своєю суттю є циклом, що починається з визначення переліку соціальних та економічних проблем і передбачає поетапне впровадження усіх заходів, потрібних для їх подолання. Кожен новий цикл бюджетування починається з оцінки ефективності бюджетної програми після завершення попереднього циклу її реалізації, тобто визначається ступінь досягнення мети програми.

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що при плануванні бюджету за програмно-цільовим методом зміщуються акценти з планування видатків на аналіз соціально-економічних результатів використання коштів; розподіл ресурсів ґрунтується не лише на наявності коштів, а й на результативних показниках; посилюється відповідальність розпорядників бюджетних коштів за кількість та якість наданих населенню послуг [6].

Програмно-цільовий метод бюджетування є лише частиною цілої низки реформ державного управління, широке впровадження яких необхідне для покращення діяльності органів публічного управління. Збільшити ефективність розподілу видатків бюджетів за рахунок удосконалення лише однієї управлінської технології бюджетування не видається можливим, тому впровадження програмно-цільового методу невід’ємно потребує також і створення ефективної системи фінансового контролю, звітності та аудиту.

Література

1. Балдич Н. Впровадження програмно-цільового методу бюджетування на рівні місцевих бюджетів в Україні: проблеми та перспективи. – К. : Фондація польсько-української співпраці, 2015 р. – 77 с.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI.– Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>.
3. Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України від 26.08.2014 р. № 836 (зі змінами). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1103-14>.
4. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 р. № 538-р. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=538-2002-%F0>.
5. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 р. № 142-р. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249797370>.
6. Станкус Т. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів / Т.Станкус – Х. : Фактор, 2017. – 128 с.

СЕКЦИЯ 4. УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСАМИ СУБЪЕКТОВ ПРЕДПРИЕМНИЦТВА: ПРОБЛЕМЫ ТЕОРИИ ТА ПРАКТИКИ

УДК 338.48

*Девадзе Анзор Хемидович,
кандидат экономических наук, профессор
Батумский государственный университет им. Шота Руставели*

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА НА ОСОБО ОХРАНЯЕМЫХ ПРИРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЯХ ГРУЗИИ

В конце XX века туризм превратился в международную и интернациональную индустрию, чему способствовали два взаимосвязанных фактора: с одной стороны, предприятия туристической индустрии с целью увеличения прибыли систематически расширяют географию путешествия во всем мире, и, второе, с целью повышения рентабельности систематически производят инвестирование туристического бизнеса на международном уровне [1, с. 145].

Туризм, вместе с сельским хозяйством представляет отрасль, имеющий самый высокий потенциал для развития экономики нашей страны. Развитие туризма будет способствовать социально-экономическому развитию регионов страны и повышению уровня благосостояния местного населения.

Экологический туризм в Грузии относительно новое явление. Грузии, как стране с замечательным туристическим назначением, благодаря своим экоресурсам, есть, что предложить туристам: восхитительная природа; разнообразные ландшафты; Кавказский хребет (688 ледниковых гор), субтропическая зона Черного моря (прибрежная полоса составляет 320 км); реки, озера и водопады (25000 рек и 860 озер); минеральные воды (1400 минеральных источников, из них более половины горячие) [5, с.12-13]; высеченные в скалах города, исторические памятники, традиционное грузинское гостеприимство и знаменитая грузинская кухня – превращают Грузию в привлекательную туристическую страну.

Сегодня Грузия стоит перед необходимостью четкого определения приоритетных направлений регионального развития, которые сыграют роль локомотива на пути устойчивого и стабильного развития регионов. Вместе с этим, представляется возможным развитие других, новых отраслей, что позволит обеспечить положительный мультипликационный эффект в региональном разрезе. Одним из таких перспективным направлением роста экономики регионов Грузии представляется развитие экотуризма. Следует отметить, что внутренних туристов Грузия больше привлекает отдыхом на Черном море, а иностранные туристы отдают предпочтение высокогорным регионам. Исследованиями [3, с. 110] установлено, что 52% опрошенных визитеров (как местных, так и иностранных туристов) предпочитают отдых на море, чем в природных условиях, в естественной среде. В то же время, нельзя сказать, что потребность отдыха на природе не пользуется популярностью, так как 32% опрошенных отдают предпочтение посещению регионов с нетронутой и самобытной природой [3, с. 113]. Отмеченное вызвано увеличением техногенной нагрузки на нервную систему человека, с одной стороны, и с тем, что во время путешествия, ориентированного на природу, туристы получают больше эмоциональных и познавательных впечатлений, чем традиционным туристско-рекреационным обслуживанием в развитых туристических центрах, во-

вторых.

Согласно экспертных оценок численность населения, которым не безразлична судьба природы, постоянно растет [1, стр. 123]. В мире основной поток экотуристов представляют жители промышленно развитых стран, которых интересуют природа, сохраненная в девственных регионах планеты бытовые условия аборигенного населения.

Задача охраны природы и окружающей среды представляется важным фактором развития туризма. Например, гостиницы, кемпинги, курорты, которые расположены экологически «нетронутой», экзотической природе, популярны и привлекают значительное количество туристов и отдыхающих. Вместе с тем, следует отметить, что в последние годы туристы предпочитают отдавать не пассивному, а активному отдыху и путешествию в недрах природы. Если в первом случае экологический туризм представляется как путешествие в экологической чистой природе, то во втором его следует рассматривать, как чистый туристический продукт, выставленный на продажу. В обоих случаях экологический туризм является важным элементом устойчивого развития туризма [4, с.115].

Согласно информации агентства охраняемых территории Грузии в настоящее время в Грузии функционируют следующие охраняемые территории: 14 - государственных заповедников (общая площадь 139 048 га); 11 национальных парков (площадь 349 327,1 га); 19 заказников (площадь 59 857 га); 40 памятников природы (площадь 2941,4 га); 2 охраняемые территории (площадь 34,7 га), что в сумме составляет 8,6% всей территории Грузии [5, с. 25].

Согласно статистическим данным агентства охраняемых территории Грузии, за 2018 год количество визитеров на охраняемых территориях составило 1 108 503 визитера, против 954 692 визитера в 2017 году (рост 16,0%). Среди визитеров 52% это жители Грузии (579 480 визитера), а 48% визитеров – представители иностранных государств (529 023 визитера). По сравнению с 2017 годом количество отечественных визитеров выросло на 7%, а иностранных на 28%. Из общего количества иностранных визитеров больше всех составили визитеры из России - 27% (142 070 визитера), Израиля – 13% (70 087 визитера), Польши – 8% (4 472 визитера), Германии - 7% (39 631 визитера), Украины – 7% (35 861 визитера) [5, с. 23].

За 2018 год доходы от сервиса экологического туризма на охраняемых территориях Грузии составили 8 436 125 лари, что по сравнению с аналогичным периодом предыдущего, 2017 года (4 504 473 лари), выросло на 87,0% [6, с. 23].

Одновременно следует отметить ряд общих проблем, сдерживающих дальнейшее развитие экологического туризма на особо охраняемых территориях Грузии. К ним можно отнести [2, с.58]:

- Отсутствие ощутимых экономических стимулов для развития экологического маршрутного туризма. На зарплату и размеры доходов администрации охраняемых территории развитие экологического туризма существенно не влияет, и, кроме того, нынешняя социально-экономическая ситуация стимулирует администрацию этих территории скорее на бездействие, чем искать пути для самостоятельного зарабатывания дополнительных доходов.

- Экологический туризм требует профессионального подхода и не терпит дилетантства. В тоже время ощущается острейший дефицит квалифицированных специалистов в этой сфере, необходимых для успешной организации туризма. В следствии этого качество услуг и правильное ценообразование не соответствует рыночным представлениям. В результате, охраняемые территории не в состоянии предоставить туристам разнообразные платные услуги и, как следствие, их доходы от

туризма значительно ниже, чем могли бы быть при рыночном ведении хозяйства;

- Ценообразование. Зачастую, охраняемые территории, стараясь увеличить доходы, идут не путем увеличения объемов туристической деятельности и расширения платных услуг, а путем неоправданного взвинчивания цен, либо пытаясь брать плату за все, что можно. Все это не способствует развитию экологического туризма.

- Недостаток информации. Не все охраняемые территории имеют свои интернет-сайты, не на каждом из них желающие посетить эти территории могут найти необходимую информацию. Кроме отмеченного, крайне ограничена информация о возможностях экологического туризма на особо охраняемых территориях. Желательно, чтобы информационные доски содержали списков видов растений и животных с комментариями, перечень редких и исчезающих видов. Как показывает международная практика, успех экологического туризма также зависит от возможности посетителей получить адекватную информацию еще до начала поездки.

- Отсутствие расчета пропускной способности всех особо охраняемых территорий страны. Для введения экологического туризма без экологических последствий необходимо знать предел рекреационных нагрузок на охраняемую территорию. Наличие расчетов пропускной способности позволяет эффективно планировать и контролировать состояние охраняемой территории в долгосрочной перспективе.

Исходя из вышеизложенного, с целью дальнейшего развития экологического туризма на особо охраняемых территориях, по нашему мнению, необходимо:

- создавать инфраструктуру для обеспечения сервисного обслуживания посетителей, в том числе путем привлечения сторонних инвесторов;

- создать систему материальных стимулов для руководителей и специалистов, эффективно работающих в области развития экотуризма;

- создавать новые и модернизировать информационные центры на особо охраняемых природных территориях;

- содействовать развитию сопутствующего туризму малого бизнеса;

- развивать рекламно-информационное обеспечение, маркетинг и продвижение туристического продукта на внутреннем и внешнем рынках;

- создать справочно-информационную систему по природным и историко-культурным достопримечательностям, маршрутам и турам, сервисному обеспечению туризма, а также единый базовый пакет соответствующих информационно-рекламных материалов;

Литература

1. Девадзе А.Х. Туризм (теория и практика) (на грузинском языке). Тб. 2009
2. А. Девадзе, П. Чаганав. О проблемах развития экологического туризма в Грузии. Сборник научных трудов. На грузинском языке. Кутаиси, ноябрь, 2017, стр.57-66.
3. А. Девадзе., Н. Гваришвили. Экология охраняемых территории Грузии в контексте развития туризма (на грузинском языке). Журнал «инновационная экономика и управление». №1, том V, стр. 112-122. Батуми, 2018.
4. Храбовченко В.В. Экологический туризм. - М.: Финансы и статистика, 2004.
5. Отчет агентства охраняемых территории Грузии за 2018 год (на грузинском языке).https://drive.google.com/file/d/1tLDSG_wnC_P2HY1K8-nS9UdwhUYWRFIU/view
6. Статистический обзор туризма Грузии (на грузинском языке). Тб., 2019

ЦІЛІ Й ЗАВДАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМАХ КОНТРОЛЮ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Штучний інтелект в системах контролю господарської діяльності відноситься до моделювання інтелекту людини в машинах, запрограмованих мислити як люди й які імітують їхні дії для виявлення порушень та викривлень в системі бухгалтерського обліку, спричинених шахрайством або помилками людей. Його характерними рисами є навчання та вирішення проблем з ідентифікації аномалій в первинних документах, звітності реєстрах тощо.

Ідеальною характеристикою штучного інтелекту є його здатність раціоналізувати та вживати дій, які мають найкращі шанси на досягнення конкретної мети, яка полягає в аналізі усієї сукупності інформації та доведення існуючих недостовірностей.

Штучний інтелект заснований на принципі, що людський інтелект можна визначити таким чином, що машина може легко його імітувати та виконувати завдання.

Завданням штучного інтелекту в системах контролю господарської діяльності є з'ясування того, яким чином закономірності, встановлені в певній сукупності інформації, можуть бути зрозумілі як окремі випадки більш загальних закономірностей.

Цілі штучного інтелекту включають навчання, міркування та сприйняття.

Навчання полягає в тому, що система має в першу чергу з'ясувати основні принципи (повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, нарахування, превалювання сутності над формою тощо), елементи (документація, інвентаризація, оцінка, калькуляція, рахунки, подвійний запис, бухгалтерський баланс, звітність) та методи (первинного спостереження, вартісного вимірювання, групування та систематизації, підсумкового узагальнення) ведення бухгалтерського обліку.

Отже, суцільно співставляючи дані й відомості з системи обліку досліджуваного об'єкту та (або) з інших, зовнішніх, джерел інформації штучний інтелект має виявити ті невідповідності, які порушують один чи декілька принципів. Таке виявлення повинно базуватись також на відповідному застосуванні в системі обліку всіх елементів та методів.

Міркування базується на створенні причинно-наслідкових зв'язків, які дозволять віднести інформацію у фінансовій звітності до об'єктивної чи навпаки виявити викривлення чи аномалії. Так, наприклад, оцінюючи відображені у звітності витрати, система співставить їх з рахунками на оплату від контрагентів, контрактами, а також з даними з реєстрів про діяльність таких контрагентів, про відображення у їхніх даних відомостей про відповідні доходи, перевірить види діяльності такої фірми щодо можливості надання відповідних послуг чи продажів товарів, а також проконтролює можливість віднесення таких витрат на затрати підприємства, що перевіряється тощо. Після такої суцільної перевірки штучний інтелект «висловить» припущення про достовірність відображених даних та відповідність операцій чинному законодавству.

Сприйняття штучного інтелекту – це процес формування образів на основі отриманої у різній формі й різний спосіб інформації. Воно базується на досвіді й знаннях, отриманих під час навчання, та на висновках за результатами міркування.

Сприйняття є вже фактично найвищим проявом *психологічної* діяльності штучного інтелекту, коли реальність ним сприймається як єдине ціле чи в окремих елементах. Так, наприклад, бухгалтерський баланс як форма фінансової звітності сприймається штучним інтелектом (як і, скажімо, досвідченим бухгалтером підприємства) не як, наприклад, таблиця з набором активів та пасивів чи як набір показників з відповідною таксономією, а як комплексна категорія, в якій відображено сутність діяльності суб'єкта господарювання як складної системи з певним набором персоналу, матеріальних та нематеріальних активів, джерелами їх формування, кожен з яких має свою історію, походження, процеси тощо.

Сучасним прикладом ефективної роботи штучного інтелекту, елементи якого можна використати в системах контролю господарської діяльності, є його робота в додатку до смартфонів Google Maps під час його використання як навігатора. Так, подорожуючи трасою, наприклад, автомобілем, користувач, по-перше, отримує від системи вказівки щодо напрямів руху, поворотів тощо, по-друге, аналізує поточну дорожню ситуацію й визначає час доїзду до заданої цільової точки, враховуючи при цьому світлофорні затори, дорожньо-транспортні пригоди тощо, по-третє, визначає й оцінює в режимі реального часу альтернативні шляхи й пропонує користувачеві інший, більш оптимальний чи швидкий маршрут, якщо такий з'явиться протягом подорожі тощо. Таким чином штучний інтелект аналізує постійно надзвичайну кількість факторів, що надходять з величезної кількості джерел інформації: від таких самих користувачів, у яких також активований такий додаток Google Maps, від дорожніх служб, від власних технічних засобів, що здійснюють моніторинг ситуації на дорогах. При цьому й самих доріг, що аналізуються, практично безліч на всіх континентах, в усіх країнах, містах, селах та між ними.

Загалом, якщо не вдаватись в теорію глобального зговору, системи корпорації Google має низку інструментів та найголовніше інформації, даних про суспільство, за допомогою яких можна здійснювати контроль за різними сферами людського життя чи діяльності різних підприємств й установ. Це стосується буквально кожної людини й кожного підприємця: від стану здоров'я за запитами в пошукових системах й смакових вподобань, до відомостей про конкурентні розвідки й плани по впровадженню нових продуктів на ринок.

Отже, на відміну від більшості інших інформаційних систем, штучний інтелект використовує ймовірнісні процеси, а не чіткі правила й алгоритми для отримання результатів. На відміну від аудиторів, які здійснюють перевірку відомостей в залежності від очікуваного результату, штучний інтелект «не очікує» жодного результату, а має лише ймовірності кожного з результатів. Власне непередбачуваність результатів створює ризик, створюючи потенційні проблеми для аудиторів, котрі використовують традиційні методи.

Крім того, алгоритми систем штучного інтелекту в системах контролю господарської діяльності можуть змінюватись зі зміною опрацьованих даних. На відміну від підходів роботи аудиторів, які діють відповідно до складеної програми. При цьому результати роботи автоматизованих систем підтримки аудиторської діяльності визначаються запрограмованим алгоритмом, а не даними, які не змінюють алгоритм. В системах контролю, основаних на роботі штучного інтелекту, дані є невід'ємною частиною алгоритму.

Література

1. Bochulia, T., & Melnychenko, O. (2019). Accounting and analytical provision of management in the times of information thinking. *European Cooperation*, 1(41), 52-64. <https://doi.org/10.32070/ec.v1i41.21>.
2. Bochulia, T., & Yancheva, I. (2017). Scenario maps of management as effective concept for sustainable development of enterprise. *European Cooperation*, 8(27), 44 – 52.
3. Girchenko, T., & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68 – 85.
4. *Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements* (2018). The International Federation of Accountants (IFAC). ISBN: 978-1-60815-389-3.
5. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2016). A concept of modernization evaluation. *European Cooperation*, 12(19), 86 – 101.
6. Melnychenko, O., & Hartinger, R. (2017). Role of blockchain technology in accounting and auditing. *European Cooperation*, 9(28), 27 – 34.

УДК 336

Онишко Світлана Василівна,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансових ринків

Університет ДФС України

Новицький Віталій Андрійович,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансових ринків

Університет ДФС України

ПЕРСПЕКТИВИ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ФІНАНСОВОГО ІНСТРУМЕНТУ ДЛЯ МАЛИХ І СРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У сучасному фінансовому світі все більш гостро постає проблема альтернативних платіжних інструментів, що виникають на стику фінансового ринку та інших сегментів не тільки економіки, а й різних суспільних наук. Новітнім викликом, який змушує задуматися навіть найбільш розвинені країни світу, є криптовалюти. З одного боку, вони мають ознаки похідних платіжних інструментів, з іншого – фінансових токенів, а можуть виступати і як інвестиційні інструменти, і як специфічний продукт на товарному ринку. Такий широкий спектр ознак не дозволяє однозначно характеризувати криптовалюти та унеможливорює використання існуючих інструментів навіть для моніторингу операцій із криптовалютою.

Загалом, іноземні дослідники А. Грінберг [1] та У. Чохан [2] під поняттям криптовалюти розуміють цифровий актив, який є мірою обміну і використовує криптографічні інструменти для захисту фінансових операцій, створення нових активів та верифікації операцій із новими та існуючими активами. Водночас, вітчизняні дослідники на сучасному етапі розвитку поняття «криптовалюта» обмежують дефініцією «криптовалюта це біткоїн» [3], що вважаємо недоцільним, оскільки відбувається прив'язка до поняття до власної назви однієї із криптовалют, яка є найпоширенішою.

Враховуючи особливість криптовалют як фінансового активу, який доступний для будь-кого, хто має бажання його придбати або виготовити самостійно («намайнити»), та зважаючи на поширення самих криптовалют у світі, українські малі та середні

підприємства постали перед дилемою - чи можуть криптовалюти використовуватись як спосіб здійснення оплати за товари та послуги? І якщо можуть, то яким чином здійснювати облік продажу таких послуг за криптовалюту?

Загалом, зважаючи на досвід розвинених країн світу, наприклад, Японії, яка визнала криптовалюти як платіжний інструмент, що може використовуватись малим та середнім бізнесом, використання криптовалют не є незаконним, однак облік таких операцій потребує законодавчого врегулювання.

На сьогодні дана проблема не відзначається особливою гостротою, оскільки в Україні менше 50-ти компаній приймають оплату у криптовалюті (магазин «Натуральні продукти», ряд сервісних центрів по ремонту мобільної техніки, окремі продавці на платформах Rozetka та Prom), що становить несуттєву величину по країні в цілому. Однак, кількість таких компаній поступово зростає, а обсяг і вартість операцій із криптовалютою, що здійснюють малі та середні підприємства залишаються невідомими.

Не слід скидати з рахунку і те, що малі та середні підприємства можуть здійснювати господарську діяльність у сфері ІТ технологій, одним із напрямків якої може бути виробництво криптовалюти («майнінг») із використанням спеціалізованих або неспеціалізованих технічних засобів чи програмних платформ. За таких обставин в Україні відсутні механізми моніторингу та адміністрування процесу виробництва криптовалюти, оскільки неможливо остаточно визначити – криптовалюта повинна адмініструватись як інвестиційний актив, як платіжний інструмент, як електронний товар чи в спеціальний спосіб - як унікальний ресурс.

Тому, важливо окреслити коло проблем, пов'язаних із використанням криптовалюти малими та середніми підприємствами. На нашу думку, до них з відноситься необхідність наступного:

- законодавче визначення та закріплення суті криптовалюти як фінансового активу;
- розробка нових інструментів моніторингу операцій із криптовалютою як платіжним засобом та спосіб обліку таких операцій;
- внесення виробництва криптовалюти до видів економічної діяльності та розробка механізмів для його обліку та адміністрування;
- врегулювання використання криптовалют як інвестиційного інструменту для підприємств усіх рівнів та форм власності, оскільки малі та середні підприємства уже сьогодні отримують їх у якості платіжних інструментів, а великі підприємства мають фінансові ресурси для ефективного інвестування у криптовалюту.

Перелічені проблеми є найбільш гострими на сьогодні і їх вирішення дозволить спростити і обіг криптовалют, і процес їх виробництва («майнінг»), і застосування криптовалют як високоризикових інвестиційних інструментів.

Література

1. Greenberg A. Crypto Currency. Forbes: веб-сайт. URL: <http://www.forbes.com/forbes/2011/0509/technology-psilocybin-bitcoins-gavin-andresen-crypto-currency.html>
2. Chohan U. Cryptocurrencies: A Brief Thematic Review. SSRN : веб-сайт. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3024330
3. Петрук О. М., Новак О. С. Сутність криптовалюти як методологічна передумова її облікового відображення. *Вісник ЖДТУ. Серія Економічні науки*. 2017. № 4 (82). С. 48-55.

Samoilyk Iuliia,

Doctor of economic science, professor

Poltava State Agrarian Academy

Svystun Lyudmyla,

PhD of economic science, associate professor

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

ENERGY AUDIT AS ONE OF THE PROMISING AREAS OF FINANCIAL SERVICES MARKET DEVELOPMENT

One of the biggest costs for households and businesses is energy costs. In the private sector, this type of resource is used to heat residential homes. Studies have been shown that energy costs for heating homes in the city and rural areas have been significantly different. So, the average cost of heating 1 m² of living space for the heating season in the city with centralized heating has been 140 UAH. In rural areas, the cost of heating has been significantly higher than in the city. Most rural homes (54 %) use individual gas boilers. The average cost of gas per 1 m² of living space in rural areas for the heating season has been 320 UAH. Some households have been combined gas heating with furnace, solid fuel or other (alternative) type of heating. In total, 87675.8 million UAH has been spent in the Ukrainian rural territories during the season for heating, and UAH 63978.6 million has been spent in the city. On average, considering the share of each type of heating in the city and in the countryside, it has been estimated that the cost of heating 1 m² in the rural areas has been 238.26 UAH, in the city has been 137.08 UAH. Thus, the average cost of heating for the whole period of an average rural house has been 20000 UAH.

Therefore, the energy savings potential in the housing sector, particularly in rural areas, has been significant. So, all of the above points to the need for energy efficient renovation of rural housing. One of the most important and first step in this process is the implementation of a comprehensive energy audit of residential homes in rural areas. Energy audits should be performed by specially trained and experienced energy auditors. In general, the process of implementing energy-efficient renovation and energy audit of the house is shown in Fig. 1.

Energy audits include a survey of buildings, an assessment and analysis of the current situation and the various measures that can be taken to reduce energy consumption and improve the climate in the building. The results of the energy audit are provided in an appropriate report describing the recommended measures with the appropriate volumes and sources of investment, savings and profit of the owner. Recommended by energy auditor business plan (project) of energy modernization and reconstruction may include such energy saving measures: roof and attic insulation; additional thermal insulation of the facade; replacement of windows; basement ceiling insulation; replacement of the heating system; updating of the ventilation system; replacement of electrical equipment, installation of heating regeneration systems. In order to comprehensively address the energy losses issue in the housing sector, public authorities and local self-government should, in various ways, stimulate the citizens to conduct energy audits and implement energy-saving remedial measures in their own premises. Developed countries, first and foremost, EU countries that have already made significant strides in addressing the buildings energy efficiency, have been minimized their heat and electricity needs, continue to look for new sources of energy and develop energy-saving measures. The experience of buildings renovation in Germany over the last 20 years has been shown that in consequence of the complex rehabilitation of buildings with the thermal modernization measures implementation up to 50 % of energy for heating and hot water can be saved.

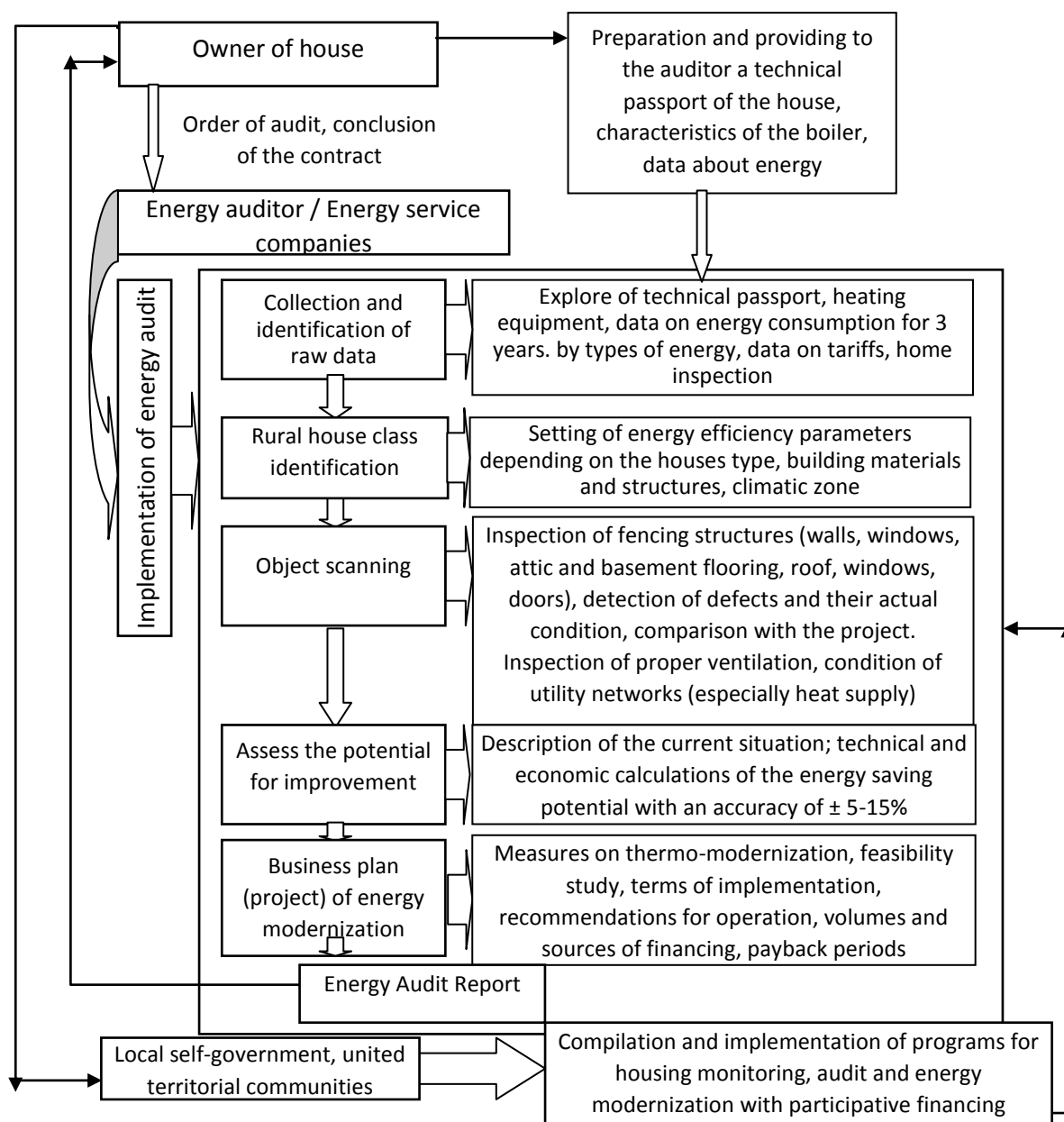

Fig. 1. Mechanism of rural housing energy audit

Source: developed by the authors

At the same time, the demand for primary energy has been on average reduced by 0.5-0.7 tonnes of conditional fuel per household per year. This means that greenhouse gas emissions will be less on average of 1.0-1.4 tonnes per household per year [1]. The introduction of a state-of-the-art program for energy-efficient renovation of buildings in Germany has been allowed the successful reconstruction of about 3/4 of the total houses over 20 years.

Thus, the current state of the Ukrainian housing, in particular in rural area, as well as the energy and economic situation in the country, have been required a solution to the problem of improving energy efficiency in the housing sector. In general, the experience of developed countries has been pointed to the need for state regulation of energy saving processes in the housing sector and providing a purposeful policy to energy efficiency renovation of houses.

References

1. Bryhilevych V. (Eds.). (2016). *Thermo modernization of housing stock: organizational, legal, social, financial and technical aspects: practical issue, third ed.* Lviv.

*Шірінян Лада Василівна,
доктор економічних наук, професор
Національний університет харчових технологій,
Арич Михайло Іванович,
кандидат економічних наук
Національний університет харчових технологій*

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВИТРАТ НА СТРАХУВАННЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Роботу присвячено аналізу впливу страхування на діяльність підприємств харчової промисловості України (ПХП). **Метою роботи** є аналіз взаємозв'язку між витратами на страхування і показниками ефективності та конкурентоспроможності ПХП України. Висунуто і виконано перевірку гіпотези 1 стосовно зв'язку між конкурентоспроможністю ПХП та частиною грошей, що виділяється підприємством на страхування та гіпотези 2 стосовно схильності до страхування ПХП з більш високою конкурентоспроможністю [1, с.368].

Методологія. У роботі проаналізовано фінансові звітності ПХП України і виявлено інформацію про витрати на страхування для 13 ПХП за період 2013-2017 років. Виконано економіко-статистичний аналіз (з використанням Microsoft Office 2013) і кореляційно-регресійний аналіз, в рамках якого проводився пошук рівняння лінійної регресії. Визначено темпи зміни витрат на страхування для обраного переліку підприємств.

Результати. Встановлено невеликий вплив витрат на страхування на загальні витрати ПХП. Серед успішних гравців на ринку, частка витрат на страхування яких є високою, виявлено ПАТ «Карлсберг Україна», ПАТ «Пологівський олійноекстракційний завод», ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» і ПАТ «Кременчуцька кондитерська фабрика». Серед обраного переліку ПХП найбільші значення рентабельності були характерні для ПАТ «Карлсберг Україна». На багатьох досліджуваних ПХП (ПАТ «Оболонь», ПАТ «Київхліб», ПАТ «Сумський завод продовольчих товарів», ПАТ «Пологівський олійноекстракційний завод» та ПАТ «Кременчуцька кондитерська фабрика») дані показники за окремими періодами можна було розглядати як показники збитковості.

Гіпотеза про існування залежності між конкурентоспроможністю ПХП та частиною грошей, що виділяється ПХП на страхування підтверджується лише для ПХП з високою ефективністю ведення бізнесу

Результати отримано в рамках НДР кафедри фінансів Національного університету харчових технологій «Комплексна оцінка та шляхи підвищення конкурентоспроможності страхового ринку України в контексті європейської інтеграції» (номер 0117U001246, наказ МОНУ №198 від 10.02.2017. Керівник – д.е.н., Шірінян Л. В.).

Література

1. Shirinyan L, Arych M. The Impact of the Insurance Costs on the Competitiveness of Food Industry Enterprises of Ukraine in the Context of the Food Market Security. Ukrainian Food Journal. 2019. Volume 8. Issue2. P.368-385.

*Бережна Алла Юріївна,
кандидат економічних наук, доцент*

*Філонич Олена Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент*

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

СТИМУЛЮЮЧЕ ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК МОТИВАЦІЯ ДО ІНВЕСТУВАННЯ

Питання реформування житлово-комунального господарства, адаптації його до постійно зростаючих вимог громадян є пріоритетним у діяльності держави та потребує відповідного науково-практичного обґрунтування. Однією з головних складових реформування галузі є упорядкування тарифної політики. Галузь в цілому має потужний виробничий комплекс, у тому числі розгалужену інженерну інфраструктуру. Метою перспективного розвитку галузі є забезпечення населення послугами належного рівня, якості, модернізація виробничої інфраструктури на інвестиційній основі та реалізація принципів самоокупності діяльності суб'єктів господарювання. Проблема галузі є зношеність інженерної інфраструктури (60% – 85%), довготривала відсутність інвестицій та дефіцит обігових коштів підприємств. Це призводить до значного погіршення технічного стану основних фондів, підвищення аварійності об'єктів, збільшення питомої ваги непродуктивних витрат матеріальних та енергетичних ресурсів, що негативно впливає на рівень та якість послуг. Має місце нагальна потреба реформування сфери стимулюючого тарифного регулювання, інноваційних заходів, впровадження інституційних змін організації взаємовідносин між надавачами та споживачами послуг.

Головною метою стимулюючого тарифного регулювання є залучення інвестицій у модернізацію та розширення інженерної інфраструктури. Стимулююче тарифне регулювання або RAB–регулювання передбачає можливість для суб'єктів господарювання отримання прибутку адекватного обсягу інвестованого капіталу. Методологія RAB (*Regulatory Asset Base* – регуляторна база активів або інвестованого капіталу) – це система формування тарифів, яка базується на принципах забезпечення повернення вкладених інвестицій, отримання доходу на інвестований капітал та покриття витрат суб'єкта господарювання; в якій визначена сума прибутку має спрямовуватися на відновлення інфраструктури, а сам прибуток розраховується в залежності від вартості активів суб'єкта господарювання (як власних або внесених до переходу на регулювання тарифів, так й інвестованих активів) та визначеної норми доходності. Метод формування RAB-тарифів для компаній, які працюють з інфраструктурою (електричні, газові, теплові мережі, водоканали, дороги тощо) передбачає кардинальну зміну принципів формування фінансово-економічної стратегії компаній (перехід від затратного методу до методів довгострокового прогнозування та моделювання фінансово-економічної діяльності, запровадження системи контролінгу тощо).

У Європейських країнах така модель стимулювання модернізації інфраструктури запроваджена вже давно (вперше стимулюючі тарифи в електроенергетиці були введені в 1989р. у Великобританії, що дозволило вдвічі скоротити витрати розподільчих компаній й тарифи на передачу електроенергії протягом 15 років; у Румунії протягом 2004 – 2011 років зношеність активів електропостачальних компаній зменшилась з 75 % до 48 %). Головна ідея полягає у тому, що компанія, яка займається експлуатацією мереж, наприклад електричних, отримує на вкладені інвестиції додатковий відсоток у

тарифі на подальшу модернізацію мережі. Саме таким чином розвинуті країни забезпечують стимулювання розвитку інфраструктури. Світова практика свідчить, що регулювання тарифів в комплексі електропостачання на основі RAB методології має переваги для компаній з постачання електроенергії та споживачів у порівнянні з системою «затрати плюс», що діяла раніше. При чому, за такою моделі всі учасники мають свої зиски: держава має оновлену інфраструктуру, споживач, який за все платить, якісну послугу та підвищення надійності енергозабезпечення, а інвестор – повернення інвестицій та гарантований дохід на свої інвестиції, якого достатньо і для обслуговування кредитів, і для формування прибутку, а також додатковий стимул до зниження витрат.

Основні тези формування тарифу за методом RAB. Головним параметром, що визначає дохід компанії та регульований тариф, є необхідна валова виручка, яка розраховується як сума виробничих витрат, доходу на інвестований капітал та повернення інвестованого капіталу. Інвестований капітал поділяється на «старий» (інвестований капітал до переходу на систему регулювання за методом RAB, тобто власні виробничі потужності інженерної інфраструктури) та «новий» (інвестований після переходу на систему регулювання за методом RAB). У перший рік регулювання компанія отримує дохід на весь інвестований капітал, але в наступні періоди база для визначення доходу на інвестований капітал щорічно має зменшуватися на величину повернення інвестованого капіталу. Інвестований капітал має повернутися протягом встановленого терміну (від 35 років). Таким чином, щорічний дохід компанії формується за рахунок компенсації виробничих витрат та двох складових – фіксованого щорічного повернення капіталу та доходу, на реінвестований капітал, який щорічно зменшується. Ставка доходності при цьому має встановлюватися нормативно (з урахуванням національних особливостей формування активів, доцільно встановлювати різний рівень доходності «нового» та «старого» капіталу). На період регулювання для кожної компанії має бути узгоджена інвестиційна програма, яка передбачає нові інвестиції («новий» інвестований капітал). Капітал для кожної порції інвестицій має повертатися рівними частинами протягом встановленого періоду повернення (із зазначенням, що інвестиції відносяться на кінець року, в якому вони внесені, тому їх повернення починається з наступного року). Обсяг «старого» інвестованого капіталу визначається як вартість заміщення активів, що використовуються для здійснення регульованої діяльності (постачання електроенергії, газу, води тощо) з урахуванням фізичного зносу. Відповідальним за визначення вартості «старих» активів є незалежний оцінювач – суб'єкт оціночної діяльності та регулятор оціночної діяльності (в Україні – ФДМУ). До того ж, визначена вартість має бути відкоригована з урахуванням рівня завантаження виробничих потужностей та поточного рівня заборгованості компанії.

Виробничі витрати компанії включають операційні витрати (які є підконтрольними) та витрати, що включаються до необхідної валової виручки в обсязі, який визначається органами регулювання (непідконтрольні витрати). Протягом довгострокового періоду регулювання органами регулювання щорічно проводиться коригування валової виручки, що встановлюється на черговий фінансовий рік з огляду на відхилення фактичних значень параметрів розрахунку тарифів від попередньо запланованих. Економія операційних витрат виникає у випадку, якщо фактичні операційні витрати за минулий фінансовий рік зросли на величину, що є меншою за встановлену органами регулювання. За умови досягнення економії операційних витрат валова виручка не переглядається, що забезпечує компанії отримання вигоди від економії операційних витрат не тільки до кінця довгострокового періоду регулювання, але й на наступний період регулювання. При визначенні валової виручки також використовується індекс ефективності операційних витрат, який визначається за

результатами порівняльного аналізу витрат у розрахунку на одиницю продукції, що реалізується (питомі витрати) регульованих компаній. Регулювання методом RAB передбачає залежність плати за послуги суб'єктів господарювання з постачання мережами відповідної продукції від якості цих послуг. Таким чином, виручка компанії має залежати від показників надійності та якості обслуговування споживачів.

Перехід до довгострокового інвестиційного прогнозування вимагає узгодження (коригування) інвестиційних програм між інвесторами та органами державної влади, органами місцевої влади (як представниками власника комунальних мереж). В умовах стимулюючого тарифоутворення підприємства мають не тільки забезпечувати фінансову стійкість, високу ліквідність та платоспроможність, але й підвищувати ефективність діяльності (тобто фінансово-економічне управління має вийти за межі контролю виконання бюджету або бізнес-плану, запроваджуючи систему контролінгу специфічних техніко-економічних показників).

Діюча на сьогодні система тарифоутворення базується на принципах «затрати плюс». Тариф встановлюється щорічно на основі витрат, які підтвердив суб'єкт господарювання перед національним регулятором (Національна комісія, що здійснює регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг), та додавання відсотків норми прибутку (найчастіше 3 %). За таких умов компанії зацікавлені в тому, щоб включити у тариф як можна більше витрат (і не зацікавлені у скороченні виробничих витрат). При цьому якість обслуговування споживачів не оцінюється та не контролюється. Запровадження метода доходності інвестованого капіталу має позитивні моменти, що суттєво впливають на розвиток інженерної інфраструктури. Серед основних позитивів виділимо наступні: зниження суб'єктивності при визначенні тарифів на послуги та зростання прогнозованості діяльності підприємств з огляду на довгостроковий характер тарифоутворення; стимулювання інвестиційних процесів, стимулювання підприємств до зниження операційних витрат; контроль якості послуг.

У січні 2018 року в Україні було введено зміни до нової методики тарифоутворення для підприємств, що забезпечують постачання електроенергії (постанова НКРЕКП від 27.07.2017 № 972) [1]. Регулятор передбачив у методиці встановлення RAB-тарифів доходність для компаній з постачання електроенергії на рівні 12,5 % як на «нові» інвестиції, так і на «старі» активи. З огляду на історію формування «старих» активів (державні підприємства з постачання електроенергії змінили організаційно-правову форму за результатами корпоратизації, з часом пакети акцій товариств змінювали форму власності з державної на приватну за результатами приватизації) рівень доходності «старих» активів та «нових» інвестицій має бути різним. Вартість «старих» активів уже сплачена споживачами через тарифи, їх підтримання коштує менше, ніж створення «нових». Для «старих» активів ставка доходності 12,5% завелика (власники обласних електропостачальних компаній отримують доход, не вкладаючи коштів в модернізацію), а для «нових» інвестицій ставка 12,5 % можливо замала (доходність депозитів є вищою, а інвестицію мають ще низку ризиків). З огляду на вітчизняну практику з оціночної діяльності та її регулювання, зміна методології оцінки активів обленерго (проведена ФДМУ в 2017 році) призвела до зростання вартості «старих» активів вдвічі, а відповідно, вдвічі мали б вирости тарифи для споживачів. Для стимулювання інвестування модернізації інфраструктури (електричних мереж) доцільно диференціювати ставки доходності (по «старих» активах – зменшити, по «нових» інвестиціях»- збільшити). Має працювати принци – спочатку інвестування в модернізацію мережі, а потім через тариф повернення інвестицій та отримання прибутку. Запровадження національним регулятором методика передбачає лише отримання власниками підприємств за рахунок споживача через тариф додаткових доходів без мотивації цих же власників до

інвестицій. Запровадження RAB регулювання призведе до зростання тарифів на електроенергію, в першу чергу для промисловості та бізнесу (другої та третьої категорії споживачів); для населення на регулювання тарифів впливають політичні чинники (вибори до представницьких та законодавчих органів влади), але в майбутньому тарифи для домогосподарств теж зростуть. За оцінками експертів, введення RAB-тарифів на електроенергію збільшить її вартість для бізнеса до 10%, а розрахунки проведені безпосередньо на електропостачальних підприємствах дають значно більше зростання (від 30% до 50%) [2]. Зростання тарифів для бізнеса автоматично впливатиме на споживачів товарів (через зростання цін на їх товари). Зростання тарифів для не побутових споживачів збільшить розрив у вартості енергоресурсу для бізнеса та населення, що після введення в Україні ринку електроенергії призведе до ще стрімкішого зростання тарифів для населення (у порівнянні з очікуваним зростанням без запровадження RAB регулювання). Поряд з цим, за результатами переходу на стимулююче тарифоутворення регіональні енергопостачальні компанії очікують збільшення інвестицій більш як в шість разів (у порівнянні з сучасним рівнем), планують провести модернізацію мереж протягом 16 років, скоротити період аварійних відключень в 2,5 рази (по селах в 4 рази), щорічне скорочення на 1 % операційних контрольованих витрат [3]. З огляду на суттєві проблеми запровадження RAB-регулювання Уряд наполягає на необхідності подальшого удосконалення методології стимулюючого тарифоутворення національним регулятором.

Література

1. Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, від 23.07.2013 № 1009 «Про встановлення параметрів регулювання, що мають довгостроковий строк дії, для цілей стимулюючого регулювання», зареєстрована в Міністерстві юстиції України 26.07.2013 за № 1266/23798 із змінами внесеними постановою НКРЕКП від 27.07.2017 № 972 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0972874-17>
2. Винничук Ю. Как олигархи зарабатывают десятки миллиардов на RAB-тарифах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://biz.censor.net.ua/tag/5758/yuriyi_vinnichuk/resonance/page/1
3. Четыре облэнерго готовятся к переходу на RAB-регулирование с 1 апреля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/economic/482080.html>

УДК 334.764.47

Бучик Татьяна Александровна,
кандидат экономических наук, доцент
Полесский государственный университет

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ УЧЕТНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КЛАСТЕРА

Одним из наиболее перспективных направлений развития экономики Республики Беларусь представляется формирование и развитие инновационных кластеров. Формирование инновационных кластеров, по нашему мнению, позволит не только создать инновационную продукцию, пользующуюся высоким уровнем спроса как на внутреннем рынке страны, так и на внешних рынках, но и обеспечит привлечение источников финансирования, необходимых для проведения научных разработок.

Формирование инновационных кластеров в Республике Беларусь проходит в рамках реализации Концепции формирования и развития инновационно-промышленных кластеров в Республике Беларусь, утвержденной Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 16.01.2014 № 27 [1], которая предусматривает создание сети территориально-производственных кластеров, реализующих конкурентный потенциал территорий, формирование ряда инновационных высокотехнологичных кластеров. Концепцией определены задачи государственной кластерной политики, организационные формы и этапы формирования кластеров, механизмы стимулирования и государственной поддержки кластерного развития экономики.

За пять лет в Республике Беларусь была проведена существенная работа в этом направлении. На начало 2019 г. в стране функционирует четыре кластера:

- IT-кластер города Минска на базе научно-технологической ассоциации «Инфопарк» и Парка высоких технологий (объединяет более 50 организаций);
- медико-фармацевтический кластер Витебской области на базе союза юридических лиц «Медицина и фармацевтика – инновационные проекты» (объединяет около 10 организаций);
- кластер в области приборостроения Минска и Минской области на базе ассоциации «Инновационное приборостроение» (объединяет 10 организаций);
- кластер в области биотехнологий и зеленой экономики Припятского Полесья на базе Полесского государственного университета и ООО «Технопарк «Полесье» (объединяет 28 юридических лиц).

В то же время, создание и дальнейшее развитие кластеров ограничено целым рядом как объективных, так и субъективных факторов. Одним из объективных факторов, ограничивающих развитие инновационных кластеров в Республике Беларусь, по нашему мнению, выступает отсутствие четко сформированного учетного обеспечения их функционирования. Важность разработки учетного обеспечения для успешного функционирования кластеров определяется тем, что именно в рамках данного вида обеспечения формируется информационная база для принятия управленческих решений.

При трактовке учетного обеспечения его часто сводят к информационному обеспечению. По нашему мнению, данный подход не полностью раскрывает заявленную категорию, не определяет ее особенности и специфический инструментарий, указывая только на его назначение – получение информации о состоянии объекта учета. В то же время, важнейшей составляющей учетного обеспечения являются элементы метода бухгалтерского учета. Все элементы метода бухгалтерского учета можно условно разделить на две группы:

- те, которые неизменны для любого субъекта хозяйствования или для любого субъекта учета;
- те, реализация которых может отличаться для отдельных объектов учета.

К первой группе элементов относятся двойная запись операций на счетах, инвентаризация, оценка, калькуляция, баланс, ко второй группе - бухгалтерские счета, документация и бухгалтерская отчетность.

Вторая группа элементов метода бухгалтерского учета предоставляет особый интерес при определении учетного обеспечения кластера, так как именно в рамках данных элементов формируются основные отличительные особенности учетного обеспечения отдельных субъектов хозяйствования.

Содержание элементов метода бухгалтерского учета, по которым формируются основные отличия учетного обеспечения кластера в целом и его отдельных субъектов, рассмотрим более подробно:

1. Счета. При формировании учетного обеспечения инновационного кластера необходимо разработать рабочий план счетов, который будет использоваться во всех организациях кластера. Это позволит собирать однородную информацию по организациям внутри кластера, создаст базу для формирования единой отчетности, позволяющей отразить результаты функционирования кластера.

В рамках типового плана счетов целесообразно выделить один уровень субсчетов, который позволит разделить имущество и хозяйственные операции, реализуемые в рамках функционирования инновационного кластера и те имущество и хозяйственные операции, которые организация реализует вне функционирования инновационного кластера. Такое выделение субсчетов позволит разделить потоки информации по изменению имущества организации и ее обязательств как в рамках традиционной системы учета, так и в рамках функционирования кластера. Кроме того, возможно введение и дополнительных счетов, отражающих внутренний оборот товаров, услуг, результатов интеллектуальной собственности внутри инновационного кластера, что позволит упростить формирование консолидированной отчетности кластера в целом, и отражения в ней вклада отдельных субъектов внутри кластера.

2. Документация. Функционирование инновационного кластера определяет необходимость его документального оформления. При этом формы документов, определяющих хозяйственные операции между участниками кластера, должны быть четко регламентированы. В первую очередь, это касается документов, удостоверяющих факт передачи одним участникам инновационного кластера технологий, разработанных другими участниками кластера, а также документы об участии в финансировании разработок других членов инновационного кластера.

Формы таких документов должны быть унифицированы либо на уровне государственных нормативных правовых актов, либо на уровне органов управления отдельных кластеров. В соответствии с Законом о бухгалтерском учете и отчетности № 57-З от 12.06.2013г. №57-З (в ред. от 17.07.2017г.) (далее - Закон), организация вправе самостоятельно утверждать для применения формы первичных учетных документов независимо от наличия форм таких документов, утвержденных республиканскими органами государственного управления [2]. Ряд хозяйственных операций между организациями, входящими в состав кластера, может оформляться и с помощью стандартных форм документов (ТТН-1, ТН-2 и др.). Но для более корректной обработки документации, по нашему мнению, целесообразно в стандартную форму документа добавить отметку, позволяющую разграничить операции, реализуемые в рамках инновационного кластера и прочие операции организации. Корректировка формы документации для целей кластера, по нашему мнению, позволит упростить ведение бухгалтерского учета, облегчит проведение контрольных мероприятий по ведению учета и повысит его качество и достоверность.

3. Отчетность представляет собой завершающую стадию учетного процесса за определенный период. Ее данные используются на внутреннем и внешнем уровнях управления хозяйственной деятельностью. При формировании учетного обеспечения функционирования инновационного кластера необходимо регламентировать систему внешней и внутренней отчетности организаций, входящих в состав инновационного кластера. Важным моментом является разработка форм внутренней отчетности организаций инновационного кластера, определение видов, состава и содержания, определение сроков предоставления, разработка методики анализа отчетности. Внутренняя отчетность является неотъемлемой частью информационного обеспечения управления инновационным кластером. Формы как внешней, так и внутренней отчетности инновационного кластера должны удовлетворять тем же требованиям, которые предъявляются к бухгалтерской отчетности в целом. Порядок ее составления,

требования к содержанию и раскрытию информации идентичны тем, что закреплены для индивидуальной бухгалтерской отчетности [3].

Состав показателей, отражаемых в отчетности кластера, будет индивидуальным для различных видов кластеров, что обусловлено различными целями их функционирования. Это позволит отразить специфику функционирования отдельных субъектов хозяйственной деятельности внутри кластера, степень их вклада в результативность работы кластера в целом, а также степень достижения поставленных целей и результативность работы кластера.

Таким образом, учетное обеспечение функционирования кластера в целом будет неразрывно связано с учетным обеспечением функционирования его субъектов, определенные особенности его будут проявляться в таких элементах метода бухгалтерского учета, как счета, документация и отчетность.

Литература:

1. Об утверждении Концепции формирования и развития инновационно-промышленных кластеров в Республике Беларусь и мероприятий по ее реализации : постановление Совета Министров Республики Беларусь от 16.01 2014 г., № 27 // КонсультантПлюс: Беларусь. Технология 3000 / ООО "ЮрСпектр". – Минск, 2018.
2. О бухгалтерском учете и отчетности : Закон Республики Беларусь от 12.06.2013 г. №57-З. (в ред. от 17.07.2017 г. № 57- З) // КонсультантПлюс : Беларусь. Технология 3000 / ООО "ЮрСпектр", Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2018.
3. Об утверждении Национального стандарта бухгалтерского учета и отчетности "Индивидуальная бухгалтерская отчетность", внесении дополнения и изменений в постановление Министерства финансов Республики Беларусь от 30 июня 2014 г. № 46 и признании утратившими силу постановления Министерства финансов Республики Беларусь от 31 октября 2011 г. № 111 и отдельных структурных элементов некоторых постановлений Министерства финансов Республики Беларусь (в ред. постановления Совета Министров Республики Беларусь от 22.01.2016 г. № 48) от 12 декабря 2016 г. № 104 // КонсультантПлюс: Беларусь. Технология 3000 / ООО "ЮрСпектр", Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2018.

УДК 336.6

Корнилюк Анна Валентинівна,

кандидат економічних наук, с.н.с.

ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"

ОСОБЛИВОСТІ БОРГОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ НФК

Для вивчення питання структури капіталу підприємств корпоративного сектора України була сформована вибірка на основі фінансової звітності 231 підприємства з 11 секторів економіки за період 2006–2018 рр. [1,2].

Для аналізу структури заборгованості, боргового навантаження та визначення ключових особливостей фінансів підприємств окремих секторів були використані такі показники: коефіцієнт боргу до власного капіталу, частка боргу в загальних активах, частка поточних зобов'язань у сукупному боргу, частка довгострокових зобов'язань у загальній сумі боргу, частка кредиторської заборгованості у загальному обсязі боргу,

частка короткострокових облігацій у поточних зобов'язаннях, частка довгострокових зобов'язань у сукупні довгострокові зобов'язання.

Аналіз фінансових показників вибірки підприємств показує сектори із найбільш спотвореною структурою капіталу, якими є хімічна, металургійна промисловості та виробництво коксу. Це підтверджують результати порівняльного аналізу 11 секторів економіки на основі комплексного оцінювання семи традиційних показників боргового навантаження. Так, у цих галузях відносно вищими відносно середніх по досліджуваній вибірці виявились такі показники, як: частка боргу у пасивах (74,1% для хімічної, 61,4% для металургії, 65,7% для виробництва коксу), частка короткострокового боргового капіталу у зобов'язаннях (92,6%, 84,2 та 77,1% відповідно), частка кредиторської заборгованості у зобов'язаннях (43,2%, 39,7 та 51,7% відповідно). Спільною рисою таких секторів в Україні є низька операційна рентабельність, високий рівень амортизації, низька інноваційна активність, високий рівень зобов'язань, номінованих у іноземній валюті; втрата традиційних експортних ринків та високі ціни на сировину з традиційних джерел. Результатами описаної ситуації є брак внутрішнього фінансування, скорочення власного капіталу та зростання боргу.

З іншого боку, експортно-орієнтовані сільське господарство та харчова промисловість характеризуються вищою якістю структури капіталу (високим рівнем довгострокового боргового фінансування, включаючи банківські кредити та цінні папери з фіксованим доходом). Основними причинами, які зумовили кращу структуру капіталу, є: більш постійний зовнішній попит на продукцію; більш високий рівень конкуренції та інновацій порівняно з важкими галузями промисловості; постійний приплив іноземної валюти.

Усуненню диспропорцій у структурі капіталу підприємств сприятиме: посилення контролю у сфері трансфертного ціноутворення, деофшоризація та мінімізація схемних операцій з підприємствами, зареєстрованими у низькоподаткових юрисдикціях; удосконалення фінансового моніторингу в процесі ідентифікації фактичних кінцевими бенефіціарами та контролерів пов'язаних підприємств.

Значну дисциплінуючу роль відіграватиме також розширення доступу підприємств сектора НФК України до зовнішніх ринків фінансування (вихід на IPO), що вимагатиме оптимізації бізнес-процесів; відмови від тіньових схем фінансування бізнесу та формування достовірної фінансової звітності. Доступ до залучення фінансування на зовнішніх ринках є одночасно новою можливістю та викликом, який вимагає виважених рішень та високого рівня довіри, звітності та інформаційної прозорості, що можливі за умов проактивної державної участі у формуванні найкращих умов для вільного та безпечного підприємництва.

Література

1. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України. Режим доступу: <https://smida.gov.ua/about>
2. Державний комітет статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

СТРУКТУРНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ МАКРОПРУДЕНЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА БАНКІВСЬКОМУ РИНКУ

Метою структурних макропруденційних інструментів є мінімізація крос-секційного або структурного системного ризику, який відображає існуючі дисбаланси в структурі банківської системи в даний момент часу, може зумовлювати реалізацію процесів фінансового зараження, «гарячих продаж» та інших «ефектів доміно» з огляду на структурну вразливість. Структурний системний ризик у свою чергу обумовлений розподілом ризиків та зв'язками між учасниками системи, через які система стає вразливою до шоків. Таким чином структурний розподіл ризиків у рамках системи можна розглядати як функцію таких параметрів як розмір банків, особливості розподілу банків за розміром, концентрація їх діяльності, боргове навантаження, взаємозалежність між ними. Індикатори системної структурної вразливості поділяють на такі групи: концентрація банківської системи; розподіл розміру і надійності банків; ринкова частка іноземних банків; рівень проникнення фінансових послуг; концентрації великих кредитних ризиків; рівень фінансової інтеграції тощо.

Окремий тип взаємозалежності банків може виникати через прямі експозиції ризику банків (фінансові контракти зі слабкими банками) або ж їхню вразливість до спільних шоків, тобто чутливість до потенційного розгортання непрямих, кореляційних ризиків, що в сукупності створюють канали поширення системних шоків і визначають швидкість процесів фінансового зараження між фінансовими інституціями. Ці прямі та непрямі взаємозв'язки роблять систему схильною до каскадного поширення ланцюжка банківських дефолтів по всьому ринку унаслідок неплатоспроможності окремих банків, що може переростати у загальносистемну банківську паніку чи «гарячий розпродаж» фінансових активів.

Цілі та інструменти структурної макропруденційної політики на практиці фокусуються на регулюванні впливу великих системно важливих банків на решту системи у випадку їх потенційного дефолту чи фінансових труднощів. Саме структурні макропруденційні цілі мотивували створення таких інструментів як додаткові вимоги до капіталу для системно важливих банків ("*SIFI surcharges*"), що знижують імовірність їхнього банкрутства. Важливими макропруденційними новаціями є планування врегулювання (*resolution schemes*) та відновлення фінансових інституцій за умови неплатоспроможності з метою обмеження потенційних наслідків втрат для системи в разі настання дефолту.

Детальний перелік крос-секційних макропруденційних інструментів наведений у таблиці 1.

Таблиця 1

Крос-секційні макропруденційні інструменти

№ п/п	Макропруденційний інструмент	Оригінальна назва англійською мовою
1	Системні буфери капіталу:	Systemic capital surcharges:
1.1	- Буфер системного ризику	- SRB, Systemic risk buffer
1.2	- Буфер капіталу для глобальних системно важливих інституцій	- G-SII, Global systemically important institutions buffer
1.3	- Буфер капіталу для інших системно важливих інституцій	- O-SII, Other systemically important institutions buffer
2	Секторальні вимоги до капіталу (включаючи небанківський сектор)	SCR, Sectoral capital requirements (including intra-financial)
3	Додаткові вимоги до ліквідності для	Liquidity surcharge for systemically important

	системно важливих фінансових інституцій (SIFIs)	institutions (SIFIs)
4	Збір за неосновні зобов'язання	Levy on non-core liabilities
5	Повноваження розділяти фінансові фірми для мінімізації надмірного системного ризику	Powers to break up financial firms on systemic risk concerns
6	Капітальний збір за деривативними кредиторськими операціями	Capital charge on derivative payables
7	Ризик-премії страхування депозитів, що чутливі до системного ризику	Deposit insurance risk premiums sensitive to systemic risk
8	Обмеження на допустимі види діяльності, таких як заборона на власну торгівлю цінними паперами для системно важливих банків	Restrictions on permissible activities (e.g., ban on proprietary trading for systemically important banks)
9	Обмеження великих експозицій ризику	Large exposures restrictions
10	Вищі вимоги до капіталу для торгів, що не проходять через клірингові центри центрального контрагента	Higher capital charges for trades not cleared through central counterparty (CCP) clearinghouses
11	Вимоги до маржі та дисконту для клірингу через центрального контрагента	Margin and haircut requirements on CCP clearing

*Складено автором на основі [1; 2; 3]

Як бачимо, структурні ризики фінансового зараження фінансової системи можуть охоплюватися широким рядом інструментів. Для підтримки фінансової стійкості системно важливих інституцій, дефолти яких генерують системний ризик, у рамках вимог Базель III були запроваджені такі пруденційні вимоги до капіталу як буфери додаткового капіталу для глобальних та інших системно важливих фінансових інституцій *G-SII* та *O-SIIs*. Іншими пруденційними інструментами, які спрямовані на зниження імовірності та масштабів фінансового зараження стали збільшення ваг ризиків при розрахунку адекватності капіталу та обмеження концентрації великих кредитних ризиків, які лімітують ширину каналів передачі шоків у разі настання дефолтів. Додатково в Європі та США розроблені і впроваджуються інструменти зниження загроз фінансовій стабільності, що виникають у процесі діяльності небанківських фінансових посередників та з огляду на специфіку взаємозв'язків у фінансовій інфраструктурі ринку. У першу чергу мова йде про централізацію клірингу на позабіржовому (*OTC, over-the-counter market*) ринку похідних цінних паперів. Ініціатива країн Великої двадцятки (*G20*) щодо центрального клірингу нині доповнена робочим планом сприяння фінансової стійкості центральних контрагентів, плануванням процедур їхнього врегулювання у випадку неплатоспроможності. Триває розробка регуляторних вимог для нагляду за системними ризиками небанківських фінансових посередників та фондових бірж.

Окремі країни застосовують прямі заходи впливу у якості структурних макропруденційних інструментів з метою обмеження концентрації ризиків та взаємопов'язаності у банківській системі. У різні часи і в різних країнах задовго до розквіту популярності самого терміну «макропруденційна політика» часто використовувались юридичні заборони та обмеження на проведення банками тих чи інших операцій. Таким класичним прикладом фактичної боротьби з системним ризиком є Закон Гласса-Стігалла (*Glass–Steagall Act*), прийнятий у 1933 р. і скасований у 1999 р., що обмежував діяльність комерційних банків на ринку цінних паперів, а також афілійованість між комерційними банками та торговцями на фондовому ринку. Сучасними законодавчими ініціативами, які підпадають під визначення прямих заходів

структурної макропруденційної політики, є так зване «Правило Волкера» (“Volcker rule”) у складі Закону Додда –Френка (*Dodd–Frank Act*), що обмежує біржову торгівлю за власні кошти (*proprietary trading*) системно важливих банків США; пропозиції «Звіту Вікерса» (*Vickers report*) про *ring-fencing* для роздрібних банків Великобританії: чітке відділення у рамках балансу традиційних кредитно-депозитних банківських операцій від інвестиційного банківництва для уникнення фінансування ризикових торгових операцій за рахунок роздрібних вкладів; а також ідеї *Liikanen report* для ЄС стосовно нових правил реформування банківського сектору.

Підсумовуючи логіку впровадження структурних макропруденційних інструментів, варто наголосити, що ключовою фундаментальною проблемою, яку вони намагаються розв’язати є схильність банків до накопичення надмірних ризиків, у тому числі через ефект стадної поведінки. При цьому дані надлишкові ризики можуть формуватися різними шляхами:

1) через просте кредитування, як це було з інсайдерськими позиками українських вітчизняних банків чи кредитами компаній на ринку нерухомості іспанськими *sajas*, що закінчилось кредитними кризами;

2) через розвиток інвестиційних банківських операцій на ринках деривативів і розширення фондової торгівлі за рахунок власних коштів, що дає доступ банкам до широкого діапазону, в тому числі високоризикових, нарядків інвестицій, водночас наражаючи їх на спільні ризики.

Попри те, що у 2й половині 20-го століття загалом підтвердили свою ефективність такі класичні способи захисту від системного ризику (*safety nets*) як страхування депозитів, викупи акцій державою (*bailouts*) та гарантії центральних банків як кредиторів останньої інстанції (*LoLR*), їхніми вадами у разі активного використання залишається формування морального ризику (*moral hazard*), акумуляція системної нестабільності впродовж значно довших періодів часу і значно більші негативні наслідки банківських банкрутств під час менш частих але більш потужних кредитних криз. Однак, як показує практика виходу з глобальної кризи, дані інструменти можливо пристосувати до нових умов.

Важливо також зазначити, що за необхідності для досягнення макропруденційних цілей можуть використовуватись і мікропруденційні, монетарні, фінансові та інші методи регулювання. Незважаючи на те, що формування системного ризику та його наслідків досить складно передбачити і сповна охопити в усіх його можливих проявах і вимірах, успішна підтримка фінансової стабільності вимагає не лише міжвідомчої співпраці у сфері їх координації, а й розробки в разі вчасно виявленої потреби додаткових заходів та підходів як структурної так і контрциклічної макропруденційної політики.

Література

3. Freixas X., Laeven L., Peydró J. L. Systemic risk, crises, and macroprudential regulation / X. Freixas, L. Laeven, J. L. Peydró // MIT Press. - 2015.

4. Macroprudential Oversight of Institutions Law. - The Central Bank of Cyprus. - 2015. - 6(I).

5. Macroprudential policy: An organizing framework: Background paper. - International Monetary Fund. - 2011. - URL: www.imf.org/external/np/pp/eng/2011/031411a.pdf.

*Дмитренко Алла Василівна,
кандидат економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Калайда Ліля Олександрівна, Рудіна Таїсія Василівна,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Діяльність будь-якого підприємства неможлива без потоку коштів. Адже суб'єкт господарювання може закуповувати сировину, брати кредити, оплачувати послуги, тобто виконувати різноманітні операції в яких задіяні гроші. Тому для підприємств є досить важливим управляти своїми грошовими потоками, адже вони мають бути розподілені в потрібних цілях раціонально і сприяти ефективній діяльності підприємства.

Поняття «грошовий потік» було досліджено багатьма науковцями та дослідниками.

Б. Коллас зазначає, що під загальними грошовими потоками розуміють надлишок коштів, що утвориться на підприємстві в результаті всіх операцій, пов'язаних і не пов'язаних з господарською діяльністю [2, с.18].

І.А.Бланк вважає, що грошовий потік підприємства є сукупністю розподілених по інтервалах цього періоду часу надходжень і виплат грошових коштів, що генеруються його господарською діяльністю, рух яких пов'язаний з чинниками часу, ризику і ліквідності [3, с.263].

Загалом можна зазначити, грошовий потік являє собою надходження та вибуття грошових коштів на підприємстві протягом певного періоду.

Управління грошовими потоками має певні цілі (Рис. 1).

Рис. 1. Управління грошовими потоками

Управління грошовими потоками має вагоме значення для підприємства. Оскільки

вони: обслуговують здійснення господарської діяльності підприємства практично у всіх її аспектах; забезпечують фінансову рівновагу підприємства в процесі його стратегічного розвитку; підвищують ритмічність здійснення операційного процесу підприємства; дозволяють скоротити потреби підприємства в позиковому капіталі; забезпечують прискорення обороту капіталу підприємства; знижують ризик неплатоспроможності підприємства [1, с. 52].

Управління грошовими потоками здійснюється в декілька етапів:

1. Прогнозування та планування: дослідження руху грошових потоків протягом попереднього звітного періоду та створення на основі цього аналізу дієвого плану надходжень та видатків грошових коштів підприємства;

2. Впровадження запланованих параметрів та подальше здійснення фінансово – господарської діяльності: запровадження масштабу цін, розробка методики залучення додаткових грошових коштів, розвиток системи здійснення розрахунків з клієнтами;

3. Фінансовий контролінг: запровадження системи контролю над грошовими активами, моніторинг виконання запланованих показників;

4. Коригування показників та оцінка досягнутих результатів.

Але перед підприємствами постають проблеми при управлінні грошовими потоками. До них відносять:

- управління грошовими засобами скоріше всього являє собою управління залишком грошових коштів на рахунках;

- процес управління не скоординований з цілями самого підприємства;

- підприємствам властива неоднозначність управління грошовими потоками в розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності або повна його відсутність;

- у більшості підприємствах відсутні посади фінансового та інвестиційного менеджера, не кажучи про посаду управляючого грошовими коштами;

- проблема наявності прибутку, але відсутності грошей [3, с.299].

Управління грошовими потоками має вагоме значення для підприємства, оскільки вони впливає на його прибутковість. Тому підприємство має долати вищезгадані проблеми і покращувати ефективність управління з надходження та вибуття коштів. Як наслідок, суб'єкт господарювання зможе збільшити обсяг реалізованої продукції, зможе залучати кредити на вигідних умовах, здатне буде збалансовувати витрати на свою господарську діяльність.

Література

1. Іващенко А.І., Литвин І.С. Шляхи удосконалення системи управління грошовими потоками., м.Київ, 2017, с. 52.

2. Колузанов К.В., Колузанова Н.О. Аналіз структури руху грошових потоків для прийняття довгострокових управлінських рішень // Економіка АПК. - 2013. - №12. - С.80-85.

3. Корнєва Н.О., Барабан Т.В. Системний підхід до управління грошовими коштами., м. Миколаїв, 2018, с. 299.

3. Мних Є.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: підручник. - К.: Київ. Нац. Торг. Ек. Ун т, 2008. - 514 с.

4. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Т.В. Калінеску, В.С. Альошкін, В.Г. Кудіна // Східноукр. нац. унт ім. В. Даля. - Луганськ: Вид во СНУ ім. В. Даля, 2010. - 372 с.

*Дмитренко Алла Василівна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Нечухран Катерина Олексіївна, Шевельова Людмила Сергіївна,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ, ЯК СКЛАДОВОЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

На сьогодні, малий бізнес займає провідну нішу економіки України. За рахунок створення великої кількості малих підприємств, вирішуються питання зайнятості та безробіття, які являються наразі дуже гострими у нашій країні. Також це дає великий поштовх для розвитку економіки у регіонах.

Аналіз стану малого бізнесу в Україні свідчить про те, що подальший його розвиток є неможливим без активного втручання держави. Тому для України наразі особливо актуальними є розробка та реалізація обґрунтованої та ефективної державної політики підтримки розвитку малого бізнесу, в першу це стосується оподаткування малого бізнесу. Реалізація реформ у сфері оподаткування загалом та в сфері оподаткування малого підприємництва пов'язана із євроінтеграційними прагненнями України та необхідністю забезпечення рівних конкурентних умов господарювання для різних суб'єктів.

Вивчення досвіду державної підтримки малого підприємництва в розвинутих країнах свідчить, що сприяння його розвитку можливе лише шляхом поєднання та узгодження різних форм, методів, засобів регулювання і підтримки. Такими методами можуть бути:

- сприяння розвитку кредитних відносин між малим бізнесом та комерційними банками;
- реалізація державних програм розвитку малого бізнесу,
- створення системи державних замовлень тощо.

Проте одним з основних важелів впливу на малі підприємства лишається податкова політика держави. Загальні засади спрощеної системи оподаткування викладені у Податковому кодексі України [1]. На нинішньому етапі спрощена система оподаткування є найкращою альтернативою у сфері сприяння розвитку малого бізнесу через податковий механізм, проте і вона не є досконалою. Усунення недоліків спрощеної системи призведе до створення більш сприятливого середовища для малого підприємництва.

Необхідно відмітити, що спрощена система оподаткування протягом останніх років пережила декілька хвиль найістотніших змін. Постійний перегляд обмежень для малого бізнесу, змін правил перебування на спрощеній системі оподаткування сприяли важкості у сприйнятті і, як наслідок, потребували від підприємців більше часу для адміністрування, зміни тактики ведення бізнесу та зважування власних ризиків і переваг. Також існує думка, що проблемою для бізнесу в податковій сфері є незадовільна якість законодавства та його постійні зміни.

Податкові надходження складають значну частину доходів бюджету та відіграють провідну роль у системі бюджетно-податкового регулювання. Саме за рахунок податків формуються фінансові ресурси, необхідні у подальшому для здійснення державою видатків. Важливим джерелом поповнення державного

бюджету є доходи, які сплачують малі підприємства, тому кожен суб'єкт підприємницької діяльності може самостійно обрати той із способів, який найбільше відповідає умовам та особливостям здійснення підприємницької діяльності на даний момент. Від того, який спосіб оподаткування оберуть підприємства, і буде залежати, до бюджету якого рівня надходитимуть кошти від сплати податків. Підприємства, які обирають «шлях оподаткування» за спрощеною системою, здійснюють свою діяльність та сплачують єдиний податок, який у стовідсотковому об'ємі зараховується до місцевих бюджетів [2] і є основою наповнення бюджету розвитку.

Поряд із позитивними здобутками спрощеної системи оподаткування, її застосування постало багато проблем. Причиною цього є ігнорування основного критерію, якого дотримуються в усіх розвинених країнах – зв'язки суми податкового зобов'язання підприємця із фінансовими результатами його діяльності. На сьогодні ж відсутні ефективні механізми оподаткування підприємців і контролю їх доходів, що призводить до значних бюджетних втрат. Потрібно зазначити, що в більшості країн ЄС взагалі відсутні спрощені режими оподаткування суб'єктів малого підприємництва, натомість поширені інші форми їх державної підтримки: спрощена система бухгалтерського обліку і звітності, спеціальні режими сплати ПДВ та ін.

Внаслідок нечіткого законодавчого регулювання створюються умови для уникнення оподаткування, так званий перехід у «тінь» значної частини національної економіки, а також використання суб'єктів спрощеного оподаткування у схемах мінімізації податкових зобов'язань підприємств, що працюють на загальній системі оподаткування.

Одним із ефективних кроків до вдосконалення спрощеної системи оподаткування може бути прив'язка диференційованого граничного обсягу виручки, що дає право переходу на спрощену систему оподаткування та визначає приналежність суб'єкта підприємництва до тієї чи іншої групи платників, до розміру мінімальної заробітної плати або до індексу інфляції з метою постійної її актуалізації. Зважаючи на нестабільність української економіки, такий захід допоможе податковій системі бути більш гнучкою та, у той же час, більш стабільною, дозволяючи не вносити поправки до Податкового кодексу так часто, як це відбувається в останні роки.

На нашу думку, найбільшу увагу при вдосконаленні чинної податкової системи необхідно звернути на підтримку новостворених малих підприємств, щоб вони могли досягти істотних фінансових результатів та надалі забезпечили б стабільні податкові надходження до бюджету. Для малих підприємств, що тільки розпочинають свою діяльність, необхідно вводити податкові стимули як в рамках спрощеної системи оподаткування, так і за її межами. Так, систему податкових ставок єдиного податку можна диференціювати, створивши окремі значення для новостворених суб'єктів. При цьому не обов'язково створювати нові групи платників єдиного податку: можна впровадити систему податкових знижок, що дозволять «молодшим» підприємствам сплачувати не повну суму податку, а певний її відсоток. Проте найбільш ефективним та простим для адміністрування є повне звільнення новостворених підприємств від сплати податків на термін від двох до п'яти років. Такий вид фінансової підтримки малого бізнесу на певний час допоможе підприємству досягти фінансової стійкості та самостійності. У середньостроковій перспективі така політика забезпечить зростання доходів бюджету, адже податкові надходження від збільшення ділової активності лише зростатимуть. Не менш важливими та необхідними напрямами розвитку податкової системи є підвищення довіри підприємців до податкових органів, інформаційна та

консультаційна підтримка малого бізнесу, простота системи справляння податків тощо. Так, зменшення кількості процедур, обов'язкових форм звітності, загального часу на сплату податків дозволить значно полегшити даний процес. Не останню роль тут відіграє система електронної сплати податків «Електронний кабінет платника податків», що на сьогодні досить ефективно працює та продовжує вдосконалюватись Державною фіскальною службою України. Це є кроком до забезпечення необхідних умов для добровільного виконання вимог податкового законодавства платниками податків. Варто додати, що реформи потрібно впроваджувати поступово та зважати на позитивний світовий досвід, що дасть змогу Україні гармонізувати свою податкову систему й успішно інтегруватися у світовий економічний простір, а спрощена система оподаткування, незважаючи на її недоліки, поки що не має в Україні ефективнішої альтернативи, тому, на наш погляд, залишиться актуальною ще принаймні протягом кількох найближчих років.

Отже, система оподаткування малих підприємств має бути спрямована одночасно і на стимулювання розвитку малого бізнесу, і на подальше наповнення державного та місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень від малих фірм. Вдосконалити чинну систему оподаткування можна таким чином:

- прив'язати граничні обсяги виручки, що визначають групу платника податків, до мінімальної зарплати або індексу споживчих цін задля їх постійної актуалізації;
- звільнити від оподаткування новостворених суб'єктів малого бізнесу або встановити ставки податку, диференційовані за часом існування підприємства для сприяння новоствореним підприємствам;
- розробити систему ставок єдиного податку, диференційовану за видами діяльності підприємств для стимулювання суб'єктів, зайнятих у стратегічно важливих галузях економіки;
- забезпечити залежність сплати податків від результату діяльності підприємства;
- забезпечити інформаційну та консультаційну підтримку малого бізнесу щодо його оподаткування, підвищити довіру підприємців до податкових органів тощо.

Таким чином, найбільш доцільним для впровадження є податковий режим, за якого підприємство звільняється від оподаткування терміном на три роки за умови реінвестування щонайменше половини чистого прибутку у власний розвиток. При цьому вводити даний податковий режим на нинішньому етапі економічного розвитку України ми пропонуємо не лише для новостворених малих підприємств, а для всіх суб'єктів господарювання, що мають змогу використовувати спрощений режим оподаткування. Це призведе не лише до створення значної кількості нових фірм, а й до бурхливого розвитку вже наявних, їх переростання у середній бізнес та, як наслідок, до економічного зростання України загалом.

Література

1. Податковий кодекс України: Закон України №2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
2. Бюджетний кодекс України: Закон України № 2456-VI від 08.08.2010 р. [Електронний ресурс].— Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n666>

*Дмитренко Алла Василівна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка
Хоменко Ірина Олександрівна, Колеснік Едуард Володимирович,
Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка*

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Становлення та розвиток ринкових відносин в Україні забезпечують економічний поступ суспільства. Процеси глобалізації світогосподарських зв'язків забезпечують уніфікацію та стандартизацію обліку операцій і видів діяльності щодо міжнародних стандартів. Тому фінансова діяльність суб'єктів підприємництва набуває особливої актуальності. Фінанси підприємств, які функціонують в умовах вільного ринку, є мало дослідженою галуззю економічної науки. Функціонування ринкової економічної системи можливе лише за умови зростання ефективності використання фінансових ресурсів, особливо на рівні фінансів підприємств, адже у сучасних умовах фінанси підприємств є не просто складовою фінансової системи держави, а її основою.

Основні обмеження, що негативно впливають на розвиток підприємницької діяльності в Україні наступні :

- стійка тенденція до збереження високих витрат часу на проходження офіційних процедур для започаткування власного бізнесу в Україні (отримання дозволів, ліцензій, проходження перевірок);
- зростання грошових витрат підприємців на проходження дозвільних процедур;
- збереження значних обсягів витрат, пов'язаних із ліквідацією підприємств; остання часових і грошових витрат підприємців на реєстрацію власності в Україні;
- збереження незадовільних показників в оподаткуванні

Кількість виплат і витраченого часу на сплату податків є надмірними та негативно впливають на підприємницький клімат в Україні. Одним із основних факторів, що гальмують процес розвитку суб'єктів підприємництва, є недостатність у них коштів для розвитку власної справи та високі відсоткові ставки за користування банківськими кредитами. Не результативними виявилися регіональні програми підтримки малого бізнесу. Не відповідає сучасним вимогам також інфраструктура, яка характеризується нерівномірним розташуванням, та функції якої зводяться до обслуговування підприємницької діяльності. В умовах фінансово-економічної кризи в Україні відзначається значне погіршення показників розвитку бізнесу. До факторів негативного впливу на їх динаміку належать скорочення споживчого попиту, загострення проблем у банківській сфері, погіршення умов кредитування реального сектору економіки, обмеження державних інвестицій та фінансової підтримки бізнесу, зменшення зарубіжного інвестування у розвиток приватного сектору та ін.

У сучасних умовах управління функціонуванням підприємств підвищується необхідність використання різних форм контрольно-ревізійної роботи. За допомогою фінансового контролю забезпечується своєчасність внесення коректив у планування та прогнозування діяльності підприємств, отримання інформації про їх реальний фінансовий стан, виявлення порушень чинного законодавства та відхилень від установлених правил та нормативів.

Ефективний фінансовий контроль діяльності підприємств сприяє підвищенню якості виконання планів економічного та соціального розвитку, раціональному використанню трудових і фінансових ресурсів, дотриманню норм чинного

законодавства, зниженню витрат на підприємствах . Якщо оцінювати стан внутрішнього фінансового контролю на підприємствах України, то він незадовільний. Найчастіше мають місце наступні порушення

—зловживання службовим становищем (не оприбуткування та привласнення грошей; надлишкове списання грошей по касі; привласнення основних засобів, що обліковуються на балансі підприємства та ін.);

—невиконання або неякісне виконання службових обов'язків (формально підписують документи, не вникаючи в їх зміст, інвентаризація проводиться лише на папері, закупівлі проводяться не там, де вигідно підприємству, а там, де відповідальна за це посадова особа отримує особисту вигоду та ін.);

—неправильна оцінка операцій із заготівлі, виробництва чи реалізації з точки зору доцільності й економічності

Основною причиною виникнення всіх проблем є те, що власники підприємств, не розуміючи сутності, мети та завдань внутрішнього контролю, не приділяють належної уваги побудові ефективної системи його здійснення. Ці порушення повинні виявлятися на рівні внутрішнього контролю, а зараз вони виявляються на рівні державного контролю. Це зумовлено не тільки поганою організацією внутрішнього контролю на підприємствах, а і наявністю певних проблем на державному рівні, які створюють тенденції щодо зростання кількості та обсягів основних фінансових порушень. Однією з вагомих перешкод на шляху розвитку підприємництва є недосконалість чинної податкової системи, надмірний податковий тиск і обтяжлива система звітності, які зумовлюють зростання обсягів реалізованої продукції, прихованої від оподаткування, невпевненість підприємців у стабільності умов ведення комерційної діяльності. Негативно впливають на розвиток підприємництва складні та довготривалі після реєстраційні процедури суб'єктів підприємництва, надмірне втручання органів державної влади та управління в їхню діяльність . Вирішення зазначених проблем дозволить вдосконалити підприємницьку діяльність в Україні та забезпечити стабільний її розвиток. Адже підприємництво робить ринкову економіку більш гнучкою, мобілізує фінансові та виробничі ресурси населення, є суттєвим фактором структурної перебудови і забезпечення прориву науково-технічного прогресу, а також вирішує проблему зайнятості та інші соціальні проблеми ринкового господарства.

Фінансова система України складається з трьох рівнів: фінансів підприємств і організацій, загальнодержавних фінансів, фінансів населення, які є тісно пов'язані між собою. Зв'язок між фінансами підприємств і фінансовою системою реалізується, в основному, через наповнення дохідної частини бюджету, яка в переважній більшості складається з податкових надходжень. Функціонування податкової системи прямо впливає на наповнення бюджету, але бездумне виконання цього завдання спричиняє перекося в економіці. Зростання податків повинно бути пропорційним зростанню ВВП, а не досягатися за рахунок суб'єктивних чинників, зокрема адміністративного тиску. Необхідно спростити систему справляння податків, зробити її більш прозорою та контрольованою, як для держави, так і для самих підприємств. Україні потрібна податкова політика, направлена на побудову стабільної та зрозумілої системи оподаткування, зменшення податкового тягара і забезпечення збалансованості інтересів держави та суб'єктів господарювання.

Література

1. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Україна фінансова : <http://www.ufin.com.ua/index.htm>
3. Ткаченко І.П. Конспект лекцій з дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва» (частина 1) / І. П. Ткаченко. – Дніпродзержинськ: ДДТУ. – 2018. – 129с.

*Коба Олена Вікторівна,
кандидат технічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Ревенко Анна Романівна, Чумак Антон Сергійович,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ АУТСОРСИНГ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку світової економіки з кожним днем вдосконалення системи управління має все більший вплив на підвищення результативності ведення комерційної діяльності. Застосування новітніх методів управління підприємством на умовах делегування повноважень є одним з способів отримання вагомих результатів в бізнесі.

Економічна трансформація та високий рівень конкуренції між господарюючими суб'єктами здійснюють вагомий вплив на те, що підприємства все частіше в практичній діяльності користуються бухгалтерським аутсорсингом. Вітчизняні компанії делегують бухгалтерські функції спеціалізованим агентствам, в штаті яких є висококваліфіковані фахівці. Метою таких дій є раціональне використання наявних ресурсів та пріоритетне зосередження зусиль на основному виді діяльності.

Сучасний ринок бухгалтерського аутсорсингу дає можливість підприємствам займатися головною місією, віддаючи бухгалтерський облік та податкову звітність професіоналам. Так, у країнах Європи послугами зовнішніх виконавців користуються 86 % компаній малого та середнього бізнесу, в США — 92 %, в Ізраїлі — 96 %. Першочергово, зазначені компанії передають на аутсорсинг розрахунок заробітної плати та податкового навантаження. В цих країнах податкове законодавство досить складне, отже воно вимагає високого професіоналізму та глибокої спеціалізації бухгалтерів аутсорсингової фірми.

Ринок бухгалтерського аутсорсингу зростає швидкими темпами. З кожним днем підприємства все більше використовують послуги сторонньої фірми, отримуючи зиск у вигляді скорочення витрат на утримання бухгалтерії та отримання більш якісного бухгалтерського обслуговування. Обсяги послуг, які можуть надавати аутсорсингові фірми обмежено лише фінансовою спроможністю замовника.

Спектр послуг аутсорсингових фірм надто розширений: від первинної фіксації господарських операцій до комплексної організації облікового процесу, складання фінансової, статистичної та податкової звітності, а також розробки внутрішньої нормативної документації підприємства (облікової політики, інших внутрішніх нормативів).

Основним інструментом врегулювання відносин між замовником і виконавцем при організації й веденні бухгалтерського обліку в умовах аутсорсингу є договір, від деталізації та правильності складання якого залежить якість, своєчасність наданих послуг та виконання обов'язків сторонами.

Розподіл відповідальності між аутсорсинговою фірмою та підприємством-замовником його послуг має відбуватися у відповідності до умов договору про надання послуг з ведення бухгалтерського обліку з урахуванням таких пропозицій: прописати в договорі про надання послуг з ведення бухгалтерського обліку окремим положенням або пунктом «Відповідальність за завдання матеріальної шкоди», сюди має входити відповідальність за помилки в обліку, несвоєчасні розрахунки з контрагентами, фіскальними органами тощо; розробити графік, за яким підприємство, яке є замовником послуг аутсорсингової фірми, буде доставляти первинні документи, з чітким

зазначенням термінів надсилання зворотного зв'язку.

Дані пропозиції беззаперечно говорять про те, що основним моментом розподілу відповідальності є відшкодування підприємству-замовнику аутсорсингових послуг всіх збитків, завданих виконавцем внаслідок неякісного виконання своїх обов'язків чи допущення помилок.

Процес прийняття рішення про перехід підприємства на аутсорсинг має складатися з наступних етапів:

- оцінювання власних можливостей підприємства. На даному етапі відбувається пошук ресурсів розвитку підприємства, зміна його менеджменту, впровадження ефективних методів планування, мотивації та контролю. Якщо керівництво підприємства швидко освоїть новий продукт та в змозі досягти оптимальної для ринку ціни, то використання аутсорсингу не є доцільним;

- дослідження ситуації на ринку. Під час даного етапу встановлюється якість продукції та ділової репутації, а також визначається характеристики економічного стану підприємства в даній галузі та в цілому;

- аналіз зібраних даних та підготовка управлінського рішення. При передачі бізнес-процесів на аутсорсинг клієнт інтегрує аутсорсера в свою організаційну структуру. Винесення окремих функцій і бізнес-процесів за межі компанії передбачає передачу аутсорсеру також і відповідальності за їх виконання, що при розумній побудові системи контролю значно скорочує і відповідні витрати. Використання новітніх досягнень у сфері комунікацій та обробки інформації, а також сучасних засобів управління на основі комп'ютерних технологій, якими володіють аутсорсери, дозволяє значно знизити витрати, у тому числі і витрати на персонал.

- прийняття рішення. При позитивному рішенні в більшості випадків управління передається сторонній організації, оскільки основною причиною передачі окремих бізнес-процесів є залучення висококласних фахівців в тій області, яка не є основною діяльністю підприємства і доцільно процес управління в цій сфері передати фахівцям компанії-аутсорсера.

Прийняття рішення про застосування бухгалтерського аутсорсингу на своєму підприємстві є досить складним рішенням для власника або керівника. Останні мають розуміти, що при позитивному рішенні співпраця з аутсорсинговою фірмою повинна мати довготривалий характер. Отже, таке рішення буде мати стратегічний характер.

Передаючи аутсорсинговій фірмі ведення бухгалтерського обліку, підприємство отримує широкий спектр процедур та послуг, які для виконання бере аутсорсер. Саме це дозволяє сформуванню певні переваги такого співробітництва. Проте, як і в усіх видах діяльності, в аутсорсингу бухгалтерського обліку існують стандартні недоліки, пов'язані з таким рішенням підприємства [1].

Експерти запевняють, що ліквідувати наявні недоліки може належним чином складений та оформлений договір про співпрацю з аутсорсинговою фірмою, яка є постачальником бухгалтерських послуг. Чітка регламентація дозволить мінімізувати ризики та недоліки і підприємство зможе отримати лише вигоди від співпраці з аутсорсером.

Література

1. Безручук С.Л. Переваги та недоліки надання послуг з бухгалтерського обліку. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/1968/1/3.pdf>.

Коба Олена Вікторівна,

кандидат технічних наук, доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Тесля Аліна Миколаївна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах сьогодення впровадження у виробництво новітніх досягнень науково-технічного прогресу набуває надзвичайно важливого значення. Наразі конкурентоспроможними стають ті суб'єкти господарювання, що активно втілюють у свою діяльність інноваційні технології. В Україні інноваційний розвиток стримують чимало чинників, серед яких: політична ситуація в країні, рівень економічного розвитку, наявність зовнішніх джерел фінансування, законодавча база, податкова політика, екологічна ситуація.

Складність управління інноваційними процесами на рівні підприємства полягає у тому, що активація інноваційної діяльності потребує в системі стандартизованого обліку накопичувати та використовувати додаткову інформацію про нетрадиційні об'єкти (інновації, оновлення виробничих технологій, нових ресурсів, процесів). У зв'язку з цим змінюються вимоги до інформаційних ресурсів у частині традиційних об'єктів обліку (готової продукції, технологічних процесів, фінансово-інвестиційних ресурсів, витрат, доходів, результатів діяльності), які характеризують індивідуальні якості підприємства, його економічний потенціал та можливості інноваційного розвитку.

Сьогодні інформація про доходи, витрати та фінансові результати від інноваційної діяльності не відображається в систематизованому вигляді. Відсутні чіткі підходи до узагальнення інформації про інноваційні процеси в реєстрах аналітичного обліку та внутрішній звітності, які б надавали відповідну інформацію для потреб управління. Це обумовлює необхідність формування належної системи обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності підприємства.

Інноваційна діяльність у системі об'єктів бухгалтерського обліку – це відображення на рахунках будь-якого нового чи значно вдосконаленого продукту (товару чи послуги) або процесу, методу маркетингу, організаційного методу, з метою одержання інформації для потреб управління економічним потенціалом підприємства. Ознакою інновації є вимога, щоб продукт, процес, метод маркетингу або організації був для підприємства новим або значно поліпшеним.

До інновацій належать продукти, процеси і методи, які підприємство створило першим або продукти, процеси, запозичені від інших підприємств. Також ознакою інновації є те, що продукти, процеси, методи маркетингу або організації повинні бути впровадженими. Новий або вдосконалений продукт є впровадженим, коли він реалізується на ринку. Нові виробничі процеси, методи маркетингу або організації вважаються впровадженими, якщо вони дійсно використовуються в діяльності підприємства.

Роль обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю підприємства реалізується за допомогою класифікації інновацій. Так, Дідух Д.М. [1], пропонує здійснювати класифікацію інформаційної системи інноваційної діяльності підприємства за такими ознаками:

- сфера застосування (продуктова, технологічна, ресурсна, маркетингова,

управлінська, соціально-екологічна);

- ступінь зміни (базові, поліпшуючі);
- терміни реалізації (короткострокові, довгострокові);
- спосіб створення (створені, придбані);
- результативність (економічні, соціальні);
- джерела фінансування (власні, бюджет, цільові програми, інші джерела);
- джерела коштів (вільні кошти, запозичені); інвестори (вітчизняні, іноземні).

Об'єктами обліку інноваційної діяльності можуть бути інноваційні ресурси (земельні ділянки, активи, витрати на формування людського капіталу та їх джерела), витрати (на створення та освоєння інновацій, складові собівартості технологічного процесу виробництва, які характеризують процедури створення інноваційної готової продукції, робіт, послуг), доходи (в розрізі внутрішніх та зовнішніх сегментів) та фінансові результати за видами інноваційної діяльності.

Для формування необхідної для управління інноваційної діяльністю інформації за цими об'єктами доцільно використовувати систему накопичення і відображення інформації про інноваційні процеси у фінансовому і управлінському обліку. Зокрема, деталізувати інформацію про об'єкти інноваційної діяльності на окремому субрахунку рахунку 15 «Капітальні інвестиції». Наявність інноваційних об'єктів буде знаходити своє відображення на окремих субрахунках рахунків 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 12 «Нематеріальні активи» та 16 «Довгострокові біологічні активи». З метою удосконалення аналітичного відображення в обліковому процесі виробництва інноваційної продукції доцільним є ведення бухгалтерського обліку з використанням внутрішніх сегментів групування затрат за центрами відповідальності, видами інноваційної продукції та статтями витрат. Окремим центром відповідальності інноваційної діяльності слід визначати внутрішній структурний підрозділ підприємства, що здійснює інноваційне виробництво.

З метою обліку та аналізу витрат, що характерні для процесу виробництва інноваційної продукції, типові статті витрат варто доповнити специфічними, що характерні для інноваційного виробництва. Наприклад, такими як випробування сировини та матеріалів; виготовлення та випробування дослідного зразка; розробка технології виробничого процесу; підготовка технічної документації; стандартизація та сертифікація; маркетингові послуги; інноваційні виробничі запаси; амортизація спеціального обладнання для інноваційних робіт; пускові витрати та інші інноваційні витрати. Зважаючи на підвищений ризик інноваційного виробництва, за окремою статтею витрат необхідно відображати форс-мажорні обставини, які доцільно покривати за рахунок створеного резерву з відображенням його на субрахунку 479 «Забезпечення неконтрольованих витрат інноваційної діяльності». Витрати на освоєння виробництва інноваційної продукції можуть бути відображені з використанням рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів» або 15 «Капітальні інвестиції». Також на підприємстві має бути створена система управлінського обліку витрат для формування інформації за інноваційними центрами відповідальності та визначення статей витрат. За таких умов обліково-аналітичне забезпечення сприятиме ефективному управлінню інноваційною діяльністю.

Література

1. Дідух Д. М. Обліково-аналітичне забезпечення розвитку інноваційної моделі економічного зростання підприємства / Д. М. Дідух // Бухгалтерський облік, контроль і аналіз: проблеми теорії та методології: монографія / [Ф. Ф. Бутинець, К. В. Безверхий, Т. В. Бочуля та ін.]; під ред. Ф. Ф. Бутинця. – К., 2013. – С. 376–415.

Миронова Юлія Юріївна,

кандидат економічних наук, доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Калайда Валерія Олександрівна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах функціонування підприємств дебіторська заборгованість займає значну частку в структурі оборотних коштів, що потребує особливої уваги з боку керівників та вимагає ефективного управління нею з метою вчасного надходження грошових коштів та загального підвищення ефективності їх використання, адже має безпосередній вплив на фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Для всіх господарюючих суб'єктів гострою проблемою в організації діяльності є здатність дебіторської заборгованості як найшвидше бути оберненою в кошти. Для цього необхідно: забезпечувати оборотність дебіторської заборгованості; підтримувати збалансований для конкретного підприємства обсяг дебіторської заборгованості; відстежувати її реальний стан та якість.

Для отримання достовірних результатів з управління дебіторською заборгованістю на підприємстві необхідно визначити внутрішні та зовнішні фактори впливу на формування, рух та інкасацію дебіторської заборгованості [2, с. 317].

Для отримання достовірних результатів з управління дебіторською заборгованістю на підприємстві необхідно визначити внутрішні та зовнішні фактори впливу на формування, рух та інкасацію дебіторської заборгованості [2, с. 317].

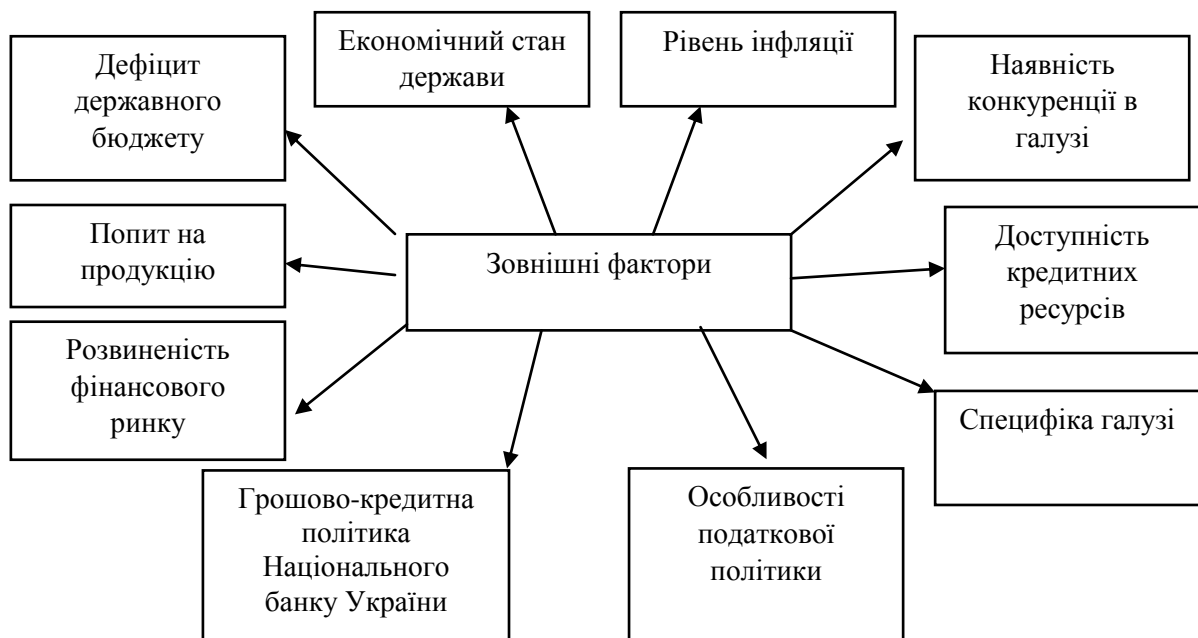

Рис. 1. Зовнішні фактори впливу на формування, рух та інкасацію дебіторської заборгованості

Внутрішні фактори стосуються безпосередньо господарської діяльності, їх поділяють на три групи:

- загальні (організаційно-правова структура, величина виробничого циклу, тощо);

- фінансові (рівень прибутку та рентабельності, фінансова стійкість, впровадження автоматизованих засобів обліку, наявність системи бюджетування);
- кадрові (рівень кваліфікації працівників, механізми мотивації та стимулювання, особисті взаємини з контрагентами, тощо).

Ефективність функціонування механізму управління дебіторською заборгованістю базується на певних принципах, які є важливими для побудови результативного механізму управління дебіторською заборгованістю підприємства, до них відносяться: повнота; достовірність; оперативність; етапність; динамічність; безперервність; збалансованість.

Механізм управління дебіторською заборгованістю використовує різноманітні методи щодо зменшення простроченої або сумнівної дебіторської заборгованості, а саме: психологічні, економічні, юридичні, альтернативні інструменти.

Створення на кожному підприємстві спеціальних підрозділів з посилення контролю є ще одним напрямом зменшення дебіторської заборгованості. На великих підприємствах це можуть бути управління з проблемної дебіторської заборгованості, а на (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, середніх і малих – спеціальний відділ або управління [1, с. 228].

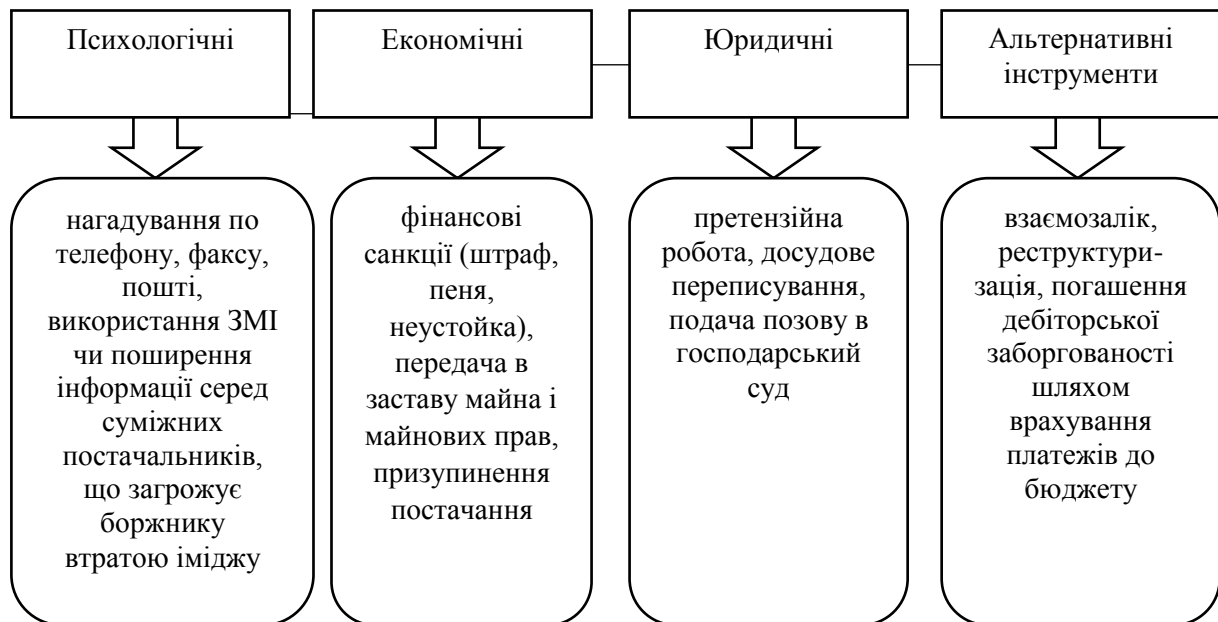

Рис. 2. Методи щодо зменшення простроченої або сумнівної дебіторської заборгованості підприємства

Отже, механізм управління дебіторською заборгованістю містить багато елементів, одночасна дія яких дозволяє отримати стабільний прибуток. Управління дебіторською заборгованістю слід розглядати як гнучкий механізм постійного пошуку найбільш ефективних зв'язків з економічним середовищем та його спроможність досягти успіху на ринку за рахунок керування фінансовими ресурсами підприємства.

Література

1. Лепьохін О.В. Управління дебіторською заборгованістю як передумова забезпечення життєдіяльності підприємств / О.В. Лепьохін // Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.17. С. 223–231.
2. Юрченко І.А. Удосконалення організаційно-економічного механізму управління дебіторською заборгованістю на ОКП «Донецьктеплокомуненерго» / І.А. Юрченко // Комунальне господарство міст. 2011. № 96. С. 315–322.

Миронова Юлія Юріївна,
кандидат економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Калайда Ліля Олександрівна, Литвиненко Євгенія Едуардівна,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

На сучасному етапі розвитку господарської діяльності перед підприємствами постають ризики. Високий їх рівень спостерігається щодо фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Тому перед підприємствами постає завдання передбачити можливі ризики та знизити їх до мінімуму.

Фінансовий ризик – це вид ризику, який виникає у фінансово-економічній діяльності суб'єкта, коли причинно-наслідковий результат або заходи його досягнення відрізняються від встановлених цілей та планових норм, а отримані відхилення мають вартісний характер. Тобто, фінансовий ризик підприємства являє собою результат вибору його власниками або менеджерами альтернативного фінансового рішення, спрямованого на досягнення бажаного цільового результату фінансової діяльності при вірогідності настання економічного збитку (фінансових втрат) [1]. Загалом можна зазначити, що фінансовий ризик може бути представлений у вигляді зниження фінансової стійкості, неплатоспроможності.

Причини виникнення фінансових ризиків на підприємстві представлено на рис. 1.

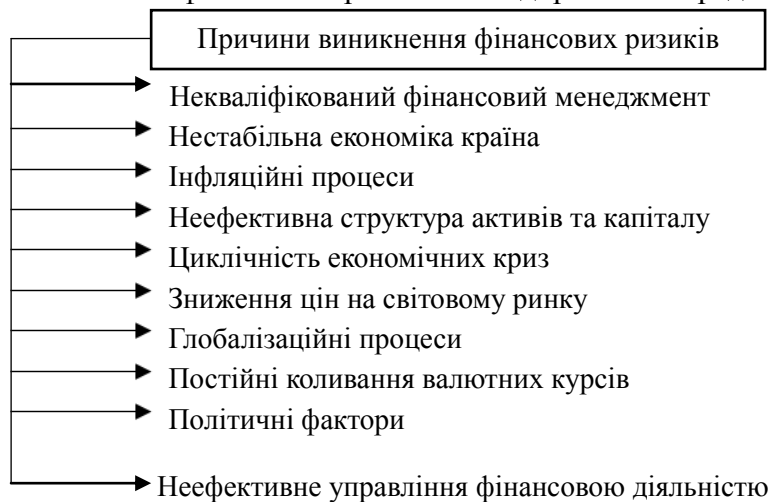

Рис. 1. Причини виникнення фінансових ризиків

Фінансові ризики класифікують за наступними ознаками:

1. За джерелами виникнення: господарський ризик, ризик, обумовлений діями людини; ризик, обумовлений природними факторами.
2. За сферою виникнення: зовнішній та внутрішній ризик.
3. За терміном дії: постійний та тимчасовий ризик.
4. За можливістю передбачення: прогнозований та непрогнозований ризик.
5. За можливістю страхування: підлягає страхуванню; не підлягає страхуванню.
6. За сукупністю досліджуваних елементів: індивідуальний та портфельний ризик.
7. За ступенем впливу на фінансовий стан суб'єктів господарювання: припустимий; критичний; катастрофічний ризик.

Можливість виникнення фінансових ризиків спонукає підприємства до управління

ними. Тобто передбачення ситуацій, які можуть вплинути на виникнення ризикованої фінансової події та вживання необхідних заходів, щоб перешкодити її виникненню. Управління фінансовими ризиками відбувається у декілька етапів (таблиця 1).

Таблиця 1

Етапи управління фінансовими ризиками [2]

Назва етапу	Характеристика
Ідентифікація ризиків	Виявлення й опис максимальної кількості ризиків, які можуть завадити досягненню поставлених цілей на підприємства
Прийняття рішення щодо оцінки ризику. Оцінка ризику	Оцінка рівня кожного виявленого на попередньому етапі ризику шляхом вибору методів оцінювання відповідних показників, властивих досліджуваній системі
Прийняття рішення щодо методу впливу на ризик	Вибір методів впливу на фінансові ризики, що відповідають ідентифікованим ризикам та їх рівням
Реалізація обраних методів впливу та коригування системи управління ризиками на підприємстві після моніторингу результатів управління	Проводиться аналіз обраних методів впливу на ризик та корегуються раніше поставлені цілі управління ризиком та система управління ризиками в цілому

Підприємство прагне мінімізувати ризики у своїй фінансовій діяльності. Для цього використовуються методи: локалізація ризиків, мінімізації ризиків або утримання ризику у межах прийняттого, розсіювання ризиків, ухилення від ризиків. Локалізація ризиків являє собою розмежування системи прав та відповідальності таким чином, щоб наслідки ризикових ситуацій не впливали на реалізацію управлінських рішень [1].

Мінімізації ризиків або утримання ризику у межах прийняттого передбачає визначення мінімальних розмірів високоліквідних активів, встановлення граничного розміру позикових коштів у обігу; встановлення максимального розміру депозитного вкладу, розміщеного в одному банку; лімітування концентрації ризиків; отримання від контрагентів певних гарантій при наданні комерційних кредитів та пози [2].

Розсіювання ризиків відбувається шляхом диверсифікації напрямків діяльності підприємства, тобто розподілення зусиль і капіталовкладень між різними видами діяльності, які не пов'язані один з одним. Ухилення від ризиків – відмова від співпраці з ненадійними партнерами, відмова від роботи над ризиковими проектами, пошук гарантій.

Отже, мінімізація фінансових ризиків можлива шляхом установлення та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових нормативів у процесі розробки програми здійснення певних фінансових операцій. Без механізму нейтралізації фінансових ризиків неможливо ефективно забезпечити безперервність та ефективність процесу господарської діяльності господарюючих суб'єктів.

Література

1. Орлик О. В. Фінансові ризики в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства / О.В. Орлик // Науково-виробничий журнал «Інноваційна Економіка». – 2016. – № 5-6. – С. 218-223.
2. Корж Н.В. Методи управління фінансовими ризиками / Н. В. Корж // Траектория науки. – 2016. – № 10. – С. 1.1-1.6.

Миронова Юлія Юрївна,
кандидат економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Похідня Богдан Андрійович, Кривошанка Владислава Ігорівна
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Значення управління фінансами підприємств полягає в такій організації фінансової роботи, яка дає змогу залучати додаткові фінансові ресурси на найвигідніших умовах, інвестувати їх з найбільшим ефектом, проводити прибуткові операції на фінансовому ринку.

Мобілізуючи кошти інших власників для забезпечення діяльності власного підприємства, фінансисти повинні чітко уявляти мету інвестування ресурсів і давати рекомендації щодо форм залучення коштів. Для покриття короткострокової та середньострокової потреби у фінансових ресурсах доцільно використовувати позички банків. Здійснюючи великі капітальні вкладення, можна скористатися додатковою емісією цінних паперів. Однак таку рекомендацію можна дати лише тоді, коли фінансисти ґрунтовно дослідили фінансовий ринок, проаналізували попит на різні види цінних паперів, урахували зміни кон'юнктури й упевнилися в можливості порівняно швидкої та вигідної реалізації цінних паперів підприємства.

Безпосереднім завданням управління фінансами підприємств є забезпечення формування та правильного розподілу виручки від реалізації продукції для відновлення оборотних коштів, формування амортизаційного фонду, валового та чистого доходу. Кожне підприємство прагне забезпечити ліквідність оборотних активів для своєчасного погашення короткострокової кредиторської заборгованості. Тому своєчасне та повне надходження виручки від реалізації продукції постійно контролюється фінансовими менеджерами.

На практиці вдало організований механізм фінансового управління забезпечує виконання двох груп функцій.

Перша група функцій: розробка фінансової стратегії діяльності підприємства; формування ефективних інформаційних систем, які забезпечують чітке відстеження внутрішньої і зовнішньої фінансової інформації та обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень; проведення комплексного аналізу різних аспектів фінансової діяльності підприємства; здійснення фінансового планування діяльності підприємства за його основним напрямком; розроблення системи стимулювання реалізації прийнятих управлінських рішень; здійснення ефективного контролю за реалізацією прийнятих управлінських рішень.

Друга група функцій: управління активами (оборотними, необоротними, оптимізація їх складу); управління капіталом (власним, залученим, оптимізація його структури); управління інвестиціями (реальними та фінансовими); управління грошовими потоками (грошові потоки від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності); управління фінансовими ризиками (управління складом фінансових ризиків, управління профілактикою фінансових ризиків, управління страхуванням фінансових ризиків); антикризове фінансове управління (управління відновленням фінансової стійкості, управління забезпеченням фінансової рівноваги) [1].

Фінансове управління розглядають також як вид підприємницької діяльності, що передбачає надання підприємствам платних фінансових управлінських послуг, які не в змозі утримувати великий штат фінансових менеджерів, зокрема фінансових аналітиків,

експертів та ін. Формування механізму фінансового управління можна розглядати як елемент забезпечення фінансової стійкості підприємства, один із факторів забезпечення фінансової безпеки організації.

Найбільшу увагу у системі заходів, спрямованих на фінансову стабілізацію, слід приділити етапу відновлення і зміцнення рівня фінансової стійкості підприємства – запоруки усунення неплатоспроможності й фундаментальної основи фінансової стратегії на прискорення економічного зростання.

Процес управління фінансами базується на використанні механізмів фінансового менеджменту. Механізм фінансового менеджменту – це цілісна, взаємопов’язана і взаємодіюча система рівнів, систем забезпечення, методів, важелів та інструментів розроблення, прийняття й реалізації управлінських рішень з питань фінансово-господарської діяльності суб’єктів господарювання. Головною метою фінансового менеджменту є забезпечення ефективної фінансової діяльності підприємства, зростання його ринкової вартості, добробуту всіх учасників ринкових, корпоративних і соціально-трудових відносин у поточному і перспективному періодах.

Формуючи систему фінансового менеджменту, варто враховувати вплив нестабільної економіки. Як свідчить міжнародна практика, розвиток сучасного бізнесу відбувається під суттєвим впливом нестабільної економіки, тому сформована концепція фінансового менеджменту повинна давати керівництву можливості прогнозувати та ефективно реагувати на зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі суб’єкта управління.

При побудові системи фінансового менеджменту в нестабільній економіці доцільно виокремити такі базові фактори: формування загальної «матриці» – теоретичних засад побудови системи фінансового менеджменту, які слід розробляти, виходячи з потреб бізнесу; урахування впливу нестабільної економіки; забезпечення взаємодії систем обліку та фінансового менеджменту суб’єкта господарювання [2].

У цьому контексті в системі управління підприємством важливе місце відводиться бухгалтерському обліку, який має створити умови для ефективного інформаційного забезпечення системи фінансового менеджменту. Це потребує вдосконалення облікової системи шляхом значної деталізації аналітичної облікової інформації та забезпечення якості інформатизації системи фінансового менеджменту суб’єкта господарювання, зокрема, щодо висвітлення стану й результатів діяльності підприємства, ефективності управлінських рішень з питань використання фінансових і виробничих ресурсів та загалом здійснення господарських процесів.

Достатньо важливим та невідкладним є пошук нових підходів та методів управління фінансами підприємства з одночасним удосконаленням інформаційного забезпечення фінансових потоків. Одним із таких методів має стати контролінг. Основна ідея створення якого полягає у підвищенні ефективності фінансового менеджменту підприємства шляхом створення такої обліково-аналітичної системи, яка б синтезувала елементи обліку, аналізу, контролю та планування відповідно до вимог і потреб керівництва підприємства, специфіки його діяльності.

Отже, механізм фінансового управління є багатофункціональною системою, яка покликана виявляти та попереджувати загрози зовнішнього та внутрішнього характеру, знаходити найкращі джерела та напрямки для фінансування діяльності, що забезпечує кожен елемент механізму у відповідності з проблемами, що виникають.

Література

1. Фінанси: Навчальний посібник в 2-х частинах/ [Баранова В.Г., Волохова І.С., Хомутенко В.П. та ін.] за заг. ред. Баранової В.Г. – Одеса: Атлант, 2015. – ч.1. – 344 с.
2. Литовченко О.Ю. Методичні аспекти управління фінансами підприємств в умовах кризи. Інфраструктура ринку. № 19. 2018. С.257-263.

Миронова Юлія Юріївна

кандидат економічних наук, доцент,

Свириденко Валерія Олександрівна, Гавриленко Анастасія Сергіївна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Створення інформаційної інфраструктури ринкового середовища у розвинених країнах світу здійснюється за безпосередньої участі держави. Однією з головних частин такої інфраструктури є бухгалтерський облік, який є інформаційною системою діяльності суб'єктів господарювання. Через регламентацію методологічних засад бухгалтерського обліку та фінансової звітності зазначених суб'єктів держава встановлює змістовні аспекти інформаційної інфраструктури національної економіки.

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку визначають достовірність інформації як відсутність у ній помилок і перекручень, що здатні вплинути на прийняття рішення користувачів звітності. Згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності інформація є достовірною, якщо їй притаманні ознаки повноти, нейтральності, обачності, превалювання сутності над формою та правдивого відображення фінансового стану і результатів діяльності [1].

В системі обліку достовірність – це вимога до бухгалтерської звітності, яка полягає в тому, що звітність повинна представляти й повне уявлення про майновий та фінансовий стан підприємства, а також про фінансові результати його діяльності.

У бухгалтерському обліку достовірність можна визначати з двох позицій:

1. Достовірною є бухгалтерська звітність, сформована і складена за правилами, встановленими нормативними або іншими регулюючими облік документами.
2. Достовірною є бухгалтерська звітність, яка містить надійні, обґрунтовані дані, характеризується відсутністю помилок та може бути правильно сприйнятою користувачами.

Тому виділяють два підходи до розуміння достовірності фінансової звітності: перший підхід є нормативно-регульованим, а другий-передбачає відповідність фінансової звітності фактичному стану господарської діяльності за допомогою вільного вираження професійної думки бухгалтера при складанні фінансової звітності. Перший підхід переважає в країнах континентальної моделі обліку, що характеризуються жорстким нормативним регулюванням бухгалтерського обліку та фінансової звітності, викликає високий ступінь довіри користувачів, проте недоліком є те, що нормативні акти не завжди можуть охопити всі аспекти господарської діяльності. Другий підхід характерний англо-американській моделі обліку і застосовується при формуванні звітності за МСФЗ. Цей підхід дає змогу в більшій мірі представити стан підприємства, проте знижує можливість перевірки даних обліку і звітності [2].

В умовах, коли система ведення бухгалтерського обліку вдосконалюється, а нормативно-правова база зазнає постійних змін досить проблематичним є забезпечення достовірності фінансової звітності та подання її суб'єктами господарювання для відповідних користувачів.

Відхилення (викривлення), які фіксуються на практиці при оцінці фінансової звітності, можна розділити на суттєві відхилення, несуттєві відхилення, відхилення, що мають навмисний характер та відхилення, що мають ненавмисний характер.

Варто виділити найбільш поширені фактори, які призводять до викривлення інформації про фінансовий стан та результати діяльності суб'єкта господарювання:

1) суб'єктивні фактори, які характеризуються недостатньою кваліфікацією працівників, халатним відношенням до складання звітності, неточністю під час збирання і обробки даних, відсутністю документування господарських операцій, веденням обліку та звітності у невідповідності з нормативно-правовими вимогами, свідомим викривленням даних;

2) об'єктивні фактори, до яких належать множинність оцінок, варіативність розрахункових алгоритмів [1].

Серед суб'єктивних факторів, в їх причинно-наслідковому зв'язку, можна виділити такі, які зумовлені ненавмисними діями та фактори, котрі мають навмисний характер та в міжнародній термінології ідентифікуються як шахрайство, яке є найбільш поширеним серед згаданих вище факторів. Недобросовісні суб'єкти господарювання в тому числі підприємства з багатомільйонним товарним оборотом вдаються до таких неправомірних заходів з метою приховування своїх реальних доходів, майна, оборотів з реалізації товарів (робіт, послуг), операцій з постачання товарів (робіт, послуг) для зменшення податкових зобов'язань. Внаслідок таких неправомірних дій держава зазнає значних економічних збитків від недоотриманих податкових надходжень до бюджету.

При цьому важливо вказати на роль у формуванні достовірної фінансової звітності таких умов, як вчинені злочини, спрямовані на юридичну особу, до яких відносять крадіжку, шахрайство, привласнення і розтрату.

Крадіжка може бути здійснена особою, яка не є співробітником підприємства, або особою, яка несе матеріальну (повну або обмежену) відповідальність за привласнені цінності. Крім привласнення матеріальних цінностей крадіжка включає й дії з приховування слідів злочину. На достовірність інформації фінансової звітності прямо впливають тільки факти навмисного приховування слідів злочину, коли фактичні (реальні) дані замінюються фіктивними, підробленими.

У випадку привласнення та розтрат матеріальних цінностей, які здійснюються працівниками підприємства або його контрагентами, можливість приховування таких дій визначає певний рівень впливу на достовірність фінансової інформації.

Шахрайство може здійснюватись як особами, що є в штаті підприємства, так і сторонніми особами. Шахрайство засноване на обмані або зловживанні довірою, тому ймовірність дій з приховування злочину досить велика. Причому, дії з приховування слідів злочину, як правило, плануються заздалегідь, шахрайство практично завжди буде впливати на показники фінансової звітності. Розглянуті злочини можуть бути направлені як на грошові кошти, так і на інші активи [2].

Отже, забезпечення достовірності фінансової звітності вбачається в сукупності ефективних заходів, реалізація яких зумовить вирішення вказаної проблеми в діяльності суб'єктів господарювання і потребуватиме тісної співпраці останніх з відповідними органами державної влади. Достовірною фінансова звітність може бути тільки при умові, що звіти складено на основі інформації бухгалтерського обліку та перевірені згідно із системою внутрішнього контролю.

Література

1. Вигівська І. М. Поняття достовірності фінансової звітності та фактори впливу при її визначенні / І. М. Вигівська, М. І. Скрипник, О. О. Григоревська. // Вісник ЖДТУ. – 2017. – №79. – С. 11–14.

2. Рабошук А. В. Проблеми забезпечення достовірності фінансової звітності Електронний ресурс [Режим доступу]: file:///C:/Documents%20and%20Settings/JULIA/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ecnof_2012_9(3)__17%20(1).pdf.

Скрипник Галина Олексіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Туренок Ліна Володимирівна,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

КАПІТАЛЬНІ ВКЛАДЕННЯ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ФІНАНСУВАННЯ

Найпоширенішою формою реальних інвестицій є капітальні інвестиції або капітальні вкладення, які забезпечують просте та розширене відтворення національної економіки.

Відповідно до Податкового кодексу, капітальні інвестиції – це господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації [1].

За економічним змістом *капітальні інвестиції* – це частина валового внутрішнього продукту, яка спрямована на створення основного капіталу за рахунок амортизаційних відрахувань і коштів нагромадження.

Капітальні вкладення — це частина інвестицій, спрямована на відтворення основних засобів виробничого і невиробничого призначення, на створення нових, реконструкцію і розвиток наявних основних засобів, включаючи об'єкти соціальної сфери (будівництво житла, закладів культури, охорони здоров'я тощо) [2].

За останні 4 роки в Україні спостерігається стрімке зростання капітальних інвестицій у 2018 р. (526,3 млрд. грн.) майже в 2 рази в порівнянні з 2015р. (273,1 млрд. грн.), що відображено на рисунку 1.

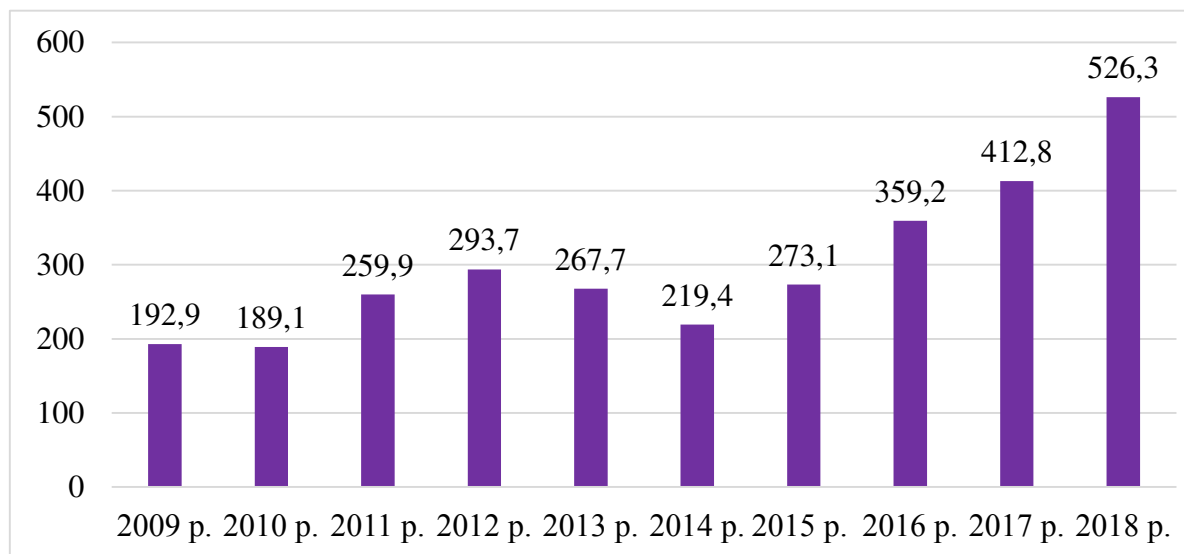

Рис. 1. Капітальні інвестиції в економіку України, млрд. грн.

Джерело: побудовано за даними Держкомстату України [3]

Процес розвитку ресурсного потенціалу підприємства неможливий без інвестиційних ресурсів, які є важливою складовою структури фінансового потенціалу. Їхнє використання в діяльності підприємства сприяє інноваційному розвитку, а також виходу підприємства на світові ринки. Обсяги інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2012-2017 роки,
млн. грн.

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Усього	273256,0	249873,4	219419,9	273116,4	359216,1	448461,5
у т.ч. за рахунок						
коштів державного бюджету	16288,3	6174,9	2738,7	6919,5	9264,1	15295,2
коштів місцевих бюджетів	8555,7	6796,8	5918,2	14260,0	26817,1	41565,5
власних коштів підприємств та організацій	171176,6	165786,7	154629,5	184351,3	248769,4	310061,7
кредитів банків та інших позик	39724,7	34734,7	21739,3	20740,1	27106,0	29588,9
коштів іноземних інвесторів	4904,3	4271,3	5639,8	8185,4	9831,4	6206,4
коштів населення на будівництво житла	22575,5	24072,3	22064,2	31985,4	29932,6	32802,5
інших джерел фінансування	10030,9	8036,7	6690,2	6674,7	7495,5	12941,3

Джерело: розраховано за даними Держкомстату України [3]

Зменшення фінансування капітальних вкладень із боку держави в період 2012-2017 рр. спричинило скорочення інтенсивного відновлення основних фондів на підприємствах різних галузей господарства, тенденція до збільшення фінансування намітилась у 2017 р.

У зв'язку з цим основним джерелом фінансового забезпечення капітальних вкладень у 2017 р. стали власні кошти підприємств: величина їх питомої ваги в сукупній структурі інвестицій в основний капітал становила 69,0 %. Але в 2016-2017 рр. істотно погіршилися фінансові результати вітчизняних підприємств. Тож необхідно зазначити, що обсяги фінансування оновлення та відтворення основних засобів на вітчизняних підприємствах скорочуються відповідно до скорочення обсягів виробництва та сукупного прибутку. Катастрофічна нестача внутрішніх та зовнішніх коштів змусила багатьох керівників промислових підприємств відмовитися від нових та призупинити дію упроваджених інноваційних проектів і провести всі необхідні заходи з погашення накопичених кредитних зобов'язань перед контрагентами.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2017 році освоєно 69,9% капіталовкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 5,3 %. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 12,7% капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 1,4 % усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво житла – 7,8 відсотка. Інші джерела фінансування становлять 2,9%.

Розподіл капітальних інвестицій за регіонами України відображено на рис. 2.

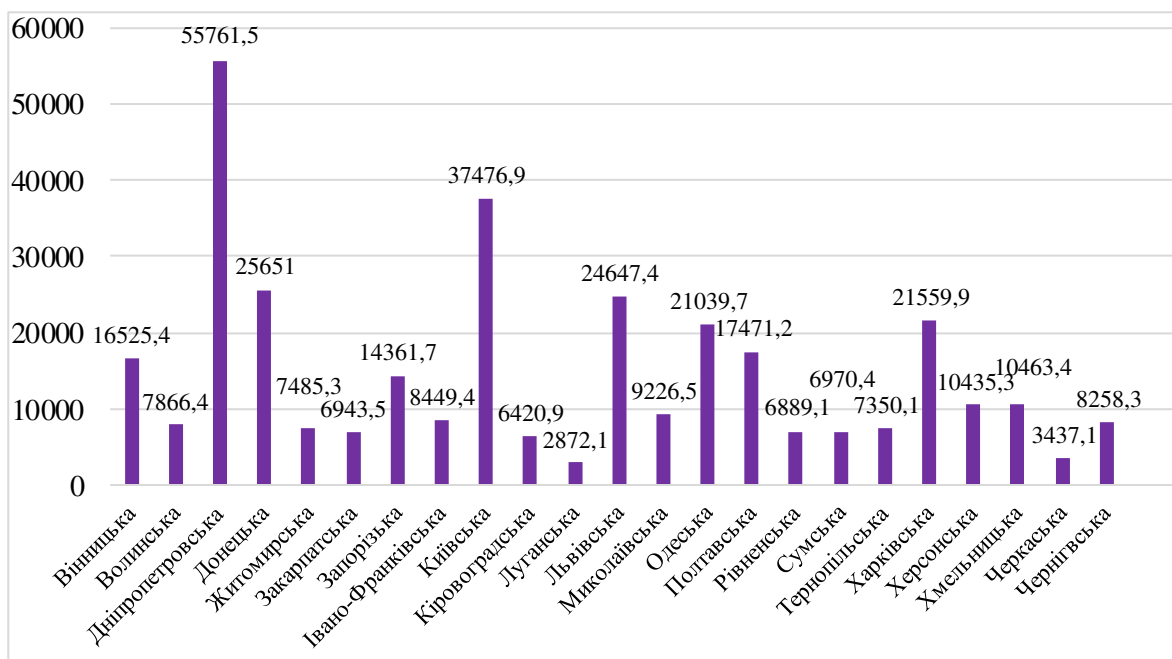

Рис. 2. Капітальні інвестиції за регіонами України у 2018 році, млн. грн.
Джерело: побудовано за даними Держкомстату України [3]

Найбільше капітальних інвестицій за даними Держкомстату зосереджено у Дніпропетровській області (55761,5 млн. грн.), Київській – (37476,9 млн. грн.), Донецькій – (25651,0 млн. грн.). Нерівномірність розподілу інвестицій за регіонами свідчить про значні недофінансування регіонів із несприятливим інвестиційним кліматом.

Успішний розвиток вітчизняної економіки є неможливим без поживавлення інвестиційних процесів, одним із дієвих важелів якого мають стати капітальні інвестиції. Саме вони здатні забезпечити оновлення основного капіталу, проведення структурних реформ, стійкого довгострокового економічного та соціального розвитку країни.

Як вже зазначалося, інвестиції відіграють важливу роль у розвитку економіки країни. Тому держава має проводити відповідну політику, спрямовану на активізацію інвестиційної діяльності і на підвищення ефективності використання інвестицій. А саме, заохочувати ті підприємства, які направляють свої інвестиції на розвиток і підвищення технічного рівня виробництва у вигляді податкових пільг.

Література

1. Податковий кодекс: Закон України № 2856-VI від 23.12.2010 / Верховна Рада України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Скрипник Г.О. Інвестування: навч. посіб. / Г.О. Скрипник – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: ЦП «Компринт», 2018. – 350 с.
3. Державної служби статистики України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Тітенко Зоя Миколаївна,
кандидат економічних наук, старший викладач
Пастушенко Анна Володимирівна,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Агропромисловий комплекс є одним з найбільших та найважливіших секторів економіки України. Від рівня розвитку та стабільності функціонування якого залежить стан економіки і продовольча безпека держави.

З переходом України до ринкової економіки в сільському господарстві, як і в інших галузях, виникло ряд проблем, що досить тривалий час гальмували її розвиток. Наявна матеріально-технічна база обмежує можливості поліпшення фінансово-виробничих показників аграрних підприємств. Проте налагоджена система інвестування, в першу чергу капітального інвестування, забезпечить стабілізацію галузі та її прогресивний розвиток[1, с.20]. Інвестиційне забезпечення є передумовою ефективного функціонування та розвитку сільськогосподарських підприємств, оскільки сприяє нарощуванню обсягів виробництва, зростанню результативності галузі та зміцненню продовольчої безпеки країни.

Попри позитивні зрушення у сфері інвестування сільського господарства, варто зазначити, що вкладених коштів недостатньо для модернізації виробничих процесів в аграрній сфері, їх певною мірою навіть забракне для відновлення втраченого виробничого потенціалу[2, с.286].

Причиною низької активності інвесторів в аграрній сфері є, перш за все, висока капіталомісткість галузі; недосконала кредитна політика держави як загалом, так і стосовно сільського господарства; нестабільна політична ситуація; недосконалість податкового законодавства та ринкового механізму; недостатній рівень розвитку фінансового ринку; відсутність системи страхування інвестицій.

Особливістю капітальних вкладень у сільське господарство є те, що ефект від них виявляється не відразу, на відміну від поточних вкладень, а після їхнього освоєння і введення в експлуатацію. Якщо будівлю і споруду, споруджену в господарстві, неможливо ефективно використовувати в умовах, що склалися, то для його зміни потрібно певний час і значні засоби. Капітальні вкладення відрізняються великими розмірами сум, які необхідні для будівництва виробничих об'єктів або для надбання техніки. Окупність капітальних вкладень у сільське господарство дуже низька, а отже, для прийняття рішення по конкретних інвестиціях необхідно провести економічний аналіз ефективності їхнього використання [3, с. 24].

Проведені дослідження свідчать, що малі та середні підприємства найбільш гостро відчують проблему інвестиційного забезпечення, це пов'язано з тим, що майже 80 % інвестицій в основний капітал припадає на великі агроформування.

На інвестиційну привабливість сільського господарства впливає велика кількість різноманітних факторів. Їхній вплив не є однаковим і статичним, а навпаки, в різні періоди часу в тій чи іншій мірі впливає той чи інший набір факторів. Виходячи з того, що в умовах сталої економіки ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств визначає їх інвестиційну привабливість, яка і обумовлює подальшу здатність до розширеного відтворення в умовах різноукладності сучасної економіки та сільського господарства в цілому.

Оцінка інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств визначається, як процес, що складається із сукупності чинників, які дають можливість

кількісно і якісно визначити рівень їх інвестиційної привабливості. Він складається з декількох етапів: аналіз діяльності підприємства; розробка бізнес-плану розвитку підприємства та заходів підвищення інвестиційної привабливості; залучення інвестиційних ресурсів. Даний аналіз має значний вплив на прийняття рішення інвестором щодо доцільності інвестування. Основним джерелом інформації для визначення інвестиційної привабливості є дані виробничо-фінансової діяльності та статистичної звітності підприємства [4].

В умовах загострення ринкової конкуренції між підприємствами за нові ринки збуту готової продукції оцінка інвестиційної привабливості окремого суб'єкта є важливим питанням. Оскільки, з одного боку – це основа для розробки його інвестиційної політики, а з іншого, – можливість виявити недоліки в діяльності підприємства, передбачити заходи щодо їх ліквідації та покращити можливості залучення інвестиційних ресурсів. А це допомагає інвесторам визначитися у своєму рішенні про інвестування.

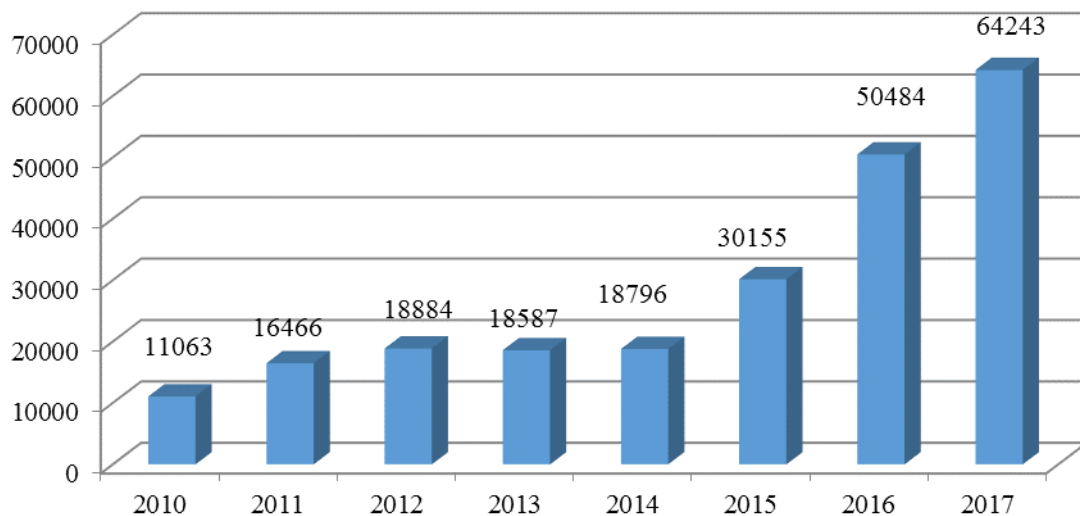

Рис.1. Динаміка капітальних інвестицій в сільському господарстві України, млн. грн

Динаміка капітальних інвестицій в сільському господарстві України свідчить про стрімке збільшення їх обсягів, особливо за останні два роки. Варта відмітити, що за останні п'ять років капітальні інвестиції зросли в 3,5 рази і склали 64243 млн.грн. Варто відмітити, що частка капітальних інвестицій в загальній їх сумі теж зросла. В останні роки прослідковується позитивна динаміка, якщо у 2013 році їх частка становила 7,44% у загальній кількості, то у 2017 році – 14,33%, тобто зросла майже у два рази (рис.1).

У розподілі інвестицій за регіонами країни зберігається надмірна диференціація. Інвестиції здебільшого сконцентровано у економічно розвинутих регіонах, де є можливість швидкої окупності таких вкладень, протягом останніх років найбільше капітальних вкладень в сільськогосподарське господарство Київської, Полтавської та Вінницької області. Водночас у сільськогосподарських підприємствах Закарпатської, Чернігівської, Івано-Франківської та Волинської областей обсяги інвестиції в останні роки були мінімальними. Усе це не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку країни та посилює подальше зростання регіональних диспропорцій.

Проведені дослідження свідчать, що обсяг капітальних вкладень має тенденцію до збільшення. Варто відмітити, що всі показники інтенсифікації капітальних вкладень протягом останніх років суттєво зросли. Зокрема, обсяг інвестицій на 1 грн прибутку зріс у 2017 р. більше ніж у 2,5 рази і в 2017 році склав 818,8 грн. Щодо розміру інвестицій на 1га сільськогосподарських угідь, то вони зросли більше ніж у 2 рази і

склали 2797 грн у 2017 році. Дані дослідження свідчать, що інвестиційна привабливість сільського господарства в останні роки зростає (табл. 1)

Таблиця 1

Інтенсивності капітальних вкладень у сільське господарство 2015 – 2017 рр.

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 у % до 2015р.
Капітальні інвестиції, млн. грн.	30 155	50 484	64 243	213,04
Інвестиції на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.	1 367,4	2 219,2	2 797,1	204,55
Інвестиції на 1 працівника, зайнятого у сільському господарстві, грн.	51 830,5	84 393,2	111 882,6	215,86
Інвестиції на 1 грн. основних засобів сільськогосподарського призначення, грн.	13,5	18,7	23,6	174,65
Інвестиції на 1 грн. валової продукції сільського господарства, грн.	125,8	180,5	210,5	167,4
Інвестиції на 1 грн. прибутку, грн.	295,9	562,1	818,8	276,73

Отже, стимулювання інвестиційних процесів в сільському господарстві є одним із пріоритетних завдань, яке вимагає вирішення ряду проблем на всіх рівнях господарювання. Інвестиційна стратегія розвитку України має бути планомірно спрямована у сільськогосподарське виробництво, продуктивне функціонування якого забезпечить продовольчу безпеку країни, здоров'я населення, ефективний розвиток переробних галузей, машинобудування для АПК та ін.

Література

1. Щіборщ К.В. Оцінка інвестиційної привабливості підприємств. Банківські технології. 2000. № 4. С. 18-26
2. Кошельник В.М., Інвестиційне забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств вінницького регіону.// Вісник Таврійського державного агротехнологічного університету. 2013 №21. С.282-290
3. Демчук Н.І. Інвестиційне забезпечення сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2016. № 24. С.21-26
4. Вишняк Г.О. Формування системи моніторингу інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2015. № 1. С. 58-62.

УДК 346.57

Білоус Артем Вікторович, Шуригін Назар Романович,
магістранти

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ В УКРАЇНІ

В умовах економічного спаду держави, обмеженості ресурсів, жорсткої недобросовісної конкуренції, зростання злочинності, для успішного функціонування будь-якого суб'єкта господарювання, незалежно від форми власності, основною метою є досягнення економічних і соціальних результатів, одержання прибутку від провадження своєї діяльності. Для досягнення поставленої мети необхідно створити

такі умови існування суб'єкта господарювання, які б дозволяли вести безпечну та економічно обґрунтовану господарську діяльність [1].

Захист комерційної таємниці, яка міститься у господарських договорах, як частина діяльності щодо забезпечення безпеки підприємництва, в цілому припускає, що можливі протиправні посягання на таку інформацію можуть мати різну спрямованість. Володіння комерційною таємницею суб'єктів господарювання особами, які є конкурентами у бізнесі, дозволяє їм своєчасно координувати свою стратегію, виявляти додатковий ринок збуту своїх товарів чи послуг, покупців, знижувати свої комерційні ризики і витрати та підвищувати свої доходи.

У зв'язку з цим ефективний механізм захисту комерційної таємниці суб'єкта господарювання повинен передбачати: правове забезпечення інформаційної безпеки комерційної таємниці; впровадження новітніх світових досягнень технічного захисту комерційної інформації; здійснення інженерно-технічного захисту; мотивацію співробітників, від поведінки яких залежить витік інформації; відповідальність за розголошення конфіденційних відомостей [2].

Необхідно зазначити, що визначення поняття комерційної таємниці надано в ст. 505 Цивільного кодексу України – відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, використання яких у господарській діяльності надає можливість отримання прибутку та/або конкурентної переваги чи збереження положення на ринку, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання [3].

За загальним правилом, до комерційної таємниці відноситься така інформація: рівень прибутку і цінова політика; фінансові та адміністративні плани розвитку компанії (бізнес – плани); відомості про укладені або заплановані контракти; дані про контрагентів (постачальників і клієнтів), власні винаходи та раціоналізаторські пропозиції, які ще не захищені авторським або патентним правом; власні аналітичні огляди ринку, маркетингові дослідження [4].

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які, відповідно до законодавства, не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. При цьому конфіденційна інформація може бути як виділена в окремий перелік, так і включатися до складу комерційної таємниці [5].

Важливим є те, що в умовах договору доцільно домовитися про можливість припинення його дії в разі невиконання (неналежного виконання) вимог однієї зі сторін щодо захисту комерційної таємниці, а також звернення з позовом про відшкодування шкоди в судах.

Перед укладанням угод з іноземною фірмою доцільно, із залученням юристів-міжнародників досконало вивчити національне законодавство країни, з представником якої передбачається укласти угоду. В угоді з іноземною фірмою доцільно передбачити: зобов'язання сторін вживати всіх необхідних заходів для запобігання розголошенню комерційної таємниці; документи або дослідні зразки виробів повинні розглядатися сторонами як строго конфіденційні; зобов'язання сторін вживати необхідних заходів для запобігання порушенню прав користування цими документами або новими зразками виробів; зобов'язання сторін не передавати без попередньої згоди іншої сторони оригіналів документів або дослідних зразків виробів, або їх копій третім особам; зобов'язання сторін забезпечити ознайомлення з комерційною таємницею предмета й умов угоди тільки строго обмеженого кола своїх співробітників.

Практика показує, що при укладанні угод з іноземними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності не завжди застосовується термінологія, прийнята міжнародними правилами. Тому нерідко між партнерами виникають конфліктні

ситуації, викликані тим, що одна зі сторін посвоєму (нерідко навмисно) розуміла договірноправові терміни та їх значення. Вищевказані обставини призводять до невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань.

У зв'язку з цим при укладанні зовнішньоекономічних угод необхідно керуватися положеннями «Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» (Правила «Інкотермс»). Ці Правила дають вичерпний перелік не тільки обов'язкових, а й факультативних умов угоди, і регулюють весь комплекс взаємопов'язаних операцій щодо їх виконання. Певною мірою підвищити надійність і ефективність угод, їх правовий захист допоможе письмова угода сторін про збереження в таємниці певної інформації. Підписання відповідних угод виправдане і у випадках, коли партнери вимагають надання всієї конфіденційної інформації для оцінки реального стану контрагента з метою прийняття рішення про укладення угоди. Угода також необхідна на той випадок, коли в діловій розмові один із партнерів повідомив іншому конфіденційні відомості, після чого останній, отримавши необхідну інформацію, відмовляється від укладення угоди, мотивуючи це різними обставинами, в тому числі й тим, що повідомлені конфіденційні відомості йому нібито були вже відомі.

Таким чином, перед підприємствами та іншими суб'єктами господарювання гостро постає завдання збереження інформації від розголошення, її безпеку, у тому числі відомостей, що становлять комерційну таємницю у відповідних договорах.

У системі забезпечення безпеки особливу роль необхідно приділити інформаційній безпеці підприємства. Зростаючий масив інформації, вдосконалення технічних засобів її зберігання, обробки та передачі потребує запровадження нових методів, прийомів та способів її захисту на основі діючого законодавства.

Розробку заходів щодо збереження комерційної таємниці підприємства слід здійснювати, дотримуючись принципів комплексного перекриття можливих каналів витоку інформації та забезпечення надійності захисту всіх її носіїв.

Співвідношення важливості порядку використання інформації, що становить комерційну таємницю, та відповідальності за її незаконне збирання, використання та розголошення не відображає повною мірою цінність цієї інформації. Тому вкрай важливо для демократичної та правової держави налагодити правові інструменти захисту, збереження інформації, що становить комерційну таємницю, та відповідальності за її незаконне збирання, використання та розголошення. Дотримання заходів щодо організації захисту комерційної таємниці не тільки буде запорукою спокою суб'єктів господарської діяльності, але й стане підґрунтям у разі розгляду спору в судовому порядку, оскільки перевірка охороноздатності комерційної таємниці здійснюється лише, коли права на комерційну таємницю порушуються і потрібно встановити, чи існували вони взагалі.

Таким чином, формування системи економічної безпеки підприємства повинно здійснюватися в умовах узгодженості державної економічної політики з напрямками і заходами забезпечення економічного захисту суб'єкту господарювання. При цьому особливе місце належить створенню системи захисту комерційної таємниці підприємства.

Література

1. Кавун С. В. Економічна та інформаційна безпека підприємств у системі консолідованої інформації: навч. посіб. / С. В. Кавун, А. А. Пилипенко, Д. О. Ріпка. – Х.: ХНЕУ, 2013. – 364 с.
2. Коммерческая информация в предпринимательстве и способы ее защиты [Електронний ресурс]: URL: <http://www.grandars.ru/college/biznes/kommercheskaya-informaciya.html> (звернення: 28.10.2016).

3. Цивільний кодекс України: Закон України за станом на 19.10.2016 [Електронний ресурс]: URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 28.10.2016).

4. Admin. Захист комерційної таємниці в трудових відносинах [Електронний ресурс]: URL: <http://www.krapka.org.ua> (дата звернення: 28.10.2016).

5. Круглюк К. Є. Є питання: Секрети бізнесу. Український юрист. 2-2. № 07-08 / К. Є. Круглюк [Електронний ресурс]: URL: <http://jurist.ua/?issue/116> (дата звернення: 28.10.2016).

УДК 657

Бугай Карина Сергіївна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Новітні технології поступово трансформують основні принципи традиційної ринкової економіки, в тому числі у фінансово-банківській сфері. З кінця ХХ ст. технологічною основою розвитку ринку фінансових послуг і одним із головних факторів глобалізації фінансових ринків стала міжнародна інформаційна мережа Інтернет.

Результати активного і різнобічного використання можливостей Інтернет провідними банками та іншими фінансовими установами світу свідчать, що з впровадженням Інтернет - технологій розпочався новий етап розвитку ринку фінансових послуг, який характеризується надзвичайно високою динамікою фінансових потоків [2].

Концепції "електронного бізнесу" та "електронної комерції" виникли у США у 80 роках ХХ ст. За чверть століття ця сфера бізнесу поширилася по всьому світу і на сьогодні охоплює майже 85 % усіх он-лайн-користувачів. Важливою передумовою реалізації такої ідеї є безпосереднє використання інформаційних технологій у процесі функціонування установ і організацій на основі створення внутрішньо фірмових і корпоративних інформаційних мереж.

Електронний бізнес – це перетворення основних бізнес-процесів компанії шляхом впровадження інтернет-технологій, націлене на підвищення ефективності діяльності. Електронним бізнесом є всяка ділова активність, що використовує можливості глобальних інформаційних мереж для перетворення внутрішніх і зовнішніх зв'язків компанії.

Як показують дослідження, електронний бізнес загалом збільшує надходження до бюджетів розвинених країн і, відповідно, зменшує надходження до бюджетів країн, які не використовують таких можливостей. Для України електронний бізнес слугуватиме засобом виходу на світовий ринок у різних галузях: програмування, наукова періодика тощо[1].

В Україні створено Національне агентство з питань інформації при Президентові України та затверджено закони: "Про національну програму інформації", "Про електронний цифровий підпис", "Про захист інформації в автоматизованих системах", тощо. Також, фірмою "Юнісистем" та компанією Microcosmik Group наприкінці 2001 р. Було створено проект для НБУ "Інтернет-платежі" (Інтерплат), завдяки якій кожен користувач Інтернет, який має смарт-картку та доступ до пристрою читання, може швидко і надійно здійснювати розрахунки в Інтернет-магазинах і на комерційних сайтах, робити грошові перекази, оплачувати комунальні послуги, авіа- і залізничні

квитки в режимі on-line. З 2007 року в Україні стало можливим бронювати та оплачувати авіаквитки вітчизняних компаній через Інтернет [6].

3 вересня 2015 року Верховна Рада прийняла 235 голосами законопроект №0957 про електронну комерцію, який має законодавчо врегулювати сферу онлайн-торгівлі та використання електронних грошей [5].

Надання фінансових послуг в режимі реального часу (он-лайн) дозволяє зменшити трансакційні витрати, розширює клієнтську базу, швидко поширюється на спектр валютних операцій, сприяє появі нових комбінованих та гібридних продуктів.

Специфіка організації надання електронних фінансових послуг :

- Інтернет – банкінг;
- Інтернет – трейдинг;
- Інтернет – страхування.

Інтернет – банкінг (e-banking) — це діяльність банку з надання комплексу послуг клієнтам щодо електронного управління своїми рахунками через Інтернет.

До Інтернет – банкінгу належать:

- управління рахунками (виписки, перекази з рахунку на рахунок, підготовка балансів тощо);
- відкриття депозитів, здійснення валютних операцій;
- здійснення платіжних операцій (перекази коштів, оплата рахунків за товари, комунальні платежі тощо);
- обмін фінансовими документами [3].

Серед банків, які більш-менш активно просуваються на шляху освоєння Інтернет-банкінгу, можна виокремити "Райффайзен банк Аваль", "Приватбанк", "ПУМБ", "ВАБанк", "Київський міжнародний банк", "ING-Barings Україна", "Міжнародний комерційний банк", "Трансбанк", "Мегабанк", "Експрес-банк" тощо.

Також важливою подією у 2017 році була поява в Україні нового мобільного банку – Monobank. Monobank є інтернет-банкінгом, який складається з мобільного додатка і звичайної кредитної картки, емітованої "Universal банком". Саме на рахунках цієї установи будуть лежати кошти клієнтів Monobank. Серед основних переваг сервісу – сучасний мобільний додаток. У ньому доступні р2р-перекази, оплата комунальних платежів, поповнення мобільного рахунку, оплата штрафів, податків, єдиного соціального внеску, онлайн-ігор. Усе без комісій. Також керівництво банкінгу каже, що сервіс має нижчу кредитну ставку (за рахунок відсутності витрат на відділення). Оформити і перевипустити картку Monobank можна безкоштовно. Окрім цього Monobank дає кешбек за покупки чи сплачені послуги не у вигляді бонусів, а у грошовому еквіваленті.

Інтернет – трейдинг – надання клієнтам оперативного доступу до торгово-аналітичної інформації зі світових валютних і фондових ринків, а також широких можливостей ефективного управління своїми коштами та цінними паперами [3].

В Україні згідно з чинним законодавством створений і функціонує ринок цінних паперів – акцій, облігацій, векселів, ощадних сертифікатів тощо. Торгівля цінними паперами на фондовому ринку України здійснюється на фондових біржах та в позафондових торговельно-інформаційних системах: Українська фондова біржа (УФБ), Київська міжнародна фондова біржа (КМФБ) , Українська міжбанківська валютна біржа (УМВБ, Фондова біржа “ІННЕКС” (колишня Донецька фондова біржа) , Придніпровська фондова біржа (ПФБ, Українська Міжнародна Фондова Біржа (УМФБ) , Фондова біржа “Перспектива”, Східно-Європейська фондова біржа (СЄФБ), Перша фондова торговельна система (ПФТС) , Південноукраїнська торгово-інформаційна система “Південь-Сервер” (ПТІС). Крім того, 7 серпня 2008р. Антимонопольний комітет України надав дозвіл на економічну концентрацію у вигляді

створення ВАТ “Українська біржа” [7].

Інтернет – страхування (і-страхування, е-страхування) — це процес взаємодії страхової компанії та її клієнтів, який полягає у виборі страхових послуг, оформленні та придбанні страхових полісів і отриманні страхових премій з використанням мережі Інтернет [3].

Надання фінансових послуг в умовах електронної комерції пов’язане з рядом проблемних питань, зокрема це:

- недосконале нормативне законодавство їх надання ;
- сталі традиції готівкових розрахунків на споживчому ринку ;
- низький рівень розвитку інфраструктури;
- брак механізмів гарантій здійснення операцій та їх страхування.

З метою вирішення вище наведених проблемних моментів, вітчизняні банківські установи впроваджують підсистеми Інтернет – банкінгу, розробляють різні пакети фінансових послуг та беруть участь у програмах лояльності з метою стимулювання використання безготівкових розрахунків, як юридичними, так і фізичними клієнтами банків [2].

Крім того, виділяють такі типові проблеми впровадження ІТ – технологій як відсутність реальної підтримки держави для молодих компаній; висока ставка прибуткового оподаткування при високому рівні оплати в галузі; відсутність дешевого кредитування; можливість рейдерських операцій. Також існують проблеми властиві саме цій галузі: нестача кваліфікованих керівників та розробників, неякісна підготовка спеціалістів, відтік кваліфікованих кадрів.

Пропонуються такі шляхи вирішення проблем: значні зміни системи підготовки кадрів, в першу чергу, співпраця ВНЗ з компаніями; зміцнення конкурентоспроможності компаній; переобладнання системи керування і автоматизації промислових підприємств під стандарти ЄС; подання реальних пільг для вітчизняних ІТ-підприємств; можливість доступу до дешевих кредитів під гарантії держави [4].

Розширення надання електронних фінансових послуг вітчизняними банківськими установами потребує розробки та впровадження стандартизації та сертифікації фінансових продуктів, а також підвищення рівня захисту інформації, можливість інтеграції та інформаційної взаємодії з продуктами та проектами банку та його клієнтів [1].

Незважаючи на те, що електронний бізнес в Україні знаходиться на початковій стадії свого розвитку, порівняно із закордонним досвідом. Однак вже реалізовано проекти перших систем Інтернет – банкінгу (система Міжнародного комерційного банку, система Приватбанку). Також пройшли випробування такі проекти вітчизняних електронних платіжних систем як “ Система Інтернет – комерції” банку Аваль, система “PayCash – Україна”, система “Укрпей” (на сьогодні фінансування системи призупинене), система “Інтерплат”. Крім цього, в рази збільшилася кількість електронних магазинів, розробляються системи дистанційної освіти тощо.

Таким чином, електронний бізнес представляє собою комплекс бізнес – відносин, який включає фази формування стратегії електронного бізнесу й Інтернет – додатків. Електронний бізнес перебуває зараз у стані динамічного розвитку, створюються дедалі більше доповнень та мережевих рішень, за допомогою яких все частіше підприємницька діяльність у традиційних сегментах економіки пристосовується до вимог “нової економіки” і повністю або частково переноситься в кібернетичний простір. Ведення бізнесу в кіберпросторі та намагання досягти клієнтів через мережу Інтернет вже стає невід’ємною частиною стратегії кожного підприємства, а моделі та методи електронного бізнесу поступово перетворюються в традиційний набір інструментів бізнес – процесів.

Література

1. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Ринок фінансових послуг / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. Навч. посібник. – К.: Знання, 2010. – 532 с.
2. Електронна комерція та її перспективи для банківської системи України // Вісник Національного банку України
3. Фінансові Інтернет – послуги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikipage.com.ua/1x3eb.html>
4. Логутова Т. Г., Каргін Б. Б. Інтелектуальні технології: проблеми розвитку та шляхи впровадження в Україні // Вісник Приазовського державного технічного університету. Економічні науки – 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/7028/41.pdf?sequence=1>
5. Закон України “Про електронну комерцію” {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 1977-VIII від 23.03.2017, ВВР, 2017, № 20, ст.240} // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 45, ст.410
6. “ Правове регулювання електронної комерції в Україні Національне законодавство та міжнародні стандарти” 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://5fan.ru/wievjob.php?id=78766>
7. Радельчук Г. І. Програмне забезпечення Інтернет-трейдингу на російському та українському фондових ринках // 36. наукових статей – Хмельницький, 2008 р.

УДК 336

Бурдейко Анна Станіславівна,
магістрант

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТУ

В сучасних умовах зростання конкуренції між приватними підприємствами стає очевидним, що будь-якому підприємству необхідно прикладати всіх зусиль для підвищення ефективності використання власних основних засобів. Це є гарантом підвищення продуктивності праці, що неодмінно приведе до збільшення доходів, а отже – і до підвищення рівня конкурентоздатності. Тому існує нагальна потреба збільшення максимальної ефективності діяльності підприємства і це повинно стати однією з ключових завдань для будь-якої організації.

Дослідженню цієї проблеми і пошуку нових шляхів оновлення основних засобів транспортних підприємств України були присвячені праці таких учених, як: О.Белокрилова, Н.М. Бондар, Дж. Берне, О. Білоруса, В. Будкіна, В. Гейця, В.А.Карасева, Л. Кривцуна, Я.І. Кузьминова, Д. Лук'яненко, Є. Панченка, О.Плотнікова, А. Поручника, С.І. Соколенко. Суттєвий науковий доробок у дослідженні сутності, структури, класифікації, оцінки основних засобів в цілому транспортних підприємств також відображено в наукових працях багатьох вітчизняних учених, зокрема В.Г. Алькеми, В.В. Віннікова, В.М. Загорулька, Д.К. Прейгера, О.В.Собкевича, О.Ю. Ємельянової, П.В. Пузирьової.

Підприємства транспортної сфери частково належать до таких, що утворюють і формують загальну економічну систему або, як ще можна сказати, інфраструктуру в галузях економіки. Головною метою її є задоволення попиту на транспортні послуги фізичних і юридичних осіб, тобто задоволення виробничих або невиробничих потреб. Крім цього, транспортна інфраструктура відіграє ключову роль, виступаючи важливим

фактором інтеграційних процесів, в основі яких лежить сполучення суб'єктів господарювання, що знаходяться на значних відстанях один від одного.

Транспортна інфраструктура являє собою певну множину об'єктів, яка об'єднує в собі територіальні шляхи сполучення, спеціальний рухомий склад, засоби комунікації та управління, системи технічного забезпечення. Саме від ступеня розвитку транспортної інфраструктури значною мірою залежить виробничий потенціал транспортних підприємств та ступінь його використання.

У сучасних умовах господарювання однією з важливих проблем постає саме нестача ресурсів. Це стосується і транспортних підприємств. Потреба в ресурсах та її задоволення можливе лише за рахунок пошуку нових шляхів та джерел утворення, а також напрямів раціонального використання за допомогою залучення нових партнерів у процесі надання транспортних послуг.

Наведена нижче таблиця демонструє тенденції зміни ресурсних можливостей підприємств за всіма видами транспорту в їх кількісному вираженні за період 2017–2018 рр.

Таблиця 1

Ресурсне забезпечення суб'єктів транспортної інфраструктури у 2017–2018 рр.

Види транспорту та транспортної діяльності	Роки	Показники, млн. грн.		
		Запаси товарно-матеріальних цінностей	Залишкова вартість основних засобів, нематеріальних активів, інвестиційної нерухомості	Знос основних засобів
Авіаційний	2017	2 476,1	4 916,2	3 760,8
	2018	2 568,1	4 443,0	4 990,7
у тому числі,				
пасажирський	2017	247,9	1 637,1	1 097,6
	2018	233,5	1 488,1	2 006,9
вантажний	2017	2 228,2	3 279,1	2 663,2
	2018	2 334,6	2 954,9	2 883,8
Наземний (без урахування трубопровідного)	2017	2 633,9	40 927,7	986 179,6
	2018	3 154,5	48 289,5	1 163 161,9
у тому числі,				
пасажирський	2017	398,4	20 934,8	30 817,3
	2018	415,4	26 252,3	35 161,3
вантажний	2017	2 235,5	19 992,9	955 362,3
	2018	2 739,1	22 037,2	1 128 000,6
Водний	2017	204,4	1 260,9	2 559,3
	2018	291,1	1 286,8	2 580,9
у тому числі,				
пасажирський	2017	38,8	150,0	10,6
	2018	44,9	166,7	11,1
вантажний	2017	165,6	1 110,9	2 569,8
	2018	246,2	1 120,1	2 569,8
Допоміжна діяльність у сфері транспорту	2017	6 020,8	100 796,9	3 364 604,2
	2018	6 780,9	110 445,8	4 134 946,3

Як видно з наведених показників, обсяги власних фінансових ресурсів підприємств різних видів транспорту є недостатніми для розроблення та впровадження

інновацій для забезпечення якісних змін у діяльності. За звичайних умов на розвиток підприємств транспортної галузі витрачається значна частина коштів з їх чистого прибутку, але, на жаль, за умови збитковості більшої частини транспортних підприємств необхідні інвестиції є неможливими.

Ефективне функціонування основних виробничих засобів залежить від того, наскільки повно реалізуються екстенсивні та інтенсивні фактори поліпшення їх використання.

Фактори і резерви підвищення ефективності виробництва визначають і конкретні шляхи їх реалізації. В умовах ринкової економіки при наявності стабільного попиту на продукцію і сировинних ресурсів на її виробництво шляхи поліпшення використання основних фондів визначаються необхідністю реалізації резервів найбільш повного завантаження обладнання.

З метою підвищення ефективності використання основних виробничих фондів підприємств транспортної сфери необхідно:

- технічне переозброєння на базі комплексної автоматизації та впровадження гнучких виробничих систем;
- заміна застарілої техніки, модернізація обладнання;
- механізація допоміжних та обслуговуючих виробництв;
- розвиток винахідництва та раціоналізаторства;
- ліквідація незадіяного обладнання;
- скорочення строків ремонту обладнання;
- прискорення досягнення проектної продуктивності введених в експлуатацію основних фондів;
- покращення забезпечення матеріально-технічними ресурсами;
- розвиток матеріальної зацікавленості працівників, що сприяє підвищенню ефективності виробництва.

Отже, дослідження показали, що основні виробничі фонди становлять головну частину матеріально-технічної бази будь-якої галузі, особливо транспортної. На базі їх зростання збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва.

Щоб використання основних фондів було справді економічно вигідним та ефективним, необхідно не тільки стежити за його технічним станом, а й залучати фахівців при проведенні складних ремонтів, вивчати ринки виробництва, підвищувати рівень спеціалізації виробництва, застосовувати передові технології.

Література

1. Гетьман О.О. Економіка підприємства: Навч. посіб. – 2-ге видання / О.О.Гетьман, В.М. Шаповал. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 488 с.

2. Парубець О.М. Економіко-організаційні принципи взаємодії суб'єктів транспортних мереж / О.М. Парубець // Ефективна економіка. – 2015. – № 3. – С. 18–22.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНИХ КОМПАНІЙ

Сучасний світ важко уявити без технологічного прориву та прогресу. Кожна людина щодня використовує техніку для полегшення життя, пошуку інформації, в домашньому господарстві. З кожним днем технологічний прогрес набирає обертів та зростає, а паралельно із ним зростають людські потреби та вимоги, тому прогрес не стоїть на місці. Зараз в епоху роботів, оснащення підприємства автоматичними роботами не є недосяжним та нереальним. Так, майже всі закордонні підприємства вже забезпечили свої склади та заводи роботами для поліпшення своєї господарської діяльності. Саме тому кожна компанія намагається тримати високий рівень інновацій в своїй господарській діяльності [1]. Розглянемо детальніше приклади інноваційного розвитку міжнародних логістичних компаній.

Компанія SF Express була заснована в районі Шунде, провінція Гуандун в 1993 році. З моменту створення компанія SF продовжує підвищувати якість надання послуг, інвестувати в об'єкти, енергійно розвиватися і впроваджувати інформаційні технології та обладнання для здійснення автоматизованого надання послуг. В цей час нами створена загальнонаціональна мережа філій і обслуговування для підтримки збору інформації, розвитку ринку, а також надання логістичних та послуг експрес-доставки. Компанія SF приступила до здійснення ряду природоохоронних заходів з метою відповідності національної стратегії стійкого зростання і низьковуглецевого способу діяльності: операцій, бізнесу та суспільної вигоди, поліпшення використання ресурсів, скорочення викидів вуглецю і споживання енергії, забезпечення сталого зростання.

Внутрішні показники: поліпшення пакувальних матеріалів, просування енергозбереження, енергозберігаючих офісів. Зовнішні показники: просування інструментів самообслуговування і електронних транспортних накладних, розробка засобів захисту навколишнього середовища. Крім швидкого зростання компанія SF нарощує відповідальність перед суспільством. Компанія працює спільно з відповідними керівними органами для створення експрес системи охорони навколишнього середовища для регулювання викидів вуглецю [2].

Також слід відмітити світового лідера на ринку міжнародних відправлень DHL Express. DHL Express – це світовий лідер на ринку міжнародних перевезень, DHL Express доставить ваше відправлення вчасно в будь-яку точку світу, трактують вони як свій слоган. DHL має представництва більш ніж в 220 країнах і регіонах світу і є найбільш інтернаціональною компанією у світі. У компанії працюють більше 360 тисяч співробітників, і задовольняють практично нескінченне число потреб у логістиці.

Компанія «DHL» входить до складу групи компаній, яка є світовим лідером поштових пересилань і логістики – «Deutsche Post DHL Group», і має такі підрозділи, як «DHL Express», «DHL Parcel», «DHL eCommerce», «DHL Global Forwarding», «DHL Freight and DHL Supply Chain» [3].

Бачення компанії формують майбутнє логістики – інновації вказують шлях до більш стійкого та кращого завтрашнього дня. Рішення в компанії, такі як StreetScooter і Parcelcopter, показують, як логістика працюватиме в майбутньому. Компанія Deutsche

Post DHL Group вже експлуатує найбільший електричний флот у Німеччині з саморозвинутими та саморобними автомобілями StreetScooter та близько 12 000 електронних велосипедів та електронних скутерів. У середньостроковій перспективі компанія хоче замінити весь свій флот доставки пошти та посилок електричними транспортними засобами, що працюють від відновлюваних джерел енергії, в інтересах навколишнього середовища та його клієнтів. У кулуарах Green Tech Festival у Берліні компанія DHL Express і виробник електричних транспортних засобів StreetScooter оголосили про співпрацю в розвитку нового електричного транспортера. Новий «H2 панель Van» буде першим стандартним електричним фургоном на 4,25 тонни, що працює на паливному елементі, що забезпечує додаткову потужність під час подорожі, що дозволяє досягти діапазону до 500 кілометрів [4].

Як перший крок, компанія DHL Express замовила 100 таких транспортних засобів на паливних елементах, які будуть поставлені в 2020 році. Фурнітура H2 Panel Van базується на перевезенні посилок StreetScooter WORK XL, який вже використовується компанією DHL Paket, але замість корпусу буде мати типовий корпус для експрес-доставки. Це дозволяє об'єм вантажу більше 10 кубічних метрів – еквівалентно приблизно 100 експрес-посилок. Компанія Deutsche Post DHL Group і Ford представили свій спільний е-фургон у Кельні. Основою автомобіля, що вводиться під назвою «StreetScooter WORK XL», є шасі Ford Transit. На заводі StreetScooter в Аахені в кінці цього року буде вироблено близько 150 виробничих автомобілів, які будуть використані для доставки посилок. Також Deutsche Post DHL Group поставила перед собою мету залишатися двигуном електромобільності і стати лідером ринку в галузі зеленої логістики. Ініціатива електронної мобільності є частина амбітної екологічної програми GoGreen, в якій Deutsche Post DHL Group є першою логістичною компанією, яка хоче скоротити всі викиди, пов'язані з логістичною діяльністю, до нуля до 2050 року [5].

Найбільш інноваційна компанія яка досягла значного результату не лише в декількох країнах, а на світовому ринку це Amazon inc. Amazon inc. – один із перших інтернет-сервісів, орієнтованих на продаж реальних товарів масового попиту, найбільша у світі за обігом компанія, що продає товари та послуги через Інтернет. Компанія веде експансію на ринки Інтернет-торгівлі в усьому світі. Станом на 2017 рік Amazon мав окремі сайти для роздрібною торгівлі у США, Великій Британії, Ірландії, Франції, Канаді, Німеччині, Італії, Іспанії, Нідерландах, Австралії, Бразилії, Японії, Китаї, Індії та Мексиці.

5 квітня 2016 року від Amazon була зареєстрована патентна заява на систему зберігання та доставки товарів, в якій використовуються дирижаблі та безпілотні апарати. Amazon почав резервувати місце для своїх вантажів на вантажних кораблях, які можуть перевозити товари, вироблені в Китаї і призначені для ринку в США.

Інвестиції компанії також були спрямовані в мультимодальний і логістичний парк Iport. У парку є 6 млн. кв.м складських площ, й він розташований близько до аеропорту в Донкастері. Об'єкт має легкий доступ до морських портів в регіоні. При завершенні його парк дав роботу понад 5000 осіб [6].

Американська компанія Amazon планує будівництво платформ для посадки дронів на вуличних ліхтарях. Транспортна логістика, яка буде використовувати ліхтарні стовпи, буде завтрашнім днем експрес доставки вантажів. Живлення буде відбуватися за допомогою самозарядних акумуляторних батарей. В описі проекту Amazon відзначили, що можуть використовувати в якості живлення і звичайне паливо. У випадках дощової або вітряної погоди дрони могли б залишити посилку в одній з нових станцій, а потім міг би бути доставлений автомобілем [7].

Доставка дронами – це тільки початок повітряної експансії Amazon. Компанія збирається підняти в небо складські приміщення. В організації вважають, що це спростить доставку товарів на безпілотниках. У Amazon вже є патент на повітряний фулфілмент-центр. Проект складу-дирижабля розроблявся з 2014 року, але тільки в 2016 році отримав документи від американського патентного відомства. Передбачається, що склад буде постійно висіти в повітрі на висоті близько 13 тисяч метрів. А дрони будуть залітати в нього за новими товарами. Але принцип доставки буде відрізнятися від того, що пропонує Amazon сьогодні. Дрони будуть просто спускатися з неба в конкретну точку. За рахунок гравітації на це буде йти менше енергії, ніж на політ. До патенту додаються схеми, які детально пояснюють будову і принцип роботи логістичного дирижабля. Проте, ця ідея поки здається занадто футуристичною.

Компанія Amazon автоматизувала складські приміщення автоматичними роботами, які керуються через безпроводну мережу. Машини, схожі на дроїдів з фантастичних фільмів, виконують роль вантажників: вони переміщують не окремі товари, а цілі стелажи. Пристрої були розроблені компанією Kiva Systems, яку Amazon купила в 2012 році за 775 мільйонів доларів. Кожен з 145-кілограмових роботів здатний піднімати вантажі до 340 кілограмів, розганяючись до 6,5 кілометра на годину. Впровадження роботів для Інтернет-гіганта стало не спробою відмовитися від людських кадрів, а радше спробою уповільнити зростання їх чисельності. Незважаючи на технології Kiva, в свята 2017 року компанія найняла 80 тисяч тимчасових робітників, що на 14 відсотків більше, ніж у 2016-му. Частина з них залишиться в штаті [8].

Отже, інноваційний розвиток компанії є головною ознакою її вдалої господарської діяльності та покращує становище на ринку у порівнянні з іншими конкурентами. На міжнародному рівні інноваційну діяльність намагається проводити майже кожне підприємство від малого до великого бізнесу для досягнення бажаного результату.

Література

1. Купріна В.В. Сутність інноваційного розвитку підприємства [Електронний ресурс] / В.В. Купріна, П.С. Кучер. – Режим доступу: www.studfiles.net.
2. Гибало А.Г. Сутність та зміст ключових понять інноваційного розвитку підприємства [Електронний ресурс] / А.Г. Гибало. – Режим доступу: www.pidruchniki.com.
3. Марков В.А. Концепція та сучасні моделі розвитку підприємства [Електронний ресурс] / В.А. Марков, К.П. Муратова. – Режим доступу: www.pidruchniki.com.
4. Забродский В.А., Кизим Н.А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем. – Харьков: Бизнес Информ, 2000. – 72 с.
5. Черных А.В. Механизм устойчивого развития предприятия в период активной инвестиционной деятельности: Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.00.05. – Белгород: Белгородский государственный технический университет, 2006. – 20 с.
6. Малова А.Є. Роль інновацій в сучасній економіці [Електронний ресурс] / А.Є. Малова. – Режим доступу: www.wordpress.com.
7. Циновник А.Є. Перспективи інноваційного розвитку в Україні: електронний науковий журнал / А.Є. Циновник. – Дніпро: ДНУ імені Олеся Гончара, 2015. – 5 с.
8. Смирнова Т.А. Проблеми та перспективи інноваційного розвитку в Україні [Електронний ресурс] / Т.А. Смирнова О.В. Добромирова. – Режим доступу: <http://confcontact.com>.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Сьогодні в Україні, як і в інших країнах світу, в процесі підприємницької діяльності, коли створюються нові технології в результаті інтелектуальної праці, виникають насичені найрізноманітнішими відомостями інформаційні об'єкти, що мають комерційну цінність. Це можуть бути методики робіт, перспективні технічні рішення, результати маркетингових досліджень тощо, які націлені на досягнення підприємницького успіху, саме через таку різноманітність доречним є питання про критерії вибору інформації, яку необхідно захищати. Відповідь на це питання дає визначення поняття «комерційна таємниця», яке викладено в ст. 36 Господарського кодексу України [1]: «Відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею».

Проблема захисту комерційної таємниці є актуальною на сьогодні, враховуючи зміни у вітчизняному законодавстві, в українському суспільстві загалом. Нині проблема захисту комерційної інформації стоїть дуже гостро, оскільки являє собою цінний складник професійної діяльності сучасного суспільства.

На відміну від патентів, торгових марок та авторського права, для комерційної таємниці відсутній єдиний міжнародний договір, що надає загальне визначення та встановлює уніфіковані основи правового захисту. Захист комерційної таємниці здійснюється, переважно, в межах регіональних угод. Основою такого захисту є стаття 10 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 року в редакції 1967 р. (набула чинності для України 25 грудня 1991 р.) щодо недобросовісної конкуренції [2].

Іншим важливим для характеристики комерційної таємниці міжнародним актом є Стокгольмська конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року. Відповідно до ст. 2, «інтелектуальна власність» включає права, що відносяться, зокрема, до «захисту проти недобросовісної конкуренції» [3].

Система СОТ. Саме на статтю 10 bis Паризької конвенції посилається Угода з торгових аспектів прав інтелектуальної власності, укладена в межах Світової організації торгівлі (далі – Угода ТРІПС). Ця Угода була схвалена в результаті Уругвайського раунду міжнародних переговорів (1986–1994 рр.) разом з Угодою про формування СОТ та стала першою комплексною багатосторонньою домовленістю, що забезпечує охорону комерційної таємниці. Стаття 1 Угоди ТРІПС визнає комерційну таємницю (вживає термін «закрита інформація») інтелектуальною власністю разом з іншими об'єктами. Отже, в Угоді ТРІПС закріплено три відомі критерії режиму комерційної таємниці: секретність, комерційна цінність і вжиття адекватних заходів для забезпечення секретності, запозичені з американського законодавства [4].

Огляд міждержавних угод щодо охорони комерційної таємниці свідчить про те, що така охорона більше не є справою виключно національного законодавства. Міжнародна торгівля та інвестиції створили передумови для розвитку правових інструментів комерційної конфіденційної інформації. Основною рушійною силою цих змін стали глобальні інвестиції розвинутих країн, які не мають бажання інвестувати

закордон та розкривати своє «секретне знання», якщо відсутній певний рівень охорони комерційної таємниці, визнаний учасниками міжнародної торгівлі. Саме торгіві та інвестиційні угоди стали імпульсом розвитку нових систем заходів охорони комерційної таємниці в законодавстві країн світу.

Країни Європи. Найрозвинутішу систему охорона має Об'єднане королівство, що пов'язано з промисловою революцією та традицією прецедентного права. Саме з англійської системи бере початок відповідне законодавство США.

У Великобританії відсутній законодавчий захист комерційної таємниці, відповідно, не існує легального визначення цієї таємниці. Натомість, правове регулювання цих відносин розвивалось упродовж останніх століть на основі судових прецедентів і отримало назву конфіденційного права (law of confidence). Отже, охорона комерційної таємниці ґрунтується на концепції «порушення довіри». У рішенні *Seager v. Corydrex LTD* вона сформульована так: «Право, що застосовується до цього випадку, не залежить від якоїсь угоди. Воно залежить від широкого принципу справедливості, що полягає в тому, що той, хто отримав інформацію конфіденційно, не повинен недобросовісно здобувати з неї вигоду. Він не повинен використовувати її на шкоду тому, хто передав йому цю інформацію, якщо останній не дав своєї згоди». Отже, керівним принципом є довіра між законним власником таємниці й отримувачем конфіденційної інформації.

Охорону комерційній інформації надано й законодавством Німеччини та Франції. Так, Розділом I Закону ФРН про недобросовісну конкуренцію встановлено відповідальність за завдання шкоди особою, яка при здійсненні підприємницької діяльності в цілях конкуренції вчиняє дії, несумісні з «чесною практикою». Хоча далі Закон і не визначає ці дії, Розділом 17 передбачено відповідальність за несанкціоноване використання або повідомлення третій особі комерційної таємниці. Під останньою розуміють інформацію, що має ознаку секретності (доступна лише відомому обмеженому колу осіб) та відповідає умові наявності у власника цієї інформації обґрунтованого інтересу в її збереженні. Передбачено кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані з порушенням режиму комерційної таємниці. У трудовому законодавстві міститься обов'язок працівника не розголошувати комерційну таємницю після припинення трудових відносин.

Законодавство Франції містить поняття промислових або виробничих секретів (*secret de fabrique*) та комерційної таємниці (*secret de commerce*). Перша категорія походить від французького кримінального кодексу та включає конфіденційну інформацію, що має виробниче застосування та може становити комерційну цінність. Комерційна таємниця прямо не визначається законодавством, але відображає ширше, порівняно з виробничими секретами, поняття й може належати до організаційної структури підприємства, списку постачальників, особистих справ персоналу, контрактів з іншими організаціями, списків клієнтів, планів розвитку бізнесу, схеми дистрибуції тощо. Виробничі й комерційні секрети не вважаються власністю у Франції і отримують захист як делікти з недобросовісної конкуренції та договірних зобов'язань.

Північна Америка. У США комерційна таємниця спочатку була сферою, що традиційно регулювалась загальним правом окремих штатів. Першою спробою «кодіфікації» виробленого судами права комерційної таємниці був Перший Звід права деліктів 1939 р. Сучасніший підхід закріплено Третім Зводом права деліктів 1993 р. Охорона комерційної таємниці відбувається в межах делікту незаконного заволодіння комерційною таємницею, який, у свою чергу, є складовою делікту недобросовісної конкуренції.

На сьогодні в більшості юрисдикцій США комерційна таємниця охороняється законами. 42 штати та Округ Колумбія прийняли ту чи іншу версію Уніфікованого

Закону про комерційну таємницю (Uniform Trade Secrets Act) 1979 р. У Каліфорнії положення Закону включені в Цивільний кодекс. Законодавчі положення доповнюються договірним захистом, який виступає додатковим [5].

Існує також значна кількість кримінальних законів щодо незаконного заволодіння комерційною таємницею, основним з яких є федеральний Закон про Економічний шпіонаж 1996 року. Виділяють такі чотири основні елементи режиму комерційної таємниці в США. По-перше, це повинна бути «обмежена інформація», тобто інформація, яку можна відрізнити від загальновідомих знань і навичок. По-друге, елемент «секретності» – інформація не є добре відомою або такою, яку можна легко отримати. По-третє, інформація повинна мати економічну цінність, що полягає в наданні певної конкурентної переваги. І, по-четверте, власник повинен вжити розумних зусиль для того, щоб зберегти інформацію в таємниці.

Законодавство Канади про комерційну таємницю також, за винятком Квебеку, ґрунтується на прецедентному праві, центральним принципом якого, як і в Англії, є порушення довіри. Підставами для позову в результаті делікту є: 1) секретність інформації; 2) те, що її було надано конфіденційно; 3) те, що особою, якій її було надано, використано зі зловживанням. Наприклад, у справі *Three Savers Int'l LTD v. Savoу* колишні працівники позивача визнані відповідальними за використання списку клієнтів їхнього працедавця для ведення бізнесу конкурента, що складено працівниками після того, як вони залишили свою попередню роботу.

Провівши ґрунтовний аналіз міжнародного законодавства та законодавства деяких зарубіжних країн про охорону комерційної таємниці, можна підвести підсумок, що на сьогодні український законодавець ще недостатньо приділяє уваги як специфіці, так і окремим видам правового забезпечення захисту комерційної таємниці. Крім того, варто зазначити, що чинне законодавство встановлює тільки загальні правила у сфері виявлення, збору, аналізу та передачі інформації, яка зазначена як комерційна. Цей недолік активно компенсується численними локальними актами й розпорядчими документами підприємств – це положення про організацію служби безпеки, положення про ведення окремих видів діяльності служби безпеки підприємства, посадові інструкції працівників, положення про нерозголошення комерційної таємниці, договір про «секретність», договір про звільнення з роботи службовця, який мав доступ до інформації, яка визначена, як комерційна таємниця тощо.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до тексту : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Европейская патентная конвенция от 21.04.1961 г. // Международное право в документах. – Москва: ИНФРА-М, 1997. – С. 84–72.
3. Конвенція, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. 1998. № 1. с. 51–52.
4. Паризька конвенція про охорону промислової власності [Електронний ресурс] : від 20.03.1883 р. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_123.
5. Дорошев В. В. Рекомендации по обеспечению безопасности конфиденциальной информации согласно «Критериев оценки надежных компьютерных систем TCSEC (Trusted Computer Systems Evaluation Criteria)», США, «Оранжевая книга» / В. В. Дорошев, В. В. Домарев // Бизнес и безопасность. – 1998. – № 1. – С. 19–21.

ВПЛИВ ВИТОКУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА СТАНОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВА НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

У сучасному світі виток конфіденційних та комерційних даних є звичним явищем. Крупні компанії продають відомості про користувачів, а бізнес-середовище все більше покладається на аутсорсинг, підрядні компанії та сторонні технологічні платформи, що призводить до того, що цінна бізнес-інформація стає доступною все більшій кількості людей. Постійно зростає потік повідомлень про інциденти, пов'язані з порушенням своїх зобов'язань і прав авторизованими користувачами, які навмисно саботують свою компанію і передають інформацію конкурентам. У разі інсайдерських витоків – контроль доступу і захист не допомагають навіть військовим.

За даними InfoWatch за 2018 рік найбільший виток прийшовся на персональні дані з хмарних сервісів, майже 82% від усього відомого витоків. На другому місці одночасно комерційна таємниця та платіжна інформація, а у 2017 цілих 6,7% складало розкриття державної таємниці. Незважаючи на сили, котрі докладають державні регулятори, бізнес та громадські організації, зупинити лавину витоків в умовах масової цифровізації досі не вдається. Всього з 2007 року на січень 2019 року сплигло понад 30 млрд записів персональних даних, в тому числі понад 20 млрд за останні два роки [1].

Так у липні 2019 року фінансовий збиток від зломів і витоків даних продовжує зростати і в середньому може скласти до \$ 3,9 млн для підприємств середнього бізнесу. Зазвичай організаціям потрібно 206 днів, щоб виявити витік даних і ще 73 дня для її повного усунення. За словами експертів, випадки витоків даних в зв'язку з кібератаками більш поширені, ніж ті, які викликані системними помилками або людським фактором. На частку перших припадає 49% від усіх зафіксованих інцидентів. Наслідки від витоків даних можуть відчуватися протягом років: згідно зі звітом, в середньому 67% втрат відбувається протягом перших 12 місяців після витоків даних, 22% – протягом другого року, а 11% – протягом двох років. Медичні, фінансові, фармацевтичні і енергетичні компанії з часом можуть зіткнутися з додатковими витратами [2].

Варто відмітити, що загальна тенденція відображає збільшення відтоку даних звичайних користувачів і разом з тим збільшення втрат від сплати штрафів. Так, за один викрадений запис, згідно міжнародного законодавства, компанії може загрозовувати штраф до 150 дол. США., тобто витік 1 млн. записів обійдеться до 42 млн. дол. США., а 50 млн. – до 388 млн. дол. США. [2].

У сучасній ринковій системі чи не найважливішим показником успішної діяльності підприємства є ціна його акцій на фондовому ринку. Саме тому особливу увагу варто приділити реакції фондового ринку на витік інформації, оскільки, якщо акціонери звикнуть до таких подій, – підприємства втратять головний стимул до розвитку інституцій захисту комерційної таємниці, та навпаки, реальні втрати інвесторів – будуть пришвидшувати еволюцію технологій захисту ноу-хау та персональних даних користувачів.

Аналіз найгучніших витоків інформації у порівнянні з втратами на фондовому ринку та швидкістю відновлення ціни на біржі, найкраще відображають актуальний стан речей, а також відношення інвесторів, клієнтів та користувачів на викрадення даних (табл. 1).

Таблиця 1

Реакція фондового ринку на витоки інформації за 2016-2019 рр.

Компанія/ Холдинг	Дата витоку інформації	Падіння ціни акції в перший тиждень після витоку інформації	Дата відновлення ціни акцій
Facebook	05.09.2019	-2,48 %	19.09.2019
Mastercard	23.08.2019	-8,83 %	29.08.2019
Toyota	29.03.2019	+ 0,62 %	30.03.2019
Facebook	04.03.2019	+ 2,32 %	05.03.2019
Apache	17.12.2018	- 15,81 %	19.01.2019
Marriot	30.11.2018	- 11,55 %	05.02.2019
Hudsons bay	01.04.2018	- 4,16 %	06.04.2018
Facebook	21.03.2018	- 15,14 %	11.05.2018
Unicredit	26.07.2017	- 15,43 %	02.08.2017
Dow Jones	20.07.2017	- 0,27 %	28.07.2017
Verizon	26.07.2017	+ 3,37%	27.07.2017
Acer	20.06.2016	+ 16,61 %	21.06.2016

Складено автором на основі джерела [3]

Таким чином найбільших втрат в ціні акції зазнає саме середній бізнес, в особливості ІТ-компанії та невеликі банки, а також соцмережі. В той час коли так звані «голубі фішки» не зазнають значного збитку від витоку інформації і продовжують зростати в ціні на фондовій біржі, майже незалежно від новин про значні розкриття даних клієнтів чи третіх сторін. З іншої сторони, штрафи, які мають заплатити компанії за витік конфіденційної інформації, значно шкодять прибутку та фондовому рейтингу. Але, навіть значне зниження акцій, на фоні гучного витоку інформації, не тримається довго. Більшість компаній відновлює свої позиції на фондовому ринку за тиждень, максимум – місяць. Варто зазначити, що єдиної тенденції, щодо впливу витоку інформації на ціну акцій підприємства немає, проте більший розмах інформаційної повістки сильніше впливає на ціну акції, аніж розмір витоку даних та того, які саме дані були викрадені.

Отже, загальний розвиток захисту внутрішньої інформації грає вагому, проте не рішучу складову, з точки зору фондових інвесторів та портфельних акціонерів, й знаходиться у руках самих компаній, для котрих витоки даних стають значно більшою проблемою через штрафи, крадіжку ноу-хау, виплату викупів за бази даних, тощо. Саме тому розвиток систем захисту за останні роки так і не зміг значно вплинути на відтік інформації [2], а головною жертвою цього – становляться звичайні користувачі, що залишаються тет-а-тет зі зловмисниками, що заволоділи їх особистими даними.

Література

1. InfoWatch [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://infowatch.com/>
2. IBM Security [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ibm.com/ua-en>
3. MarketsInsider [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://markets.businessinsider.com/stocks/uber-stock>

ЗАВДАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Невизначеність та динамічність умов господарювання впливають на функціонування підприємства в ринковому середовищі. У нестабільному економічному середовищі значно зростає ймовірність виникнення кризи на підприємстві. Для запобігання такого результату необхідно використовувати певний комплекс заходів, моделей і методів, які можуть допомогти підприємству відновити ефективну роботу, і разом вони становлять основу системи антикризового фінансового управління.

За сучасних умов наявність системи антикризового фінансового управління для підприємства є важливою конкурентною перевагою. Наявність даної системи у 3 рази зменшує ймовірність настання кризи на підприємства та у 5 раз зменшує можливі негативні наслідки від її настання. Відтак, значно зростає і ймовірність успішного подолання кризи та перехід на новий етап розвитку підприємства.

На сьогодні в сучасній економічній літературі присвячено велику масу наукових праць питанню антикризового фінансового управління. Загалом під антикризовим фінансовим управлінням на підприємстві розуміють систему, дія якої направлена на попередження, своєчасне виявлення кризових процесів та вжиття заходів направлених на нейтралізацію її негативних наслідків.

Функціонування системи антикризового фінансового управління передбачає наявність суб'єкта та об'єкта управління. Суб'єктом управління є та одиниця, яка здійснює комплекс заходів з антикризового управління. Суб'єктом управління можуть бути власники, держава, вищий менеджмент підприємства, спеціалізовані агентства тощо. Найчастіше на підприємствах створюється спеціалізований відділ фінансової безпеки, який виконує відповідні завдання щодо антикризового управління підприємством. Також на підприємствах функції антикризового фінансового управління можуть виконувати планово-економічний відділ чи бухгалтерія. В окремих випадках на підприємствах створюється спеціалізована антикризова група, яка складається з діючих працівників [1].

Об'єктом системи антикризового фінансового управління є фінанси підприємства, його фінансовий стан, активи, персонал, ринкова вартість, капітал, фінансово-господарські операції, тобто все те, що перебуває в полі нагляду антикризового управління й де існує великий ризик появи кризи. В загальному об'єктом антикризового фінансового управління є усі господарські процеси на підприємстві.

Метою системи антикризового фінансового управління підприємства є забезпечення стабільного функціонування підприємства у короткостроковому та довгостроковому періоді завдяки своєчасному реагуванню на кризові процеси і вжиття заходів на її усунення і недопущення порушення фінансової рівноваги. Відповідно до мети системи антикризового фінансового управління визначаються її завдання. Головні завдання системи антикризового фінансового управління підприємством наведемо на рисунку 1.

Отже, функціонування системи антикризового фінансового управління на підприємстві спрямоване на недопущення кризового стану та виконання оставлених завдань і досягнення головної мети, які стоять перед нею. У багато чому завдання та

головна мета системи антикризового фінансового управління досягається завдяки її функціям [3].

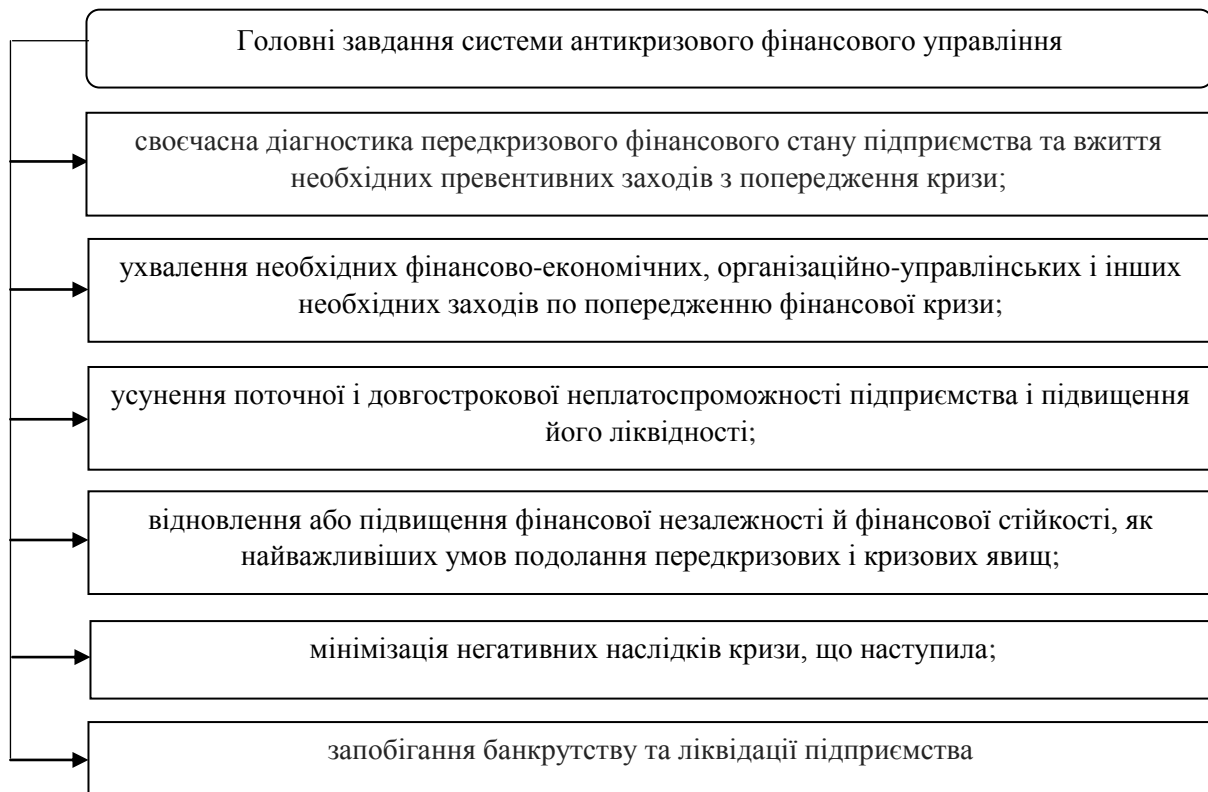

Рис. 1. Головні завдання системи антикризового фінансового управління
Систематизовано автором на основі [2]

Таким чином, збереження та розширення підприємств в сучасних умовах неможливе без впровадження системи антикризового управління. Запобігти кризовому стану підприємств і підвищити ефективність діяльності неможливо без антикризового фінансового управління. Антикризове фінансове управління – це система, яка складається із сукупності елементів, дія яких направлена на попередження кризи, а також мінімізацію її негативних наслідків. Основу реалізації антикризового фінансового управління складають, з одного боку, моделі внутрішнього управління бізнес-процесами підприємства, які оптимізують фінансові, матеріальні та людські ресурси, з іншого боку – модель управління маркетинговою діяльністю підприємства, яка враховує зовнішнє середовище.

Література

1. Євтух О.Т. Фінансовий менеджмент для магістрів і не тільки. Навч. посіб. / О.Т. Євтух – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 456 с.
2. Зверук Л.А. Антикризове управління підприємством в умовах інноваційного розвитку / Л.А. Зверук, Н.М. Давиденко // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2017. – № 1(2). – С. 69-75.
3. Мартинець В.В. Особливості антикризового управління промисловим підприємством / В.В. Мартинець // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 11. – Ч. 4. – С. 48-51.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

На даному етапі розвитку промисловості в Україні одне з важливих місць посідає машинобудування. В сучасному суспільстві неможливо уявити своє життя без техніки. Ми використовуємо її в повсякденному житті, за допомогою неї покращуємо якість свого життя. Технічні пристрої економлять час та дозволяють більш раціонально розподіляти та його.

Машинобудування є важливою складовою національного господарства України. В ній зайнята майже третина від усіх працюючих у промисловості. В Україні існує близько 1000 машинобудівних підприємств різного призначення. Основними виробництвами, що формують головну частину вартості продукції, є авіа- та автомобілебудування, сільськогосподарське, енергетичне та важке машинобудування.

Машинобудування України об'єднує 11267 підприємств, з яких 146 – великих, 1834 – середніх та 9287 – малих. У машинобудуванні зосереджено понад 15% вартості основних засобів, близько 6% оборотних активів вітчизняної промисловості та понад 22% кількості найманих працівників [1].

Оскільки людство досить широко використовує механізовану техніку для полегшення праці, головною проблемою є фінансування машинобудівних підприємств. Як відомо, початкове формування фінансових ресурсів відбувається під час заснування підприємства, коли утворюється статутний фонд. Його обсяг свідчить про розмір тих основних та обігових грошових коштів, які інвестовані у процес виробництва. Крім статутного фонду формуються певні фонди спеціального призначення, кошти яких – власні фінансові ресурси підприємства: резервний фонд, фонди виробничого розвитку, тобто коштів, які спрямовуються на соціальні потреби, фонди заохочення, охорони праці, поповнення оборотних коштів. Також прирівняними до власних коштів вважають стійкі пасиви, під якими мається на увазі постійна заборгованість підприємства перед власними працівниками, бюджетом та позабюджетними фондами, зумовлена періодичністю виконання цих зобов'язань і постійним резервуванням коштів на їх покриття. В подальшому фінансові ресурси формуються, в основному, за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань. Поряд із ними, джерелами власних фінансових ресурсів виступають: виручка від реалізації майна, різноманітні цільові надходження, мобілізація внутрішніх ресурсів в будівництві та інші. Значні фінансові ресурси, особливо по тільки-но утвореним та реконструйованим підприємствам, можуть бути мобілізовані на фінансовому ринку. При цьому використовується продаж акцій, облігацій та інших видів цінних паперів, що випускаються даним підприємством, а також залучені кошти у виді кредитів. Крім того, підприємства можуть отримувати фінансові ресурси в порядку перерозподілу (у вигляді виплат страхового відшкодування від страхових компаній, від асоціацій, в які вони входять) [3].

Упродовж останніх років позиції машинобудування в економіці України послабшали: загальна кількість машинобудівних підприємств зменшилась з 11,1 до 4,2 тис., кількість зайнятих працівників скоротилась з 733,5 тис. до 353,6 тис. осіб, частка експорту, що припадала на машинобудування у загальному експорті, скоротилась з 16,4 до 11,9%, а частка реалізованої продукції машинобудування у загальних обсягах реалізації переробної промисловості знизилась з 13,3 до 10%. Зазначені негативні

тенденції знаходять своє відображення у агрегованих фінансових показниках підприємств машинобудування.

Знизилась частка власного капіталу у валюті агрегованого балансу підприємств машинобудування з 40,0 до 12,9%, що на 5,6 в.п. більше, ніж по промисловості загалом. В абсолютному вимірі обсяги їх власного капіталу зменшились більш ніж удвічі (з 61,2 млрд грн на кінець 2008 р. до 27,7 млрд грн на кінець 2016 р.). Це свідчить про декапіталізацію галузі на агрегованому рівні. Упродовж 2009–2016 рр. частка короткострокових банківських кредитів у валюті агрегованого балансу підприємств машинобудування зросла майже вдвічі – з 10,3 до 19,6%, на кінець 2016 р., тобто у 2,3 раза перевищувала відповідний показник по промисловості. Зростання частки банківських кредитів відбулося на тлі зниження кредитоспроможності машинобудівних підприємств і було обумовлене не збільшенням номінальних обсягів кредитування, а переоцінкою кредитів у іноземній валюті та декапіталізацією. Недоступність нових банківських кредитів спричинила підвищення ролі комерційного кредиту у фінансуванні підприємств машинобудування, проявом чого стало падіння коефіцієнта покриття запасів з 0,65 на кінець 2006 р. до 0,01 на кінець 2016 р. Упродовж 2009–2016 рр. на галузевому рівні основним механізмом фінансування машинобудівних підприємств був прямий, а інструментом – комерційний кредит, середньозважена частка якого у фінансуванні становила 35,5%.

Упродовж 2008–2016 рр. структура фінансування промисловості в цілому, машинобудування була відносно стабільною – на пряме фінансування припадало близько 75%, на непряме – 25%. Починаючи з 2014 р. відбулися зрушення у структурі фінансування: частка непрямого фінансування у промисловості загалом упродовж 2014–2016 рр. зросла на 3,8 в.п., у машинобудуванні – на 12,2 в.п. і становила 28,5 і 37,5% на кінець періоду, унаслідок частки банківських кредитів. Частка прямого фінансування у машинобудуванні на галузевому рівні знизилася з 74,7 до 62,5% на кінець 2016 р., а основна частина прямого фінансування на кінець періоду припадала на поточний нефінансовий борг – 49,6%.

Активне використання машинобудівними підприємствами України комерційного кредиту, за рахунок якого фінансувалось 33,6% їх активів (у середньому за 2012–2016 рр.), спричиняє зниження середньозважених витрат на капітал і послаблює вплив відсоткових ставок на їх розвиток. Враховуючи зазначені особливості фінансів підприємств машинобудування, визначено два ключові фактори їх розвитку – максимізацію операційного грошового потоку і підвищення оборотності інвестованого капіталу, що потребує заходів зі стимулювання попиту на продукцію. Упродовж 2014–2016 рр. порівняно із загальногалузевими показниками частка прямого фінансування великих машинобудівних підприємств знизилась відчутніше – з 77,6% до 55,6%. На тлі відносно менших масштабів декапіталізації великих підприємств машинобудування частка власного капіталу у структурі фінансування яких упродовж 2012–2016 рр. скорочується з 47,7 до 20,6%, частка нефінансових поточних зобов'язань зростає – з 29,9% до 34,9%. Отже, великі підприємства машинобудування значно залежніші від непрямого фінансування порівняно із галуззю і промисловістю загалом [2].

Отже, подальший розвиток машинобудівної галузі залежить від чітко структурованої державної політики, яка має бути направлена на розвиток економічного потенціалу всіх секторів машинобудування. Для цього необхідно чітко дотримуватися державної стратегії, яка має бути націлена передусім на стимулювання виробництва та капіталовкладень у машинобудівну галузь країни. Ефективність розвитку цієї галузі повинна орієнтуватись на підвищення ступеня локалізації виробництва та модернізації підприємств. Необхідним є відновлення попиту на продукцію в першу чергу вітчизняних покупців та довіри до неї. Це стане можливим лише після відповідного

структурного оновлення галузі, яке базуватиметься на зростанні надходжень фінансових ресурсів як від держави, так і від закордонних інвесторів. Розвиток наукоємних та високотехнологічних підприємств машинобудування, оновлення технологічного парку виробництва приведе до зменшення поточних витрат виробництва продукції та зростання обсягів реалізації продукції.

Література

1. Барташевська Ю.М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи / Ю.М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – №1. – С.19-25.
2. Безготівкові розрахунки в господарському обороті України // Вісник Національного банку України. – 2017 р. – с. 26-27.
3. Діяльність суб'єктів господарювання: стат. зб., 2008–2016 рр. — [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/09/Arch_dsg_bl.htm
4. Джерела формування фінансових ресурсів у машинобудуванні. — [Електронний ресурс] – Режим доступу: file:///C:/Users/hp/Downloads/efek_2012_3_20.pdf

УДК 336.279:477

Тернюк Віталіна Юріївна, Литвиненко Ірина Сергіївна,
магістрантки

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ БАНКРУТСТВА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМІВ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ЙОГО ВИНИКНЕННЯ

В умовах жорсткої ринкової конкуренції кожне підприємство перебуває під потенційною загрозою зниження прибутковості, неплатоспроможності, внаслідок чого його може очікувати банкрутство. У зв'язку з цим актуалізуються завдання вироблення стратегії і тактики ефективного фінансового менеджменту підприємства, спрямованого на забезпечення достатнього рівня рентабельності, фінансової стійкості та платоспроможності.

Згідно із Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», банкрутством є визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [1].

За даними офіційного веб-порталу Судової влади України із року в рік кількість справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутами скорочується. Так, упродовж 2016 року закінчено провадження в 2,1 (2,4) тис. справ, винесено постанов про визнання банкрутом – у 1,4 (1,8) тис. справ. У 2017 році закінчено провадження в 1,7 (2,1) тис. справ, винесено постанов про визнання банкрутом – у 1,2 (1,4) тис. справ. У 2018 році закінчено провадження в 1,4 (1,7) тис. справ, винесено постанов про визнання банкрутом – у 0,8 (1,2) тис. справ [2]. При цьому, аналізуючи дані Державної служби статистики щодо кількості збиткових підприємств, виявлено, що у 2017 р. порівняно з 2016 р. зафіксовано зростання частки збиткових підприємств з 27% до 27,6%, тоді як у 2018 р. спостерігалася позитивна

тенденція до скорочення їх частки на 1,5% [3].

У цілому, прояви банкрутства на підприємстві можна виявити за показниками балансу підприємства. До основних ознак прояву банкрутства можна віднести:

- негативну тенденцію показників фінансової стійкості;
- зниження рівня ліквідності та платоспроможності;
- негативну тенденцію показників оборотності активів;
- негативну тенденцію фінансових результатів діяльності;
- зниження рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання;
- зниження ефективності діяльності суб'єкта господарювання;
- зниження рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання;
- погіршення якості виконання розрахункової дисципліни [4, с. 27].

Також Рзаєва Т.Г. та Бондар О.В. встановили взаємозв'язок між основними ознаками та тенденціями прояву ризику банкрутства за інформацією фінансової звітності (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок ознак та тенденцій прояву ризику банкрутства підприємства [5]

Ознаки	Тенденції
1	2
Рівень ліквідності та платоспроможності	Зниження рівня ліквідності та платоспроможності
Характеристики фінансової стійкості	Нестійка тенденція (різка негативна)
Розрахункова дисципліна	Погіршення якості виконання (недотримання розрахункової дисципліни)
Фінансові результати, доходи, витати	Нестійка тенденція (різка негативна)
Показники оборотності активів	Мінлива тенденція до зниження
Рівень фінансової безпеки	Нестійкий (зниження)
Рівень конкурентоспроможності	Зниження (зростання балансової напруги, зниження рівня операційної безпеки)
Ефективності та результативності діяльності підприємства	Зниження рівня ділової активності, недотримання взаємозв'язку та взаємозалежності темпів зростання показників фінансової звітності

Тож, як видно з таблиці – основні ознаки визначаються за показниками балансу. Відповідно до вказаних ознак та тенденцій прояву ризику банкрутства за показниками фінансової звітності доцільно визначити такі їх характеристики: недотримання оптимальних значень показників фінансової стійкості та їх негативна тенденція; недотримання рекомендованих значень та тенденцій показників ліквідності підприємства; негативна динаміка фінансових коефіцієнтів оцінки якості фінансування; негативна динаміка характеристик балансової напруги (зростання) підприємства та його операційної безпеки (зниження); недотримання взаємозв'язку темпів зростання показників конкурентоспроможності (балансової напруги та операційної безпеки); недотримання пропорцій успішності за інформацією балансу підприємства та їх негативна тенденція; недотримання взаємозв'язку темпів зростання показників характеристик рівня ділової активності підприємства та інші [5, с. 71].

Щороку Світовий банк для порівняння простоти підприємницької діяльності між країнами складає рейтинг Doing Business серед 190 країн. Рейтинг формується на основі 11 важливих індикаторів, до яких входять легкість відкриття власної справи, отримання кредитів, оподаткування тощо [6].

У 2018 році Україна піднялася на 5 позицій в рейтингу і посіла 71 місце. Піднятися у рейтингу Україні дозволили покращення в таких показниках, як міжнародна торгівля і захист міноритарних акціонерів.

Проте нормативна база по вирішенню неплатоспроможності є середньосвітовою і

становить 8,5 балів із 16 можливих. Практика вирішення банкрутств залишається не задовільною. Щоб вирішити проблему української компанії потрібно 2,9 роки і витратити 40,5% вартості цієї компанії. В цілому в категорії вирішення неплатоспроможності Україна посідає 141-ше місце із 190-та [6].

З метою завчасного виявлення проявів банкрутства, вчені пропонують здійснювати діагностику підприємства в кілька етапів (рис. 1).

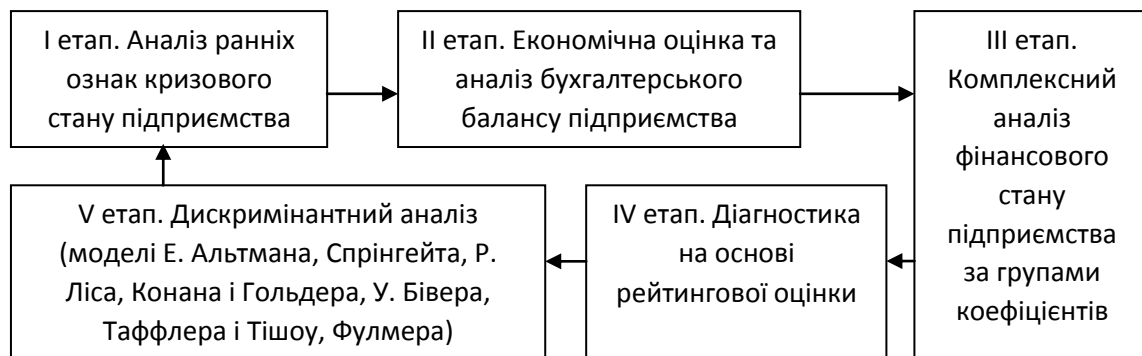

Рис. 1. Етапи діагностики ймовірності банкрутства підприємства [7]

Діагностика банкрутства підприємства є комплексною системою заходів, які між собою взаємопов'язані. Здійснення поверхневого аналізу фінансових показників може бути недостатньо для визначення фінансового стану підприємства та чинників його зміни. Для мінімізації ризику банкрутства вітчизняним підприємствам слід вживати ряд заходів з фінансового управління:

- 1) оптимізувати структуру фінансових ресурсів підприємства;
- 2) оптимізувати й врегулювати структуру власного капіталу та диверсифікувати підходи до її формування;
- 3) оперативно переглядати і обґрунтовувати переваги (з урахуванням стратегії) залучення обсягів запозичених фінансових ресурсів;
- 4) оптимізувати структуру запозиченого капіталу з погляду обсягу залучення в розрізі довгострокових та поточних зобов'язань;
- 5) перевіряти й забезпечувати умови ефективного використання та повернення кредиту;
- 6) оптимізувати структуру власних фінансових ресурсів з погляду частки залучених за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел [5, с. 71-72].

Тож, якщо вітчизняні суб'єкти господарювання будуть слідувати зазначеним заходам, то зменшиться ймовірність їх банкрутства.

Отже, головним проявом банкрутства підприємства є його неплатоспроможність, яка залежить від його фінансового стану. Саме характеристики фінансового стану підприємства такі як: рівень його ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості є запорукою рівня його платоспроможності. Погіршення фінансового стану значної частини підприємств потребує оперативного реагування на негативну динаміку їх характеристик та своєчасного попередження перспектив банкрутства.

В практичній діяльності підприємствам слід використовувати запропоновані заходи мінімізації ризику банкрутства щоб забезпечити достатню фінансову стійкість підприємства, гарантувати йому тривалу та стійку платоспроможність, підтримати оптимальний фінансовий стан підприємства, рівень його конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та економічної безпеки підприємства. Окрім цього слід на законодавчому рівні забезпечити спрощення системи визначення неплатоспроможності суб'єктів господарювання та методів їх порятунку чи ліквідації.

Література

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України № 2343-ХІІ від 14 травня 1992 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
2. Офіційний веб-портал «Судова влада України». URL: <https://dp.arbitr.gov.ua/sud5005/>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Рзаєва Т.Г., Бондар О.В. Ознаки прояву перспектив банкрутства за показниками фінансової звітності в економічному аналізі. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2017. № 3, т. 1. С. 23-28.
5. Рзаєва Т.Г., Бондар О.В. Аналітичні ознаки зростання ризику загроз банкрутства підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2017. № 5. С. 69-72
6. Рейтинг Doing Business. Світовий банк. – URL: <http://russian.doingbusiness.org/ru/data/exploreeconomies/ukraine>.
7. Абрамова А.С., Духніч О.В. Основні причини банкрутства підприємств України та заходи по запобіганню їх неплатоспроможності. Молодий вчений. 2017. № 11. С. 1092-1095.

УДК 338.3

Чена Тетяна Олександрівна,
магістрантка
Полтавська державна аграрна академія

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання малого і середнього підприємництва (МСП), як базису вітчизняної економіки, є важливим пріоритетом держави. У контексті проведення реформи децентралізації влади підтримка галузі МСП на рівні регіонів та окремих територіальних громад набуває ще більшої актуальності, оскільки з її допомогою створюються робочі місця, збільшуються надходження до місцевих бюджетів і відповідно формуються сприятливі умови для розвитку громад.

Дослідження сектору МСП у Полтавському регіоні свідчить про їх переважаючу питому вагу від загальної кількості суб'єктів господарювання (Рис. 1). Тобто, 99,9% усіх підприємств Полтавської області належать до сектору малих та середніх. Результати діяльності суб'єктів МСП Полтавської області свідчать про необхідність надання їм підтримки з боку держави.

Державна підтримка МСП складається з двох компонентів: державного регулювання цієї сфери шляхом створення державними органами комплексу правових, соціально-економічних та організаційних умов розвитку МСП, а також створення стимулів і заохочень, використовуючи фінансові й матеріальні ресурси, що залучаються до сфери МСП на пільгових умовах або на безоплатній основі.

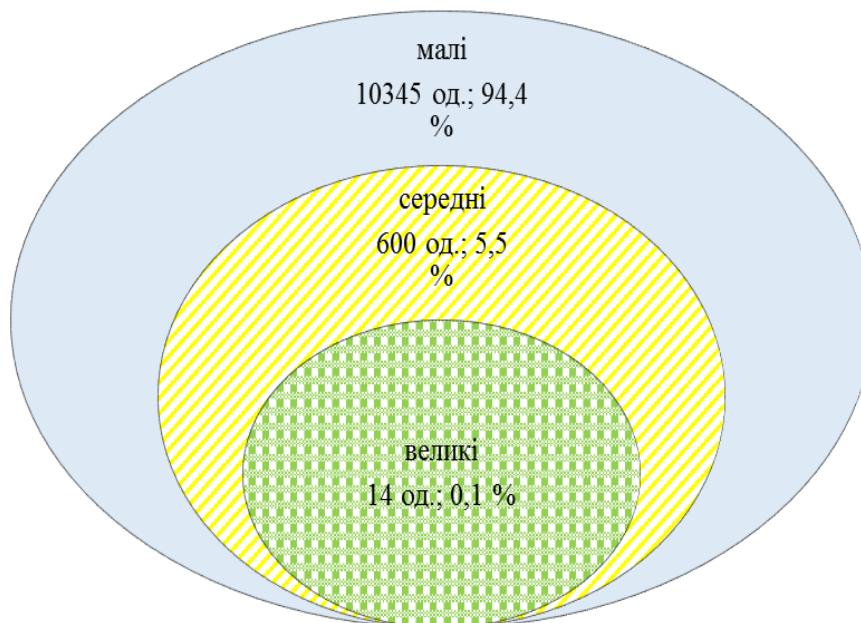

Рис.1. Структура підприємств Полтавської області за їх розмірами (станом на 01.01.2019 р.) [1]

На розвиток МСП у Полтавській області значний вплив справляє відповідна інфраструктурна підтримка, яка представлена 3-ма бізнес-інкубаторами, 4-ма банківськими установами, 5-ма регіональними фондами підтримки підприємництва та іншими установами. Основна функція бізнес-інкубаторів – надання консультативної допомоги, проведення просвітницьких заходів, в яких у поточному році взяли участь 460 осіб. Тематика навчань досить широка: заснування власного бізнесу, техніко-економічне обґрунтування бізнес-проекту; використання концепції маркетингу в малому бізнесі; про дозвільну систему в Україні.

В рамках реалізації Комплексної програми розвитку малого та середнього підприємництва у Полтавській області на 2017-2020 роки (Програма) ведеться робота з активізації державної політики підтримки підприємницького сектору [3]. Для створення сприятливих умов ведення бізнесу Програмою запроваджено механізм часткового відшкодування кредитів, залучених суб'єктами підприємницької діяльності на реалізацію бізнес-проектів, за рахунок коштів обласного бюджету при умові створення нових робочих місць. Так, у 2018 році надано фінансову підтримку на реалізацію 23 бізнес-проектів на загальну суму 964,5 тис. грн., що дало можливість створити 60 нових робочих місць. Загалом з початку року в області створено близько 3000 робочих місць [2]. З метою підвищення поінформованості МСП з питань започаткування власної справи, бізнес-планування, застосування енергозберігаючих технологій та залучення фінансових ресурсів малого бізнесу проведено 16 семінарів, тренінгів для навчання підприємців, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів АТО, шкільної молоді. Навчанням охоплено 400 осіб.

За рахунок коштів регіональних фондів підтримки підприємництва надано фінансову підтримку на суму 900 тис. грн. на реалізацію проектів у сфері побутового обслуговування населення, розвитку туризму. Крім того, за рахунок районних бюджетів надано підтримку на започаткування власної справи

сільськогосподарським виробникам та на створення кластеру «Меди Межиріччя» (Семенівський район) на суму 91,7 тис. грн. Загальний кошторис регіональних програм складає 1,9 млн. грн.

З метою розвитку підприємницьких ініціатив осіб, в обласній службі зайнятості створено систему орієнтації безробітних на підприємництво та самозайнятість, яка дає необхідні знання для започаткування малого бізнесу. У 2018 році проведено 852 семінари із спрямування на підприємництво та самозайнятість за участю 9,9 тис. безробітних. До участі у 387 інформаційних семінарах «Як розпочати свій бізнес?» залучено 4,5 тис. безробітних. Проведено 203 семінари з питань організації зеленого туризму за участю 2,4 тис. безробітних. Для жителів села проведено 262 навчальних семінари «Ефективне ведення сільського господарства», в яких взяло участь 3,0 тис безробітних [4].

Департамент економічного розвитку, торгівлі та залучення інвестицій Полтавської ОДА на постійній основі здійснює прийом заявок на участь у конкурсному відборі бізнес-проектів суб'єктів МСП на право отримання фінансової підтримки з обласного бюджету. Для участі у конкурсі суб'єкт МСП має отримати банківський кредит на суму до 500 тис. грн. терміном на 1 рік та створити нові робочі місця. Сума фінансової підтримки залежить від кількості створених робочих місць: за 1 робоче місце відшкодовується 10% від суми кредиту без врахування відсотків (тіло кредиту); за 2 – 15%; за 3 і більше – 20% [4]. Така програма націлена саме на фінансування бізнес-проектів, які підтримали банки. Крім того, в рамках цієї Програми, проводяться заходи щодо підтримки освітніх закладів, які в рамках бізнес-інкубаторів надають освітні, навчальні, консультативні тренінгові послуги молоді щодо започаткування власної справи, написання бізнес-проектів і ведення бізнесу в цілому. Профінансовані бізнес-проекти стосувались виробництва металопластикових виробів, хлібобулочних та кондитерських виробів, громадського харчування, розширення сільськогосподарського виробництва, оптової і роздрібної торгівлі продовольчими товарами.

Міністерством соціальної політики України за підтримки Світового банку в області реалізується пілотний проект «Рука допомоги». З початку його реалізації подали заяви на участь у проекті 1949 осіб, з яких 403 особи з числа внутрішньо переміщених [2]. Станом на 01.01.2019 року за направленням служби зайнятості працевлаштовано 633 учасники пілотного проекту, з яких 120 внутрішньо переміщені особи. До участі у громадських та тимчасових роботах залучено 496 осіб, з них 96 осіб – внутрішньо переміщені особи. Надано фінансову допомогу на поворотній основі 48 учасникам пілотного проекту (в т. ч. 23 внутрішньо переміщені особи) для організації підприємницької діяльності шляхом оплати витрат на закупівлю обладнання та матеріалів. Станом на 1.01.2019 року 22 внутрішньо переміщеним особам проведено закупку обладнання та матеріалів на загальну суму 1,4 млн грн. [4].

Напрямок фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу за рахунок місцевих програм розвитку підприємництва більш успішно реалізується у Гадяцькому, Пирятинському, Семенівському та Шишацькому районах, у Миргороді, Кременчуці та Горішніх Плавнях. По кількості малих підприємств на 10 тисяч населення Полтавська область знаходиться на 14 місці, по кількості середніх – на 4 після міста Київ, Київської та Харківської областей. За час дії Програми 37 підприємців, які створили 99 робочих місць, отримали фінансову підтримку.

Таким чином, важливість формування політики підтримки МСП на регіональному рівні обумовлюється тими обставинами, що саме малі та середні суб'єкти господарювання є основою економіки регіону. Суб'єкти МСП Полтавської області мають потужну підтримку з боку органів влади: інформаційну, фінансову, навчальну тощо. Це сприяє щорічному збільшенню кількості МСП на території області.

Література

1. Головне управління статистики у Полтавській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pl.ukrstat.gov.ua/>
2. Звіт про виконання у 1 півріччі 2018 року заходів Комплексної програми розвитку малого та середнього підприємництва у Полтавській області на 2017-2020 роки / Департамент економічного розвитку, торгівлі та залучення інвестицій Полтавської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.adm-pl.gov.ua/sites/default/files/zvit_pro_vykonan.pdf
3. Про комплексну програму розвитку малого і середнього підприємництва у Полтавській області на 2017 – 2020 роки: Рішення дванадцятої сесії сьомого скликання Полтавської обласної ради № 314 від 23 грудня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblrada.pl.ua/ses/7/12/314.pdf>
4. Підтримка малого і середнього підприємництва на регіональному рівні / Департамент економічного розвитку, торгівлі та залучення інвестицій Полтавської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adm-pl.gov.ua/page/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriemnictva-na-regionalnomu-rivni?fbclid=IwAR0EOXoHWQIclbetRGznzgTqWUneWYwM23EPhRYqmQnydm8jZL5RF-UdIyY>

Наукове видання
РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ:
ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

Комп'ютерна верстка

О.М. Бондаревська

Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.

Підп. до друку 4.10.2019 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсет. Друк різнограф.
Ум. друк. арк. – 16,22 Обл.-вид.арк. 24,17
Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач поліграфцентр Полтавського національного
технічного університету імені Юрія Кондратюка
36011, Полтава, Першотравневий проспект, 24
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 3130 від 06.03.2008 р.